

The Project Gutenberg eBook of Kissanporras: Romaani, by Hermann Sudermann

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kissanporras: Romaani

Author: Hermann Sudermann

Translator: Lauri Soini

Release date: May 1, 2004 [EBook #12382]

Most recently updated: December 14, 2020

Language: Finnish

Credits: Produced by Riikka Talonpoika, Ari J Joki and PG Distributed Proofreaders

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KISSANPORRAS: ROMAANI ***

KISSANPORRAS.

(DER KATZENSTEG)

ROMAANI

KIRJOTTANUT

HERMANN SUDERMANN

SUOMENTANUT

JUHO AHAVA

1909

Sisällys

Latojan huomautus: Sisällysluettelo lisätty html-muunnoksen yhteydessä. Alkuperäisteoksessa sitä ei ole.

[I.](#)
[II.](#)
[III.](#)
[IV.](#)
[V.](#)
[VI.](#)
[VII.](#)

VIII.
IX.
X.
XI.
XII.
XIII.
XIV.
XV.
XVI.
XVII.
XVIII.
XIX.
XX.

I.

Rauha oli tehty. Maailma, jota korsikkalainen oli puolen ihmisikää uskaltanut pitää leikkipallonaan, tunsi jälleen itsensä.

Runneltuna, revittynä, vuotaen verta tuhansista haavoistaan, täytenään taistelutantereita kuin märkiviä paiseita, puoleksi hautuumaana ja puoleksi raunioina—sellaisena se jälleen löysi itsensä.

Mutta ihmiskunta, joka vastikään oli vapautunut, ei aavistanut mitään omasta kurjuudestaan.— Jos maata, josta se sai leipänsä, oli lannotettu verelläkin—hyvä vaan! Sittepä hän se vastedes kantoi runsaamman hedelmän. Jos luodit ja pistimet olivatkin harventaneet ihmisten rivejä, mitäs siitä?—Olipahan jällelle jääneillä enemmän tilaa ojennella käsivarsiaan.

Pääsi hän jälleen liikkumaan, kun väentungosta hieman oli hajotettu.

Katkeamaton riemuhuuto kajahti taivasta kohden Gibraltarin kallioilta aina Nordkapiin saakka.— Jokaisessa kellonnuorassa riippui tempova poikanen, jokaiselta alttarilta, jokaisesta majasta kohosi kiitosrukous.— — —Surevat piiloutuivat, heidän valituksensa tukeutuivat kiitosvirsiin, heidän kyynelensä imi maa samalla kylmäkiskoisuudella, jolla oli juonut kaatuneiden veripisaratin.

Keväisen kauneuden keskellä oli Pariisissa rauhansopimus allekirjotettu.— —Verilätäköissä kukkivat liljat, ja romuhuoneista tuotiin verenkostuttamat liljaliput. Bourbonit ryömivät esiin nurkistaan, joihin heidät Roberspierre'n partaveitsi oli ajanut, hieroivat unisia silmiään ja alkoivat iloisina hallita. Unhottaneet eivät he olleet mitään, oppineet ainoastaan kauniin uuden sanan Talleyrandin aapisesta. Tämä sana oli: vallanperimysoikeus.

Muulla maailmalla oli niin paljo tekemistä omissa asioissaan, oli niin paljo voitonseppeleitä sidottavana ja tervehdysmaljoja kallisteltavana, ettei se joutanut tästä ilveilystä välittämään.

Odotuksen kuumeen punehduttamina tuijottivat kaikki silmät länttä kohden, josta heidän piti saapua, sankarien, laakereilla seppelöityjen, heidän, jotka pyhän kotiturpeen puolesta, vaimojen ja lasten, oikeuden ja isänmaan puolesta olivat olleet valmiit uhraamaan henkensä ja verensä korsikkalaisen hurmahengen tulikitaan. He olivat ajaneet häntä takaa hänen perimäiseen luolaansa saakka, kunnes hän sidottuna oli virunut heidän jaloissaan.

Saksan tammot olivat juuri pukeutuneet viheriään, joutuakseen heti ilakoiden ryöstettäväksi, kun voittajat alkoivat palata.

Etupäässä—iloisina, hilpeän vapaina parvina—palasi isänmaan ylpeys ja kukka, rikasten pojat, jotka vapaaehtoisina jääkäreinä olivat omine hevosineen ja omine aseineen lähteneet pyhään sotaan.

Heidän tiensä Saksan halki oli lakkaamatonta juhlahumua. Mihin tulivat, kulkivat he ruusuilla ja kukkasilla; kauneimmat neidot halusivat olla heidän rakastamiaan, jaloimmat viinit heidän juotavinaan.

Heidän jälestään tulvi kasakkavirta Saksan lakeuksien ylitse. Vuosikausi sitten, jolloin he, ikäänkuin kostonhenkien parvi, olivat rientäneet suuren armeijan puolikuoliaaksi näännytettyjen tähteiden jälestä, oli Saksa riemuiten tervehtinyt heitä vapauttajinaan, kaupunkien hallitusmiehet olivat juhllallisina kulkueina olleet heidän vastassaan, hymnejä oli seipitelty heidän kunniakseen, ja sinisilmäinen saksalainen tunteellisuus oli vuotanut tulvanaan pesemättömään tataariturpain hyväksi.

Nytkin kiiteltiin heitä, kuten velvollisuus vaati, mutta saksalaisten ikävöitsevät katseet tähystelivät heidän ylitsensä loitommalle, ikäänkuin he olisivat ainoastaan noiden vielä tulematta olevien varjoja.

Ja vihdoin saapuivat hekin—kansan miehet, nuo, joilla ei ollut muuta kuin pelkkä elämänsä isänmaalle alttiiksi annettavana. Heidän edellään kulki ikäänkuin särkyneiden vaskitorvien räminä—perästä laahautui paksu tomupilvi.

Eivät he ilmestyneet kotoisille maille ylväinä ja upeina, kuten kotiin jääneet olivat unelmoineet, sädekehät päiden ympärillä, aaltoilevat viitat liehuen toogan tavoin uljasten vartalojen ympärillä, —vaan raukeina ja tylsinä kuin uuvuksiin ajetet työkonit, likaisina ja repaleisina, syöpäläisistä kihisten, parrat pölyn ja hien vanuttamina, sellaisina he palasivat. Tuossa meni muuan, joka kalpeana ja riutuneena kuin keuhkotautinen ainoastaan vaivoin kykeni jalkojaan siirtelemään eteenpäin, tuolla toinen, joka eläimellistyneenä ja himokkaana katseli ympärilleen, silmien synkässä väikkeessä loimuavan palon kajastus, luisevat nyrkit yhä vielä murhanhimoista kouristuneina. Vain siellä täällä loisti ylevä, puhdas liikutus kyyneltyneistä silmistä, vain siellä täällä liittyi kaksi pyssyn perää pitelevää kättä kiitolliseen rukoukseen...

Mutta tervetulleita olivat he kaikki.—Eikä ketään ollut verinen kostontyo vielä niin raaistanut ja kivettyttänyt, etteivät kynelet ja suudelmat olisi häntä virvottaneet ja saaneet palaavan valoisamman ajan aavistuksia hämmöttämään hänen sielunsa silmiin.

Tosin ei kiihtyneitä intohimoja yhtäkkiä tuuditeta täydelliseen lepoon.—Kourat, jotka ovat kalpaa heiluttaneet, tarvitsevat aikaa tarttuakseen aurankurkeen ja luotirihmaan, eikä joka miehen ole helppo unhottaa leirielämän rajua hillittömyyttä lempeän kotilieden ääressä.—

Kuten jokaisen rauhanteon jälkeen, oli sentähden vuosi 14 Saksassa hurja aika. Tämä vuosi, jonka nimi meille myöhemmin syntyneille kaikuu kuin kiitosvirsi, urkujen huminan ja kellojen helinän sulosointu, näki väkivallan töitä ja rikoksia enemmän kuin yksikään muu vuosi ennen tai jälkeen. Erittäin villisti elämiä ihmisten valloilleen päässyt petomaisuus niissä seuduissa, joissa sodan edellä oli ranskalaisten ylimielisyys mellastellut täydessä murhanhimoisuudessaan, ja villeimmin siellä, missä taistelutannerten verenhaju ja poltettujen kylien tulenloimotus oli kotiväenkin mielen täyttänyt kauhunkuvilla ja missä salakähmäinen kavaluus ja luihu pelkuruus yhä edelleen sovittamatonna huusi kosta. Näytti melkein, kuin eivät kiihtynyttä isänmaanrakkautta vielä, tyydyttäisi vastikään vuotaneet verivirrat, vaan tarvittaisiin enemmän kuluneen vuosikymmenen häpeän pesemiseen. Eihän voitu aavistaa että korsikkalainen korppikotka, joka istui saarihäkissään, hioi jo teräsnokkaansa nirhatakseen rikki häkkinsä ristikot ja että vielä täytyi monen kuohuvaa verta uhkuvan suonen aueta, ennenkuin hän pääsi täydelliseen lepoon.—

II.

Tämän merkillisen vuoden elokuun lopulla istui eräänä päivänä suurehkon talonpoikaistalon suvihuoneessa joukko nuoria miehiä tammipöydän ympärillä, ja pöydän täyttivät koko leveydeltään saviset oluthaarikat ja pyöreämahaiset viinapullot. Tupakansavu, joka tissusi piipunkannen raoista ilmoille, kietoi kuumat, paloviinasta ja innostuksesta hehkuvat kasvat sinisenharmain pilviinsä.

He olivat äsken palanneita isänmaan puolustajia ja mässäsivät sotasiin muistelmiinsa kiintyneinä.

Kaikissa heissä saattoi havaita sukuyhtäläisyyden piirteitä, jonka samallinen sääty, samalliset elin- ja ajatustavat painavat ventovieraihinkin. Heidän karheat, rehelliset kasvonsa olivat sodassa villiintyneet ja peittyneet naarmuilla ja arvilla. Parin kolmen käsivarsi oli siteissä vieläkin, ja tuskin ainoakaan oli päässyt niin pitkälle, että olisi ripustanut mustanauhaisen jääkärintakkinsa naulaan.

He olivat Heiden kylän vapaita talonpoikia, hajallaan asuvia ja kuitenkin naapurillisesti liittoutuneita—muutamasta heistä riippuivat vielä isänsä määräysvallasta, toiset olivat jo päässeet talonsa haltijoiksi. He eivät olleet konsanaan tehneet vero- eikä päivätoita; niillä suurilla mullistuksilla, joita Steinin laatima laki muutamia vuosia takaperin oli saanut aikaan talonpoikaissäädyn keskuudessa, ei heihin ollut mitään vaikutusta, ja kun edellisenä keväänä oli kuninkaan sotakutsu kulkenut ympäri maan, olivat he ylpeinä kuten herraspojatkin astuneet vapaaehtoisten jääkärien riviin omine hevosineen ja omine aseineen, vaikkapa sentähden olisi täytynt viedä markkinoille viimeisetkin siemenjyvät.

Ainoastaan yksi heistä, hän, joka istui talon ainoalla päällystetyllä tuolilla, likaisenharmaalla ja moneen kertaan korjatulla ja paikatulla kuvatuksella, ja jolla yksinään oli pullo punaista viiniä edessään, kuului silmännähtävästi toiseen elämänpiiriin.

Hänellä oli kalpeat hieman keltaiselle vivahtavat kasvat, hienot, pehmeähköt piirteet, ruskeat, synkät silmät ja pitkät, mustat silmäripset, jotka alas vaipuessaan loivat pitkän varjon kaidoille poskille. Vaikkakin hän näköjään oli nuorin heistä kaikista—hän tuskin saattoi olla yli kahdenkolmatta—näytti hän mieheltä, jonka elämänhalu on mennyt. Uhmaava tarmo hallitsi hänen rypyttömällä otsallaan, ja sinisissä silmissä piili jotakin vanhan surun tapaista.

Hänellä oli yllään harmaa takki, joka näytti hartioista liian ahtaalta, ja sen alla siniruutuinen villapaita, jossa oli rikkinäiset poimut ja helmiäsnappirivi. Sotilaallista hänen puvussaan oli ainoastaan nostoväen ristillä varustettu kenttälakki, jonka hän oli työntänyt takaraivolleen, nähtävästi sentähden, että kova nahkalippu painoi tuskin umpeenmennyttä arpea, joka hehkuvana juovana kulki tummien kiharain alta suoraan poikki korkean otsan.

Kaikkien silmät olivat häneen suunnatut.—Jokainen näkyi ilmeisesti panevan enimmän painoa hänen ajatukseensa, tarkotti ennen kaikkea sanansa hänen kuultavakseen.

Hänen rinnallaan istui voimakas, häntä hieman vanhempi nuorimies, joka lakkaamatta tarkasteli häntä hellävaroisella huolellisuudella—epäilemättä talon isäntä. Oikealla ohimollaan oli hänellä valkoinen laastarilappu. Nauravina ja rohkeina pilkistivät punakat, pyöreät kasvot vaalean hiusmetsän alta, joka pörröisine kiharoineen ympäröi kaulan ja niskan kauttaaltaan.

»Mutta ethän juo mitään, luutnantti!» kehotteli hän häntä työntäen pullon lähemmäksi hänen eteensä. »Et ole tottunut olueemme, vielä vähemmän viinaamme—et sentähden tarvitse laisinkaan kainostella juodessasi tätä punaista ainetta, joka minulta muuten voidaan varastaa.—Rikkaita emme ole, sen tiedät, mutta niin paljon meillä sentään on, että jos tahdot jäädä luoksemme, on eliniäksesi sinua varten tuollainen pullo päivässä. Eikö totta, pojat?»

Riemuiten ilmaisivat toiset hyväksymisensä ja tunkeutuivat luo, kilistääkseen haarikoineen ja ryyppylaseineen hänen särkymäisillään olevaan viinilasiinsa.

Kiitollisen ilon loiste vilahti hänen kalpeilla, synkillä kasvoillaan.

»Tiesin kyllä», sanoi hän, »että teidän luotanne löytäisin kodin—muuten en olisi palannutkaan.»

»Yhä parempaa!» huusi isäntä. »Sitäkö varten vannoinme veriveljeyttä ensimmäisen taistelun edellä—silloin kirkossa—tuossa kiroitussa pesässä—jonka nimeä en kuunaan saa säilymään muistossani?»— —

»Pesä on Dannigkow nimeltään», vastasi nuori vieras, jota puhuteltiin luutnantiksi.

»Muistatko sen vielä niin hyvin?» jatkoi isäntä. »Ja olisitko voinut ajatellakaan hiipiä ohitsemme?—Sitäkö varten valitsimme sinut johtajaksemme ja umpimähkään ajaa karauttelimme perästäsi tulisimpiin otteluihin?—Veri ja kuolema liittää yhteen, Baumgart. Anna sentähden palttua maailmalle ja jää luoksemme.»

»Älä lörpöttele loruja, veli hyvä», vastasi luutnantti ja puhalsi mietteissään viinin purppuraiseen peilipintaan.

Mutta toinen ei ottanut peräytyäkseen.

»Saat olla varma», jatkoi hän, »etemme tule sinua koskaan uteliailla kysymyksillä ahdistelemaan. Olemmehan aina tottuneet pitämään sinua salaperäisenä otuksena. Kun lepäsimme leirinuotiolla kertoellen kodista ja konnuista, isästä ja äidistä, juomingeista ja lemmenseikkailuista, nipistit sinä suusi suppuun, aivan kuten teet nytkin. Mutta jos joku rohkaisi mieltänsä ja kysyi sinulta, mistä olet ja mitä muuten olet puuhaillut, silloin sinä nousit ja menit matkoihisi. Niin totuimme olemaan kyselemättä ja tuumailimme: Hän on mahtanut syödä liiaksi jotakin, joka on hänet saanut eliniäkseen kärtyisälle tuulelle... Muuten, mitä se meihin kuuluu? Hyvä toveri olit, sen todistuksen annamme sinulle—ja enemmänkin, olit kunnollisin, urhoollisin ja ... no, suoraan sanoen, jos olisit jotakin meistä käsenyt: mene, katkaise oikea kätesi minun tähteni—totisesti olisi hän sen tehnyt mukisematta.—Enkö puhu totta, pojat?»

Hyväksymisen huuto kulki ympäri pöytäseuran.

»Lakatkaa vihdoinkin», sanoi nuori luutnantti, torjuen riemuitsevia loitommalle. »Ylistättehän minut aivan maan alle.»—

»Huonot viestit tulevat perästä!» jatkoi isäntä. »Olemme olleet sinuun aikalailla tyytymättömiäkin. Muistat kai vielä, mistä se johtui. Se tapahtui aselevon aikana, kohta yhdyttyämme hurjan Platenin johtamiin liettualaisiin ja Bülöwin joukkoon. Silloin eräänä iltana kierrokseksi tehtyäsi selitit meille: Pojat, minun täytyy jättää teidät—älkää kysykö, miksi.—Mutta uskokaa minua, en voi muuta—nostoväki kaipaa upseereja. Ei ole mikään kunnia siirtyä vapaaehtoisten jääkärien joukosta nostoväkeen, mutta minä menen nostoväkeen.— Niinhän haastoit, Baumgart?»

Nuori luutnantti nyökkäsi, ja hänen huulillaan väreili kuohahtavan katkeruuden ilme.

»Näimme, kuinka sinulle samalla kihosivat vedet silmiin, muuten olisi varmaan yksi tai toinen kysynyt: Tämäkö on kiitos sinulle osottamastamme luottamuksesta, että jätät meidät nyt, juuri nyt, kun meidän olisi platenilaisille näytettävä, kuinka ranskalaisia oikein metsästetään?—Ja sentähden päästimme sinut menemään vastustelematta, vaikkakin sydämemme vuosivat verta.—Kukaan ei ole myöhemmin kuullut sinusta hiiskahdustakaan, kuinka ahkerasti tiedustelimmekin; mutta sen voimme vakuuttaa, että kuukausimäärin juttelimme joka ilta sinusta ja vaivasimme päitämme tuumiessamme, mikä se sinut oikein veti pois meidän luotamme ja mikä oikeastaan olit miehiäsi ja muuta sellaista, niin että myöhemmin joukkoomme liittyneet, jotka eivät olleet sinua

tunteneet, arvelivat, että heistä oli ikävyyttävä ikuinen puhe sinusta ja että meidän olisi ollut paras sinun kanssasi lyöttäytyä nostoväen likakinttujen laumaan. Näetkös, niin olimme sinuun kiintyneet, ja sentään tahdot sinä jo parin päivän perästä kääntää meille selkäsi! Marnevirralta kauas Weikselin taakse on pitkä matka, kun sen tekee yksin ja jalkaisin, ja haavasikin yhä vielä äkäilevät. Levähdä siis ja kerro, haastele meille, kuinka elämäsi harmaapartojen parissa meni mukiin ja kuinka jouduit vankeuteen—sillä että sinä todellakin olet joutunut vangiksi, senhän on täytynyt olla aivan eriskummallinen sattuma!»

Hän silmäili lapsellisella ylpeydellä teräksiseen ristiin, joka välkkyi hänen takkinsa rintapielessä. Hän oli sen saanut palkinnoksi siitä, että oli kerran, suostumatta tarjottuun armahdukseen, huimapäisesti tapellen murtautunut vapaaksi ranskalaisen husaarijoukon keskeltä.

Nuoren nostoväen luutnantin rinnassa ei ollut mitään koristeita. Kun sotaretken lopussa suuri koristevirta valui voitokkaiden soturien ylitse, oli hän luultavasti silloin jo ollut vankina.

Kiusallinen syrjäytyksen, kenties häpeänkin tunne näytti heräävän hänen mielessään. Hän painoi nostoväen lakin takaisin otsalleen ja sysäten tuoliaan voimakkaalla tempauksella taaksepäin, ikäänkuin ei olisi kauempaa sietänyt koko kapinetta, sanoi hän:

»Kiitän teitä hyvistä tarkotuksistanne, mutta minun täytyy mennä Königsbergiin ilmottautumaan päällystölleni.»

»Silloin saat kauan etsiä», vastasi eräs kiharatukkainen, ruskeasilmäinen veitikka, joka kantoi oikeaa käsivarttaan mustassa siteessä. »Etkö todellakaan tiedä, että nostoväki päästettiin kotiin kohta palattuaan?»

»Itse esikuntakin tulee hajaantumaan», lisäsi toinen.

»Silloin täytyy minun koettaa onneani päämajassa», vastasi luutnantti Baumgart. »Minulla on enemmän kuin muilla syytä huolehtia, että eropaperini ovat kunnossa. Uskokaa pois! Kukaan ei saa päästä minusta sanomaan, että olen salaa hiipinyt armeijasta. Siis lyhyesti: onkohan mahdollista huomenna saada kyytiä Königsbergiin?»

Nousi oikea tyytymättömyyden myrsky. Käytiin hänen kimppuunsa, tartuttiin hänen käsiinsä, kierryttiin piiriin hänen ympärilleen, ikäänkuin olisi kysymyksessä estää hänet tuossa tuokiossa pakenemasta.

»Jää ainakin niin kauaksi, ettei raukea tyhjiin juhla, jonka tahdomme viettää kunniaksesi», sanoi Karl Engelbert, nuori isäntä, saatuaan melulta äänensä kuuluviin.

Baumgart syöksähti nopealla ponnahduksella hänen istuintaan kohden.

»Minun kunniaksesi?... Oletteko tulleet hulluiksi!»

»Mikään puolustus ei enään auta!» vastasi toinen. »Asia on jo aikoja sitten pohdittu. Kolme päivää takaperin, kohta tänne pistäydyttyäsi, lähetin Johann Radtken taipaleelle, mukanaan luettelo kaikista vapaaehtoisista jääkäreistä, jotka piirissä ovat kotosalla, sillä meillä on väkeä kuudesta tai kahdeksasta rykmentistä—ennen kaikkea oli hänen tietysti mentävä Schrandeniin, jossa Merckel asuu—hänhän oli ensin Platenin joukossa, mutta sitten meni hänkin nostoväkeen. Mutta hänen siirtymisessään oli järkeä, sillä vasta siellä hänelle vakuutettiin luutnantin oikeudet.»

Baumgart oli nimeä mainittaessa ilmeisesti säpsähtänyt, mutta pian hän malttoi mielensä, ja puoleksi eteenpäin kumartuneena ja tarttuen kovalla kourauksella istuimensa puisevaan selkänöjaan, kuunteli hän vaieten, mitä hyvää tarkottava ystävä tiesi kertoa tulevista kunniapidoista... Hän ei vastustellut enempää, kenties siksi, että avoin vastarinta näytti hänestä hyödyttömältä, mutta hänen levottomissa syrjäsilmyksissään piili jotakin pakoaikeihin vivahtavaa.

Ystävyksille, joiden kuokuva veri ei kotioiloissa vieläkään ottanut rauhottuakseen, oli tervetullut jokainen aihe, joka heidät, vaikkapa vain muutamaksi hetkeksi, kohotti yli arkipäiväisen yksitoikkoisuuden, mihin he olivat menehtymäisillään. He puhuivat hyvin tärkeän näköisinä luottamusmiehensä palaamisesta, sillä hän oli odotettavissa jo aamupäivällä viiden peninkulman päässä sijaitsevasta Schrandenista.

»Olenpa utelias tietämään», sanoi Peter Negenthin, mies, jolla oli musta side, »mihin schrandenilaiset ovat koreaan kartanonherraansa nähden ryhtyneet.»

Luutnantti Baumgart heristi korviaan.

»Punaisen kukon ovat he jo aikoja sitte panneet hänen katolleen istumaan», puuttui toinen puheeseen. »Viitisen vuotta on hän jo huuhekajan tavoin pesinyt paloraunioiden keskellä.»

»Miksei hän sitten rakenna linnaansa uudestaan?» kysyi kolmas.

»Miksikö? Siksi, että talonpojat ja muu kylänväki pieksävät pahanpäiväiseksi jokaisen, joka menee hänelle työhön. Kerran hän oli pestannut päivätyöläisiä Masurenista asti ajatellen, että ne kyllä pysyvät hänellä, kun eivät ymmärrä saksaa. Sitten syntyi kylän kapakassa aika tappelu—ja

ykskaks ajettiin puolalaiset matkoihinsa. Sen koommin ei hän enää ole yrittänytkään ruveta maitaan viljelemään.»

»Millä hän sitten elää?»

»Mitäs se meitä liikuttaa?... Kuolkkoon nälkään!»

Keskelle pahansuopaa naurua, jonka tämä julmanlainen toivomus herätti maanpoikain keskuudessa, astui, nopeasta ratsastuksesta höyryävänä ja hikisenä, palannut lähettiläs, lyhyt, pienenlätä nuorukainen, jonka vaaleat, suorat hiussuortuvat valuivat kellertävinä ja kiiltävinä kuin uusi olkikatto lihavaikoille kasvoille, jotka päivä oli paahtanut punaisiksi kuin keitetyt kravut.

Ennenkuin hän alkoi puhua, tarttui hän suureen kivikannuun, joka seiso i keskellä pöytää, ja pitäen molemmin kourin sen pulleasta vatsasta, imeytyi hän kannun reunaan kiinni, kunnes se vihdoin naurunhohotusten kaikuessa temmattiin hänen huuliltaan.

Kaikin tavoin ilvehtien ja irstastellen kertoi hän matkastaan.

Suuri juhla oli kyllä alusta alkaen varma.—Kaikkien piiriläisten jalkapohjia kutkutti tanssinhalu, kaikki halusivat juominkeja ja ilotulituksia ja olivat valmiit, jos niin tarvittiin, kelpo selkäsaunaankin juhliakseen Saksan yhtenäisyyden kunniaksi. Ainoastaan paikasta, jossa tämän kaiken piti tapahtua, oli vielä vallinnut erimielisyys.—Ennen kaikkea halusivat schrandenilaiset, luutnantti Merckel etunenässä, että kekkerit olivat vietettävät heidän luonsa.

»Miksi niin? Pojat, ne vasta ovat joukkiota—nämä samaiset schrandenilaiset. Riemusta aivan poissa nahkoistaan—juovat ja hurjistelevat päivät päästään. Aina tallukat taivasta kohden!—Miksi niin? Siksi, että he ovat vannoneet kosto a paroonilleen, isänmaan kavaltajalle, joka heidät on häväissyt ilmoiseksi iäkseen. Tiedättekös, mitä he ovat veisanneet kirkossaan virrennuotilla jo seitsemisen vuotta:

Herramme Schrandenista, jonka tähden
hävetä saamme kaiken kansan nähden
ja käydä mieron pilkkana,—
lyö rutolla, o Jumala!

Näin veisaavat ne siellä joka pyhä, ja nyt, kun heidän rukouksensa on jo puoleksi kuultu, ovat ne vannoneet jättävänsä hänet kirkkoaidan taakse maatumään.»

Kiihkeitä kysymyksiä satoi hänelle kaikilta tahoilta. »Onko se kuollut, koira?—Onko piru hänet vihdoinkin perinyt?»

Melun keskeltä kuului räsähtävä, rauskahtava ääni. Nuoren Baumgartin käsi oli niin kovasti kouristanut nojatuolin selustaa, että hauras puu oli katkennut keskeltä poikki. Hän itse istui kalpeana ja liikkumaton ja tuijotti puhujaan silmät selällään, huomaamatta lainkaan vahinkoa, jonka oli tehnyt talon vanhalle perinnölle.

Ja hilpeä Johann Radtke jatkoi:

»Ovatpa onneksi tainneet suututtaa hänet kuoliaaksi —ainakin oli hän saanut halvauksen, kun he tahtoivat häneltä itse Kissanportaankin hävittää. Luutnantti, oletko konsanaan kuullut Kissanportaasta puhuttavan?»

Tämä tuijotti yhä vielä häntä kohden eikä virkkanut sanaakaan. Hänen hampaansa olivat puretuneet alahuuleen. Ikäänkuin kivettyneenä istui hän paikoillaan.

»Kissanporras näet on tie, jota myöten parooni vuonna 7 vei ranskalaiset, jotka olivat Schrandenin linnan miehittäneet, preussilaisten selkään. Schrandenin päällekkarkauksesta lienet ainakin kuullut—siitähän kerrotaan joka kalenterissa.»

Luutnantti nyökäytti parisen kertaa koneellisesti päätänsä, kuten tekee tuomittu, joka voimattomassa nöyryydessä alistuu kohtaloonsa.

»Heidän nähtensä oli hän kaatunut», kertoi Johann Radtke edelleen. »Vaahto oli pursunut hänen suustansa—ja hänen rakas kullannuppusensa, kylän puusepän tytär, joka hänen kanssaan on elellyt, oli heittäytynyt hänen ruumiinsa päälle—kuka tietää, mihin he muuten olisivatkaan ryhtyneet verisessä raivossaan.»

»Ja sanoitko, etteivät he nyt tahdo sallia häntä haudata?» puuttui hyväntahtoinen Karl Engelbert puheeseen, pudistaen arvelevaisesti päätänsä. »Onko sellainen sitten sallittua kristityssä maassa?»

Johann nauroi viekkaasti.

»Schrandenilaiset vetävät yhtä köyttä, ja jollei kukaan tahdo ryvettää käsiään kantamalla moista iletystä hautaan, voiko sitä panna pahakseen?»

»Mutta jos se joutuu esivallan korviin?»

»Esvallan—hahaha!—Heidän esivaltansa on vanha Merkel, ja hän oli arvellut, että hänen puolestaan olisi haaskatarhakin vielä— — —»

Hädän ja tuskan huuto, ikäänkuin tukehtuvasta kurkusta pusertunut, sai hänet vaikenemaan. Ponnahtaneena pystyy, valkeana kuin kalkkiseinä, seiso nuori luutnantti ojentaen nyrkkiin puristetut kätensä puoleksi torjuen, puoleksi uhaten häntä kohden. Hänen sinertävällä huulellaan riippui veripisara, joka vieräi leukaa myöten alaspäin, jättäen jälkeensä punertavan juovan.

Soinnuton, tuskin ymmärrettävä änkytys kuului hänen huuliltaan, mutta ken sen ymmärsi, kangistui kauhusta.

»Herkeä!» oli hän sanonut. »Herkeä!... Hän on isäni.»

III.

Kuu kumotti korkealla taivaalla ja valoi vienon sinertävää hohdettaan unailevien nummien ylitse. Suosilmäkkeiden leppäpensaat olivat valon seppelöimät, ja solakat, valkorunkoiset koivupuut, jotka katkeamattomina riveinä suojustivat leveää, suoraa maantietä, välkkyivät ja loistelivat niin että tie loitommalta näytti kulkevan hopeaisten aitojen välitse.

Hiljaista kaikkialla. Linnut olivat aikoja sitten vaienneet. Syyskesän rauha, kylläisenä lakastuvan luomakunnan rauha vallitsi laajoilla lakeuksilla: Kuului tuskin heinäsirkan sirkutusta ojan reunalta, tuskin pelästyneen, pitkään olkien juurella piipertävän peltohiiren vikinää.

Reppuineen ja ryhmysauvoineen asteli yksinäinen vaeltaja tietä myöten, välittämättä kuutamaisen maiseman lumouksesta, tuijottaen suoraan eteensä.

Hän oli nuori luutnantti, joka taivalsi kotiseudulleen kansan kiroamaa isäänsä hautaamaan.

Vierasvarainen isäntä oli hänelle tyrkyttännyt parhaita ajoneuvojaan, oli sitten, kun kaikki houkuttelut olivat turhia, saattanut häntä jalkaisin pitkän matkaa ja erotessa vakuuttanut lujasti ja pyhästi, että heidän kerran vannomansa veriveljeys pysyisi lujana, huolimatta isäin pahoista teoista, ja että hän sai nyt ja aina luottaa häneen ja hänen naapureihinsa...

Ivalta tämä hyvää tarkottava lohdutus kuulosti hänen korvissaan. Tuo puhe »isän pahoista teoista» tuntui hänestä häntä itseään kohtaan tähdätyltä häväistyksestä, joka hänen täytyi kärsiä vaieten, koska sitä häpeää, jonka hänen isänsä oli jättänyt hänen niskoilleen, oli mahdoton torjua luotaan.

Ja synkkiin mietteihin vaipuneena antoi hän menneen elämänsä kuvien kulkea sielunsa silmien editse.—

Hän ei ollut isäänsä koskaan rakastanut. Tämä oli ollut raaka, raju mies, joka pieksi talonpoikia, jonka nauraessa vapisi koko talo samoin kuin toruessakin, jolle poika itse ei merkinnyt enempää kuin jokin mäyräkoira, mikä hänen hyvällä tuulella ollessaan sai kaluta hänen kantapäitään, mutta jonka hän seuraavana hetkenä potkaisi kauas luotansa. Tämä äkäinen, pieni mies, hänen kellertävät, leveän lusevat kasvonsa sysimustine viiksineen ja pienine, säkenöivän harmaine silmineen olivat häntä pelottaneet niin kauan kuin hän saattoi muistaa. Äitiään ei hän ollut milloinkaan tuntenut. Tämä oli muutama vuosi hänen syntymisensä jälkeen joutunut pitkän sairauden uhriksi. Alhaalla kylässä kerrottiin, että parooni oli hänet kiukullaan ja rakkaudellaan kiduttanut kuoliaaksi.

Synkässä, korkeaholvisessa käytävässä, jonka seinistä askelet kaikuivat niin kammottavasti ja jossa kuumimpana kesäsydännäkin kulkivat vilunväreet läpi ruumiin, oli hänen kuvansa riippunut viimeisenä pitkässä, aavemaisessa rivissä. Se oli kuva hennosta, surkastuneesta naisesta, jolla oli ohuet, verettömät huulet ja puoleksi ummistuneet silmät; heikkous ja arkuus näytti tehneen silmäluomet raukeiksi.

Monet hetket oli hän piennä poikana yksin jäätyään seisonut tämän kuvan edessä ja ikävöiden odottanut, että nuo luomet kohoaisivat, pilkahduttaakseen hänen nuoreen, yksinäiseen elämäänsä jokusenkaan äidinrakkauden säteen. Mutta vaikkapa hän olisi ristissä käsin kuinkakin palavasti rukoillut, vaikka olisi kuinkakin kyynelistä tulvillaan ja kaihosta sykkivin sydämin odottanut heräämisen hetkeä, yhtä raukeina ja ikäänkuin ikuisen uneen uupuneina tuijottivat silmäterät edelleen alas häneen oudosti metallinloisteisina, kunnes hän vihdoin epätoivoissaan tempautui irti ja syöksyi sieltä pois.

Äidin kuvan rinnalla riippui toinen kuva, tavallaan yhtä huomattava kuin tämäkin—se esitti säteilevän kaunista, mustakutrasta naista, joka oli parhaallaan hevosen selkään nousemaisillaan. Hänellä on vasemmalla olallaan punainen, kultanauhoin koristeltu ja kärpännahkalla reunustettu samettidolma, oikeassa kädessään, jota peitti pitkä, poimuinen rannehansikas, heiluttaa hän

ratsupiiskaa, ikäänkuin tahtoi sillä sivaltaa jotakin pahantekijää selkään.—Intohimoinen elämänhalu hehkuu ja säkenöi noista silmistä, jotka rohkeasti ja kärkevästi katsovat etäisyyteen, odottaen että kaikki, mitä sieltä lähestyy, antautuu hänen armoilleen.

Sellaiselta oli näyttänyt nuoruudessaan isoäiti, joka jankutuksineen ja haukkumisineen, kainalosauvoineen, liköörilaseineen ja nuuskarasioineen, kummitteli kammottavana ja noitamaisena nuoren miehen aikaisimpien muistojen joukossa. Hän oli ollut talon onnettomuus, sillä hän, joka ennen häitään oli ollut ylistetty kaunotar saksilais-puolalaisessa hovissa, oli jo rintansa maidossa juottanut nuoren luutnantin isälle rakkauden Puolaan, niin että hän, vaikka olikin saksalainen aatelismies ja ritarillista sukuperää ja eli keskellä saksalaista seutua, luopui saksalaisuudesta ja kiintyi sydämestään puolalaisten menetettyyn asiaan.

—Hän oli kyllä saksalaisen neidin kera astunut alttarin eteen, mutta hän ei voinut olla antamatta ensimmäiselle ja ainoalle pojalleen puolalaista nimeä, jota hän nykyisenä isänmaallisen kiihkoilun aikana sai kuten syntymävikaa laahata kaikkialle mukanaan.

Mutta mitä merkitsikään viaton nimi Boleslav verrattuna siihen suunnattomaan häpeään, jolla isä mielettömässä puolalaisrakkaudessaan oli verhonnut itsensä ja sukunsa.

Nyt oli hän kuollut, ja »kuolleita kohtaan ei ole kannettava kaunaa», sanoi samaisen isän poika itsekseen; mutta samana hetkenä valtasi hänet täydellä voimallaan tietoisuus siitä häpeätaulusta, jota hän laahasi mukanaan, missä liikkui tai mihin pysähtyi, ja josta mikään maailmassa ei voinut häntä vapauttaa. Valittaen ja syyttäen ojensi hän käsivartensa sinertävänä välkkyvää taivasta kohden, jolla tähdet himmeinä tuikkivat. Oli kuin hän olisi vaatinut tilille isänsä sielua, joka oli piiloutunut johonkin etäiseen maailmaan.

Sitten yhtäkkiä heräsivät leppeämmät tunteet hänen mielessään.

Hän heittäytyi ojan reunalle kosteiselle nurmikolle istumaan ja painoi kätensä kasvoilleen. Hetken aikaa hänestä tuntui, kuin hän olisi itkuun puhkeamisillaan, mutta hänen silmäluomensa jäivät kuumiksi ja kuiviksi. Aavistus siitä, mitä hänellä oli edessään, painoi liian raskaasti hänen mieltään. Hän ajatteli, kuinka kolkkona ja tarveltynä hän muutamain hetkien kuluttua näkisi jälleen sen, joka kerran oli levännyt hänen edessään uiden valoisan lapsuuden päiväpaisteessa.

Sillä hänellekin, yksinäiselle, äidittömälle pojalle, oli lapsuuden päivä paistanut. Kiittämätöntä, keinoa olisi ollut sitä kieltää.

Ympäri peltoja ja metsiä oli hän saanut samoilla, vapaana, riippumatonna ruokatunneista ja nukkumisajoista, kuten ainoastaan böhmiläiset metsärosvot tai Arkansasin linnunpyytäjät, sillä hänen tulemisistaan ja menemisistään ei välittänyt kukaan.—Kevätuulen liidellessä nurmikon ylitse ja keltaisten perhosten liihotellessa kukasta kukkaan sai hän ruohikossa kukkien keskellä loikoa selällään sinitaivaalle tuijottaen niin kauan kuin tahtoi—aamusta varhain iltamyöhään, jollei nälkä ahdistellut,—se ei liikuttanut ketään. Ja jos häntä halutti mennä lammaspaimenten mukana laitumelle, syödä mustaa leipää heidän repustaan ja sammuttaa janoaan vesilätäköistä, ei kellään ollut mitään väittämistä sitäkään vastaan.

Linnan ympäri, joka kunnaaltaan katseli maisemaa laajalle ympärilleen, kiemursi melkein solmuun vetäytyneenä välkkyvä, iloinen virta pensaiden peittämine partaineen ja herttaisine lymyapakoineen. Niistä saattoi salavihkaa katsella, kuinka rengit veivät hevosia uimaan, kuinka nahkuri huuhtoi vuotiaan tai myöskin poikasia ongella tai tyttöjä uimassa... Illoin, kun aurinko oli laskenut lepikkojen taakse, tulivat otukset läheisestä metsästä, kapusivat varovasti alas rantaäärästä ja latkivat kielellään himottua märkyyttä. Silloin oli oltava hiljaa kuin hiiri eikä liikautettava varvastakaan, sillä pieninkin ääni pyyhkäisi kuin tuulispää tämän satumaisen kuvan tipotiehensä. Ja kun kuu nousi taivaalle ja levitti hopearihmaiset verkkonsa virran pinnalle—kun leppäpensaat katselivat kuvaansa vedessä ikäänkuin hunnutetut prinsessat, ja iloiset piikatytöt lauloivat surullisia laulujaan ylempänä valkaisupaikalla, silloin ei ollut mitään suloisempaa maailmassa kuin hautautua lehdistöön ja karkeloivain kuunsäteiden ympäröimänä unelmoida aina aamunkoittoon.

Hän päästi kätensä vaipumaan kasvoiltaan ja tuijotti hämmentynein katsein ympärilleen. Kuutamoin uinaili vaaleilla kentillä, ainoastaan puut, joiden alla hän istui, kurottelivat synkkiä ja uhkaavia varjojaan tämän hymyilevän rauhan kuvan kehykseen. Valittava huuto, kuin lapsen itku, kuului etäältä. Jäniksen poikanen, joka varmaankin oli eksynyt pellonvakoon, huusi nälissään emoaan, aavistamatta, että parunnallaan antoi merkin murhaajilleen.

Elukka paran hätä värisytti häntä. Hän nousi ja jatkoi taivallustaan synkkää päämääräänsä kohden. Hänen muistelmiansakin jatkoivat vaellustaan.

Koitti aika, jolloin vanha kirkkoherra Götz otti hänet kouluun ja valkoinen talo pähkinäpuiden keskellä tuli hänen toiseksi kodikseen. Kuljeskeleminen oli nyt lopussa, sillä tämä harmaa tuittupää piti ankarassa kurissa oppilaitaan.

Heitä oli kymmenen tai kaksitoista, kauppiasten ja hyvinvoipain käsityöläisten lapsia, sekaisin poikia ja tyttöjä.—Talonpoikain lasten kanssa ei hän luonnollisesti joutunut yksin.—Nämä kasvoivat omia aikojaan kuten vasikat, sillä paroonin heille asettama opettaja, entinen kamreeri, joka juoppouden takia oli tullut virkaheitoksi, vetelehti koulutuntiensa ajat kapakoissa.

Hänen toveriensa parvesta pisti ennen muita esiin Felix Merckel, ravintolan isännän poika alhaalta kylästä, oikein aika poika, joka jo kymmenvuotiaana käveli pitkävartisissa saappaissa ja sai ampua maaliin—ja joka nyrkkiensä voimalla piti koko koulun kurissa. Boleslaviinkin, joka oli kaksi vuotta nuorempi häntä ja jonka hiljaiseen luonteeseen toisen leveä rehenteleminen vaikutti valtavasti, ulottui hänen mahtinsa, sikäli kuin tämän salli kartanonherran pojan itsetietyisyys ja se arka kunnioitus, jota he kaikki, itse Felixkin, häntä kohtaan tunsivat.

Felix tuli hänen opettajakseen kaikissa niissä taidoissa, jotka poikamainen ritarillisuus itselleen omistaa. Hän opetti hänet uimaan, soutamaan, pyydystämään lintuja, laittamaan ilotulituksia, ampumaan kaniineja, jopa ilmaisi hänelle senkin, miten iltaisin ja kirkonaikaan köyhien talonpoikain puutarhoja ryöstettiin. Ja vaikkakin hedelmät, joita hän milloin tahansa sai poimia omasta puutarhasta, olivat tuhat kertaa makeampia ja mehukkaampia kuin puulle maistuvat omenanpahaiset, joita hän salaisilla retkillään niskansa taittamisen uhalla sai saaliikseen, ei hän kuitenkaan voinut näistä rosvoretkistä luopua. Jälkeenpäin tunsikin hän tosin kiduttavaa häpeäntunnetta ja tavallisesti vei seuraavana päivänä talonväelle satakertaisesti takaisin, mitä heiltä illalla oli ryöstetty.—Siitä huolimatta kohtasi hän synkkiä kasvoja ja pahansuopia hymyjä, sillä isän nyrkki lepäsi raskaana köyhän väen niskoilla, jonka vielä silloin täytyi tehdä päivätöitä kartanoon... Mikä oli luonnollisempaa kuin että viha, jonka isä oli kylvänyt, kasvoi pojalle vastaisuudessa runsaan sadon?...

Toisten toverien, erittäinkin tyttöjen, kuvat olivat hänen muistossaan häipyneet sumuun.

Paitsi tietysti yhtä.

Hänen kuvansa kimmelsi vienolla tähdenloisteella sydämensurun varjosta, surun, joka vähitellen oli koko hänen olemuksensa kietonut mustiin käärinliinoihin ja jota ei itse pyhä, sovittava sotakaan ollut voinut haihduttaa. Hänen kuvansa oli seurannut häntä taistelujen tuoksinaan eikä jättänyt häntä, kun hän maatessaan vaikeasti haavotettuna luuli verkalleen vajoavansa kuoleman varjojen maahan. Tämän tytön ikävöimiseen sulautui hänen voimaton onnenkaipuunsa, josta hän ei vielä kukaan ollut voinut vapautua. Ikäänkuin eivät isän pahat teot olisi häneltä auttamattomasti tuhonneet tietä onneen.

Hän ei tiennyt itsekään, kuinka tämä lempi oli hänen rinnassaan kasvanut niin suureksi, että se lopulta täytti heijastuksellaan koko maailman.

Vaalea, kylmä papintytönen, joka ei uskaltanut astua ojan ylitse, vaikka se olisi ollut kuinkakin kuiva, joka aina näytti niin hirvittävän puhtaalta ja joka piilosilla ollessaan ei koskaan sallinut tarttua vaatteidensa liepeihin, »koska ne voisivat revetä», kuten hän arveli, oli hänelle lapsena oikeastaan jäänyt aivan vieraaksi. Monta kertaa, kun he olivat kahden kesken ja Helena näytteli hänelle nukkekamarinsa salaisuuksia, niissä yksin pyyhelappusetkin olivat päärmätyt ja nimikirjaimilla varustetut, tuntui ikäänkuin heidän sydämensä lähestyisivät toisiaan. Mutta useimmiten käyttäytyi hän rajussa iloisuudessaan niin taitamattoman kömpelösti, että tytön lempeät nuhteet pian muistuttivat hänen menneen niiden rajojen ylitse, jotka hänen ystävytensä hänelle asettivat.

Silloin hän tavallisesti pakeni sieltä loukkautuneena ja häpeissään ja pysytteli loitommalla, kunnes muutamien päivien kuluttua tytön lempeä, anteeksi antava hymy kutsui hänet jälleen hänen rinnalleen.—Hän ei viivytellyt, sillä tytön olennessa oli jotakin valoisaa ylevyyttä, joka hänet yhä uudestaan veti hänen tenhopiiriinsä.

Felixille oli tämä uskollisuus kauhistus. Hän nimitti Helenaa Koruliisaksi ja härnäili häntä, missä vain voi. Tytöllä puolestaan oli verraton tapa nyrpistetyin nenin katsoa häneen muka yli olkansa, vaikka toinen olikin päätä pitempi, ja ainoastaan silloin, kun toinen oli kovin ilkeä, meni hän itkusilmin isälleen valittamaan.

Kaksitoistavuotiaana jätti Boleslav kotiseutunsa, kun hänen äitinsä sukulaiset, jotka kuuluivat vanhaan preussilaiseen aateliin, olivat tarjoutuneet hänen kasvatustaan valvomaan. Isä kai oli iloinen hänestä päästessään, sillä hänen elintapansa puolisensa kuoltua eivätkä juuri olleet omiaan lapsen viisaiden, kysyvän silmien katseltaviksi. Matkoiltaan pääkaupunkiin toi hän aina mukanaan vieraita naikkosia linnaansa, ja moni kotoisella maaperällä kasvanut, puoleksi puhjennut kukannuppu joutui hänen himojensa uhriksi. Ei niin, että hän olisi tätä häpeämättömästi ja julkisesti harjottanut rikoksellisena ammattina, hän vain ei tahtonut tietää mistään rajotuksista. Ja olihan se, mitä hän teki, suorastaan hänen oikeutensa kartanon herrana, oikeus, jonka perintötapa oli hänelle vahvistanut ja jonka käyttöä ei oikeastaan kukaan kummastellut—jollei ehkä poika, joka verrattain usein joutui lemmenkohtausten ja kynnensilmin tehtyjen syytösten todistajaksi.

Muutenkin tapahtui linnassa monenlaista, joka ei ollut omiaan hänen silmiensä nähtäväksi. Oli juuri käsissä aika, jolloin suuren Napoleonin sotahuuto havahdutti kukistetun ja revityn puolalaisen kansallisuuden kuolinkamppailustaan.—Uudestaan eloon heränneen ruumiin salaiset liikkeet huomattiin kaikkialla, missä puolankielen suhuäänet kajahtelivat, ja näyttivät leviävän Itä-Preussin puhtaasti saksalaisille seuduillekin.

Schrandenin linnaan saapui tuontuostakin salaperäisiä vieraita, solakoita, notkeavartaloisia miehiä, joilla oli teräväpiirteiset, kuopikkaat kasvat. Pienissä rattaissa he kiireisesti ajoivat kylän halki ja yön hämyssä ja sumussa jälleen katosivat.

Posti toi tuhkatiheään sinetillä ja venäläisillä leimoilla varustettuja kirjeitä, ja isän työhuone oli usein viikkomäärin suljettuna, niin ettei kukaan päässyt sisään. Hän itse oli käynyt synkäksi ja vaiteliaksi, kulki kuin unessakävijä, ja ruoskanjäljet hänen renkiensä seljissä alkoivat parantua ihonväriseksi.

Tähän aikaan siis tapahtui, että Boleslav muutti sukulaistensa luo Königsbergiin. Seurasivat tyynet huolellisesti valvotun kehityksen ja kypsymisen vuodet. Kanslerivainajan leski oli hänelle äidin sijaisena, ylhäisimmät kodit olivat hänelle avoinna.

Kotiseudun muistot ja mielikuvat alkoivat vaaleta. Isän satunnaiset käynnit hänen luonaan osottivat vain hänelle, miten vieraat he olivat toisilleen.

Tuli sitten hirvuinen talvi, jolloin sodan raivotar hävitti vanhoja preussiläisiä maakuntia ja Napoleonin joukkojen voittokulun humu kuului Weikselin ja Memelin välimaille.

Königsbergin kurjien vallien takana oli joukko paenneita maakunnan asukkaita etsinyt suojaa. Jokainen talo oli täpötäynnä ihmisiä, ja kaduilla loimusivat taivasalle majotettujen sotilaiden nuotiot.

Tämän sotatemmellyksen, rumpujen pärrytyksen ja valitushuutojen keskellä oli Boleslavin suotu uneksia ensimmäiset lemmenunelmansa.

Hän oli äsken täyttänyt kuusitoista vuottaan, ja mitä lupaavin viiksienalku häämötti jo kuin hiilellä maalattuna hänen ylähuulessaan. Hän osasi ulkoa Horatiuksen oodit Chloelle ja Lydialle, eikä hänelle ollut enää mikään salaisuus, mitä äskettäin kuollut Friedrich Schiller oli tuntenut Lauraa kohtaan.

Palatessaan eräänä tammikuun iltana kymnaasista ja kulkiessaan poikki linnakentän, jossa vilisi sekaisin venäläisiä ja preussilaisia sotilaita, näki hän yhtäkkiä kaksi suurta sinistä silmää, jotka kysyvinä ja ystävällisinä tähystivät häntä. Hän tunsu punastuvansa, ja kun hän rohkeni katsella ympärilleen, olivat silmät kadonneet. Seuraavana iltana tapahtui samoin—kolmannella kerralla rohkeni hän pitää hieman paremmin varansa ja näki silloin, että noihin silmiin kuuluivat sievät, vaaleat kasvot, hieno nenä ja pari kalpeita, siromuotoisia huulia, jotka hymyilivät suloisesti ja kehottavasti häntä kohden. Nämä kasvot muistuttivat hänelle tuomiokirkon alttarikuvaa, joka esitti neitsyt Maariaa kauniissa puutarhassa soreain liljojen ja lyhytvartisten punaruusujen keskellä.—Jotakin toistakin muistuttivat hänelle nämä kasvot. Hän ei vain tiennyt ketä.

Ja hänen tätä parhaallaan miettiessään levisi hehkuva ruusunpuna nuoren tytön somille kasvoille ja sirot huulet kuiskuttivat: »Boleslav—oletko se sinä?»

Nyt ei ollut enää epäilemistäkään, ja riemuiten hän huudahti: »Helena—Helena—sinä?»

Jollei tyttö olisi häntä siivosti työntänyt luotaan, olisi hän temmannut hänet syliinsä avoimella linnakentällä, kikattavain tyttöjen ja räyhääväin sotamiesten keskellä. Ja heidän poikettuaan rinnatusten kävelemään hiljaisia syrjäkatuja kertoi tyttö, että hänen isänsä oli vihollisen läheystyessä lähettänyt hänet tänne, jottei hänelle tehtäisi mitään pahaa, ja että hän asui erään vanhan tädin luona, joka oli ostanut itselleen paikan naimattomien papintyttärien turvakodissa ja vietti hyviä päiviä. Hän työskenteli ahkerasti ottaen ranskan ja musiikin tunteja, sillä hän tahtoi vielä kerran auttaa isäänsä tämän opettaja-virassa, koskei hän kai kuitenkin miestä saisi ikäänään.

Tämän kaiken tyttö kertoi vionon lempeään pikkuviisaan tapaan, joka Boleslavissa herätti suurta kunnioitusta, ja katseli puhuessaan rauhallisesti, tyytyväisesti hymyillen häntä syrjästäpäin.—Hänen isästään ei tyttö tiennyt kertoa mitään,—viime näkemällä oli ukko näyttänyt hyvin kiukkuiselta. Kotoaankaan ei hän pitkiin aikoihin ollut saanut mitään tietoa, sillä ranskalaiset olivat pesiintyneet sinne, ja tiedot eivät päässeet tulemaan. Mutta Felix Merckel oli täällä, ja hänet oli hän äskettäin kohdannut; hän oli opissa viljakauppiaalla ja esiintyi kuin suuri herra konsanaan. Hänelle ei varmaankaan lopulta kunnian kukko laula, tuumi tyttö, kun hän jo oppilaana ollessaan poltteli paperosia ja käytti turkkilaisia kaulaliinoja.

Lopuksi antoi tyttö hänelle luvan ensi perjantaina tulla tapaamaan häntä tädin luo, sillä ainoastaan perjantaisin päästettiin vieraita laitokseen.—

Tytön poistuessa sipsuttavin askelin, hiljalleen keinuttaen solakkaa vyötäröään, tuntui hänestä, kuin olisi alttaritaulun neitsyt Maaria tullut häntä ilahduttamaan ihanalla ilmestyksellään ja palaisi nyt jälleen liljojensa ja punaruusujensa luo.

Seuraavana perjantaina soitti hän neitsytkodin kelloa.—Tosin hän ei tavannut tyttöä liljojen ja punaruusujen keskellä, vaan verenpisarain ja kurjenpolvien, joiden himmeät, tomuiset lehdet kehystivät häntä varsin viehättävästi. Talvi-illan rusotus hohti jäätyneestä ikkunasta sisään ja levitti ruusuharsonsa hänen kasvoilleen. Tai kenties jälleennäkemisen ilo sai hänet punastumaan.—Täti, hampaaton, homehtunut vanhapiika, jolla oli kauneuspilkkuja kasvoissaan ja puuteroidut hiussykeröt, oli kuin ilmeinen kohteliaisuus itse, tarjosi ylhäiselle vieraalle suklaatia kauniista englantilaisesta porsliinikupista juotavaksi ja katosi sitten, ikäänkuin maa olisi hänet nielaissut.

Oi, mikä suloisten, auringonpaisteisten perjantai-päivien sarja silloin alkoikaan!—Sotilaat menivät taisteluun ja palasivat jälleen—hän ei nähnyt heitä. Eylausta vyöryi ukkosen jyrynä yli kaupungin

—hän ei kuullut sitä. Monta kertaa taivaalle katsellessaan tuntui hänestä, kuin olisi hän ollut syvällä, syvällä siniaaltojen alla ja se maailma, jossa hän ennen oli elänyt, alkaisi vasta sinisen taivaanlaen tuolla puolen.

Että hän kuitenkin vielä oleskeli keskellä samaista maailmaa, selvisi hänelle eräänä sunnuntai-iltapäivänä. Hän istui uneksien kirjojensa ääressä, hiljaisessa ullakkokamarissaan, kun ovi yhtäkkiä temmattiin auki ja sisään syöksähti pöyhkeästi meluten nuori huimapää, jota hän ei tuntenut.

»Eläköön, poikaseini!» huusi hän, ojentaen käsivartensa häntä kohden. »Vuosikauden olen sinua etsinyt kuin kultaseni rintaneulaa enkä löytänyt mistään. Vasta tuo hurskas, vaalea lapsi, Helena, opasti minut oikealle tielle.»

Hän oli todellakin huima Felix, ja turkkilainen kaulaliina, josta lemmitty oli puhunut, liehui komeasti hänen molemmille olkapäilleen.

Boleslav puolestaan vastasi tervehdykseen sydämellisemmin kuin olisi muutamia viikkoja takaperin itseään pitänyt mahdollisena. Sen jälkeen kuin Helena oli jälleen tehnyt hänelle vanhan kotiseutunsa rakkaaksi ja kodikkaaksi, oli entinen ystäväkin tullut hänen sydäntänsä lähemmäksi.

Kursailematta hän heittäytyi leposohvalle, ja venyessään sohvan nahkapäällyksellä katseli hän ihmetellen kodikasta huonetta, joka hänestä arvatenkin näytti äärimäisen ylellisyyden eduskuvalta.

»Asuthan täällä kuten lumottu prinssi paratiisissa», huusi hän. »Kelpaahan sitä, kun on syntynyt aatelispoikana, jota vastoin meikäläinen—äh, palttua—!»

Ja hän sylkeä pirskautti etuhampaidensa välitse, kuten varmaankin oli oppinut merimiehiltä satamassa.

Siitä lähtien tuli hän tuhkatiheään Boleslavin hiljaiseen majaan, söi suuhunsa ne makupalat, jotka tati oli lähettänyt, lainaili häneltä rahaa ja kirjoja ja perehdytti hänet kaikkiin satamakaupungin salaisuuksiin.—Lyhyesti, hän esiintyi kuten kaikki 15-19 vuotiaat »kokeneet maailmanmiehet», jotka usein saavat hiljaisemmat ja syvemmat luonteet vaikutusvaltaansa.

Monesti oli Boleslav uskomaisillaan hänelle sydämensä salaisuuden, mutta ratkaisevana hetkenä ei hän koskaan löytänyt sopivia sanoja, ja niinpä asia jäi silleen, kunnes Felix muutamana kauniina päivänä yllätti hänet sanomalla: »Jollet luule minun näkevän, kuinka olet korviasi myöten pihkaantunut sirkeäksi pestyyn, siveään neitsyeemme, niin erehdyt pahasti.»

Boleslav, jonka veri harmista ja kainoudesta syöksähti kasvoihin, kielsi häntä puhumasta ainoakaan ylenkatseellista sanaa Helenasta.—Felix irvisti tosin kujeellisesti, mutta jätti sentään tästedes silleen ystävänsä lemmityn pilkkaamisen.—Hän oli nykyisin aikeissa ruveta midshipmanniksi englantilaisten palvelukseen »kostaakseen tyranneille sorretun isänmaan puolesta», kuten hän sanoi, ja Boleslav katsoi häneen nyttemmin kaksinkertaisella kunnioituksella.

Koitti sitten päivä, jona ystävä ilman kädenlyöntiä, ilman tervehdystä kulki hänen ohitsensa; ainoastaan halveksiva olkapäiden kohotus ilmaisi hänelle, että hänet oli nähty.—Ällistyneenä Boleslav tuijotti poisorientävän jälkeen, joka ei näyttänyt kyllin ripeästi voivan loitota hänen läheisyydestään.

Mitä oli tapahtunut?

Seuraavana iltana hän kyynelsilmin kirjotti kirjeen, jossa vaati selitystä ja tiliä.

Ennenkuin vastaus ehti saapua, tuli lähetti mukanaan paketti kirjoja, jotka ystävä oli häneltä lainannut ynnä kirje, joka kuului seuraavasti:

Korkeasukuinen

Herra Boleslav von Schranden

täällä.

Täten saan Teille, Teidän Korkeasukuisuutenne, alamaismmasti ilmoittaa, että Schrandenissa sattuneiden tapausten jälkeen tuntuu minusta arvolleni sopimattomalta jatkaa seurustelua, joka antaa isänmaallisille tunteilleni korvapuustin. Samalla pyydän nöyrimmästi palauttaa lainaamani kirjat. Rahat seuraavat niin pian kuin nälkää näkemällä olen ehtinyt ne hankkia.—Kirjeen tuoja on saapa viisi hopeagroschenia.

Teidän Korkeasukuisuutenne

nöyryn palvelija

Felix Merckel.

Boleslavista tuntui aivankuin olisi saanut nyrkin-iskun takaapäin. Hänet valtasi niin syvä häpeän tunne, ettei hän moniin päiviin uskaltanut katsoa ketään ihmistä kasvoihin. Vihdoin rohkaisi hän mielensä ja päätti ilmaista surunsa Helenalle. Tämä voisi parhaiten hankkia tietoja, jotka hänet vapauttaisivat epätietoisuudestaan.

Huolimatta Helenan kiellosta, ettei häntä saanut kadulla puhutella—tyttö piti sellaisen lähentelemisen sopimatonna, koska he voivat tavata toisiaan kotonakin—odotti hän häntä ja tavattuaan näytti hänelle kirjeen. Tyttö lohdutti häntä lempeällä hymyllään, mutta oli itsekin neuvoton. Kirje, jonka hän edellisellä viikolla oli saanut isältään, ei tiennyt kertoa mistään muusta kuin onnettomasta taistelusta metsässä Schrandenin takalistolla, jossa preussilaiset sotilaat olivat joutuneet surkeasti löylytetyiksi. Tämä oli muuten jo ollut sanomalehdissäänkin.

Eräällä keinoin tosin saattoi päästä totuuden perille. Helenan tarvitsi vain kulkea pitkin virran rantaa, missä suurten välitysiirteiden oppilailla oli tapana viettää vapaa-aikojaan, kun enimmäkseen liikkeitä nyt olivat keskeyttäneet toimintansa. Hän ei tehnyt sitä mielellään, mutta teki kuitenkin.

—

Kuumeisella levottomuudella Boleslav odotti lähimmän sillan korvalla tietoja, joita tyttö toisi tullessaan.

»Hänkös sitte oli olevinaan», sanoi Helena palattuaan verkalleen ja tulipunaisena retkeltään. »Ja samanlaisia ovat nuo puotipojat kaikkikin. Ikäänkuin minä etsisin heidän liehittelyjään». Ja hän hymyili ylen hämillään sinisilkkiseen käsityölaukkuunsa. »Mutta voit olla aivan levollinen, Boleslav.—Se ei merkitse mitään sen enempää.—Aiottuaan ruveta midshipmanniksi, on isänmaallisuus noussut hänen päähänsä.»

»Mitä minulla on tekemistä hänen isänmaallisuutensa kanssa?» kysyi Boleslav. »Minä vihaan mokomaa verikoiraa, Napoleonaa, yhtä paljon kuin hänkin.»

Helena vaikenä ja kietoi ympärilleen pientä vaippaansa, jota tuima talvituuli hulmutti hänen solakan vyötärönsä ympärillä. »Minuun saat luottaa», jatkoi hän sitten, »minä en sinua siitä koskaan tule soimaamaan.»

»Herran tähden—mistä?»

Ja vihdoinkin se tuli ilmoille.

»Sinun ei pidä sitä panna sydämellesi, rakas, kallis, Boleslav—kylässä näet kerrotaan, että isäsi on yön pimeydessä vinyt Kissanporrasta myöten ranskalaiset preussilaisten selkään—näetkö—ja ruskea Regina, puusepän tyttö, tiedäthän, se pieni pörröpää, joka kävi koulua samaan aikaan kuin mekin, hän kuulemma on sen tunnustanut, sillä hän se on oikeastaan oppaana ollutkin. Ja nyt sanoo kylän väki, että isäsi on isänmaan kavaltaja, eivätkä tahdo enää tehdä hänelle työtä, vaan aikovat panna punaisen kukon hänen katolleen.»

Siinä se oli. Ja tänä hetkenä katosi häneltä elämänhalu ja elämänrohkeus, kuten kevätmyrskyt riuhtovat puista hennot kukat.

Ohitse—ohitse menkää moiset kuvat sanattomaan tuskaan—kaikotkaa kolkkojen rikosten ja kaiken kalvavan häpeän muistot!

Viipyi kauan, ennenkuin huhu petoksesta tuli Königsbergissä saakka yleisemmin tunnetuksi. Kului kuukausia, ennenkuin ensimmäiset onnettomuuden enteet tulivat näkyviin. Mutta ne riittivätkin hänen olentonsa perinpohjin muuttamaan. Arkana ja kömpelönä, harhailevin katsein ja kasvot milloin äkkiä punastuen, milloin kalveten, hiipi hän ympäri nurkkia, säpsähtäen jokaisesta sanasta, joka odottamatta hänelle sanottiin. Sitten tulivat päivät, jolloin opettajat alkoivat häntä syrjäyttää ja toverit karttaa hänen läheisyyttään—päivät, jolloin täti kielsi häneltä tavanmukaiset aamutervehdykset, koskei hän muka ollut terve—päivät, jolloin pidettiin perheneuvotteluja suljettujen ovien takana, jolloin palvelijat eivät enää olleet hänen toivomuksiaan kuulevinaan ja jolloin tuontuostakin joku ohikulkija sylkäisi hänen ovelle.

Hän näki sen matelevan luokseen, tuon kylmän, niljakkaan käärmeen, näki sen lähenevän kietoutuakseen hänen ympärilleen, tyrehtyttääkseen veren hänen suonissaan. Hän näki sen

kiemurtelevat renkaat, kuuli sähinän, joka lähenei lähenemistään—ja avutonna, puutuneena, kivettyneenä hän tuijotti siihen, rohkenematta kysyä, huutaa tai edes huoata.

Helenaakin oli häneltä mennyttä.—Tyttö tosin ei siihen ollut syypää, eikä suinkaan. Hän salli kuten ennenkin Boleslavin perjantaisin soittaa neitsytkodin ovikelloa, puhutteli häntä ystävällisesti, koettipa olla iloinenkin ja viihdyttää häntä lempeällä leikinlaskulla. Mutta oliko sitten laita niin, että hän itse oli niin tykkänään muuttunut, että näki koko muun maailman, jopa lemmittynsäkin ainoastaan häpeestä ja tuskasta kudotun harson lävitse, tai oliko tyttö siitä päivin alkanut soittaa ainoastaan armeliaan säälin säveltä, lyhyesti—Boleslav tunsu tulevansa yhä raskaammalle mielelle ja rohkeni tuskin enää katsoa tyttöä silmiin.—

Eräänä päivänä otti hänet vastaan Helenan sijasta itse vanha neiti. Tämä niiaili ja hymyili kuten aina, nimitti itseään hänen nöyrimmäksi palvelijakseen. Mutta se, mitä hän ilmotti, merkitsi heidän erottamistaan. Kirkkoherra, neidin rakas veljenpoika, sai hän sammaltaen ilmoille, ei enää katsonut sopivaksi tyttärensä seurustelua korkeasyntyisen junkkarin kanssa ja oli sentähden määrännyt, että tytön oli lähteminen Königsbergin kaupungista niin pian kuin suinkin.

Helena sanoi jäähyväiset pienessä sinisellä lakkasinetitillä suljetussa kirjeessä.

Rakas, rakas Boleslav!

Isäni käskee minun välttää sinua, ja minun täytyy olla hänelle kuuliainen. Jääös hyvästi. Sinä olet minulle iäti, iäti rakas. Sen vannoo sinulle oma

Helenas.

Kuusi hätäpikaa kirjotettua riviä on liian laiha matkaeväs sille, jolla on kaipauksen ja kieltämyksen elämä edessään. Mutta voiko hän enempää toivoakaan? Eikö siinä ollut rakkautta ja uskollisuutta yllinkyllin, että Helena lupasi pitää hänestä kiinni, kun kaikki, kaikki väistyivät hänen, häväistyn, tieltä syrjään?

Tästedes ajatteli hän häntä kuin kirkastettua, pyhää olentoa. Hänen kuvansa suli yhteen neitsyt Maarian kuvan kanssa, jonka hän oli nähnyt tuomiokirkossa, ja tyttöä ajatellessaan näki hän tämän sädekehän kaunistamana, liljojen ja punaruusujen ympäröimänä.

Jollei hän olisi ollut niin ylen nuori, olisi hänet rahtunen itsekkyyttä ja tarmoa auttanut hervottomista huolistaan, mutta lapsellisessa kunnioituksessaan, jonka hän yhä vieläkin tunsu lamauttavana itseään painavan, ei hän rohjennut vaatia isältään edes varmuutta, saatikka sitten tiliä.

Vasta tämän äkillinen näyttäytyminen herätti hänet vastarintaan.

Hän oli nyt seitsentoista vuotias ja olisi muutamien kuukausien kuluttua voinut päästä yliopistoon, jollei hänelle moneen kertaan olisi viittailtu, että hänen poistumisensa oppilaitoksesta oli erittäin suotavaa. Hyvä tätikin, joka tähän asti oli huolellisesti välttänyt mainita tuota huhua, jonka painon alla hän kärsi sanomattomasti itsekin, oli nyt säällivin sanoin ottanut puheeksi, kuinka hänelle olisi parasta loitota.

Toisissa olosuhteissa olisi hänen intonsa ja kunnianhimonensa noussut moista ehdotusta vastaan, mutta nyt tunsu hän ainoastaan sanomatonta katkeruutta, ja halusi paeta häpeätaakkoineen johonkin, jossa ainoakaan ihmissilmä ei häntä näkisi.

Tässä mielentilassa seisoi hän eräänä päivänä isänsä edessä.

Tämä oli saapunut hankkiakseen apua niskottelevia talonpoikiaan vastaan ja oli tavannut kaikki ovet suljettuina. Hän kuohui raivosta, koko hänen olentonsa näytti hukkuneen epätoivon uhkaan. Nähdessään hänen lyhyen, tanakan vartalonsa, hänen häränniskansa, hänen harmaat, säkenöivät silmänsä ja punaiset, pöhöttyneet kasvonsa, valtasi Boleslavin sama pelko, jota hän oli tuntenut poikavuosinaan. Hän kokosi kaikki voimansa; mutta kovan onnen kysymys ei sittekään tahtonut päästä hänen huuliltaan.

»Isä—onko totta, mitä ihmiset»...

Harmaissa silmissä kiilui hurjan epäluulon liekki.

»Hä—mitä ihmiset juttelevat?»—

»Että sinä olet antanut opastaa ranskalaiset Kissanportaan ylitse?»—

»Ja entä jos se olisi totta, keltanokka? Entä jos olisin jaloin tallatun Puolan kansan puolesta tahtonut kostaa tälle raukkamaiselle preussilaiselle rosvojoukelle? Nuo typerät, laiskat orjasielut saisivat vain ansaitun palkkansa, jos suuri Napoleon hirtättäisi heidät kaikki tyyni!—Älä tuijota lainkaan, nulkki! Olen tehnyt vain, mitä inhimillinen velvollisuuteni vaati.—Kahleihin kytketyt ovat minua rukoilleet, ruoskitut ovat minulle huutaneet: pelasta meidät—pelasta meidät!—

Pelastaa en heitä voinut, se jäi suuremman miehen tehtäväksi, mutta saatoin auttaa häntä, tuota, joka kostonenkeliä syöksyy yli turmeltuneen Europan—saatoin auttaa häntä tuhoamaan konnia, missä ne olivat minun käsiini joutuneet.»

Näin, hän puhui, ja hänen lyhyt vartalonsa näytti kasvavan.—Hänen silmänsä salamoivat. Yltiöpäisyyden hurmahenki, joka niin paljo muistuttaa taivaallista sisartaan, innostuksen hengetärtä, levitti hehkuvan punaisen vaippansa hänen ylitsensä.

Kauhistuneena Boleslav vetäytyi taaksepäin. Hän tunsu syvästi, että hänen ja tämän miehen väliltä oli jokainen side katkennut.

»Soittakoot vain suutansa», jatkoi ukko, »nyhjikööt vain minut nähdessään kyynärpäillensä toisiaan kylkeen, hittojako minä siitä huolin.—He eivät kuitenkaan tohdi käydä kimppuuni niin kauan kuin sätkyttelevät korsikkalaisen jalopeuran kypäläin välissä.—Ja kuka muuten voi sen todistaa? Jollei pöllöpäätä Reginaa olisi isänsä pelotellut pahanpäiväiseksi ja siten saanut hänet lörröttelemään, otaksuisi jokainen, että teräväpäinen eversti Latour on yksinään löytänyt tien virran poikki ja metsän lävitse. Mutta nyt hän on niskoillani—tyttöriepu. Ja talonpoikia en saa enää patukallakaan pidetyksi kurissa, niin hellästi he rakastavat minua siitä pitäen. Jos on totta, mitä lehdet kertovat, että kuningas piakkoin päästää tämän koiralauman vapaaksi, silloin repivät he minut arvelematta.—Onnittelten sinua perintösi johdosta, poikaseni.»

Nämä olivat viime sanat, jotka hän kuuli isältään, sillä keskustelun keskeytti samassa täti astuen hänen työhuoneeseensa, missä he olivat.—Vanha ylhäinen nainen väisti paroonin punaista, karkeaa kättä, joka hänelle oli tervehdykseksi ojennettu, kuten väistetään myrkyllistä matelijaa, ja pyysi sitten kammoaan hilliten häneltä muutamiksi minuuteiksi kahdenkeskistä keskustelua.

Mitä tässä neuvottelussa päätettiin hänen kohtalostaan, ei hän saanut kuunaan tietää, sillä ennenkuin tämä lyhyt hetkinen oli lopussa, oli hänen tähänastinen elämänsä jäänyt kauaksi hänen taakseen ikäänkuin sydäntä painava unelma, mutta hän seiso kadulla tuumien mistä portista hän vaeltaisi avaraan maailmaan.

Hänen seikkailurikas vaelluksensa päättyi pienelle maatilalle eräässä Liettuan sopukassa, missä hänelle suotiin lepoa ja työtä ja missä hänellä oli tilaisuus kehittyä kelpo maanviljelijäksi.

Vuodet kuluivat. Ne olivat taukoamatonta taistelua jokapäiväisestä leivästä, taistelua, joka tosin oli täynnään vastuksia ja puutetta, mutta ei kuitenkaan sisältänyt mitään häpeää eikä hänen kunniantuntoaan loukkaavaa. Sillä hän oli jättänyt nimensä. Jos hän olisi samalla voinut riisua muistonsa, kuten riisutaan tahrattu puku, olisi hänen ollut parempi olla.

Mutta alituisen laahasi hän mukanaan tietoisuutta siitä häpeästä, joka häneen oli tarttunut. Isänmaanrakkaus, joka ennen oli luonnollisen tyynenä uinaillut hänen sydämessään, oli herännyt kirvelevään hehkuun ja kasvoi ja kyti ja varttui hirmuhengeksi, joka ruoskaniskuun ajoi häntä paikasta paikkaan karkottaen veren hänen kasvoiltaan ja unen hänen silmistään. Ei paljon puuttunut, ettei hän pitänyt itseään sypäänä Preussin onnettomuuteen.

Ainoastaan kerran oli hän koko tänä aikana saanut tietoja kotiseudultaan. Hän luki Königsbergiläisestä lehdestä, että Schrandenin linna, joka talvella 1807 oli tullut niin surullisen kuuluisaksi, oli kaikkine talousrakennuksineen palanut poroksi.

Silloin oli hän pannut kätensä ristiin, ja hänen huuliltaan oli päässyt sammaltava ääni, joka kuului melkein luojankiitokselta.

Sovitusta—sovitusta mihin hintaan hyvänsä!

Mutta vielä ei ollut mitään sovitettu, kukistettua isänmaata tallasi vielä tyranni jaloillaan.

Mutta nyt hukkuu suuri armeija idän lumihankiin—ja Preussin kohoaminen seurasi perästä.

Nyt hän oli selvillä! Kuolla, kuolla hänen täytyi, sovittaa omalla verellään, mitä isä oli rikkonut.

Vapaaehtoista jääkäri Baumgartia, joka maaliskuun 5 päivänä 1813 ratsasti Königsbergiin, ei kukaan tuntenut nuoreksi vapaaherra Schrandeniksi, joka täsmälleen viisi vuotta takaperin oli sieltä lähtenyt omaa häpeäänsä pakoon. Ja kuitenkin niiden joukossa, jotka nyt häntä riemuiten tervehtivät, oli monta, jotka olivat olleet mukana kerran häntä karkottamassa... Hän liittyi uljasten talonpoikain parveen, joiden suusta helähti kotiseudun murre niin tutunomaisesti häntä vastaan. Hän tuli heidän ystäväkseen, heidän johtajakseen—kunnes eräät tutut kasvot, jotka taistelun tuoksinassa ilmestyivät hänen rinnalleen, saivat hänet väistymään kuten pahantekijän.

Felix Merckel ei olisi voinut olla ilmaisematta tovereilleen, kuka heitä johti taisteluun.

Mitä sen jälkeen oli tapahtunut, sulii yhteen sekavaksi, veren ja savupilvien täyttämäksi unelmaksi, josta laukausten ja kuolinvoihkausten keskeltä nousi esiin ainoastaan hirveä kysymys: Elätkö yhä vielä?

Ja tällä kysymyksellä tervehti häntä ensiksi päivänvalo, kun hän kuukausimäärin kamppailtuaan elämän ja kuoleman vaiheilla jälleen palasi tajuntaansa.

Häntä varten ei ollut ainoatakaan ranskalaista miekkaa terotettu, ainoatakaan ranskalaista

kuulaa valettu. Hänelle ei oltu suotu sitä ainoaa sovitusta, joka yksin näytti hänestä riittävältä.

Odottiko häntä toinen, raskaampi sovitus, kun hän nyt aamun sarastavassa valossa astui kotiseutunsa synkkiä metsiä kohden?

IV.

Kello oli kahdeksan tienoilla aamulla, ja aurinko alkoi jo hellittää polttavammin, kun Boleslav metsäseudun lävitse päästyään näki kotiseutunsa edessään.

Kymmeneen vuoteen ei hän ollut astunut jalkaansa sen maaperälle.

Ensimmäisessä tunteenpuuskassaan kohotti hän nyrkkinsä ja heristi sitä kohden kylää, joka—kuten ihana harhakuva—lepäsi valkoisine lelutaloineen ja viheriäpensaisine puutarhoineen, rauhallisina kiemurtelevine savupatsaineen ja siintävinä välkkyvine kirkontorneineen mitä heleimmässä aamutyynyneessä.

Takalistolta—mustina, kullankeltaisine reunuksineen—häämöttivät linnanpuiston mahtavat puuryhmät kukkulan itäiseltä rinteeltä, mutta itse linna, joka seisoi kukkulan harjalla ja jonka keltaiset, pyramiidimaisesti suippenevat kaksoistornit olivat hallinneet koko laajaa maisemaa—mihin oli se joutunut?

Oliko maa auennut ja niellyt tuon jättiläisen?

Hämmästyneenä, kauhistuneena ponnahti hän ensin takaisin. Ja sitten vasta muisti hän. »Tosiaankin—hehän ovat sen polttaneet poroksi!» Eikö hän itse ollut kyllin usein katkeralla tyytyväisyydellä ajatellut hirmutekoa, joka oli tuhonnut hänen isiensä perinnön?

Mutta nyt, kun hän ilmielävästi näki edessään palon jäljet, kuohutti kolkko, kiehuva viha hänen mieltänsä.

»Murhapolttajat!» huusi hän ja heristi toistamiseen nyrkkiään vihollistensa koteja kohden.

Vihollistensa? Niin, hän tunsu sen äkkiä leimahtavan mielessään päivänselväksi. Hänen isänsä viholliset olivat hänenkin vihollisiaan.

Hän oli heidät perinyt—samalla kuin nämä rämettyneet metsät, nämä kesannoituneet pellot, nämä savunmustaamat raunioläjät—nyt vasta saattoi hän erottaa ne—jotka silvotun jättiläiskäden tavoin kohosivat syyttäen taivasta kohden.

Tosin hän samalla oli perinyt myöskin tuon kirokun rikoksen, jota hän itse inhosi syvemmin kuin kukaan muu maailmassa ja jonka painamana hän kärsi syvemmin kuin kukaan muu maailmassa. Vaikkakin hän oli lapsenrakkauden sijasta aina tuntenut vain lamauttavaa pelkoa, vaikkakin hän jo vuosia sitten oli tuntenut olevansa irrottunut kaikesta, mitä uskonto, ihmisyyden ja sivistys ehdottomasti vaatii lapselta vanhempiaan kohtaan, ei hän voinut saada isältä perittyä vertansa vaikenemaan. Se kihisi, kiehui ja kuohui sitä vääryyttä vastaan, joka oli tehty hänen suvulleen.

Hänen silmissään paloi hurja hehku, hänen vasen kätensä hapuili vavisten pientä nahkalaukkuja, joka riippui olan yli kiertävässä hihnassa ja josta pisti esiin parin ratsupistoolin perät.

»Hautaamatta?» jupisi hän hampaitaan kiristäen ja kouraisten toista pistooleista. »Hautaamattako hänen vielä on jääminen?—Sepähän nähdään—sepähän nähdään!»—

Ja päästäen katkeran naurun astui hän lujin askelin kylää kohden.—

Ihmistä tyhjänä, heleän päiväpaisteen valelemana oli kylän ainoa pitkä katu hänen edessään. Sileät pyöränraiteet loistivat kosteassa savimaassa kuin olisivat olleet hiottua lasia. Pullonsirpaleet, luudanvarvut ja muut roskat täyttivät kuopat, jotka muulloin näyttivät olevan vesirapakkoina.

Oikealla ja vasemmalla, lehmuksien ja kastanjapuiden alla, joiden vihreänkeltaiset syksyn kiihdyttämät lehdet riippuivat lerpallaan, oli olkikattoisia talonpoikain majoja, jotka melkein järjestään olivat kuuluneet linnan alustalaisiin ja vasta uuden lain aikana vapautuneet velvollisuuksistaan ja päässeet vapaiden talonpoikien joukkoon. Sinne tänne oli ilmestynyt uusi räikeillä väreillä maalattu aita, joka ikäänkuin uhmaten näytti erottavan äsken saavutetun omaisuuden muusta viljellystä maasta; muuten olivat uudet olosuhteet jättäneet kaiken vanhoilleen. Majojen edustalla kukkivat päivänkukat ja neilikat aivan kuin ennenkin, ja seinämällä riippui märkiä vaatteita kuivumassa aivan kuin ennenkin. Ainoastaan kapakkain luku oli lisääntynyt. Boleslavin silmiin pisti niitä ainakin kolme, kun sen sijaan ennen oli »Kotkan» isäntä yksinään tyydyttänyt paikkakunnan koko tarpeen.

Lähempänä kirkkomäkeä alkoivat vapaiden käsityöläisten tai niisanottujen »porvariien» valkoiset mökkirivit, joiden asukkaat maksoivat maaveroa linnaan ja joilla sentähden oli oikeus viljellä puutarhatilkkujaan mielensä mukaan. Siellä oli kaksi seppää pajoineen ja kuonakasoineen, siellä oli pari suutaria, vaunujen tekijä, korien punoja—ja oli myös— —

Hän pysähtyi ja hänen katseensa viivähti rappeutuneessa, kurjassa, koko rivin kurjimmassa hökkelissä, jonka oven yllä oli likainen, viheriä kilpi, melkein näkymättömäksi häipyneine kirjotuksineen: »Hans Hackelberg, kylä- ja seurakunnan puuseppä».

Viheriäksi maalattu ruumiskirstu, joka korkealta jalustaltaan näkyi siivottomasta pihasta maantielle, valaisi havainnollisesti asianlaidan niillekin, jotka eivät osanneet lukea.

Tähän esineeseen liittyi Boleslavin mielessä omituinen kuva, joka nyt sitä katsellessa sukelsi esiin menneisyyden hämärästä: Hän näki pienen likaisen tytön, jonka suuret, mustat silmät olivat kyyneleitä tulvillaan ja jonka pörröinen, musta hiusmetsä liehui ympäri kasvoja ja hartioita; hän oli vasemmalla kädellään tarrautunut kiinni tähän puujalustaan ja oikealla painoi suonenedontapaisesti esiliinansa lievetä poveaan vasten, samalla kuin joukko poikaviikareita heitteli häntä kalikoilla ja kivillä.—Vaikei hän silloin ollut paljon suurempi kuin tyttökään, oli joukkio hänen lähestyessään luikkinut arkana ja äänetönnä tiehensä. Hänhän oli »junkkari», niin mahtava, että tarvitsi isälleen sanoa vain ainoan sanan, langettaakseen siunauksen tai kirouksen heidän ylitsensä. »Mistä on kysymys?» oli hän kysynyt, ja silloin oli ahdistettu lapsi astunut nöyrästi hänen luoksensa, oli kohottanut hieman esiliinansa kulmaa, juuri siksi, että hän voi pilkistää helmaan ja oli luonut häneen leimuavan katseen kosteista silmistään ja sanonut vihasta värisävällä äänellä: »Nähkääs, tämän he tahtoivat minulta ryöstää.»

Mutta esiliinassa oli ollut pikkarainen varpusen poikanen, joka kai oli pudonnut pesästään.

»Anna se minulle», oli hän sanonut, sillä hän piti linnunpoikasista. Silloin oli tyttö auliisti avannut esiliinansa, jotta hänen tarvitsi vain ottaa. Ja hän teki sen eikä edes epäröinytkään, sillä olihan hän tytön herra. Antajaa ei hän ollut sen jälkeen ajatellutkaan.

Se oli siis hän, tuo samainen naikkonen, jonka kerrottiin neuvoneen ranskalaisille tien ja isän lemmittynä eläneen hänen luonaan aina hänen elämänsä loppuun saakka.

Miksi olikaan hän silloin auttanut tyttöä? Miksei hän mieluummin ollut yllyttänyt poikaviikareita hänen kimppuunsa? Kenties olisi heitetty kivi sattunut keskelle hänen otsaansa ja hyvissä ajoin tehnyt lopun hänen kurjasta elämästään!

Hän kulki edelleen. Siellä täällä kurkisteli pienestä, himmeästä ikkunasta likaiset kasvot tylsällä uteliaisuudella hänen jälkeensä, siellä täällä haukkui häntä pihakoira, muuten ei häntä mikään häirinnyt. Kukapa olisikaan häntä tuntenut?

Nähdessään pappilan, joka kaarekkaine kuistikkoineen lepäsi kukkasköynnösten ja pähkinäpensasten ympäröimänä yhtä hiljaisena ja rauhallisena kuin sinä aamuna, jolloin hän helpotuksesta huohtaen pääsi vapaaksi ankaran kirkkoherran hallituksesta ja Helena valkoisella batistinenäliinallaan viuhtoi jäähyväisiksi matkavaunujen jälkeen,—nähdessään jälleen tämän talon, pysähtyi hän ja katseli otsa synkkänä ympärilleen, näkisikö mitään sivutietä, joka pelastaisi hänet kulkemasta ohitse.

Hänestä tuntui, kuin täytyisi Helenan yhä vieläkin seisoa nurmitöyrämällä ja liina tuulessa liehuen tähystellä hänen jälkeensä.

Mutta vielä ei hän saanut astua Helenan eteen.

Vasemmalla kääntyi polku alas virralle, joka erotti linnan ja kylän alueet toisistaan. Tälle polulle poikkesi hän.

Siellä näki hän ensi kerran koko laajuudessaan sen hävityksen kamalan kuvan, jonka palo oli saanut aikaan.

Aittojen ja muiden ulkokuonerakennusten sijalla, jotka olivat seisseet pitkänä rivinä virran toisella puolen, kohosi nyt pitkä rivi raunioita—halkeilleita muureja, hiiltyneitä hirssiä—kaikki keltamojen ja narskujen peittäminä. Takalistolla—johon saattoi nähdä muurinrepeämän lävitse—oli pihanmaa röykköiseksi soraläjäksi muuttuneena, ja vihdoin kukkulan huipulta, kuivettuneiden jalavain kankein oksaristikkojen ympäröimänä, häämöttivät kummallisesti pykälöityneet muurinreunat—entinen linna.

Hervottomina vaipuivat hänen käsivartensa alas—kostonhaluinen voihkaus puhkesi hänen rinnastaan.

Vaivaloisesti hän laahusti eteenpäin virran rantaa pitkin, kohden nostosiltaa, jota myöten yksistään pääsi linnasaarelle, sillä saareksi oli linnanalue muodostettu jo hänen isoisänsä aikaan lyhyellä kaivannolla.

Silta ainakin oli vielä jälellä.

Harmaine, puoleksi lahonneine lankkuineen riippui se kuin jäännös ammoisesta muinaisuudesta

mustilla, vahvoilla pylväillään, joiden tyviä vasten virran likaisen keltaiset aallot murtuivat pursuvina pyörteinä. Ruosteiset ketjut olivat lujalle pingotetut. Parin kolmen jalan korkuinen rako—jonka ylitse parahiksi saattoi hypätä—erotti maavaraan rakennetun puuäyrään sen ylle kohotetusta sillanpäästä.—Näytti kuin olisi joku koettanut vetää siltää ylös, mutta väsähtänyt kesken.

Boleslav hyppäsi sillalle ja astui pihaan kivisestä porttiaukosta, jossa raudotettu portti puoleksi palaneena retkotti saranoillaan.

Äkkiä kuuli hän jaloissaan lyhyen vingahtavan äänen, joka muistutti lauaistun jousenkaaren ponnahdusta. Hän pysähtyi pelästyneenä ja näki ketunrautojen teräksisen puoliympyrän, joka oli haudattu soraan ja huolellisesti peitetty risuilla. Rautaisten leukojen pitkät, terävät hampaat olivat lujasti pureutuneet toisiinsa. Ikäänkuin ihmeen kautta oli hän välttänyt vaaran, joka hänet olisi viikkokausiksi vaivuttanut sairastuoteeseen.

Varovaisesti kopeloiden maata kepillään kulki hän poikki törkyisen pihamaan, jossa sieltä täältä raunioiden välistä pistivät ikäänkuin ivaten esiin särkyneet työrattaat tai viinitynnyrin hauraat laudat, joita vielä ruostunut vanne tuskin piti koossa.

Hän kulki kukkulalle linnan luo, polkua, jonka peitti miehen korkuinen vesakko. Hän huomasi vieläkin parit ketunraudat, joiden kuiva kita ahneesti ammotti häntä kohden. Niitä näytti olevan viritetty yli koko pihamaan—ainoa viljelyksen merkki, minkä hän tähän asti oli huomannut.—

Ammottavine ikkuna-aukkoineen ja murtuneine muureineen oli linna hänen edessään kokonaan raunioiksi muuttuneena. Korkeat, rikkaruohojen peittämät läjät tiiliä, mukulakiviä ja maahan varissutta muurisavea muodostivat luonnollisen vallituksen kivijalan ympärille. Pääraput ja niiden yläpuolella riippuva parveke oli kasvanut umpeen lehtimajaksi, jonka rehevä lehvistö näytti läpipääsemättömältä.

Viheriäin köynnösten keskellä riippui valkea taulu, johon oli kirjoitettu isän käsialalla: »V a r o k a a — p ä ä s y k i e l l e t t y ! »

Häntä värisytti, kun hän nyt kuuden vuoden kuluttua näki edessään ensimmäisen elonmerkin miehestä, jota hänen oli kiittäminen omasta elämästään ja jota hän nyt oli tullut hautaamaan.

Vielä muutamia minuutteja, ja hän oli seisova isänsä ruumiin ääressä.

Mutta mistä hänet saattoi löytää? Missä hän lienee eläissään asunut? Kaikissa näissä raunioissa ei ollut ainoatakaan ovea, ei ainoatakaan ikkunankehystä, ei ihmisasunnon merkkiäkään.

Hän kääntyi ja kulki verkalleen linnan ympäri, ohi tornin, joka kohosi rakennuksen päätyseinämältä, minkä mustille, kiviröykkiöille alkoi uudestaan versoa sammalvaippa painaen niihin surumielisen rauhallisuuden leiman. Puisto jättiläispuineen ja niiden juurella rehottavine pensastoineen lepäsi tiheänä kaarena hänen edessään.

Silloin hän näki kolmisenkymmenen askelen päässä edessään nurmikolla, jolla ennen oli seisonut Diana-jumalattaren patsas—rapaantunut kivijalusta ja kivilohkareet ruohikossa olivat kai jätteitä siitä—naisen ... solakan, rotevan naisen, jolla oli pörröiset tummat palmikot; yllään hänellä oli ainoastaan punainen villahame ja paita, ja hän kaivoi maata tarmokkain lapionpistoin.

Boleslav meni lähemmäksi.—Nainen kaivoi yhä eikä nähnyt häntä.—Säännölliseen tahtiin nosti hän aina jalkansa lapionterän olalle ja polkaisi sen helposti kuin juntalla maan sisään varrenjuurta myöten. Samalla hän lauloi laulua, jossa oli ainoastaan kaksi säveltä, ylempi ja alempi, jotka täyteläinä ja kumeina kuin kirkonkellojen äänet kumpusivat hänen rinnastaan.

Paita—karkea, kotikutoinen liinapaita—oli valunut alas olkapäiltä ja jättänyt niskan täyteläät, voimaa uhkuvat muodot paljaiksi.

Boleslavin huudahduksen kuultuaan nainen äkkiä oikaisihe ja seiso puolialastomia hänen edessään.

Kaksi tummaa suurta silmää leimusi häntä kohden.

»Mitä täältä tahdotte?» sanoi nainen ja tarttui lujemmin lapioonsa ikäänkuin tahtoen käyttää sitä aseenaan. Sitten kohotti hän levollisesti vasemmalla kädellään paidan paljaiden rintojensa peitoksi.

»Mitä tahdotte täältä?» toisti hän.

Boleslav oli vaiti. »Tuoko se siis pani petoksen toimeen? Jalkavaimo—» Mitähän, jos hän vastauksen sijaan ojennettu pistooli kädessään ajaisi koko naikkosen saarelta pois, siten puhdistaa maan, jolla seiso?

Hänen esiintymisestään näytti kuitenkin nainen tulleen vakuutetuksi, että hänen aikeensa olivat rauhalliset.

»Tänne eivät vieraat saa tulla», jatkoi hän. »Menkää saarelta heti pois. Saatte muuten olla iloinen, ettette ole tarttunut kiinni sudenrautoihin. Menkää!»

Suoraksi ojentuneena seisoi nainen siinä ja viittasi tielle; mutta sitten hänen synkkä katseensa hämmentyi. Vilkuillen arkana syrjään siveli hän mustia hiussuortuviaan taaksepäin päivän paahtamilta poskiltaan ja hapuili käsin rintojaan, joiden alastomuuden hän vasta nyt alkoi tuntea.

»Näytä minulle herran ruumis», sanoi Boleslav.

Silloin säpsähti nainen äkkiä, tuijotti häneen kotvan aikaa silmät selällään ja syöksyi sitten itkien hänen jalkoihinsa.

»Armollinen herra—armollinen herra», kuului puoleksi tukehtunut hämmästyksen huudahdus hänen huuliltaan.

Boleslav tunsi, kuinka hänen sormensa etsivät hänen käsiään, ja sysäsi ne kiihkeästi luotaan.

»Näytä minulle ruumis», sanoi hän, »ja korjaa sitte luusi!»

Tyttö nousi verkkaan, potkaisi lapion syrjään ja meni edeltä—puiston tiheimpään osaan.

Lähimmän pensaan luona pysähtyi hän, kääntyi seuraajaansa ja sanoi pelokkaasti: »Tässä ovat yhdet raudat.»

Boleslav väistyi syrjään.—Jollei hän olisi tiennyt varoa, olisi hän ehdottomasti takertunut rautoihin.

Tyttö taivutti syrjään matalalla lerpottavat puunoksat molemmin puolin käytävää, jota he kulkivat, ja piti niitä kiinni ojennetuin käsin, kunnes Boleslavkin yletti tarttua niihin; muuten olisivat vitsat huiskahtaneet vasten hänen kasvojaan.

Pieni yksikerroksinen rakennus, jonka katolla oli pitkä savutorvi ja jota ympäröivät taimilavojen särkyneet lasikatokset ja myllätyt multakasat, pisti erästä puutarhan aukeamasta näkyviin. Se oli puutarharakennus, jossa hän poikasena oli usein leikkinyt kukkaruukuilla, siemenillä ja juurimukuloilla. Ainoastaan tämä oli tulelta säilynyt, kai siksi, ettei murhapolttaja löytänyt tietä sen luo.

»Täällä on miina», sanoi jälleen nainen, viitaten kumpuun, joka näytti äsken pengotulta myyränmäältä, ja mutisten puoleksi itsekseen hän jatkoi: »Ken tänne tulee, on surman oma.»

Boleslav kumartui maahan, kaivoi käsillään sytyttimen möyheästä maasta ja heitti sen kauaksi luotaan, niin että se kovalla paukauksella räjähti muutaman puun runkoa vasten.—

Tyttö käänsi päätänsä hieman syrjään ja tuijotti häneen aralla, kauhistuneella katseella—kuin hän olisi tehnyt jonkin pyhäinhäväistyksen.—

Sitten hän aukaisi oven.—

Pimeä eteinen oli heidän edessään.—

Rakennuksessa oli kaksi huonetta. Vasemmalla oli ennen ollut puutarhurin asuinhuone, oikealla hänen työhuoneensa.

Vasemmanpuolisesta huoneesta, jonka ovi oli puoliavoinna, lemahti väkevä ruumiinhaju Boleslavia vastaan.

Hän astui sisään.

Pienen, pimeän huoneen keskellä lepäsi eräänlaisilla mataloilta paareilla valkoiseen lakanaan käärittä ruumis.

»Jätä minut yksin», sanoi hän päätään kääntämättä ja nosti senjälkeen lakanaa. Hänen isänsä kangistunut, pörröinen pää tuijotti häntä vastaan. Silmät olivat painuneet syvälle kuoppiinsa—otsa oli kulmakarvojen välistä vetäätynyt uhkaaviin ryppyihin. Poskien kuopissa oli vielä edelleen mustia karvapensaita, vaikka parta muuten oli jo harmaantunut. Lyhyt, paksu nenä oli ohentunut, ja ympäri suuta, joka vielä kuolleenakin oli lujasti kiinni puristunut, oli tuskallisen uhkan piirre, joka tuli sitä elävämmäksi, mitä kauemmin hän sitä katsoi, ja näytti lopulta aivan värähtelevän.

Boleslav pani kätensä ristiin ja luki Isämeidän. Hänen kyynelensä putoilivat suurina pisaroina kuolleen vahakasvoille.

»Sinun syyllisyytesi olkoon myös minun», jupisi hän. »Jollen minä sinua puolusta, ei sitä totisesti tee kukaan maailmassa.»

Sitten levitti hän jälleen lakanan yli ruumiin, jonka ympärillä kärpäset jo olivat alkaneet surista.

Käännyttyään näki hän tytön mustan pään painautuneena kuolleen jalkoja vasten, jolloin hänen niskansa terävästi erottui ympäröivästä varjosta.

»Mitä täällä teet?» tiuskaisi hän hänelle.

Tyttö säpsähti ja kyyristyen kokoon nosti vasenta olkapäätänsä ikäänkuin tahtois, että uhkaava isku kohdistuisi siihen.—Hänen silmänsä tuijottivat tulisina hiustiheikön alta.

»Minua ei ole vielä kukaan ajanut pois hänen luotaan», sanoi hän.

»Minä ajan sinut pois.»

Silloin tyttö nousi äänetönnä ja poistui.

Boleslav tempasi auki ikkunan, sillä hän tunsu muuten tukehtuvansa. Sitten hän silmäili ympäri huonetta.—Se oli ahdas ja jokseenkin viheliäinen—ahdettu täpötäyteen mitä erilaisimpia kaluja, jotka nähtävästi olivat tulipalosta pelastettuja.—Kultajalkainen pöytä hoippuvan koppatuolin rinnalla, talonpoikainen telttasänky muhkein marmorikonsolien rinnalla—puoleksi pirstautunut venetsialainen peili punatulkun puuhakin rinnalla. Mutta ennen kaikkea pisti hänen silmiinsä kuva—tuo viehättävä kuva kauniista puolalaisesta naisesta, joka oli ollut hänen isoäitinsä ja josta koko turmelus oli johtunut.

Hänen ylpeät mustat silmänsä täyhystivät yhä käskevinä etäisyyteen, ja notkea ratsupiiska valkoisessa, kaidassa kädessä sanoi yhä vielä: Maahan polvillesi, orja.

Ainoastaan piiskanvarren timantti, joka ennen oli välkkynyt kuin tähti, näkyi joutuneen kadoksiin. Sen kohdalta oli väri hankaantunut pois ja harmaa liinakangas oli paljastunut näkyviin. Myöskin taiteellisilla leikkauksilla koristeltu kehys, joka esitti kullattua ruusukiehkuraa, oli murentunut ja ruhjoutunut. Kukkien keskeltä pilkistivät esiin puunsiyöt, joita oli maalata tuhrittu oranssinkeltaisella värillä.

»Nähtävästi on hän juuri tuon ensiksi pelastanut tulipalosta», ajatteli Boleslav, ja ellei isän ruumis olisi ollut ikäänkuin kieltämässä, olisi hän heti kohta temmannut kuvan seinältä ja tallannut sen rikki.

Eräässä nurkassa seiso i asekaappi, jossa oli kokoelma uusia ja kallisarvoisia ampuma-aseita. Pistooleja ja kaikenlaatuisia käyriä miekkoja riippui niiden välissä.

Kaapin yläpuolelle oli ripustettu linnasaaren asemakartta, johon oli merkitty ne paikat, missä jalka-ansat, miinat ja muut räjähdyslaitteet odottivat tungettelijaa. Ylimalkaisen arvioimisen mukaan oli niitä kaikkia yli sadan.

Boleslavia värisytti. Eikö hänelle, tuolle onnettomalle, riittänyt rangaistukseksi tämä elämä, jota hänen oli viimeisinä vuosinaan täytynyt viettää? Eikö hän ollut majoillut kehnommin kuin vainottu metsäeläin murhakalujensa keskellä, jotka uhkasivat häntä itseään joka askeleella? Jos hän niistä ainoankin unhotti, oli hän surman oma.—

Kun Boleslav astui ovesta ulos, oli hän vähällä kompastua Reginaan, joka kyyrötti kynnyksellä.

Päästäen valittavan äänen, joka kuului tallatun koiran vingahdukselta, hypähti hän pystyyn.

Boleslavin valtasi äkillinen sääli, mutta se katosi, ennenkuin hän oli sanonut lempeää sanaakaan.

»Miksi täällä makaat?» kysyi hän.

»Minun paikkani on tässä», vastasi tyttö nöyrästi, mutta yhä sama hurja liekki katseessaan.

»Mitä se merkitsee. Koirathan kynnyksellä venyvät!»

»Minä myös», vastasi tyttö.

»Onko nimesi Regina Hackelberg?»

»On, armollinen junkkari.»

»Sinäkö opastit ranskalaiset Kissanportaan yli?»

»Niin, armollinen junkkari.»

»Miksi teit sen?»

»Koska he sanoivat, että minun oli se tehtävä.»

»Kuka sanoi?»

Tyttö käänsi katseensa maahan ja vaiken i.

»Miksi et vastaa?»

»Koska hän on kieltänyt.»

»Kuka—hän?»

»Armollinen herra!»

»Niinpä sano siis häntä siksi.»

»Kyllä, armollinen junkkari.»

»Puhuttele minua herraksi äläkä junkkariksi.—En ole mikään junkkari.»

»Kyllä, armollinen herra.»

»Herra—on sinun sanominen—ymmärrätkö?»

»Kyllä, armollinen herra.»

»Herra—kirkas tuli ja leimaus—ainoastaan herra!»

Boleslavin kiihkeäin voimasanojen johdosta hytkähti tyttö tuskallisesti, mutta kun hän oli ymmärtänyt, mitä toinen tarkoitti, kirkastuivat hänen kasvonsa.

»Kyllä, herra», sanoi hän niiaten.

»Minulle sinun täytyy sanoa kaikki—ymmärrätkö?—Minua ei armollinen herra tarkottanut käskiessään sinun vaieta.»

»Hän sanoi, etten kenellekään saa sitä puhua.»

Boleslav puraisi huultansa. Miksi häntä enempää ahdistaa? Olihan kaikki selvä kuin päivä. Tätä olentoa oli käytetty välikappaleena, koska hän oli kyllyiksi tuhma ja keho antautuakseen käytettäväksi.

»Kuinka vanha olit, kun ranskalaiset tulivat maahan?»

Tyttö käänsi katseensa maahan. »Viidentoista—herra.»

Lempeämpi tunne oli uudelleen heräämisillään Boleslavin mielessä, mutta synkkä ja haihtumaton epäluulo tukahutti sen kohta.

»Saitko maksun vaivoistasi?» kysyi hän purren hampaitaan.

»Kyllä, herra», vastasi tyttö levollisesti.

Boleslavia puistatti inhon puuska.

»Kuinka suuri oli palkkasi?»

»En tiedä, herra!»

»Kuinka—etkö sitten tinkinyt?»

Tyttö ei näyttänyt ymmärtävän. »Isä otti rahat minulta pois», vastasi hän; »hän väitti, että ne olivat syntirahoja. Mutta niitä oli kouran täysi ja kaikki kultaa—sen verran tiedän.»

Boleslav mittaili häntä kummastunein katsein. Suuri pää pörröisine, niskaan kömpelösti solmittuine hiussuortuvineen oli nöyrästi kumarruksissa. Hänellä ei näyttänyt olevan aavistustakaan siitä halveksimisesta, jota toinen tunsu häntä kohtaan. Tai kenties hän oli siihen niin tottunut, että piti tämän äänensäryn itsestään selvänä.

»Mitä sinulla oli ranskalaisten aikaan linnassa tekemistä?» tiedusteli Boleslav edelleen.

Tumma puna lehahti tytön kasvojen ja kaulan ylitse aina alas rinnoille. Jokin kaukainen muisto näytti herättäneen uinuneen häpeäntunteen hänen mielessään.

»Minä autoin ompelemisessa», sammalsi hän.

»Kuinka olit sitten joutunut linnaan?»—

»Isäni sanoi minulle—minun oli mentävä sinne ja kysyttävä armolliselta herralta, olisiko mitään ommeltavaa.—Minun täytyi ansaita leipäni, sanoi hän.»—

»Niinkö?»— —Pitkä äänettömyys, sitte Boleslav jatkoi: »Mene ja pane jotakin yllesi, Regina.»

Tyttö kopasi peitellen rintojaan käsillään ja puristi sitten paitaa niin tiukasti kaulansa ympäri, että kaulus painui syväälle pulleaan lihaan.

»No?»

»Minulla ei ole mitään.»

»Mitä ihmettä? Eikö armollinen herra ole pitänyt huolta vaatteistasi.»

»He repivät eilen röijyn yltäni.»

»Ketekä?»

Hehkuva viha leimahti tytön silmissä.

»Ketekä? He—kyläläiset—ketkäs muut?» Ja hän sylkäisi.

Boleslavin valtasi omituinen kummastuksen ja tyydytyksen sekainen tunne. Tässä oli siis joku, joka otti osaa hänen vihaansa, jonka kohtalo oli sekottanut samaan taisteluun, mikä hänellä itsellään oli kyläläisiä vastaan taisteltavana.

»He ovat vihamielisiä sinua vastaan—kyläläiset—niinkö?»

Regina nauroi ivallisesti. »He—hahaa! Hehän heittelevät minua aina kivillä, missä vain näkevät. Tuollaisilla kivillä!» Ja hän piti koukistettuja käsiään jonkun matkan päässä toisistaan kuvatakseen heittoaesineiden suuruutta.

»Kuinka kauan he ovat heitelleet sinua kivillä?»

Regina aprikoi. »Kuusi vuotta jo.»

»Eivätkä ole saaneet sattumaan.»

»Ovat toki—monta kertaa. Kas—tätä.» Ja hän päästi paidan puoleksi laskeutumaan näyttääkseen arpea, joka ihon rusottavan lämpimään värisävyyden piirtäisi punertavana juovana olkapäältä rinnalle.

»Mutta nyt minä otan aina soikon mukaani.»

»Minkä soikon?»

»Pesusoikon. Pidän sen aina pääni ja selkäni suojana, kun he minua kivittävät.»

Boleslavia kauhistutti tällainen elämä, joka oli kurjempi kuin koiran.

»Miksi olet jäänyt tänne, kun he kerran tavottelivat henkeäsi?» sanoi hän. »Maailmahan on niin avara.»

Regina ei näyttänyt ymmärtävän häntä.

»Mutta kuulunhan kuitenkin tänne», sanoi hän kummastuneena.

»Ja miksi läksit saarelta, jossa ainakin henkesi oli turvassa?»

Regina naurahti.

»Olisiko hänen sitten pitänyt kuolla nälkään?» kysyi hän—ja sitten hän punastui äkkiä ja lisäsi aran hätäinen ilme silmissään: »Armollisen herran.»

Boleslav nyökäytti hyväksyen päätään.—Näyttihän tyttö pelkäävän, että häntä heti paikalla kuritetaan—tuo kurja olento.

»En kyllä mielelläni kylään mennytkään—useimmiten menin yöllä Kissanportaan ylitse Bockeldorfiin, joka on kolmen peninkulman päässä, Bockeldorf näette—,sieltä sain jauhoja ja lihaa ja muuta, mitä hän—armollinen herra—tarvitsi, kaksinkertaisella hinnalla, ja aamulla olin jälleen täällä. Mutta monta kertaa on sinne mahdoton päästä—lumipyryjen ja tulvaveden aikaan. Silloin on minun siis täytynyt mennä alas kylään—siellä on mennyt paljon enemmän rahaa—ja monta kertaa, kun he eivät antaneet minulle mitään, lyöntejä vaan—silloin»—hän nauroi viekkaasti ja hurjasti, »silloin olen mennyt ja palannut ja ottanut sieltä, mistä sain.»

»Toisin sanoen—olet varastanut.»

Regina nyökkäsi innokkaasti, ikäänkuin odottaisi tästä erityistä kiitosta.

Niin villiintynyt oli siis tämä olento, että häneltä näyttivät kaikki hyvän ja pahan käsitteet sekaantuneen.

»Ja mitä eilen hait kylästä?» kysyi Boleslav uudelleen.

»Eilen—no, täytyyhän hänet toki haudata! Aika tulee, herra, aika tulee. Itkemällä ei hän tule maahan, ajattelin itsökseni.»—

»Oletko sitten itkenyt?» kysyi Boleslav halveksivasti.

»Olen», vastasi Regina. »Eikö minun olisi pitänyt?»—

»No, entä sitten?»

»Ja sitten otin soikon ja menin pappilaan.—Kirkkoherra sanoi, etten saanut hänen puhdasta taloan saastuttaa—ja sitten menin ravintolan isäntä Merckelin luo, hänhän on kylänvouti, kuten herra tietää, ja siellä näkivät minut sotamiehet—»

»Mitkä sotamiehet?»

»Ne, jotka ovat sodasta palanneet.»

»Niin—jatka vain.»

»Ja he huusivat: lyökää hänet kuoliaaksi—lyökää hänet kuoliaaksi—no, ja paikalla oli metsästys vauhdissa, ja isäni—hänkin huusi, mutta hän oli jälleen humalassa, sillä äijä juo ihan hirveästi—ja kivet lentelivät vain ympäri noin ja noin—ja sitten tulivat akat ja lapset ja pitelivät minua kiinni, jotta sotamiehet voivat minua pieksää,—mutta minä kouristin soikkoa molemmin käsin ja paukuttelin heitä päihin —noin ja taas noin—» Hän ojensi molemmat jäntevät käsivartensa pystyyn päänsä ylitse ja huiskautti ne sitten alas kuin kurikat.—Kuten antiikkinen pronssipatsas seisoi tuo ihana, kookas naisolento, joka kaiken tämän kurjuuden keskellä oli kehkeytynyt niin kukoistavaan uhkeuteen.—Siinäkin ujostelemattomuudessa, jolla hän antoi alastomuutensa alttiiksi toisen katseelle, oli jotakin antiikkista suloutta.—Tosin tuo hänen esiintymisensä tuskin oli muuta kuin ilotytön julkeutta, naisen, joka jo aikoja sitten oli vieraantunut kaikesta häveliäisyydestä.

»On kai sinulla jokin huivi edes», sanoi Boleslav kääntyen pois päin.

»On, huivi minulla on, villainen.»

»Kääri se sitten ympärillesi.»

Tyttö kääntyi vaieten oveen, jonka edessä seiso, ja palasi muutamain sekuntien jälkeen takaisin verhoutuneena punakirjaiseen saaliin, jonka hän oli kääriin ristiin rinnalleen ja kiinnittänyt solmuun selkensä taakse. Nyt, kun hän oli huomannut herättävänsä pahennusta, näytti hän häpeävän yksin paljaita käsivarsiaan, joita ei keinolla millään käynyt peittäminen. Hän piti niitä ristissä selkensä takana ja ryömi eteisen pimeimpään nurkkaan.

»Onko sinua siis kielletty armollista herraa hautaamasta?» tutkisteli Boleslav edelleen.

»Ei, kukaan ei ole virkkanut mitään», vastasi tyttö. »Mutta enhän ole kysynytäkään keltään.»

»Miksi et?»

»Koska kivet sinkoilivat heti ympärilleni. Ja silloin ajattelin: Kukapa häntä tulisi noutamaan, kaiva sinä hänet vain itse maahan.»

»Sinä yksin?»

»Kun kerran olen hänet yksin kantanut Kissanportaalta kotiin, voin hänet haudatakin»——

»Mihin sitten—kirkkomaahanko?»

»Kirkkomaahan! Hahaha—sepä olisi kaunista! Kylän läpi en elävänä pääsisi hänen kanssaan. Mutta linnan edustalle—puutarhaan. Olin parhaillaan hautaa kaivamassa, kun herra saapui—kaunis hauta—syvä hauta—siellä lepää yhtä mukavasti kuin kivisessä hautaholvissakin, herra.»

Boleslavin huulilla pyöri kiittävä sana... Tuo koiran uskollisuus, joka kysymättä, vitkastelematta oli riemuiten astunut tuhatta kuolemaa vastaan, ansaitsi kyllä palkinnon. Hyvä, niinpä olikin hän sen maksava kilisevällä kullalla. Sitä hän kaiketi mieluummin halusikin, tuo kurja olento. Boleslav päätti kohta saatettuansa isänsä viimeiseen lepoon sanoa hänelle jäähyväiset—niin kauaksi hän saattoi jäädä paikoilleen.

Tosiaan, isän saattaminen viimeiseen lepoon ei ollut leikin asia. Että hänelle täytyi hankkia kunniallinen hautaus kuten jokaiselle kristitylle ihmiselle ja ettei hänen paikkansa Schrandenin perhehaudassa saanut jäädä tyhjäksi, se oli Boleslavin mielestä lapsen järkähtämätön velvollisuus isäänsä kohtaan.—Ja vaikkapa hän itse samalla joutuisikin perikatoon!— —Mutta olihan Preussissa sitäpaitsi esivalta, ja herra von Schön, joka sitäpaitsi oli hänen äitinsä sukulainenkin, hallitsi ankarasti.

Kun hän kääntyi lähteäkseen, johtui hänen mieleensä, ettei hän voinut astua sataa askelta omalla kotikonnullaan joutumatta sata kertaa hengenvaaraan.

Ilman tätä naista, jota hän inhosi, oli hän avuton kuin lapsi.

»Vie minut nostosillalle», sanoi hän, »ja ennen palaamistasi raivaa satimet pois tieltä.»

»Kyllä, herra.»

Mutta tyttö seiso, kuin puutuneena paikoillaan.

»Mitä odotat?»

»Antakaa anteeksi—mutta herra kai on ollut taipaleella koko yön, ja siksi luulen— —»

»No, mitä sitten?»

»Herra tietenkä on väsynyt ja nälissään.—»

Nainen oli oikeassa. Hän oli niin uupunut, että saattoi tuskin pysyä jaloillaan.

Mutta häntä inhotti ottaa palaakaan leipää näistä käsistä. Mieluummin hän tahtoi ottaa vihollisiltaan.

V.

»Mustan Kotkan» vierashuoneessa istui samana hetkenä joukko Schrandenin porvareita ja porvarinpoikia kokoontuneina aamunaukkujensa ääreen.

Schrandenilaisten täytyi alottaa varhain, jos ennen puoltayötä tahtoivat saada päivätyönsä suoritetuksi; sillä vaikka he olivat iät kaiketkin kapakkaelämää rakastaneet, niin nyt vasta he olivat joutuneet tykkänään pois suunniltaan.

Nuori Merckel oli kaikissa juomingeissa esimiehenä. Hän oli kasvanut tanakaksi, leveäharteiseksi mieheksi, jonka rohkeasti pystyyn kierretyt sotilasviikset oivallisesti pukivat hänen kasvojaan ja jonka esiintyminen kaikessa huolimattomuudessaan, joka saattoi alentua renttumaisuudeksi, ei ollut vailla eräänlaista miellyttävyyttä. Rauhanteon jälkeen ei hän ollut, kuten lähinnä olisi saattanut luulla, ottanut eroaan, vaan oli ainoastaan epämääräiseksi ajaksi palannut lomalle kotiseudullensa, jossa hän aikoi rauhallisesti harkita, olisiko soveliaista edelleen palvella vakinaisessa sotaväessä.—Ainakaan ei hänen tähänastinen ammattinsa asettanut mitään esteitä tämän päätöksen tielle, sillä tarkoin katsoen ei hänellä ollut mitään ammattia.

Aina neljänteenkolmatta ikävuoteensa asti oli hän katsellut useita eri maita ja erilaisia elämänasemia, eellen silleikaa enimmäkseen isänsä varoilla, ja oli ollut iloinen, kun puhjennut sota vihdoinkin tarjosi tehtävää hänen toimintatarmolleen, joka siihen asti oli voinut ilmetä ainoastaan ilkeissä kepposissa.

Kuten nuori Baumgart oli hänkin astunut sotaväkeen vapaaehtoisena jääkärinä, oli samoin kuin tämäkin siirtynyt nostoväkeen, kohonnut siellä luutnantiksi ja kantoi tunnustetun urhoollisuuden merkinä teräsristiä ylpeydestä paisuvalla rinnallaan.

Toistaiseksi ei hän ajatellut jättää kotiseutuaan, missä hän joka päivä uudelleen ja uudelleen täysin siemauksin sai nauttia tuosta ylevästä tunteesta, että hän oli sankari, leijona.

Hän joi, kerskui ja lietsoi vihaa kavaltajaa kohtaan, vihaa, joka voitokkaiden sotilaiden palattua oli vielä kerran leimahtanut kirkkaaseen liekkiin.—Hänen yllytyksestään olivat schrandenilaiset menneet Kissanporrasta hävittämään siten sulkeakseen vapaaherran saarelleen.

Rohkeimmissa unelmissaankaan eivät he olleet uskaltaneet toivoa, että hän halvauksen kohtaamana vaipuisi maahan heidän silmiensä edessä, ja riemuiten he palasivat kylään tätä viestiä kertomaan.

Että isänmaan kavaltajan hautaus oli kiellettävä, oli pian päätetty asia. Kunnioittaakseen tätä ihanaa ajatusta, joka kruunasi heidän vihansa, viettivät he suuren riemujuhlan, joka oli nyt jo kestänyt kolme päivää eikä näyttänyt ottavan ollenkaan päättyäkseen.

Kun he kaikki seisivat yhtenä miehenä, kun kylänvouti oli heidän puolellaan ja kirkkoherra näytti sulkeneen molemmat silmänsä, ei heillä näyttänyt olevan mitään pelkoa, että esivalta puuttuisi asiaan.

Että vainajalle ilmestyisi auttaja, sitä he eivät olleet aavistaneetkaan.

Sillä junkkari—taivaan talikynttilät!—missä oli junkkari?—Tietämättömiin kadonnut, varmaankin hunningolla, menehtynyt nimensä häpeään.

»Tuolta tulee joku, jolla on nostoväen lakki päässään», sanoi Felix Merckel katsellen ikkunaverhojen raosta kylän torille, joka lepäsi keltaisena ja tomuisena keskipäivän helteessä.

Melu juomapöydän ääressä taukosi. Odottavassa jännityksessä katseltiin vieraan tuloa.—Nuori Merckel ojensi jalkansa suoraksi ja leikitteli huolimattomasti ritarimerkillään.

Ovi aukeni. Valovirta tulvahti tulijan takaa hämärään, viileään huoneeseen ja katosi heti jälleen.

Vieraita tervehtimättä tulija astui tarjoilupöydän luo, jonka ääressä eräs tarjoilijaneiti istui sukankutimiseen, ja kysyi, oliko kylänvouti tavattavissa.

Ei,—hän oli mennyt pellolle.

Herra Merckel jätti mielellään ravintolaliikkeensä valvomisen pojalleen, sillä hän oli huomannut, että oluttynnyrit tyhjenivät kahta vertaa nopeammin, kun hän ei ollut saapuvilla.—Felixillä oli erittäin tepsivä tapa kiihottaa vieraita juomaan, joka hänelle, isännälle, ei olisi soveltunut. »Lurjus, ken ei ryypi sakkojaan!» Tai »ken minut nyt kilistettyämme jättää kitimeen, hän olisi jättänyt minut kiipeiliin vihollistenkin edessä.»—Ja muita samanlaisia puhetapoja.—Ja hänen kehotuksiaan piti seurata, sillä schrandenilaiset eivät halunneet menettää luutnanttinsa arvonantoa—ja sentähden oli Felix Merckel isänsä kassakirstun todellinen aarre.

Ettei vieras, jolla oli nostoväen lakki päässään, ollut häntä tervehtinyt, vaikka hänellä oli upseerin tunnusmerkki takkinsa rinnuksessa, suututti häntä, ja hän päätti sentähden olla häntä ensinkään huomaamatta.

»Voinko jäädä voutia odottamaan?» kysyi vieras.

»Tämähän on ravintola», vastasi neiti.

Vieras istuutui vastapäiseen nurkkaan, selin juopottelijoihin, laski nahkalaukkunsa pöydälle ja nojasi päänsä käteensä.

Felix herrasta, jota miellytti, että häntä katseltiin, tuntui tämä käytös aivankuin taisteluvaatimukselta. Sitäpaitsi suututti isän kelpo poikaa se, ettei vieras halunnut mitään juodakseen.

»Amalia, kysy herralta, eikö hän halua mitään nautittavaa», huusi hän kovalla äänellä tarjoilupöytä kohden.

Vieras ei ollut kuulevinaan mitään. Neiti meni hänen pöytänsä luo ja höpisi jotakin väkevästä schrandenilaisesta oluesta.

»Kiitos—en juo mitään», vastasi hän kohottamatta katsettaan.

Felix herra pureksi viiksiensä kärkiä. Hänestä oli selvää, että tämä käytös ansaitsi rangaistuksen. Hänellä oli pian hyökkäyssuunnitelma valmiina.

Hän nousi ja heiluttaen kansiniekkaa oluthaarikkaansa alotti pontevalla rintaäänellä:

»Rakkaat toverit ja kansalaiset ynnä kaikki arvoisat läsnäolijat! Preussin kunniakkaat taistelut ovat taistellut. Armas isänmaamme on noussut tomusta jälleen uuteen, aavistamattomaan loistoon. Useimmat meistä ovat vuodattaneet verta kunnian kentällä tai ainakin antaneet rintansa vihollisten luodeille alttiiksi. Ken on preussilainen isänmaan ystävä, hän juokoon kanssani maljan Preussin kunniaksi ja Preussin menestykseksi!»

Kimakasti hurraten kohottivat kaikki haarikkansa huulilleen, mutta heidät keskeytti luutnantin jyrkkä »seis» huuto.

»Näen täällä jonkun», huusi hän, »joka näyttää vetäytyvän pois tätä kunniavelvollisuutta täyttämästä.» Kannukset kilisten hän astui vieraan pöydän luo.

»Herra», tiuskaisi hän hänelle. »Ettekö tahdo juoda Preussin kunniaksi?»

Vieras kääntyi puoleksi syrjään sanoen: »Tahdon olla rauhassa.»

»Mitä, herra? Te kannatte nostoväen kunniamerkkiä lakissanne ja kieltäydytte— — —»

Vieraan äkillinen tarttuminen laukkuunsa sai hänet vaikenemaan.

Samassa hengenvedossa hän näki kaksipiippuisen ratsupistoolin välähtävän vieraan kädessä, näki hänen hypähtävän pystyyn ja katsoi peräytyen kalpeihin, uhkaaviin kasvoihin, jotka hän hyvin tunsi, mutta joista ei kuitenkaan ollut konsanaan leimahdellut tällaisia salamoita häntä kohden.

Hän käsitti heti: hänen vastassaan seisojaksi mies, joka oli valmis mihin tahansa.

»Katso minua, Felix Merckel», sanoi entinen ystävä, »niin käsität, ettei minulla ole mitään tekemistä sinun kansasi.» Jos sinä tai joku teikäläisistä uskaltaa tulla liian lähelle minua, niin olkaa varmat, että sinut tai ensimmäisen, joka tulee, ammun kuoliaaksi kuin koiran.»

Felix Merckel oli äkkiä malttanut mielensä.

»Ah, herra parooni!» sanoi hän syvään kumartaen. »Sitten tosiaankaan en ihmettele, ettei Preussin— — —»

Pistoolin kaksoishanan kaksinkertainen naksahdus pani hänet vaikenemaan.

»Vielä kerran, ole varoillasi, Felix Merckel; olen upseeri kuten sinäkin.»

Tämä uudistettu varotus teki vaikutuksensa.

»Ainakaan en tahdo häiritä!» sanoi Felix herra kumartaen toistamiseen ja menen takaisin paikalleen, jolloin kannukset hänen saappaissaan kilisivät hiljemmin.

Schrandenilaiset istuivat nenät yhdessä, ja kohta astui vanha Merckel huoneeseen. Hänen ylen lihavat, sileäksi ajellut kasvonsa säteilivät hyvinvointia ja hyväntahtoisuutta. Huolellisen arvokkaana kuten kylän patriarkan sopi, kulki hän laseilla ja pulloilla täytetyn tarjoilupöydän ohitse. Rasvasta kiiltävillä atlasliiveillä riippuivat paksut, hopeaiset kellonperät, joiden kahta vitjaa alhaalta yhdisti kultainen maurilaispää ja joissa riippui merenkullasta tehty sydän.

»Herrako on halunnut minua puhutella?» kysyi hän syvällä kumarruksella, joka kuitenkin ikäänkuin katkesi keskeltä kahtia, kun pienet kissansilmät huomasivat, ettei vieraalla ollut lasia edessään. Sellaiselle, joka ei mitään nauttinut, ei kannattanut tehdä kumarrusta.

Schrandenilaiset istuivat korviaan heristäen.—Felix oli hypähtänyt pystyyn ikäänkuin odottaen suotuisaa silmänräpäystä iskeäkseen nyrkillään entistä ystäväänsä.

»Hän on nuori herra parooni, isä», huusi hän helakasti nauraen.

Merckel ponnahti kolme pitkää askelta takaperin. Hänen hyväntahtoinen hymynsä kivettyi, hänen lihavat kätensä hapuilivat kellonvitjojen maurilaispäästä ja kouristuivat siihen kiinni.

»Saanko puhutella teitä kahdenkesken?»

»Oi herra parooni—tietysti, herra parooni—jos suvaitsette, herra parooni.»

Ja hän avasi leveällä liikkeellä sivuoven, joka vei pieneen arvohenkilöille varattuun huoneeseen. Rikkinäisellä vähäkankaalla verhottu sohva ynnä muutamat nojatuolit odottivat siellä ravintolan ylhäisempiä vieraita. Ristikoilla varustetun piippuhyllyn yläpuolella riippui taulu, johon oli kirjoitettu: »Täällä saa juoda ainoastaan viiniä.»

Ennenkuin isäntä sulki oven Boleslavin jälkeen, viittasi hän salavihkaan tuvassa istuville miehille ikäänkuin heidän levottomuuttaan viihdyttääkseen. Sitten hän loi kotiinpalanneeseen herranpoikaan puoleksi ummistuneiden silmäluomiensa alta lyhyen, tutkivan katseen, joka ilmeisesti näytti täyttävän hänet suurella tyytyväisyydellä, sillä hänen hymynsä sai uudelleen hyvinvoivan, kylläisen rasvankiiltonsa.

»Kuinka herra junkkari onkaan kasvanut sitte viime näkemän!» alotti hän.—»Aivan merkillistä!»

Boleslav tuijotti häneen äännetönnä.

»Ja vanhaa armollista herraa ei herra junkkariherra parooni, täytyy kai sanoakseni—enää ole tavannutkaan elossa. Olette tulleet liian myöhään autuaan vainajan silmiä sul— — —»

Hän pysähtyi keskelle sanaa ja puristeli kiihkeästi kellonperien merenkultaista sydäntä, sillä Boleslavin katse, joka tuimana ja uhkaavana oli kiinnitetty hänen kasvoihinsa, alkoi saattaa hänet levottomaksi.—Olikohan hänellä ehkä edessään jokin maankiertäjä, joka tahtoi käydä hänen kimppuunsa?

»Mutta minä en tule liian myöhään», puhkesi Boleslav puhumaan, »tehdäkseni tyhjäksi ne konnankujeet, joilla isältäni tahdotaan riistää hänen viimeinenkin kunniansa.»

»Mitä ihmeen konnankujeita herra parooni tarkoittaa?»

»Neuvon teitä, arvoisa herra, jättämään tekopyhän naamanne. Näen teidän lävitsenne. Minun korviini on saapunut eräs teidän lausuntonne, jonka johdosta sietäisi kurittaa teitä tuossa paikassa.»

»Herra parooni!»—ja hän näytti aikovan lähetä ovea.

»Jääkää», käski Boleslav asettuen hänen tielleen. Onneksi hän oli kaikki nuo roistonnaamat nähdessään jälleen saavuttanut perinnäisen tietoisuutensa käskijän arvostaan. »Näinkö suoritate kiitollisuudenvelkaanne suvulleni, jonka armo teidät on tehnyt siksi, mitä olette?»

Rihkamakauppias, joka kerran oli saapunut linnaan paikkaa etsivänä palvelijana ja sittemmin linnan toimitusmiehenä vähitellen koonnut omaisuutensa, painoi loukatun viattomuuden ilme kasvoillaan oikean nyrkkinsä vasenta kämmentänsä vasten, samalla surkuttelevasti maiskuttaen kieltään.

»Rakas herra parooni», sanoi hän, ja leveät, kiiltävät kasvot säteilivät sulaa isällistä lempeyttä. »Annan teille anteeksi loukkauksen, jonka päästitte suustanne, ja annan teille luotettavimmat tiedot, ikäänkuin ei mitään olisi tapahtunut,—siitä toivottavasti näette parhaiten, miten ystävälliset minun tarkotukseni ovat.»

»Pyydän päästä ystävydestänne!» jyräytti Boleslav väliin. »Olette velvollinen Schrandenin kylänvoutina minulle puhumaan ja vastaamaan—eikä muuta.»

»Schrandenilaiset, rakas herra parooni, ovat nimittäin hirveitä ihmisiä. Sanoin sen aina jo rakkaalle vaimovainajalleni—tunsittehan hänet, herra parooni! Niin, niin—kuinka usein hän ottikaan pienen junkkarin käsivarrelleen eikä ajatellut, että kerran tuollaisen kiitoksen— —»

»Asiaan!»

»Marianne, sanoin usein, nämä schrandenilaiset ovat vielä minun surmani, sillä mitä he saavat päähänsä— —kerran he saivat päähänsä, etteivät juo minun katajanmarjaviinaani. Hyvää, kirkasta, puhdasta katajaistani, herra parooni! Nyt ovat he saaneet päähänsä, etteivät salli armollista herraa haudata, ja—kunniani kautta!—ei Jumala eikä perkele voi heitä siihen pakottaa. —Ettekä tekään, herra parooni. Miksi niin?—Ruumisvaunut ovat ammattikunnan omat—ja se ei anna niitä;—hevosiaakaan ei teille anna kukaan ... ruumiinkantajia, o hyvä Jumala ... kiertäkääpäs kerran ympäri kylää ... kiertäkää ja kuulustelkaa, kuka tahtoo ottaa herra paroonin hartioilleen ... jos jonkun satutte löytämään, niin neljännestunnin kuluttua ovat he hänet pieksäneet raajarikoksi —sillä nämä schrandenilaiset...! No, ja kirkkoherra.—hänellähän on suurin sananvalta—mutta menkäähän kirkkoherran luo—sielläpähän saatte kuulla, mitä hän arvelee. Kellonsoitosta ja siunauksesta ei puhuttakaan ... niin, edes ruumiskirstuakaan ette saa teetetyksi.»

»Tahtoisinpa sen nähdä», sanoi Boleslav hampaitaan kiristäen, sillä hän tunsu uhmansa paisuvan sitä suuremmaksi, mitä selvemmin hän näki tämän pahuuden ja ilkeyden verkon.

»Niinkö, tahtotteko sen nähdä?» huusi vanha Merckel huonosti salatulla voitonriemulla; »Teidän tahtonne on tapahtuva, herra parooni.»

Hän avasi oven tarjoiluhuoneeseen, josta kuului monien ihmisäänten sekava möly. Sinne näytti tällä välin puolet kylää kokoontuneen.

»Hackelberg tulkoon tänne!» huusi hän sinne ovenraosta ja tempasi kiireisesti oven kiinni, sillä sen reunaan oli tarttunut useita sormia ilmeisesti aikoen temmata sen seposelälleen.

»Jollei hän enää ole eiliseltään humalassa, sanoo hän pian teille alamaisen ajatuksensa vasten kasvojanne.»

Hänen silmistään säkenöi peittelemätön vahingonilo, sitten vetääntyivät hänen kasvonsa jälleen surumielisen hyvinvoipaan, patriarkalliseen hymyyn.

»Olette torjuneet ystävyuteni luotanne, nuori mies», alotti hän meren kultasydäntä nypelöiden. »Olette solvannut ja loukannut harmaita hapsiani—hyvä—en teille siitä vihottele. Ette olisi sitä tehnyt, jos olisitte tiennyt, kuka se oman henkensä uhalla, schrandenilaisten selän takana—sillä jos he olisivat sen nähneet, olisivat he minut kuristaneet kuoliaaksi—pelasti autuaan paroonivainajan nälkään nääntymästä—kysykää vain neidiltä!— —»

»Keltä neidiltä?»

»No, rakkaalta, uskolliselta neiti Reginalta—autuaan isävainajanne sydänkäpyseltä. Hän on oikea helmi, herra parooni. Teidän on pidettävä häntä kunniaissa ja otettava hänet mukaanne matkoille. Hänelle pistin usein pimeässä palan leipää ja savustettua makkaraa, herra parooni, ja pussin kahvia, herra parooni, aikana, jolloin itse söin ainoastaan ruispuuroa eineekseni, koska satamat olivat suljetut, herra parooni.»

»Ettekö saanut niistä maksua?»

»No, sainpa niinkin, vaikkapa oikeastaan vain taivaallisen palkinnon vuoksi panin henkeni alttiiksi.—Ja onhan sitä tosin vielä pieni jäännöskin viime jäidenlähdön ajalta, jos herra parooni tahtoisu olla niin suosiollinen— —»

»Kirjottakaa lasku saatavistanne; rahat tullaan teille lähettämään.»

»Sillä ei ole kiirettä, herra parooni. Luotan kyllä teihin, herra parooni. Jos annatte jotakin arvoa vanhan, kokeneen miehen neuvolle, niin menkää nyt kauniisti kotiin,—kaivakaa linnan taakse hauta, laskekaa autuas isävainajanne siihen—öiseen aikaan—aivan hissukseen, aivan hissukseen... Rakas neiti Regina, hänhän voi tarttua ruumiin toiseen päähän—sitten ladotte turpeet paikoilleen, jotta nurmikko tulee sileäksi ennalleen, eikä kukaan tiedä, mihin hänet on kuopattu, ja ennen aamun valkenemista tarttukaa Reginaa käsivarteen ja menkää jälleen kauniisti sinne missä— — —»

Hän vaiken, sillä Boleslavin sormet kopeloivat jälleen pistoolinperää. Tämän kunnonmiehen mahtipontisesta neuvosta irvisteli esiin niin pirullinen iva, että se kiihotti hänen vastustushalunsa äärimmilleen.

Näiden myrkyllisten sanojen tunkeutuessa hänen korviinsa oli hänen aivojensa lävitse salamana leimahtanut epätoivoinen ajatus.

Tosiaankin, tämä hautaus oli vain ensimmäinen, vähäisin osa tehtävästä, joka hänellä oli suoritettavanaan! Pitikö hänen lähteä täältä yön hämyssä ja sumussa—hiipiä ikäänkuin

pahantekijä isiensä perinnöltä jättääkseen kaiken, mitä he olivat luoneet, häviölle alttiiksi? Ei, vaan tänne hänen oli jääminen—kestäminen kaikki uhmaten näitä hyenoita, joista kurjin seisojien virnistellen, kissansilmät ahneesti vilkkuvina hänen edessään ja vaani vain tilaisuutta karatakseen isännättömän saaliin kimppuun.

Kestävyyttä! Kestävyyttä!

Tämä oli se sovitus, jota isien synnit häneltä vaativat!

Ja eikö tuo jumalaton teko, joka oli hänen perintönsä hävittänyt maan päältä, yhä huutanut kosta taivaaseen saakka.

Oliko hänen vetäytyminen tiehensä ikäänkuin karkuri, ikäänkuin lipunpettäjä, ja jättäminen niille hyvillään ei ainoastaan kotikontunsa, vaan lemmittynsäkin, jonka hän oli kadottanut ajaksi ja iäksi, mutta joka kuitenkin odotti häntä ikävällä ja pelolla?

Ei, vaan täällä, tällä Schrandenin linnan raunioilla liehui hänen lippunsa—tulikirjaimilla oli siihen piirretty sana »kosto».

Ja kurja se, joka lippunsa jättää vihollisille!

Hän astui aivan kylänvouden eteen, ja seivästään uhkaavan katseensa hänen kasvoihinsa huusi hän: »Kuka on Schrandenin linnan syyttänyt tuleen?»

Herra Merckelin rasvaiset kasvot vavahtivat. Sanat olivat sattuneet hänen omantuntonsa kipeimpään kohtaan.

Samoin säpsähti jokainen schrandenilainen, kun kysymys tämän ilkityön tekijästä sattui hänen korviinsa. Yksi ainoa vain ei säpsähtänyt—ja se oli pahantekijä itse— — —

Herra Merckel koetti toipua vastaamaan, mutta samassa yltyi hälinä tarjoiluhuoneessa kovaksi meluksi. Hän teki ehdottomasti liikkeen ovea kohden, ikäänkuin tahtoi työntää salvan tulevain tapausten eteen, mutta samassa temmattiin ovi auki, ja sisään tunkeutui villin, uhkaavan joukon seuraamana pieni, renttumainen ja repaleinen mies. Hänen karkea musta tukkansa valui rasvaisina suortuvina hartioille, parransänki oli harmahtava, ja punaisten, ripsettömäin silmäluomien alta tirrottivat lasimaiset juoponsilmät.

Hän huitoi nyrkillään ympärilleen ja kiljui: »Missä se mies on? Missä on se sikiö?—Minä tahdon hänet kuristaa, sen sikiön!»

Mutta nähtyään Boleslavin kookkaan vartalon vastassaan jäntevästi pystyyn ojentuneena, vaikeni hän yhtäkkiä keskellä rähinänsä ja murisi ja öhki itsekseen.

Hänen takanaan kohosi kokonainen seinä kiihtyneitä, häjynilkisiä, uteliaita kasvoja, jotka kaikki tuijottivat Boleslaviin kuten vangittuun ihmeotukseen.

»Minä yksin kaikkia noita vastaan!» ajatteli hän, ja hänen rintansa kohosi.

»Oletteko puuseppä Hackelberg?» kysyi hän pitäen katseillaan juoppoa loitolla. Tämän miehen kuva palasi lapsuuden ajoilta himmeänä hänen muistonsa. Kerran, kun hänet oli linnan pihalla piesty pahanpäiväiseksi salametsästyksen tähden, oli hän surkealla parunnallaan säikyttänyt Boleslavin hiljaisista unelmistaan. Nyt samainen mies puristi kätensä nyrkkiin, pöyhistelie ja mörisi ja röhki jotakin itsekseen.—

»Tekö valmistatte ruumiskirstuja tässä kylässä?»

Puuseppä pudisti vitkalleen päätänsä tuijottaen tylsänä eteensä. Sitten hän puhui ikäänkuin haudasta:

»Teen enää vain kaksi ruumiskirstua— —toisen itselleni ja—toisen vietellylle lapsiraukalleni.»

Schrandenilaiset nauroivat salaviihkaan. He tunsivat tämän ilveilyn sangen hyvin. Kun kylässä joku oli kuollut, noutivat he puuseppän ja sulkiivat hänet viinapullon ja tarpeellisten lautojen kera johonkin huoneeseen eivätkä päästäneet häntä sieltä, ennenkuin kirstu oli valmis.

Hän oli kerta kaikkiaan vaarallinen mies, tämä Hackelberg, sen tiesivät schrandenilaiset sangen hyvin eivätkä päästäneet häntä sekunniksikaan näkyvistään. Missä hän liikkui, pitivät he häntä silmällä; monet korvat kuulostelivat ahmien hänen sanojaan, ja yhtä monet käsivarret olivat alati valmiina tarpeen tullen nitistämään hänet hengiltä.

He sallivat hänen istua kapakassa rinnallaan, he juottivat hänet humalaan ja syöttivät hänen vatsansa täyteen, he kuuntelivat häntä tai tukkivat hänen suunsa, he panivat hänet lukkojen ja salpojen taakse tai antoivat hänen kiduttaa heitä itseään—oli ikäänkuin he olisivat pukeneet lihaan ja vereen pahan omantuntonsa ja päästäneet sen juoksentelemaan ympärinsä tämän hunningolle joutuneen juomarin hahmossa.

»Ketekä muut paitsi te valmistavat kylässä ruumiskirstuja?»

Schrandenilaiset purskahtivat hirnuvaan nauruun. Hän kyllä saisi ponnistella päästäkseen totuuden perille.

Hackelberg pöyhistihe.

»Kurja lapsiparkani», murisi hän tuijottaen lasimaisilla silmillään herra Merckelin merenkultasydämeen, joka hänen päässänsä näytti pyörivän, mutta sitten hän yhtäkkiä kavahtui puoliunestaan, hänen silmiinsä ilmestyi synkkä kiilto, hän ojensi nyrkkinsä Boleslavia kohden ja huusi:

»Mitä tahdotte minulta, herra?—Tahdotte minulta ruumiskirstun! Kenelle tahdotte minulta ruumiskirstun? Miehelle, koiralle, joka on kavaltanut isänmaansa—joka on vietelty lapseni—hänellekö olisi minun tehtävä ruumiskirstu?—Katsokaas minua herra! Enkö minä näytä hirviöltä, herra?» Hän repäisi paidan auki, niin että karvainen rinta tuli näkyviin.—»Raato minä olen—en edes sen arvoinen, että koirat kintuilleni ja katsokaas vain, rakas, kallis herra, sellaiseksi on autuas herra parooni minut tehnyt—onnettoman, hyljäty, lapsettoman ukko rähjän on hän minusta tehnyt.»—Hän alkoi pyyhkiä silmiään englanninkalaisen takkinsa repaleilla—schrandenilaiset hänen selkensä takana rääkyivät hyväksymistään. —»Lapseni on hän minulta ottanut—lapseni on hän minulta ryövännyt—»

»Luullakseni olette itse lähettänyt lapsenne linnaan», puuttui Boleslav hänen puheeseensa. Mutta mies jatkoi valitusvirttänsä:

»Portoksi on hän tehnyt lapseni. Ja vielä enemmän, nuori herra—mikä juuri verisimmin särkeekin sydäntäni—sillä minä saatan olla renttu, mutta isänmaan ystävä olen sentään—sillä Preussissa rakastaa jokainen renttukin isänmaataan—sillä me preussilaiset emme ylipäätänsä ole mitään renttuja—mutta lapseni—hoo, tiedättekö, mitä hän on tehnyt lapsestani?

Ruoskan iskuin on hän pakottanut hänet yön hämyssä ja sumussa menemään ja— —mutta luuletteko, että minulla sen jälkeen vielä on lasta?—Ei, herra, kironnut olen koko naikkosen—hän ei ole enää lihaani ja vertani—olen hänelle sanonut—»

»Mutta syntirahat olet sentään ottanut!» oli Boleslav sekaantumaisillaan hänen sanoihinsa, mutta malttoi mielensä, sillä olisihan hän siten heittänyt isänsä syyllisyyden näiden susien saaliiksi.

»Ja nyt olet vapaa kuin taivaan lintu, olen hänelle sanonut, ja ken sinut kohtaa, lyököön sinut kuoliaaksi, olen hänelle sanonut, ja mene nyt armollisen herrasi luo—olen hänelle sanonut—ja hän ottakoon sinut hoiviinsa—olen hänelle—»

Tässä tuokiossa tuli schrandenilaisten melu niin äänekkääksi, että se nieli puusepän sanat.—Vieraat olennot tunkeutuivat hänen eteensä ja ottivat hänet keskeensä. Ainoastaan hänen kimeä, häijynilkinen naurunsa kuului joukosta, johon hän oli kadonnut.

»No, mitä ennustinkaan herra paroonille?» kysyi herra Merckel hymyillen hyväntahtoista hymyään.

Boleslav oli nojautunut sohvan selkänojaa vasten ja katseli hammasta purren schrandenilaisten joukkoa, joka tunkeutui yhä lähemmäksi ja lähemmäksi.

»Jos yhden päähän pälkähtää kohottaa kätensä, lyövät toiset minut kuoliaaksi», ajatteli hän itsekseen. Tässä kysyttiin kylmäverisyyttä.

»Päästäkää minut lävitse, ihmiset», sanoi hän koettaen käsillään raivata tietä itselleen.

Joko hänen silmiensä kylmä katse tai nostoväenristin kimmellys hänen lakissaan hillitsi mölyävän väkijoukon—tie aukeni hänelle—hän astui joukon keskeen.

Joka askeleella hän odotti tuhoisan iskun kumahtavan takaapäin; sillä hän oli varma ainoastaan sikäli kuin silmillään saattoi väkijoukkoa hallita. Mutta ei—koskematonna hän pääsi ulkoilmaan. Felix Merckel ei enää sattunut hänen tielleen.

Koko joukkio—johon nyt oli sekottunut vaimoja ja lapsiakin—vyöryi hänen perästään.

Lähetessään pappilan puutarhaa, jonka muuri loisteli valkoisena puolipäivän säteilyssä, tunsu hän, kuinka hänen sydäimestään nousi ikäänkuin raskas paino hänen kurkkuunsa ja oli hänet tukehuttamaisillaan.

Vanhan kirkkoherran käsissä oli hänen viimeinen toivonsa. Ajaakohan tämäkin hänet oveltaan? Tämä ajatus ei kuitenkaan ollut se, joka tällä hetkellä pani hänen rintansa tuskasta aaltoilemaan.

Tuskaa hän tunsu vain ajatellessaan sitä ainoaa, joka saattoi hänet joko hyljätä tai kohottaa, kohottaa hänet, epäpuhtaan, häpeätekojen tahraaman, luoksensa rauhan ja viattomuuden maailmaan.

Millaisena hän jälleen kohdanneeka Helenan?

Eikö hänen täytynyt kauhistuneena kimmahda takaperin nähdessään hänen ilmestyvän eteensä tässä asussa, tomuisena ja villiintyneenä, tämän raivoavan lauman ulvoen häntä saattaessa?—

Ja niin tapahtuikin!

Säikähdyksestä vapiseva käsi tempasi auki verannan lasioven...

Hän se oli. Sen täytyi olla hän.—Vaalea, solakka olento, joka vavisten ja torjuen ojensi käsivartensa häntä ja väkijoukkoa kohden—päästäen hiljaisen pelästyksen huudahduksen—ja oli kadonnut, ennenkuin Boleslav oli ennättänyt kohottaa ainoatakaan kysyvää, rukoilevaa katsetta armaihin kasvoihin.

Hänen silmiensä edessä leijaili valkoinen sumu. Puoleksi ajattelematta hän astui portaita verannalle ja sulki oven jälkeensä odottaen mitä oli tuleva.

Schrandenilaiset piirittivät kuistikon ja painoivat nenänsä litteäksi lasiseinään, jotta paremmin näkisivät.

Kuului ruudun kilinää. Eräs takana seisova oli sysännyt edessänsä olijan ikkunasta sisään.

Silloin kuului sisältä vanhan kirkkoherran mahtava ääni.—Raskas ryhmysauva kädessään hän näyttäytyi verannalla. Hänen valkoinen tukkansa liehui korkeakaarteisilla ohimoilla. Kotkannenän sieraimet laajenivat kuin vainuten taistelua ja surmaniskuja.—Lumivalkoisten, töyhtömäisesti eteenpäin ojentuvain kulmakarvojen alla paloivat silmät kuin tulikekäleet.

Tämä oli sama kirkkoherra Götz, joka 1813 vuoden maaliskuulla oli kulkenut talosta taloon, alttaristi kädessään ja rummunlyöjä jälessään kehottaen schrandenilaisia pyhään taisteluun. Ja jollei hän olisi Königsbergiin marssittaessa tiedotonna vaipunut tien oheen, kuka tietää, eikö hän olisi seurannut pitäjänsä asemiehiä taistelutanterellekin.

Schrandenilaiset pelkäsivät aikalailta hänen kuritustaan, ja tuskin he olivat saaneet näkyviinsä kohotetun ryhmysauvan, kun jo nopeasti vetääntyivät loitommaksi ikkunoista ja pötkivät puutarhan porttia kohden.

»Te polttoviholaiset, murhapolttajat!—Sinä Korahin laho!» puuskui hän heidän jälkeensä temmaten lasioven auki.—»Tulkaapas sunnuntaina herranhuoneeseen—kyllä minä teille näytän!»

Sitte kääntyi hän Boleslavia kohden ja mittaili häntä synkällä katseella kiireestä kantapäähän. Lopulta seivästi hän silmänsä nostoväen lakkiin, jota tämä piti sormiensa välissä.

»Oletteko ollut mukana sotaretkeltä?» kysyi hän.

»Olen».

»Jollen näkisi ristiä lakissanne, niin kysyisinpä, taistelitteko Preussin puolesta vai Preussia vastaan.»

Boleslav, jonka ajatuksissa vielä pyöri paenneen valoisan olennon kuva, ei ymmärtänyt ensi tuokiossa, mutta sitten hän äkillisessä vihan puuskassa syöksähti pappia kohden.

Mutta vanha kirkkoherra ei ollut niitä miehiä, jotka antavat itseään pelotella—ja heidän molempien uhkaavasti silmäillessä toisiaan, huusi hän:

»Boleslav von Schranden, onko minulla oikeus tähän epäluuloon vai eikö ole?»

Silloin Boleslav painoi katseensa maahan. Hän ei voinut kestää entisen opettajansa tuomarinkatsetta.

Tämä avasi oven työhuoneeseensa, jossa kirjakaappien ja piippuhylyjen välissä riippui seinillä ratsastusmieikkoja ja tuliluikkuja, ja sanoi:

»Lakin tähden, jota kannatte, en voi kieltää teitä astumasta kotiini. Mutta suoriutukaa lyhimmittäin. Kenellekään von Schrandenille ei ole sijaa tässä talossa.»

Hän pani ryhmysauvan nurkkaan, kietoi kukitetun aamutakin kuivahkon vyötärönsä ympäri ja käveli huoneessa edestakaisin.

Boleslav hapuili sanoja. Hän seisoi kuin pahantekijä tämän miehen edessä, jonka suusta jokainen sana valui hänen ylitsensä kuin pisara sulatettua metallia. Tosiaan—ei ollut helppoa säilyttää isän syyllisyyttä omille kunniallisille hartioilleen.

»Arvoisa kirkkoherra», alotti hän sammaltaen, »unhottakaa hetkiseksi, että kannan Schrandenien nimeä.»

Vanhus naurahti katkerasti itsekseen. »Paljon pyydetty», mutisi hän, »paljon pyydetty.»

»Älkää nähkö minussa mitään muuta kuin poika, joka tahtoo haudata isänsä ja jonka kirottu roistoväki tahtoo estää täyttämästä tätä korkeinta ja pyhintä velvollisuuttaan.»

Vanhus kohotteli ja rypisteli kulmakarvojaan, mutta ei vastannut mitään.

»Käännyn nyt teidän, kristillisen kirkon papin puoleen ja kysyn teiltä, tahdotteko sallia sellaista

ilkitekoa seurakunnassanne?»

»Minun seurakunnassani ei voi sellaista tapahtua!» pauhasi vanhus. »Mihin minut on asetettu viemään sieluja Jumalan luo, siellä saa jokainen kunniallisen hautauksen.»

»Ja kuitenkin uskalletaan—»

»Seis—kenestä on kysymys?»

»Isästäni».

»Vapaaherra Eberhard von Schrandenista?»

»Niin.»

»Se mies oh kuollut seitsemän vuotta sitten.»

»Mutta kirkkoherra!»

»Seitsemän vuotta sitten on hänet erotettu elävään yhteydestä.—Seitsemän vuotta on hän jo lahonnut maassa.—Antakaa minun olla häneen nähden rauhassa.»

»Mutta kirkkoherra, olen ollut teidän oppilaanne... Te olette minulle ensiksi opettanut Jumalan nimen... Olen teitä aina pitänyt urhoollisena, kunniallisena miehenä... Kadun nyt uskoani, arvoisa kirkkoherra... Sillä nämä ovat arkoja, valheellisia verukkeita.»

Vanhus ojensihe täyteen pituuteensa. Hänen leukapielensä tutisivat. Hänen sieraimensa laajenivat. Kasvot kalpeina ja hehkuvin silmin hän astui Boleslavin eteen.

»Poikani», sanoi hän, »näytänkö siltä, että tapani on turvautua valheihin?»

Boleslav näytti uhmaavalta, mutta kaikista ponnistuksistaan huolimatta tunsikin mielessään heräävän jotakin vanhasta, kauan unhotetusta oppilaan kunnioituksesta kirkkoherraa kohtaan.

»Poikani» jatkoi vanhus, »minun tarvitsisi sanoa vain sana jättääkseni sinut tuolla puutarhan aidan takana väijyvän roskajoukon käsiin—mutta vielä kerran—lakin tähden, jota kannat, tahdon antaa sinulle anteeksi. Ja mitä sinulle sanoin, sen tahdon näyttää myös todeksi.»

Hän meni eräälle kaapille, jossa olivat pitkässä rivissä seurakunnan kirkonkirjat—suuret, kuluneet nidokset toinen toisensa vieressä—otti niistä erään esiin ja avasi sivun, jonka yläreunaan oli kirjoitettu vuosiluku 1807.

»Lue tuosta, poikani!»

Ja Boleslav luki:

»Maaliskuun 5 päivänä kuoli vapaaherra Hans Eberhard von Schranden, *ex memoria hominum exstinguatur!*»

Tämän jälkeen oli kolme ristiä.

»Tämähan on väärennys!» huusi Boleslav.

»Niin, poikani», vastasi vanhus juhlallisesti. »Se on ilmeinen ja tahallinen väärennys, törkeä virkavirhe, ja jos tahdot minut saattaa syytteeseen, erotetaan minut ja heitetään vankeuteen, jossa sitte saan päättää päiväni. Tee nyt, mitä mielesi haluaa. Kohtaloni on sinun käsissäsi.»

Kauhun ja kunnioituksen sekainen väristys kulki Boleslavin ruumiin lävitse. Hän tunsikin riittävän hyvin omasta kokemuksestaan hurjan halun uhrata isänmaanrakkaudelleen vapautensa, onnensa ja elämänsä, ymmärtääkseen, mikä vanhuksen oli pakottanut tähän mielettömään tunnustukseen.

»Näillä risteillä», jatkoi kirkkoherra, »olen seitsemän vuotta sitten haudannut miehen, joka julmuudestaan ja hurjista himoistaan huolimatta oli siihen asti ollut ystäväni. Ja ken minulle vielä mainitsi hänen nimensä, hänet ajoin suoraan päätä talostani.—Tuli sitten yö, jolloin palavan linnan liekit valaisivat nämä seinät päivän kirkkaiksi. Silloin hyppäsin vuoteestani, heittäysin polvilleni ja rukoilin Jumalalta anteeksi hänelle, joka sen oli sytyttänyt—sillä sytytetty se oli, se paloi yhtäaikaan jokaisesta neljästä nurkastaan—Tästä lähtien, ajattelin, on ihmisten muistosta ilkityön tekijän mukana hävitetty paikkakin, jossa ilkityö tapahtui.—Sen aaveen kanssa, joka siitä pitäen on kummitellut Schrandenin linnan raunioiden keskellä, ei minulla ollut enää mitään tekemistä.—Ja nyt tulet sinä, poikani, yhtäkkiä minulle kertomaan, ettei kummitus ollutkaan kummitus, vaan elävä olento, joka vasta muutama päivä sitten on jättänyt ajallisen elämän ja odottaa nyt kristillistä hautaustaan. Mutta minä kieltäydyn siitä... Ja juuri tämän luettelon perusteella.—En hautaa ketään kahteen kertaan.—Jos annat minut ilmi, tuomitaan minut—se lankeaa luonnostaan.—Mutta sinä tiedät, että olen siihen kaikin puolin valmis. Tee nyt, mitä tahdot—hautaa ruumis—osota vainajalle kaikki kunnioitus, minkä katsot hänen ansaitsevan, kerää kokoon saattojoukko, loistavampi kuin kenenkään keisarin—mutta minua älä sekota leikkiin.»

Hän istuutui viheriällä päällystettyyn nojatuoliinsa, nojasi päänsä ryppyisiin, karvaisiin käsiinsä ja

tuijotti avoimeen kirkonkirjaan.

Tältä visapäältä ei ollut mitään toivottavaa. Olisi ollut mieletöntä antautua siihen harhaluuloon— ja myöskin siihen toiseen harhaluuloon, että hän sinä ilmoisna ikänä voisi taistelulla tai sovinnolla saada rakastettunsa omakseen.

Muserrettuna ja maahan tallattuna oli kaikki, mitä hän murjotun sielunsa kainoissa unelmissa oli jälleen rohjennut rakentaa.

Hän purskahti tuskalliseen nauruun.

»Tämä on siis se armo, se anteeksiantamus, josta te saarnaatte», huusi hän vihan kyynelet silmissään.

Vanhus nousi verkkaan ja pudotti raskaasti kätensä Boleslavin olalle.—

»Lakkisi tähden, poikani, tahdon tehdä sinulle tilin tästäkin, vaikkakin sinun näkemisesi on minulle vastenmielinen. Puolitoista vuotta takaperin palasi Venäjältä ryysyisiä, kerjääviä ranskalaislaumoja—kurjina, nälkäisinä, vilunvihoja täytenään. Schrandenilaiset tarttuivat viikatteihin ja riihivarstoihin lyödäkseen heidät kuoliaiksi, ja se kentiesi olisi ollut heille oikein, noille Napoleonin verikoirille. Mutta silloin minä avasin kirkon ovet seposelälleen, niin että he pääsivät pakoon Jumalan alttarille, sytytin heille nuotion kivipaateroiden päälle, keitätin heille ruokaa ja annoin olkia vuoteeksi—sillä vaikkakin he ovat vihollisia, sanoin schrandenilaisille, on heillä ihmisten kasvot kuten teilläkin ja kantavat he hartioillaan suurta inhimillisen kurjuuden ristiä, jota vapahtajammekin on kerran kantanut. Menkää kotiinne ja rukoilkaa Jumalaa, että hän teitä armahtaisi.—Niin sanoin.—Kuten näet, poikani, voin olla lempeäkin.— —Ja palataksemme hautaukseen—en kiellä keneltäkään rauhallista leposijaansa. Mikäli minulla on sananvaltaa, ei ketään kuopata mihin nurkkaan hyvänsä, ei itsemurhaajaakaan. Jos kellä on ollut pahat päivät eläessään, täytyy hänen voida olla tyytyväinen edes kuoltuaan, sanon aina. Ja jos joku, joka on tapanaan oman äitinsä, vietäisiin mestauslavalle, menisin minä hänen haudalleen täydessä virkapuvussani, panisin käteni ristiin hänen ruumiinsa ylitse ja rukoilisin sotajoukkojen herraa: Anna hänelle anteeksi, sillä hän ei tietänyt, mitä teki.—Kaikille muille tahdon osottaa lempeyttä, mutta isällesi en! Sillä ken on rikkonut isänmaatansa vastaan, hän on häväissyt kaikki taivaalliset ja maalliset lait, on häväissyt äitinsä, joka hänet on synnyttänyt, on saattanut iankaikkisen kirouksen alaiseksi lapset, jotka on siittänyt. Sellainen on ajettava koko inhimillisen yhteiskunnan ulkopuolelle, sillä hän on kuin spitalitautinen—kuolemaa ja perikatoa tuo hän tullessaan, mihin ikinä astuneekin. Hän on kuin hullu koira, joka kuollessaan pirskoittaa vesikauhua kaikkiin eläviin olentoihin, mitkä se kohtaa.—Kuinka suuren, poikani, luulet isäsi rikoksen olevan, ja mitä kaikkea pahaa luulet hänen tehneen? Niiden sadan tai parin nuorukaisen tähden, jotka lepäävät tuonne niitylle haudattuina, niiden tähden en kannakaan kaunaa häntä kohtaan. He kuitenkin kaikitenkin saattoivat kuolemaa odottaa. Heidän haudoillaan kasvaa korkeaa nurmikkoa ja heidän isänsä ovat jo aikoja sitten surreet surtavansa—mutta tulepas tänne, poikani—»

Hän tarttui Boleslavin käteen ja vei hänet ikkunaan. »Katso tuonne,—mitä näet puutarhan aidan takana? Lauman villipetoja näet, näet niiden vetelehtivän ympäri ja vaanivan verenhimoisesti kirkuen, eikö jo pian tule saalis, joka heidän nälkänsä sammuttaisi, ja kuitenkin ovat he liian arkoja käydäkseen kimppuusi ja sinut repiäkseen, jos astut heidän joukkoonsa. Ja katso minua, poikani! Jumala on minut tänne asettanut julistamaan hänen rakkauttansa, ja minä saarnaan vihaa.—Lempeyden sanojen, suloisten kuin hunaja, tulisi vuotaa huuliltani, mutta niiltä hyppivät ilmoille skorpionit niin pian kuin suuni avaan, sillä minustakin on tullut villipeto.—Ja sellaisia on isäsi tihutyön tähden meistä tullut!—Täältä Schrandenista et löydä mitään hyvää, sillä isäsi istuttama myrkkä kihisee ja imeytyy polvesta polveen lapsiin ja lastenlapsiin, kunnes Herra häpeäpaikan ja teidän kiroton nimenne on tyyten hävittänyt pyhästä maailmasta—Amen.»

Hän seisoi siinä kohotetuin käsin, kuten kiroava vanhan liiton profeetta, ja vaahto kuohui hänen suupielissään.

Kauhun ja kammon lamauttamana kääntyi Boleslav ovelle.

Vanhus ei kutsunut häntä takaisin.

Kulkiessaan eteisen lävitse säpsähti hän kovasti, sillä hän oli kuulevinaan erään raollaan olevan oven takaa naispuvun kahinan.

Lemmittyänsä hän ei tahtonut tavata—ei mistään hinnasta maailmassa! Ei tänään, ei tällä hetkellä, jolloin hänestä tuntui, ikäänkuin kaikki se hyvä ja jalo, jonka hän hiljaisuudessa oli kasvattanut sieluunsa, olisi maannut maassa murskana ja tahrattuna.

»Jos kaikki ovat tulleet villipedoiksi, miksi en minäkin voisi tulla villipedoksi», ajatteli hän astuessaan käsi pistoolilaukulla schrandenilaisten joukkoa kohden.

Vanha kirkkoherra oli oikeassa: he ulvoivat ja haukkuivat hänen takanaan—murhanhimo salamoit heidän silmistään—mutta satuttaa kättänsä häneen he eivät uskaltaneet.— —

Kun hän saapui nostosillalle, jonka paalujen takana odotti häntä kokoonkyyristynyt naisolento, oli hänen mielessään kypsytetty hurja, epätoivoinen päätös: hän tahtoi asevoimalla saattaa isänsä

viimeiseen lepoon.

»Tahdotko vielä kerran ansaita kauniin summan rahaa?» kysyi hän nuorelta naiselta, joka hänen lähetessään hypähti hehkuvan punaisena seisoalleen.

Tyttö katseli häneen hetkisen tuumien ja kummastellen, sitten, ikäänkuin vasta nyt olisi tajunnut, pudisti hän kiihkeästi päätänsä.

»Miksi et?» tutkaisi Boleslav häneltä.

Tyttö alkoi vavista. »Mitä minä teen rahalla, herra?» kysyi hän hiljaa ja anovasti. »He ottavat sen kuitenkin minulta pois.»

»Ketekä?»

»Ihmiset—kaikki ihmiset—hyvä, hyvä herra, ei mitään rahoja.»

»Ilmeisesti on hänen järkensä sekaisin», ajatteli Boleslav.

»Ja sitä paitsi on siellä rahaa yllinkyllin», jatkoi tyttö kuiskaten ja vilkuillen arasti ympärilleen. »Kellarissa on rahaa—kokonaisen arkun täysi—siellä missä viinitynnyritkin ovat—sieltä otin aina niin paljon kuin hänelle—armolliselle herralle—tarvitsin. Itselleni en tarvitse mitään, herra, korkeintaan uuden röijyn.»

»Tahdotko siis ansaita uuden röijyn?»

»Enhän tarvitse sitä ansaita, herra. Kun ensi kerran menen Bockeldorfiin—sillä tarvitsehan herra toki jotakin syödäkseen—, tuon sieltä röijyn mukani.»

Tällainen lienee tunne vetojuhdallakin, joka tekee työnsä mitään ajattelematta, niinkuin nielee ravintonsakin.

»Tahdotko siis ilman mitään ansiota tänä yönä tehdä pitkän matkan minun puolestani?»

»Tahdonko minä, herra? Jos te vain tahdotte, herra!»

VI.

Seuraavana päivänä hämmästytti Schrandenin kylää odottamaton vierailu, joka sai juhlatuulella olevat kyläläiset aivan kuin puusta putoamaan.

Kello oli viiden korvilla iltapäivällä, kun kylänraittia ajoivat kahdet häkkirattaat, joilla kummallakin oli viisi kuusi istujaa, nuoria miehiä jääkärin takit yllä, kenttälakit päässä, pyssyt olalla leveistä hihnoista riippumassa.

Etumaisilla rattailla istui sen lisäksi naishenkilö, joka, samassa kuin hevoset kääntyivät kirkkomäelle, hyppäsi huimalla loikkauksella häkin ylitse ja loittoni linnaa kohden.—

Jokainen schrandenilainen tunsu hänet jo ensi silmäyksellä paroonivainajan lemmityksi, mutta yleinen hämmästyks oli niin suuri, ettei kenenkään päähän pistänyt ajaa häntä takaa.

»Mustan Kotkan» ravintolan edessä pysähtyivät rattaat. Ikkunat temmattiin auki, ja ennenkuin vieraat olivat vielä ehtineet nousta jalkeille, remahti sekava tervehdysmelu heitä vastaan.

»Heiden pojat—eläköön—Heiden pojat», kirkui Felix Merckel, joka oli yhdessä Sellenthinin eskadroonaan kuuluvain toverien kera ollut monissa otteluissa, ja heilutti ikkunasta heitä vastaan vaahtoavaa oluthaarikkaansa.

Hänen isänsä avasi ripeästi oven herrashuoneeseen, jossa sai juoda ainoastaan viiniä, sillä olihan toivoa, että hyvinvoivain talollisten pojat tosiaankin pistäisivät viiniksi.

Mutta näillä ei ollut innokkaaseen tulotervehdykseen muuta vastausta kuin synkkä, miltei vihamielinen äänettömyys. Katsomattakaan meluajiin vetivät he häkeistä esiin kaikenlaisia työkaluja—sahoja, kirveitä ja lapioita—ja alkoivat riisua hevosiaan.

Schrandenilaiset ällistyivät.

»Lempo soikoon—mikä on tukkinut kurkkunne?» huusi Felix Merckel ikkunasta. »Ja mihin olette jättäneet ihmeotuksenne, luutnantti Baumgartin?»

Ei vielääkään mitään vastausta.

Schrandenilaiset alkoivat luulla, että vieraat aikoivat tehdä heistä pilaa, ja purskahtivat remajavaan nauruun.

Silloin astui Karl Engelbert, joka esiintyi joukon johtajana, ikkunan alle, mistä leveähartiainen Felix Merckel nojasi ulos, tervehti häntä puolisoitaallisesti ja sanoi: »Luvalla sanoen, herra luutnantti, emme ole tulleet juhlimaan emmekä muuten huvittelemaan—olemme hautajaisväkeä.»

»Täällä Schrandenissa ei haudata ketään», huusi Felix Merckel yhä nauraen, mutta hänen kasvonsa venähtivät huomattavasti pitemmiksi.

»Luvalla sanoen, herra luutnantti—meidät on kutsuttu hautajaisiin.»

»Kuka on kutsunut?»

»Entinen luutnanttimme Baumgart.»

»Pöllö—luutnantti Baumgart ei ole täällä—teidhän juuri oli tuotava hänet mukanaan.»

»Luvalla sanoen, herra luutnantti, hän on jo täällä.»

»Missä se mies sitte piilee?»

»Taidatte tuntea hänet ainoastaan synnyinnimeltään. Herra von Schranden oli hän ennen— —»

Savinen haarikka putosi Felix Merckelin kädestä murskaksi nuoren Engelbertin eteen. Olut pirskuu korkealle hänen jaloilleen.— —

Sisällä vierashuoneessa nousi kova meteli, ikäänkuin hankittaisiin tappelua, sitten paiskattiin ikkuna jyrähtäen kiinni, ja kun Johann Radtke janonsa ahdistamana aikoi astua portailta ravintolan eteiseen, lennähti ovi kiinni aivan hänen nenänsä edessä.

»Niinhän meidät täällä ajetaan ovelta takaisin kuin mitkäkin retkaleet»—murisi Peter Negenthin synkkänä puristaen siteissä olevan kätensä nyrkkiin.

»Haluatko tulla valapatoksi?» kysyi Engelbert hiljaa astuen hänen eteensä. »Jos haluat, niin käänny takaisin. Mitä meiltä vaadittaneekin, lurjus se, joka unhottaa Dannigkowitzin kirkon.»

»Ja kenen kurkkua kuivaa, särpiköön siikojen uimavettä,» lisäsi Johann Radtke huoaten.

Engelbert heitti pyssyn olalleen. »Rattaat menköt edellä!» komensi hän.—»Eteenpäin, mars!»—Kulkue järjestyi ja marssi linnaa kohden. Jälestä tallusteli joukko kyläläisiä, jotka kunnioitus pyssyjä kohtaan piti loitolla.

Sillalla seisoivat Boleslav heitä vastassa.

Riemastuneena hän syöksähti ystäviensä vastaan—saaden tuskin kiitollisuuden huudahdusta huuliltaan.

Engelbert ojensi äänetönnä hänelle kätensä. Mutta kun Boleslav tahtoi häntä syleillä, vältti hän sen.

Mielenliikutuksessaan ei Boleslav sitä huomannut. »Tiesin kyllä, että tulisitte», sammalsi hän. »Tiesinhän että minulla on vielä ystäviäkin—ettei minua ole aivan turvattomaksi jätetty näiden susien kitaan.»

Kukaan ei hänelle vastannut.

Jäykkinä ja äänettöminä kuin muuri seisoivat he rivissään, katseet vain arastellen harhailivat hänen ohitsensa.

Engelbert katkaisi ensiksi äänettömyyden.

»Olet kutsunut—olemme täällä—mutta aikamme on vähissä—sano, mitä meidän on tekeminen.»

Silmänräpäyksen Boleslav mahtoi kummastella, kun häntä näin jyrkän lyhyesti puhutteli se, joka hänelle aina oli ollut rakkain kaikista tovereista, mutta kuinka hän heitä olisi voinut epäillä?

Olivathan he saapuneet!

Ja sekaisin, sikin sokin syöksähtelevin sanoin kertoi hän heille, kuinka häväistys, jonka schrandenilaiset olivat aikoneet tehdä hänen isälleen, oli nyt purkaantunut hänen ylitsensä, ja mitä hän nyt oli päättänyt tehdä ystäviensä avulla.

Sillävälän tuijotti muutaman soraläjän takaa häntä kohden leimuava silmäpari, sillävälän väräsi ja vavahteli naisolento, joka siellä istui keräksi kyyristyneenä.

»He ovat täällä — he ovat jo kylässä!» oli hän huutanut hätäisellä riemulla häntä kohden syösten kuin mikäkin harhahenki linnanpihan poikki.

Ensi näkemällä oli Boleslav pitänyt häntä vieraana. Hänellä oli, heleänvärinen karttuunihame, yönuttu höllästi kiedottuna aaltoilevan poven ympäri ja kirjava huivi solmittuna leuan alitse talonpoikaistyttöjen tapaan.

»Nämä ovat he antaneet ylleni», lisäsi hän ikäänkuin anteeksi pyytäen huomattuaan toisen kummastuneen katseen.

Boleslav ei ajatellut häntä enempää. Sitten odottaessaan sillalla ystäviään hän näki tytön hiiviskelevän raunioiden välissä. Huivi oli solunut niskaan—aivan valtoinaan valui musta tukka päivänpaahтамille kasvoille.—Ikäänkuin mieletön nauroi tyttö yksikseen.

Silloin hävetti Boleslavia, että hänen oli täytynyt näyttää tämä nainen ystävilleen, ja hän aikoi heti antaa työlle lähtöpässit, jottei hän enää joutuisi heidän näkyvilleen.

»Mitä täällä teet?» tiuskaisi hän.

Tyttö hätkähti. »En mitään, herra», vastasi hän kääntäen katuvana silmänsä maahan.

»Miksi nauroit?»

»Minäkö, herra?» sammalsi hän. »Olen vain iloinen.»

»Miksi?»

»Koska olen jälleen täällä.»

Oh—tuo kurja olento!

Mikä hänet kiinnittikään tähän maalipaikkaan, joka tarjosi hänelle vain häpeää ja puutetta ja jossa hän tästedes oli alttiina kaksinkertaiselle kurjuudelle?

Boleslav oli kuullut kerrottavan kotikissoista, jotka, kun asukkaat jättivät autioksi talon, johon ne olivat kotiutuneet, mieluummin kuolivat siellä nälkään kuin läksivät isäntäväkensä mukana muille maille.

Mitähän, jos tätäkään kissalajia ei voinut ajaa tiehensä!

Tällä hetkellä olisi ollut julmaa antaa hänelle karkotuskäskyä. Sai jäädä siis huomiseen, kunhan vain oli poissa näkyvistä.

»Korjaa luusi», käski hän, »ja älä tule minun äläkä vieraitten nähtäviin.»

Silloin oli tyttö nöyrästi painanut päänsä alas ja kadonnut soraläjän taakse. Siellä kyyrötti hän nyt vavisten pelosta, että hänet huomataan.— —

Boleslav oli lopettanut.

Engelbert vaihtoi neuvottelevan silmäyksen toveriensa kanssa; sitten hän sanoi: »Olemme tuoneet tarpeelliset työkalut mukamme—jos annat meille lautoja, teemme tuotapikaa kirstun.»

»Tosin siitä ei tule mitään ritarillista ruumiskirstua,» lisäsi Peter Negenthin karkeasti hymyillen.

Engelbert heitti häneen nuhtelevan katseen. Pieni joukko kuiskutteli ja nurisi.

Illoisessa luottamuksessaan ei Boleslav nähnyt eikä kuullut siitä mitään. »Muistattehan vielä», huudahti hän, »kirstun, jonka pimeässä teimme nuorelle Dohnan kreiville? Kaksi tuntia meiltä siihen meni, emmekä nähneet kättä silmiemme edessä.»

Mutta hänen muistelmansa eivät herättäneet mitään vastakaikua.

»Joku jääköön hevosten luo», sanoi Engelbert, »me muut etsimme lautoja. Iltaan mennessä täytyy kaiken olla valmiina.»

Boleslav, huolissaan siitä, mitä voisi tehdä ystävilleen mieliksi, ajatteli viinivarastoa, jonka oli löytänyt kellarista tulelta säilyneenä.—Siellä oli myös talon ruokavarasto, hieman leipää ja savustettua lihaa, valitettavasti aivan liian vähän, jotta niillä olisi voinut ystäviä kestitä.

»Syötävää ei meillä ole juuri mitään», sanoi hän, »mutta ettekö tahdo ainakin ottaa siemausta viiniä, ennenkuin ryhdytte työhön?»

Vieraat vaikenivat synkän näköisinä.

»Älä huoli», tuumi Engelbert keveähköllä äänensävyllä. »Viini raukaisee ruumista ... työllä on kiire.»

Ja hän kumartui tarkastellen kopeloimaan muuatta hiiltynyttä lautaa, jollaisia virui hajallaan raunioiden välissä.

»Tämä menee mukiin», sanoi hän, »mutta älkää sahatko hiiltynyttä pois, se saa käydä maalista.»

Ja hän meni Boleslavin seuraamana edelleen valitakseen vielä pari kolme lautaa.

Silloin vilahti heidän edestään maasta pystyyn jotakin heleänväristä, joka oli samassa kadonnut lähimmän muurin taakse.

Boleslav puristi kätensä nyrkkiin. Hän oli tuntenut Reginan.

»Anteeksi», sanoi hän, »etten voinut teille lähettää parempaa sanantuoja, mutta minulla ei ole ketään muuta saatavissa.»

Engelbert tahtoi puhua, mutta hänen kielensä oli aivan kuin sidottu.

»Ja sinun on hänet täytyntä ensin pukeakin?»

»Niin», sanoi Engelbert, jonka puheliaisuus pääsi valloilleen. »Tapsin hänet puolikuolleena ja revityin vaattein makaamassa oven edessä, kun yöllä nousin ja menin katsomaan, mitä koirat haukkuvat.»

»Kuinka? Oliko se jo yöllä?»

»Kahden aikaan aamulla.—Tämä lauta tässä on hyvä—sen voitte ottaa.—Hän oli kulkenut viisi peninkulmaa seitsemässä tunnissa.—En ikinäni olisi sitä pitänyt mahdollisena.—Hän makasi kuin mikäkin ammuttu saukko—niin jäykkänä ja kiiltävänä —ja haukkoen henkeään—ja paperipalaasi puristi hän käsissään. Hän tahtoi nousta, mutta painui paikoilleen—ja silloin noudin viinaa ja hieroin sillä hänen ohimoitaan ja annoin hänelle— — —»

Joku tovereista, joka oli häntä seurannut, katsoi häneen kummissaan. Hän pelästyi ja pysähtyi keskelle lausetta.— — —

Seuraavina tunteina kuulivat schrandenilaiset, jotka raivoissaan ja hämmästyneinä juoksentelivät pitkin virran rantaa, linnansaarelta ahkeraa vasaroimista ja sahaamista ja kalkutusta, joka ei näyttänyt merkitsevän mitään hyvää.—

Näinkö siis heidän kauneimmat suunnitelmansa raukesivat tyhjiin?

Ei kestänyt kauan, ennenkuin näyttäytyi vanha Hackelberg olallaan pyssy, jota hän tavallisesti piti lantatunkioon haudattuna. Hän näet pelkäsi, että se häneltä jälleen viedään, kuten kerran oli tapahtunut, kun hän torilla huvittelihe ampumalla yölepakoita, jotka hänen vakuutuksensa mukaan selvällä päivälläkin lensivät parvittain hänen perästään. Tällä samaisella kelpo pyssyllä oli hän aikaisemmin joka yö harjottanut salametsästystä, mutta sitten kun pettämättömän käden oli juopottelu muuttanut heikoksi ja vapisevaksi, oli tämä hupainen ammatti täytyntä jättää sikseen. Vain silloin tällöin, kun hän oli juonut oikein rennosti, valtasi yhtäkkiä ihanien metsästysretkien muisto hänen mielensä. Silloin hän hoiperteli piilopaikkaansa, kaivoi pyssyn kätöstään ja ampui ilmasta ensimmäisen pääskysen, joka livertäen vilahti ohitse.

Lavertelevalla puheliaisuudella, joka hänelle oli ominainen, alkoi hänkin pauhata.

»Schrandenilaiset, kunnia kutsuu—aseihin pettureita vastaan!—Olen onneton isä—lapseni on hän minulta ryöstänyt—ammun hänet kuoliaaksi—mokoman koiran.»

»Mutta hänhän on jo kuollut», tuumi joku.

»Onko hän jo kuollut?—Ei haittaa mitään—sikiö on hänkin ammuttava kuoliaaksi—kaikki ovat he ammuttavat kuoliaiksi.»

Sillävälän juoksenteli Felix Merckel vierashuoneessa edestakaisin kuin haavotettu karju.—Hän tunsu kylliksi Heiden pojat tietääkseen, että jos heidät ärsytettiin tai heidän kimppuunsa hyökättiin, eivät he tunteneet mitään rajoja. Välttämätönnä seurauksena täytyi olla verenvuodatus, jollaista ei aavistanut kukaan niistä, jotka ulkona räyhäsivät.—Ja silloin—mitä silloin? Eikö loukatun lain koura silloin tarttuisi ensiksi häneen, luonnolliseen johtajaan?

Mutta toiselta puolen—pitikö tälle luikkarille, joka oli uskaltanut väärällä nimellä hiipiä toverien luottamukseen, vieläpä puijata luutnantin valtakirjan—miehelle, joka nyt kaksin kerroin ansaitsi jokaisen urhoollisen, kunniakkaan sotilaan vihan ja inhon, pitikö hänelle suoda tämä voitonriemu?

Herra Merckel vanhemmalla oli sillävälän muita huolia.

Hänestä oli erittäin moitittavaa, että niin suuri määrä jaloa suuttumusta laukaistiin turhan tähden tyhjään ilmaan, ja hän päätti tehdä lopun tästä vallattomuudesta.

Hän astui talon portaille ja huusi hänelle ominaisella isällisellä hyväntahtoisuudellaan alhaalle joukkoon: »Piirinne esimiehenä, rakkaat lapset, en saata sallia, että julkisella paikalla pidätte tuollaista meteliä.—Etsikää kauniisti suljettu huone, lapset—siellä saatte elämöidä kuinka paljon tahdotte.»

Että »suljetulla huoneella» tarkotettiin vain »Mustan Kotkan» kapakkaa, oli jokaiselle selvänä, ja

viittä minuuttia myöhemmin oli väkijuomien nauttiminen jo saanut vauhdin semmoisen, ettei paremmasta apua.

Felix oli nojannut pörröisen päänsä käsiinsä ja tuijotti synkän raivoisasti eteensä.

Ei kukaan preussilainen isänmaan ystävä, vielä vähemmän mies, joka kantoi miekkaa, saanut sallia sellaisen tekosen tapahtuvan, ennen kuolla—ennen—

Ja hän alkoi puhua joukolle innokkain sanoin.—

Vaikutus tuli pian näkyviin. Yksi toisensa jälkeen pujahti pellolle, palatakseen pian takaisin jokin ase mukanaan—millä tuliluikku, millä käyräsapeli, millä viikate.

»Olkaa aina kauniisti, rauhallisia ja isänmaallisia, lapset!» huusi myhäillen vanha Merckel tähystellen vilkkuvilla silmillään tyhjiä haarikoita.— —

Oli tullut yö. Kaksi ruskeankeltaista talikynttilää savusi tarjoilupöydällä tukehuttavan kuumassa, täpötäydessä huoneessa, jonka puolipimeässä kirkasten viikatteiden heijastukset välähtelivät kuten salamat. Silloin syöksyi huoneeseen pari poikasta, jotka olivat olleet vartioimassa nostosillan luona, huutaen: »He tulevat, he tulevat!»

Nousi raivoisa ulvonta.

Kaikki tunkeutuivat ovelle. Felix Merckel riensi makuuhuoneeseensa ottaakseen miekkansa vyölleen, mutta ei palannut takaisin.—Luultavasti hän oli malttanut mielensä nähdessään asean, jota oli niin kauan kunnialla kantanut.

Hänen isänsä kehotteli sillävälän raivoajia levollisuuteen ja malttiin, erittäinkin niitä, jotka eivät vielä olleet maksaneet juomalaskujaan.

»Eteenpäin!» lallatti vanha Hackelberg. »Kostakaa lapsi parkani puolesta—hakatkaa heidät maahan!»

Kauppatorille, jolle kuu pilvien verhosta valeli himmeää loistettaan, oli koko kylän väki kokoontunut. Yksin rintalapsetkin olivat temmatut kehdoistaan. Heidän paruntansa sekaantui tuhatääniseen meluun.

Synkkänä ja äänetönnä katseli kirkko tummine varjoineen tätä hurjaa näytelmää. Synkkänä ja äänetönnä lepäsi pappilakin paikoillaan.

Vanha visapää oli pitänyt sanansa. Hän ei nähnyt eikä kuullut mitään, mitä tapahtui.—

Linnalle vievää tietä reunustavain majojen takaa kajasteli tummanpunainen tulenloiste. Matalain kattojen ylitse kiemurteli mustanharmaa savu korkeutta kohden. Purppuranpunainen huuru levisi kuin tulipalon loimo suviyön kalpeaan hämärään.—

Yhteisen vaikuttimen voimasta alkoi joukko paltoutua kirkkotietä myöten hautuumaalle, joka sijaitsi muutamain askelten päässä reunimmaisista taloista, aivan tien varressa.

Siellä portilla voitaisiin tulijoilta parhaiten sulkea tie.

Ne, jotka olivat olleet mukana sotaretkellä, järjestyivät riveihin. Olihan sotilasten taisteltava sotilaita vastaan.

»Missä on Merckel?» huusi kummissaan joku, joka tällä hetkellä odotti kuulevansa luutnantin komentavan äänen.

»Missä on Merckel?» kajahti ällistynyt kaiku joka suunnalta.

Rauhotuttiin sentään jälleen. Hänhän oli vain mennyt noutamaan aseitaan.

Tulenloimo läheni lähenemistään.

Erotettiin jotakin mustaa, nelisnurkkaista, joka heilui ilmassa liekkiseppeleen ympäröimänä.

»Ruumiskirstu—ruumiskirstu!» murisi joukko ehdottoman väristyksen valtaamana.

Silloin äkkiä—kukaan ei tiennyt, ken alotti—oli kuin samassa hengenvedossa olisi sama ajatus välähtänyt kaikkien mielissä—silloin äkkiä viritti joukko kohisevana kuorona hirveän virrenvärssyn:

»Herramme Schrandenissa, jonka tähden
hävetä saamme kaiken kansan nähden
ja käydä mieron pilkkana,
lyö rutolla, o Jumala!»

Ja ruumissaatto läheni lähenemistään. Jo levittivät soihdut loimotuksensa veisaavan joukon ylitse, jo tunkeutuivat vaimot ja lapset, jotka olivat etumaisina joukossa, kirkuen taaksepäin— —

Joukkoon aukeni kuja—juuri siksi leveä, että ruumissaatto sopi siitä kulkemaan, ja sulkeutui heti saattueen viimeisten miesten jälestä.

Kuusi miestä kantoi ruumiskirstua olallaan ja vapaissa käsissään he heiluttivat päresoihtuja ajellen niillä joukkoa syrjään.—Toiset kuusi seurasivat perästä ladatut pyssyt kainalossa.

Mutta edellä, kenttälakki takaraivolla, käsissään kaksi pistoolia hanat vireissä, leimuavin katsein tähystellen vastustajiaan, kulki Boleslav, raivaten tietä isänsä ruumiille.

Yhä syvemmäksi repeytyi rako väkiryhmään, yhä ohuemmaksi kävi aita, joka erotti saattueen asetetuista schrandenilaisista.

Nämä katselivat levottomasti kaikille suunnille, sillä he tunsivat itsensä johdottomiksi.

Jo seisoivat Boleslav rinta rinta vasten heidän edessään.—He tahtoivat tunkeutua eteenpäin. Silloin —äkkiä hätkähtivät heidän rivinsä, sillä heidän korviinsa kajahti lyhyt, sotilaallinen »seis!» jonka he olivat usein kuulleet sotaretkellä.

Ja vanhan tavan mukaan tottelivat heidän jäsenensä, vaikkakin tahto ponnisteli vastaan.

Boleslav, joka tämän komennon oli huutanut kantajille, huomasi hätkähdyksen miesseinässä edessään—äkillinen pelastava ajatus leimahti hänen aivoissaan.

»Hiljaa!» komensi hän edelleen.

Kukaan ei liikahtanut.—Hänen katseensa, hänen äänensä hallitsi heidät.

»Kuka teistä on ollut sotilaana? Kuka on auttanut kuningasta vapauttamaan maan?»

Synkkä, puoleksi vastahakoinen murina kulki rivien lävitse, mutta vastasivathan he sentään.

»Kuningas on lähettänyt teidät kotiin», jatkoi hän, »koska on tehty rauha;—luuletteko sen olevan hänelle mieleen, kun hän kuulee, että olette jälleen rikkoneet maan rauhan?—Hyi, sanoo hän, niin käyttäytyvät puolalaiset, mutta eivät preussilaiset.— —Sentähden tie auki—pojat—tie auki!»

Miesmuuri aaltoili ja huojui, se alkoi jakaantua, ja hetkisen häämötti hautuumaan portti vapaana Boleslavin silmiin—mutta takaapäin tunkeutui keskustaan uusia olentoja, jotka sulkiivat aukeaman.

Meteli nousi uudelleen—siihen sekaantui ivanauru, remuava ja rähisevä—ja seuraavana hetkenä hän näki etumaisten hartioiden välistä jotakin pyöreää, mustaa ja välkkyväreunaista, jonka takaa näkyi häijästi salamoiva silmä, suuntautuvan hänen otsaansa kohden.

Hän näki sen vain vilaukselta, tuskin siksi, että ehti tajuta, mikä häntä lähinnä odotti. Silloin kuului hänen takaansa kimakka kirkaisu—olento, valkoinen ja notkea kuin pantterikissa, syöksyi hänen ohitsensa ja heittäytyi schrandenilaisten joukkoon, joka jakaantui uudelleen. Siten syntyneellä avoimella paikalla Boleslav näki kaksi olentoa, jotka kierivät maassa, naisen, joka oli käynyt miehen kimppuun ja ponnisteli vääntääkseen kiiltävän pyssynpiipun hänen käsistään.

Ne olivat puuseppä Hackelberg ja hänen tyttärensä. Tämän oli täytynyt salaviehkaa ja huomaamatta seurata ruumissaattoa; sillä Boleslav ei ollut nähnyt tyttöä sen jälkeen kuin tämä oli kadonnut linnanraunioiden taakse.

Uteliaina tunkeutuivat ihmiset luo, tahtoen tietää, mitä maassa kierivä kerä merkitsi.—Käyttäen hyväkseen tätä hämmennyksen hetkeä, kulki Boleslav, ruumiskirstu perässään, painiskelijain ohitse hautausmaan portille.

Hänen takanaan pamahti pyssy, joka vääntelevissä käsissä oli lauennut.

»Vartioikaa porttia!» huusi hän kuudelle, jotka seurasivat kirstua, kantajain jatkaessa matkaansa hautakumpujen välitse Schrandenin vapaaherralliseen sukuhautaamaan.

Karl Engelbert, joka komensi jälkijoukkoa ja oli ensimmäisenä asettunut paikoilleen uhatulle portille valmiina hengellään ja verellään sitä puolustamaan, näki pimeänhämärässä, joka syntyi soihtujen loitottua, kuinka joukko syöksi painiskelijain kimppuun.

Nainen päästi pari kolme vihlaisevaa kirkausta. Ilmeisesti väkijoukko alkoi heti purkaa raivoaan häntä kohtaan. Epäilemättä he tappavat hänet, jollei hän saa pikaista apua.

»Päästäkää hänet!» huusi Engelbert, jykevin nyrkiniskuin sivallellen väkijoukkoon. Seuraavassa tuokiassa hiipi olento, joka juuri oli pelastunut varmasta kuolemasta, uudelleen hänen ohitsensa —, kyyristyi kirkkomaan kuivaan vallihautaamaan ja vilahti kuin varjo aidan vartta pitkin yöhön.

Schrandenilaiset alkoivat rähisten juosta hänen jälestään.

»Mutta hautaus?» huusi joku.

»Piru vieköön hautauksen», huusi toinen vastaukseksi heittäen aran katseen vartioiviin miehiin, joiden kanssa ei näyttänyt olevan leikittelemistä.

Tämän turvattoman otuksen metsästys oli paljon parempi huvitus kuin täällä panna oma nahka parkkiin.

Ja kuten parvi verikoiria syöksyivät schrandenilaiset tiehensä.—Puuseppä Hackelberg yritti tehdä samoin ja nousi vitkaan, mutta kellahti ojaan, jäi siihen makaamaan ja nukkui.

VII.

Viimeiset niistä paasista, jotka peittivät hautaholvia, painuivat kiristen ja kolisten liitoksilleen.—

Ernst Eberhard von Schranden lepäsi isiensä luona.—

Miehet, jotka hautakappelissa olivat toimittaneet haudankaivajan tehtävää, paljastivat päänsä ja lukivat hiljaisen rukouksen.—

Viimeinen soihtu putosi loppuunpalaneena renkaasta, johon oli ollut kiinnitettynä, ja kiilui vielä sammuessaan sileällä paasilattialla, heijastellen veripunaista hohdettaan rukoilevain miesten synkille kasvoille.

Sitten he sulkiivat kappelin huolimatta edes tähystellä, oliko Boleslav saapuvilla.

Hän seisoj eräässä nurkassa, kädet silmillä, ja ajatteli rajulla uhmalla sitä, mikä häntä odotti.

Poistuvat askelet herättivät hänet. Äänetönnä seurasi hän ystäviään heittäen jälkeensä kiinni kappelin ristikko-oven, joka äsken oli täytynyt murtaa auki.

Kuu oli pilkahtanut näkyviin pilvien alta ja heitteli helakkaa hohdettaan kummuille ja risteille, jotka seisoivat riveissä kuten sotajoukko valmiina taisteluun.

»Tahdotteko te jatkaa ajometsästystä?» sanoi Boleslav hiljaa katsellessaan hautoja katkerasti, vihamielisesti hymyillen.

Portilla saavutti hän ystävänsä. Siellä yhtyivät he vartioihin, joilla ei enää ollut mitään vartioitavaa, sillä paitsi muutamia akkoja ja ukkoja, jotka seisoskelivat aidan vierustalla lörpötellen ja naureskellen, ei tiellä ollut näkyvissä yhtään elävää olentoa.

Kauempaa pelloilta kuului suuren joukkion melua; se ei näyttänyt vielääkään ajoaan päättäneen.

»Herra armahtakoon häntä, jos he saavat hänet kiinni!» sanoi Karl Engelbert ja pani hyväntahtoisesti kätensä ristiin.

Sitten astui parisen ystävää, Peter Negenthin etumaisena, hänen luoksensa ja he puhelivat hiljaa ja innokkaasti hänen kanssansa.

Boleslav, ajatuksiinsa vaipuneena, ei vieläkään huomannut mitään siitä painostavasta, onnettomuutta ennustavasta mielialasta, joka yhä tiukemmalle kutoutui hänen ympärilleen; hän tuskin pani merkille, kuinka hän kylän läpi kulkiessaan yhä uudelleen jäi yksin, vaikkakin hän oli astunut milloin yhden, milloin toisen rinnalle.

Hänen tehtävänsä ensi osa oli nyt suoritettu. Hänen isänsä oli lepopaikassa, joka hänelle oikeudella oli tuleva, mutta varsinainen tehtävä oli vasta nyt alkava. Vuoren korkuisena kohosi se hänen edessään. Hänen täytyi herättää hävitetyt rauniot uuteen eloon, muuttaa ahottuneet pelot, joilla ainoastaan maahumala ja kanervikko rehotti, kultaiseksi tähköpäiden mereksi, hankkia rappeutuneelle maatilalle uutta loistoa, voittaa tahratulle nimelle uutta kunniaa.—Sitten määränsä saavutettuaan saattoi hän astua armaansa kasvojen eteen, joihin hän ei nyt häpeänsä tunnossa rohjennut katsettaan luoda, astua näiden valoisain, siveäin, neitseellisten kasvojen eteen ja huutaa hänelle: »Olenko sovittanut häpeän? Olenko jälleen arvoisesi?»—Tämä kaikki odotti häntä, tämän kaiken voittaakseen tahtoi hän taistella, kynsin hampain ponnistella.

Näytti melkein mielettömältä niin tavattomia tavotella—mutta eivätkö hänellä olleet ystävänsä mukanaan?—Eivätkö he olleet jo tänään auttaneet häntä miltei mahdottomia suorittamaan? Eivätkö he tulisi edelleenkin, valalleen uskollisina, auttamaan häntä neuvoin ja toimin—eivätkö he tulisi esimerkillään vähitellen päästämään hänet niistä kiroista, jotka hänet nyt vielä erottivat kaikista ihmisistä, ja auttamaan painaessa unhoon sitä, mitä isä oli heitä vastaan rikkonut?—

Yhä korkeammalle kohosi hänen luottamuksensa, yhä syvemmälle vaipui hän unelmiinsa.—

Kylän halki vievä tie oli kuljettu, oli saavuttu nostosillalle, jonka suojassa häkkirattaat seisoivat. Hevoset olivat kytketyt häkkeihin kuten seimen ääreen ja kurkottelivat huulillaan heiniä

puolapuiden välitse.

Hetkeäkään vitkastelematta ystävät astuivat niiden luo ja ryhtyivät valjastamaan.

Silloin Boleslav heräsi säpsähtäen unelmistaan.

»Mitä tämä merkitsee?» huudahti hän. »Aiotteko kenties lähteä?—Onhan minun teitä kiitettävä, pyydettyä teidän neuvoanne.»

Äänettömyys.

»Ettekö ainakin suo minulle sitä iloa, että saan teitä kestitä viinilasilla, nyt kun kaikki on onnellisesti suoritettu.»

Silloin asettui Peter Negenthin rehevänä hänen eteensä, vetäisi nyrkkinsä pois siteestään ja sanoi hampaidensa raosta:

»Ennen tahdomme kuolla janoon, ennenkuin otamme sinulta vesipisarankaan.»

Boleslav hoippui taaksepäin, ikäänkuin nyrkki olisi iskenyt häntä vasten kasvoja.

Hänestä oli ikäänkuin maailma alkaisi horjua.

Silloin astui Karl Engelbert murisevasta joukosta esiin ja sanoi:

»On hyvin ikävää, Baumgart—sanon sinua Baumgartiksi, jolla nimellä olemme sinut aina tähän hetkeen asti tunteneet—tarkotan, on hyvin ikävää että olet tällä kömpelöllä tavalla saanut tietää, millainen oikeastaan on mielialamme. Olisit aivan huolelta voinut pitää kitasi kiinni, Negenthin... Mutta kun se kerran on sanottu, saat tietää kaiken.— — —Olet lähettänyt meille kutsun, ja me olemme saapuneet.—Tosin kyllä arveli yksi ja toinen, ettei se olisi välttämätöntä, koska olet meille esiintynyt valenimellä, mutta me toiset sanoimme, että olipa nimesi Baumgart tai—no, saman tekevä mikä—se vala, jonka vannomme keskenämme ensimmäisen taistelun edellä—Dannigkowin kirkossa—sitoo meidät—eikä meillä ole halua tulla valapatoiksi. Siksi olemme täällä—voit hyvin käsittää, ettemme tulleet mielellämme, sillä olemme sentään kunniallisia poikia eikä meitä laisinkaan haluta—askarrella jollekin ... no, lyhyesti paras, jos palatessamme ihmiset sylkevät vasten kasvojamme, täytyy meidän se tyynesti pitää hyvänämme, sillä heillä on siihen täysi oikeus.»

»Miksette ole tätä minulle ennen sanoneet?» sammalsi Boleslav. »Miksi olette saaneet aikaan, että nyt seison edessänne—kuin mikäkin—mikäkin—hahahaa—jos tahdotte sylkeä vasten kasvojani ... totisesti täytyy minun se pitää hyvänäni.»

»Et tarvitse ollenkaan pahotella meidän tähtemme,» vastasi Engelbert. »Sinulla on omassa onnettomuudessasi kylliksi kantamista, mutta nyt, kun olemme täyttäneet velvollisuutemme—tyynesti ja murisematta, se täytyy sinun myöntää—mitä sen ohella olemme ajatelleet, on meidän asiamme—nyt tahdon sinua toverieni puolesta—ja jossakin määrin myös—no, saman tekevä—lyhyesti, tahdon sinua pyytää vapauttamaan meidät valasta, jonka sinulle olemme vannoneet, kuten sinutkin kernaasti vapautamme valastasi. Voit tietysti tehdä kuten haluat—mutta jollet tahdo—täytyy meidän ennemmin tai myöhemmin—poistua mailta halmeilta, jottei kansa—»

»Herkeä!» huusi Boleslav peläten kuin kuolemaa jokaista sanaa, joka vielä saattoi tulla näiltä huuilta. »Toivonne on täytetty, ennenkuin olette sen lausuneetkaan, sillä olisinpa todellakin häväistykseni ansainnut, jos vielä kuunaan pyytäisin apuanne.—En sano teille »suurta kiitostakaan».—Jumala palkitkoon teille kaiken hyvän—ja älköön kostako teille sitä, että minun täytyy nyt näin—näin seisoa edessänne—mieluummin olisin heittänyt ruumiin virtaan ja itse hypännyt perästä—mutta oli miten oli ... älkäämme puhuko siitä enää. Saanko auttaa teitä valjastamisessa, kun en muuten voi tehdä mitään hyväksenne?»

»Äläkä huoli», sanoi Engelbert ja hänen äänensä heltyi. »Koskeehan se meidänkin syvimpään sydämeemme ... olet meille yhtä rakas kuin olet aina ollut—mutta käsitähän— —»

»Käsitän kaiken, hyvä Engelbert—ei tarvita mitään anteeksipyyntöjä.»

»Voi siis hyvin.»

»Samoin te.»

Hevoset olivat valjastetut. Kaikki oli valmiina lähtöä varten.

Nojaten muuria vasten tuijotti Boleslav miehiin heidän noustessaan rattaille.

Istuimellaan kääntyi Engelbert vielä kerran häneen päin: »Ja älä unhota—Reginaa», sanoi hän, »jos hän nimittäin pääsee hengissä. Hänelle olet kiitollisuuden velassa, et meille.»

»Hyvä on», vastasi Boleslav, ymmärtämättä sanojen tarkotusta.

»Hyvästi siis!»

»Niin, hyvästi, ja onnellista matkaa!«

Piiskat läjähtivät—jyristen vierivät pyörät nostosillan jyrkävien palkkien ylitse.—Kuten hopeakehän ympäröimät haamut katosivat rattaat kuutamoon.

Hän oli yksin.— Hän oli yksinäisempi kuin ikinä kukaan ihmislapsi Jumalan avarassa maailmassa.

Mihin nyt?

Väsynein askelin laahusti hän rinnettä ylöspäin. Maata peittävä vesakko kiertyi kahisten hänen jalkoihinsa.—Kastepisarat välkkyivät vesoissa hänen edellään. Ikäänkuin musta hirviö, valmiina syöksymään hänen päällensä ja musertamaan hänet jättiläisröykkiöihinsä, odottivat häntä kukkulalla linnanrauniot, ja ikkunanreikien lävitse kajasti kuunhohde, jotta ne näyttivät häneen katselevilta aavemaisilta silmiltä.

Ajattelematta mitään hiipi hän tornin ohitse.

Äkillinen uupumus painoi lyijynraskaana hänen jäseniään. Kunpa voisi nukkua—eikä herätä milloinkaan!

Mitä ystävä olikaan erotessa huutanut hänelle rattailta?—

Hän mietti miettimistään, mutta muisti petti.

Nurmikko, jolla hän oli löytänyt vieraan naisen, lepäsi hänen edessään kirkkaasti valaistuna kuin päivällä. Paikka, jossa nainen oli alkanut kaivaa hautaa, näytti kammottavan mustalta kasteessa kimaltelevan nurmikon keskellä.

Olisipa hän kuopannut ruumiin tänne maahan ja sitten lähtenyt tiehensä—kenties olisi vielä hänen onnensa puhjennut kukkaan jossakin toisessa maailman ääressä.

Mutta nyt oli se myöhäistä.—Nyt täytyi kestää,—täytyi päättää uhman työ, joka tänään oli niin synkästi alkanut.—

Yksin—ja ypö yksin loppuun saakka.

Ikänä ei hän enää saisi yhtään ystävää, ikänä ei hän enää voisi levollisesti katsoa kenenkään ihmisen silmiin, kun toveritkin olivat kauhuissaan kääntyneet hänestä pois.

Kauhuissaan, kuten lemmittykin oli tehnyt, sillä nyt hän ymmärsi, miksi Helena oli hänen edessään piilottunut ja häntä paennut.

Häneltä oli mennyttä kaikki, mikä ihmissydämiä yhdistää ilossa ja surussa, mennyttä rakkaus, toivo ja armeliaisuuskin. Ypö yksin hän oli, seuralaisina vain häpeä ja viha.

Kasvot peitettyinä käsiin hoippui hän nurmikkokentän poikki puutarhurin majaa kohden. Yhtäkkiä—pensaikon reunassa—sysäsi hän jalallaan jotakin pehmeää, pyöreähköä, joka sulki häneltä tien.

Siinä oli naisruumis, joka, pää peittyneenä pensaaseen, makasi maassa pitkin pituuttaan.

Regina—tosiaankin—Regina.

»Mitä täällä teet? Nouse pois!«

Ei ääntä—ei liikahdustakaan.

Missä olikaan hän nähnyt tytön viimeksi? Aivan oikein—alhaalla hautuumaan portilla, kun pyssynsuu— —ja tuokiassa oli hirveän hetken kuva ilmielävänä hänen sielunsa silmien edessä.

Hänen tähtensä oli tyttö syössyt murhaajan kimppuun, hänen tähtensä uhmannot kuolemaa, joka schrandenilaisten taholta uhkasi.

Ja kuinka hän oli pelastajansa palkinnut?

Huoletonna hän oli mennyt hänen ohitsensa, jättänyt hänet alttiiksi verenhimoiselle joukolle ajattelematta hiventäkään hänen pelastustaan.

Ja vaikka kohta hän olikin halveksittavin olento maailmassa, t ä t ä hän ei ansainnut, totisesti ei tätä.

»Regina—herää!«

Boleslav kumartui ja nosti häntä pystyyn, mutta hervoton ja eloton vaipei pää takaisin pensaaseen.—Hän huomasi verta sormissaan. Tytön tukka oli kostea ja vanukkeissa.

Mitä, oliko hän kuollut? Ei, ei suinkaan, hän ei voinut, ei saanut!— — —Uhrautunut hänen, Boleslavin tähden—hänen uhraamansa—sehän merkitsi omaa syllisyyttä perityn lisäksi.—Ja olla velassa tälle olennolle—mikä häpeällinen ajatus!

»Tytön täytyy jäädä eloon, jotta saan maksaa hänen palkkansa», ajatteli Boleslav.

Äkkiä hän repäisi paidan kahtia tytön rinnalta ja painoi korvansa hänen viileää, täytelästä poveaan vasten.

Luojan kiitos—sydän sykki vielä!

Ja noustuaan jälleen pystyyn näki hän tytön avointen silmien suurina ja ilmeettöminä tuijottavan häntä kohden.

Pelästyneenä, ikäänkuin pahanteosta keksittyinä, pudotti hän pään käsivarsiltaan.

Tyttö retkahti paikalleen ja voihkasi hiljaa. Oksien kosketus teki hänelle kipeää, mutta samalla hän tuli täysin tuntoihinsa. Hän nousi kyynäskolkkasilleen ja katsoi äänetönnä, kysyen Boleslaviin.

»Nouse ylös, Regina», sanoi Boleslav.

Hänen äänensä sai Reginan vavahtamaan. Tyttö koetti vääntäytyä pystyyn—mutta vaipui voimatonna takaisin ... »Anna minun levätä», anoi hänen arasti rukoileva katseensa.

»Nouse ylös, minä autan sinua.»

»T ä y t y k ö minun mennä?» kysyi tyttö, torjuen pois Boleslavin käsiä. Pelko ja tuska vääristivät noita veren tahraamia, villinkauniita kasvoja.

»Tahtoisit siis jäädä luokseni?»

»Oi, herra—mitä kysytte?»

»Mutta sinun olisi paha olla täällä.»

»Oi ei, herra. Armollinen herra löi minua joka päivä. Olen tottunut siihen—»

»Mutta muualla maailmassa kohdellaan sinua paremmin.»

»Missä muualla?»—Uudelleen herännyt pelko kuvastui tytön kasvoilla.

»Missä vaan—hyvä isä!—Sellainen tyttö kuin sinä, joka on ahkera ja nöyrä ja jolla on vahvat jäsenet—»

Regina puisti kiihkeästi päätään. »En menisi kauas, herra. Jos ajatte minut pois, heittäydyn ojaan ja kuolen nälkään.»

Boleslavin katse sai lempeämmän ilmeen.

»Kuinka keho ja typerä ja halveksittava tyttö onkin, on hän kuitenkin koko Luojan luomassa maailmassa ainoa, joka tahtoo jäädä minun luokseni.» ajatteli Boleslav. »Hän on halveksittu, hyljitty, ihmisten ilmoilta karkotettu kuten minäkin; hän kantaa samaa kirousta kuin minäkin.— Miksi siis ajaisin hänet kynnykseltäni?»

VIII.

Jo lähinnä seuraavina päivinä Boleslav huomasi, kuinka mahdoton hänen olisi ilman tätä naista elää kotoisella konnullaan, kuinka paljon enemmän hän oli riippuvainen tytön huolenpidosta kuin tämä hänen.

Avutonna kuin haaksirikkoinen, jonka aallot ovat viskanneet asumattomalle saarelle, hiiviskeli hän isiensä perintötilalla. Vaikkapa miinat ja ketunraudat eivät enää uhanneetkaan hänen askeleitaan, hapuilivat hänen jalkansa kuitenkin epävarmoina, ja hänen mielensä joutui hämmennyksiin näiden savunmustaamain muurien keskellä, jotka häviö oli niin muuttanut, etteivät ne enää tarjonneet pohjaa ja kiinnekohtaa edes hänen lapsuutensa muistoillekaan. Itse puistokin, jossa hän kerran oli tuntenut jokaisen puun ja jokaisen pensaan, oli pitkien vuosien kuluessa metsistynyt niin oudonnäköiseksi, että hän tarvitsi siellä aivan uudet merkkikohdat osatakseen mihin tahtoi mennä.

Ensi uhman hälvettyä heräsi yhä katkerampana hänen mielessään kysymys: »Mitä nyt on tuleva?»

Ja tämä kysymys kävi pakottavaksi, sillä niukat varastot leipää ja savustettua lihaa, joita säilytettiin kellarissa, lähenivät loppuaan.

Ylpeys esti häntä Reginalta kysymästä neuvoa, eikä hän ollut tyttöä taasen puhutellutkaan. Hiljaa ja näkymätönnä emännöi tämä talossa, nähtävästi aavistaen parhaaksi herättää niin vähän huomiota kuin suinkin. Mutta kun Boleslav aamuisin palasi virralta, jossa hän otti kylpynsä, tapasi hän punakukitetun uudinvuoteen siististi järjestettynä ja peitettynä, tapasi lattian narskuvalla hiekalla ja tuoksuvilla kuusenhavuilla siroteltuna ja löysi kullalla silatululta pöydältä, jonka neljättä jalkaa täytyi pönkittää tiilikivellä, höyryävän, ruskean kahvikannun ja sen vierellä sirosta leikattuja mustia leipäviipaleita.

Häneltä hälveni pian kammo ottaa ruokansa tämän naisen käsistä,—aluksi häntä tosin arvelutti murtaa leipää, jonka tyttö oli tuonut, mutta se näytti niin perin maukkaalta, ja syksyinen kylmä kylpy oli kiihottanut hänen ruokahaluaan.

Päivälliseksi oli leipälientä ja parisen viipaletta paistettua lihaa häntä odottamassa, eikä viinipulloakaan ollut unhotettu—ja illalliseksi oli aina jollakin keinoin hankittu uutta ruuan vaihtelua.

Niin osasi Regina emännöidä niillä vähillä tähteillä, joita vielä oli kellarissa.

Monta kertaa näki Boleslav hänen vilahtavan ikkunan ohitse patoineen ja muine astioineen, jotka hän varmaankin kävi virrassa pesemässä. Palatessaan taivutteli hän varovasti syrjään pensasten oksia ja tähysteli liekehtivin silmin, oliko tie avoin. Jos Boleslav seiso i oven edessä tai nojasi ikkunasta ulos, oli hän heti kohta kadonnut jälleen tiheikköön.

Entisen puutarhurin työhuoneen oli hän valinnut asunnokseen. Sinne pistäysi Boleslav eräänä aamuna, kun oli nähnyt tytön menevän virralle.

Hän löysi viistopäätyisen huoneen, jossa oli lasinen katto kuten kasvihuoneessa ainakin. Viheriät, nokiset, lyijykehkyksiin kiinnitetyt lasiruudut olivat monesta kohdin särkyneet, ja aukoista pääsi sisään, mitä vain taivaasta tuli.—Permantoa ei ollut laudotettu eikä kivitetty, vaan peitti sitä musta ruokamulta, joka näytti kuin miltäkin turvepehkulta. Seinillä oli porrasmaisia lautatelineitä, joilla puutarhuri oli muinen pitänyt kukkaruokkujaan, ja niille oli nyt sijoitettu talon niukat talousastiat. Mitä paraimmassa järjestyksessä olivat siellä keittoastiat, vadit ja lautaset, jotka välkkyivät puhtauttaan. Oven vieressä oli parilla matalalla puupukilla—muutaman jalan korkeudella permannosta—vanha ovi, joka oli vahvasti hiiltynyt molemmista päistään, epäilemättä jäännös tulipalosta. Sen päälle oli levitetty ohut olkikerros ja olkien päälle pari karvapeitettä, jollaisia muuten käytetään hevosten loimina. Tämä oli tytön vuode. »Koirallakin on parempi», ajatteli Boleslav. Vastapäisessä nurkassa oli häthätää tiilistä kyhätty tulisija. Sen yläpuolelle oli laudoista laitettu jonkinlainen hattu, näköjään omatekoinen, neuvomaan tietä tulisijasta kohoavalle savulle, mutta savu oli siitä vähät välittänyt ja etsinyt tiensä mistä hyväksi näki.

Tällä mustalla, kylmällä permannolla, yllänsä savunmustaama katto, asusti tyttö eikä kaivannut parempaa. Siihen oli hänen sydämensä kasvanut kiinni, sitä piti hän paratiisina, josta karkotus merkitsi hänelle kuolemaa ja kadotusta.

Kurja naisraukka!—

Ja eräänä iltana oli hän kadonnut. Boleslav tahtoi vihdoinkin puhua hänen kanssaan ruokavaroista ja huusi häntä. Ei mitään vastausta. Keittiö oli tyhjä. Puistossa, rannoilla, sillan luona, koko saarella—ei jälkeäkään. Ehdottomasti olisi tytön täytynyt kuulla, sillä hänen äänensä kaikui kyllin kovasti yöhön.

Boleslavin mielessä heräsi epäily, että tyttö yksinäisen päivätyönsä palkaksi öisin hekumoi jonkun ystävänsä sylissä. Olihan hän perehtynyt paheen kaikkiin lajeihin ja hyvin omiaan siihen, että kuka tahansa irstas veitikka halusi hurjissa himoissaan sulkea hänet syliinsä. Moni kyläläinen arvatenkin vain siksi heittelivät kivillä tätä ruumista, ettei saanut sanoa sitä omakseen.

Ja mikäpä muuten olisikaan isän kuoleman jälkeen kiinnittänyt häntä tähän kurjuuteen, jollei uusi synty, joka kenties oli jo kauan käynyt tuon vanhan kanssa käsi kädessä?

Inho valtasi Boleslavin. »Jollei hän voi puhdistaa itseään, ajan hänet raipoilla huomisaamuna matkoihinsa.» Näissä aikeissa meni hän levolle. Mutta suurin ei hän voinut nukkua, sillä häntä huolestutti tulevaisuus ilman tyttöä. Tämän ajaminen tiehensä merkitsi samaa kuin muuttaa itsekin samana päivänä täältä pois.

Kuuden tienoilla herätti hänet unenhorroksistaan ulko-oven hiljainen narina.

Hän pukeutui nopeasti, sillä hän tahtoi heti kohta vaatia tytön tilille.

Astuessaan keittiöön tapasi hän tytön lieden ääressä kumartuneena kirkkaasti kiiluvain tervaslasterien ylitse, joihin hän puhalsi posket pullollaan.

Tyttö kääntyi vitkaan ja sanoi katsoen häneen suurin silmin: »Hyvää huomenta, herra!»

Boleslav vapisi vihasta.

»Missä olit yöllä?» tiuskaisi hän.

Tyttö alkoi hätääntyä, päästi kätensä kupeilleen riipuksiin ja vetäytyi takaperin perimäiseen uunin-nurkkaan.

»No, vastaatko pian?»

»Voi, herra», änkytti tyttö painaen päänsä olkapäidensä väliin, »ajattelin, ettette sitä huomaisi, ja että ennättäisin takaisin, ennenkuin herra on herännyt—»

»Luuletko siis saavasi öisin harhailta ympäri, kun en vain sitä huomaa?»

Pelkästä pelosta oli tyttö kyyristynyt myttyrään.

»Mutta—mutta—enhän voinut muuta», änkytti hän. »Meillähän ei ole enää mitään—ja herra on koko ajan syönyt melkein vain savustettua lihaa!»

Silloin putosivat suomukset Boleslavin silmistä.

»Olit siis ruokatavaroita noutamassa?»

»Missäs muualla, herra! Toin vasikanlihaa ja vereksiä munia ja voitakin—ja makkaraa ja kaikenlaista muuta. Ne kaikki ovat jo kellarissa.»

»Kuka niitä antoi sinulle?»

»Mutta tiedättehän sen, herra.—Bockeldorfissa olin, tunnen siellä kaupustelijan—hän hankkii minulle jo edeltäkäsini mitä tarvitsemme, ja kun yöllä koputan, avaa hän takaoven—siitä tietää vain hänen vaimonsa, ei kukaan muu niin hiirenhiiskausta—eikä hänellä ole kallistakaan. Herra Merckel täällä kylässä ottaa taalerin jokaisesta lihanaulasta ja kaupanpäällisiksi haukkuu pataluhaksi.»

»Ja oletko tänä yönä kulkenut jalkaisin kuusi peninkulmaa edestakaisin koko kantamus selässäsi?»

Kummastellen ja yhä peloissaan katsoi tyttö häneen.

»Luulen, että sen tiedätte, herra, olenhan sen jo kerran ennen teille sanonut.»

»Mutta sitä ei voi kukaan ihminen—älä valehtele minulle enempää, nainen. Tiedän kyllä sotaretkeltä, mitä saattaa kestää—mitä miehetkin voivat kestää.»

Älyttyään, ettei herra nyt enää ollut vihainen, uskalsi tyttö nousta suoraksi ja ojensi vankat käsivartensa.

»Minäpä kestäen enemmän kuin miehet, herra», sanoi hän onnellisesti hymyillen—»muuten ei minusta olisikaan täällä mitään hyötyä—»

»Kuinka kauan olet jo tätä tietä taivallellut, Regina?»

»Vuosia viitisen, herra, joka viikko—väliin useamminkin—kesällä se on leikintekoa—mutta talvisin ja syksyisin—kun metsä on lumen peitossa tai niityt tulvillaan—silloin se on työläämpää—onneksi silloin ovat taasen yötkin pitemmät, niin ettei kukaan näe minua—ja paljon mieluummin kuljen kuusi peninkulmaa, ennenkuin pyydän mitään mokomalta koiralta—herra Merckeliltä, aioin sanoa—se ottaa taalerin lihanaulalta—eikö moinen ole hävytöntä? Ja sitten mennä lainkaan kylään—»

Säikähtyneenä vaikenä hän, ikäänkuin pelkäisi saavansa toria lörpöttelystään.

»Mitä aioit sanoa, Regina?» kysyi Boleslav lempeämmin.

»Aioin oikeastaan vain pyytää anteeksi, että menin luvatta—mutta ajattelin, että herraa ilahuttaisi saada kerran vereksiä munia aamiaiseksi— — —»

»Hyvä on, Regina», sanoi Boleslav kääntyen pois päin. »Olet kelpo tyttö.»

Hetikohta poistui hän ja meni virralle kylpemään. Palattuaan tapasi hän kyllä huoneen järjestettynä kuten muulloinkin, mutta kahvia ei tänään näkynyt.

»Hän on kai uuvuksissaan nukahtanut», ajatteli Boleslav ja päätti hetkisen odottaa, sillä tänään ei hän tahtonut Reginaa kirehtiä. Mutta kun häntä kylvyn jälkeen kovasti vilutti, ei hän halunnut kauemmin olla ilman lämmittävää juomaansa. Hän meni varpaisillaan keittiöön, katsoakseen itse valkeaa, jos mahdollista tyttöä herättämättä. Mutta tämä ei nukkunut. Ensi näkemältä näytti tosin siltä. Hän istui vuoteensa reunalla, oli painanut kätensä kasvoilleen eikä liikahtanut. Tuontuostakin kulki väristys hänen ruumiinsa lävitse, kuten sillä, joka on nukkunut ylen uuvuksissa.

Mutta lähemmin katsottuaan huomasi Boleslav kirkkaiden kyynelien valuvan hänen punaisia lihavia sormiaan myöten. Samalla pääsi ähkyviä nyhkytyksiä hänen rinnastaan.

»Mikä sinun on, Regina? Miksi itket?»

Tyttö ei vastannut, vaan nyhytteli yhä äänekkäämmin.

»Olenko pahottanut mieltäsi, Regina? En olisi sinua nuhdellut, jos olisin tiennyt, missä olit.»

Silloin päästi Regina kätensä vaipumaan kasvoiltaan ja katsoi herraansa itkettyneillä silmillään.

»Voi, herra», sammalsi hän kyyneliin tukehtumisillaan. »Minua ei ole—vielä kukaan—niin nimittänyt, eikä se ole—totta—»

Boleslavin mieliala kylmeni. Hän ei tiennyt käyttäneensä yhtään soimaavaa sanaa. Puuttuipa vain, että tämä nainen, jota muuten koirilla ajatettiin, alkoi näytellä herkkätuntoisuutta hänen edessään.

»Mikä ei ole totta?» tiuskaisi hän.

»Se mitä sanoitte.»

»Tuhat tulimaista—mitä olen sanonut?»

»Että minä olen—kelpo ...» Uusi nyhytysten puuska tukehdutti hänen äänensä.

Boleslav katsoi tyttöön päätään pudistellen. Hän ei ollut kuunaan katsonut ihmissieluun sisälle eikä tiennyt siellä piilevän arvotuksia, ei tiennyt, että kunniattomuudellakin on kunniantuntonsa. —Hymyillen laski hän kätensä Reginan olalle ja sanoi: »Ole vaan levollinen, Regina. En tarkottanut mitään pahaa—ja laita nyt vihdoinkin aamiainen valmiiksi.»

»Saanko—minä—tuoda sen sisäänkin?» kysyi hän yhä nyhyttyään.

»Olisiko minun tultava sitä hakemaan?»

»Luulin—etten saisi.» Näin sanoen meni hän lieden luo ja puhalsi kyyneltynein poskin sammumaisillaan olevaan tuleen.

Siitä lähtien ei hän enää pelännyt astua Boleslavin läsnäollessa huoneeseen. Huolellisesti tähysteli hän silloin herransa kasvoja arvatakseen tämän toivomuksia, mutta sanaakaan ei hän uskaltanut päästää huuliltaan.

Kellariholvista, missä rahoja ja viinipulloja säilytettiin, oli Boleslav löytänyt suuret kasat papereita, jotka viruivat sikin sokin useammassa arkuissa täyttäen ne kukkuroilleen. Siinä oli isän kirjeenvaihto, kaikenlaatuisia todistuksia ja asiapapereita.

Kohta ensi päivänä papereita penkoessaan ei hänen käsiinsä sattunut enempää eikä vähempää kuin testamentti, jonka mukaan hänen autuaasti nukkunut tätinsä luovutti kaiken omaisuutensa hänelle, Boleslav von Schrandenille, rakkaan veljenpoikansa ainoalle pojalle, »hyvittääkseen hänelle sen vääryden»,—niin kuului lisäys—»jota hän on saava kärsiä elinikänsä».

Boleslavin ilo oli vain vähäinen; vasta lähemmin ajateltuaan, että hän täten oli saanut käsiinsä hyvän asean tulevaa taistelua varten, alkoi hän pitää lahjaa arvossa.— —Antajaa itseään, joka aina oli ollut hänelle suopea, hän tuskin ajattelikaan, niin kovettunut oli hänen mielensä, niin yksinomaan olivat hänen ajatuksensa suuntautuneet synkkään tehtävään, joka oli hänen suoritettavanaan.

Hän oli halunnut vain saada näkyviinsä tien, jota myöten olisi rajusti, kuten hänen luonteensa halusi, voinut syöstä eteenpäin. Mutta pitkiin kuukausiin ei hän nähnyt edessään mitään muuta kuin masentavaa toivottomuutta.

Taistelua schrandenilaisia vastaan, johon hän oli päättänyt ryhtyä, oli käytävä suurisuuntaisesti; muuten se päättyisi samanlaisella tappiolla kuin taistelu, johon isä oli elinvoimansa viimeiset jäännökset kuluttanut.—Oli hankittava suuri joukko työmiehiä, jotta voi pitää roskaväen aisoissa. Mutta mistä niitä otti, jollei tienoolla kukaan alentunut hänen palvelukseensa? Tosin rahalla saa mitä hyvänsä, ja kolminkertaisen palkan toivo olisi monen, joka nyt pöyhistellessä luulotellulla isänmaallisuudellaan ylpeänä sylki hänen kynnykselleen, tehnyt nöyräselkäiseksi orjaksi.

Mutta niin pitkälle eivät hänen varansa riittäneet. Käteiset rahat, jotka hän oli löytänyt ja jotka ensi silmäyksellä olivat näyttäneet kuulumattomalta rikkaudelta, olivat aivan riittämättömät, jotta niillä olisi voinut ryhtyä mihinkään yritykseen. Niitä oli 4,500 taaleria, jäännöksenä saatavista, jotka isä palon jälkeen, kun hänestä näytti koko maailma leimahtaneen liekkiin, oli kiireimmittäin perinyt velallisiltaan. Tosin olisi summa kestänyt vuosikausia siihen kurjaan elämään, jota hän Reginan kanssa oli alkanut viettää isänsä tapaan; mutta tehtävään, joka väikkyi hänen mielessään, oli se kuin pisara kuumille kiville.

Ennen testamentin löytämistä oli hän raskain mielin tuuminut tarjota myytäväksi metsät, jotka olivat olleet hänen isänsä ylpeytenä, haaskata ne perin pohjin, jollei muu auttaisi. Nyt jätti hän kiireimmiten tämän ajatuksen mielestään. Olettaen, että kaupan saisi tehdyksi niin hyvin kuin hän toivoi, olisi kuitenkin kulunut kuukausia, ennenkuin hän olisi saanut ensimmäiset rahat käsiinsä. Lisäksi oli talvi oven edessä, tuima itäpreussilainen talvi, joka aina huhtikuuhun asti teki ulkoilmassa työskentelyn mahdottomaksi.—Tänä vuonna ei siis ollut rakentamista eikä peltotyötä enää ajatteleminenkaan.—Miksi siis tehdä uhrausta, joka lyhytaikaisella kärsivällisyydellä—olihan

kysymys vain viikoista—oli kokonaan vältettävissä?

Kun hän huhtikuun 1 päivänä nostaisi perinnön ja lähtisi sitten heti työväkeä hankkimaan, saattoi toukokuussa olla rakennustyö jo täydessä vauhdissa, kenties oli mahdollista saada vielä hieman maatakin siemennetyksi.

Mutta siihen asti—siihen asti!

Kuinka voisi hän sietää harmaiden talvipäivien autiota yksitoikkoisuutta tylsässä toimeettomuudessa, kun työnhalu kuitenkin poltti hänen sormiaan?—Kuinka kestäisi hän elää päivästä päivään lemmittynsä läheisyydessä—ilman toivoakaan päästä tälle tekemään kysymyksen, suuren, kohtalokkaan kysymyksen, josta hänen elämänsä ja onnensa riippui?—Pysyykö Helena lujana? Antaako hän anteeksi? Sulkeeko hän sydämensä, niin ettei vihan myrkyhenki, jota hänen ympäristönsä huokui, myrkytä hänen rakkauttaan?

Tuomiokirkon pyhän neitsyen kuva muistui Boleslavin mieleen, Muistuttikohan Helena vielä sitä?

Saisipa hän silmänräpäyksenkään ajan katsoa lemmittynsä kasvoja! Hänen silmissään häämötti ruusujen puna ja liljojen valkeus, hän näki valoisan pyhimysolennon hymyillen kumartuvan häntä kohden, mutta minkä näköinen hänen lemmittynsä oli, sen hän oli unhottanut.

No, yhtä kaikki—suojelkoon armas pilviin kietoutuneena hänen työtänsä ja kruunatkoon kerran rakkaudellaan sen, minkä hän on suorittanut valmiiksi.—Tähän ajatukseen uinahti vähitellen kaipaus saada jälleen nähdä Helena; jos hän olisi saanut immeltä sanasenkaan, joka hänelle olisi vakuuttanut tämän uskollisuutta, olisi hänen toiveensa ollut täydelleen tyydytetty.

Yhä syvemmälle kaivautui hän paperien sekasokaan, joka näytti paisuvan sitä suuremmaksi, mitä hartaammin hän toivoi pääsevänsä pohjaan saakka. Papereita oli jo pinottu asuinhuoneen seinille niin korkealle, että ne peittivät kauniin isoäidin kuvan, mutta vielä olivat arkut ja laatikot täyteen ahdettuina kellarissa. Koko perhearkisto näytti jonakin hädän hetkenä haalitun kokoon ja ilman valintaa ja järjestystä joudutetun turvaan. Nyt oli tästä sekasotkusta löydettävä esille mitä oli tärkeää ja osaksi välttämätöntäkin tilan hallintoon. Niinpä puuttuivat muiden muassa kaikki vapautettujen talonpoikien kanssa tehdyt sopimuskirjat ja kaikki rajamääräykset. Varmaankin olivat kylän hyenat kaapanneet isännättömiksi jääneistä tiluksista, mitä hyväksi näkivät. Loputtomia riitajuttuja oli hänen edessään, ja jollei hän tahtonut käräjöidä jokaisesta jalanleveydestä maata tai omin käsin hankkia oikeutta, ei hänelle epäilemättä jäisi kerrassaan mitään.

Mutta voittamaton kammo pidätti häntä kääntymästä viranomaisten puoleen. Hänen mielessään säilyi vielä isänsä kuva siltä päivältä, jona hän oli nähnyt tämän viimeisen kerran. Silloin hän näki, miten ovet ilman muuta suljettiin tältä henkipatolta mieheltä, joka oli kyllin julkea tullakseen etsimään oikeuttaan... Tosin oli siihen aikaan Preussissa ollut kaikki ylösalaisin. Valtion perustukset horjuivat—sentähden saivat rotat vapaasti elämöidä.—Mutta kukapa saattoi tietää, puhuiko samaisen isän poika kuulevammille korville?—Laisa oli takaportteja yllin kyllin, jotta jonkun vastenmielisen henkilön saattoi tehdä oikeudettomaksi, ja sitä hän ei epäillytkään, ettei siihen olisi ollut hyvää tahtoa.—Niin syvälle oli hän syöpinyt turvattomuuden tunnelmaansa, että laillinen järjestyskin näytti hänestä metsänpedolta, joka väijyi häntä nostosillan korvalla.—Sotilaallisia velvollisuuksiaan ei hän enää ajatellut. Luutnantti Baumgart oli kaatuneiden luettelossa. Miksi siis henkiin heräämisellään tuottaa herroille virkamiehille tarpeetonta työtä? Vähät he välittäisivät siitä häntä kiittää.—

Hänen mielestään eivät lähteneet raamatun sanat: »Hänen kätensä olkoon jokaista vastaan ja jokaisen käsi olkoon häntä vastaan.» Tämän kirouksen, jonka Hagarin poika oli kerran vienyt mukanaan elämään, täytyi hänelle muuttua siunaukseksi, niin hän uhotteli.

Viikot kuluivat, hän tuskin sitä huomasi. Päivät pääksytysten istui hän papereihinsa hautautuneena, ja iltaisin hän kuljeksi puiston raivaamattomia polkuja pitkin tai kapuili linnanraunioilla.

Ainoastaan yhtä paikkaa hän huolellisesti vältti. Tämä paikka oli Kissanporras. Hänen sydämensä alkoi jyskyttää, kun hän vain joutui sen läheisyyteen, ja hän riensi kiireimmittain ohi pensaikon, joka sen peitti taakseen.

Mutta hänessä heräsi palava, kiduttava himo nähdä omin silmin tuo turmion paikka, eikä tämä himo jättänyt häntä enää rauhaan.

Niin oli sitten eräs ilta syyskuun lopulla, ja ensi kertaa hänen kotiuduttuaan loisti täysikuu jälleen hopeanhohtoisena taivaalla. Levotonna hän harppaili pitkin puiston käytäviä. Kuivat lehdet kahisivat hänen jalkojensa alla, ja syystuuli kohisi kolkosti pensaissa. Kuten valkoisten elukkain parvet vilisivät kuunsäteet maata pitkin; mustana, pykäläisenä muurina nousi pensasto hänen edessään korkeutta kohden.

Silloin—synkän uhmansa puuskassa—hän voitti taikauskaisen kammon, joka häntä siihen asti oli pidättänyt, ja tunkeutui läpi viidakon, joka suojaten verhosi polun.

Jyrkkä rinne laskeutui miltei pystysuoraan alas virtaan, jonka peilipinnan leppäpensaat peittivät melkein kokonaan. Hiljainen lirinä ja loiske kuului alhaalta.

Rinteen yläreunalta ojentausi jyrävä, käsipuulla varustettu hirsi pitkälle ilmaan. Teline, joka oli kaivettu syvälle maahan, piteli sitä kiinni rautatangoilla. Samanlainen hirsi ojentaui toiselta rannalta sitä vastaan, mutta siellä oli se kiinnitetty mahtavaan tammenkantoon, joka sitä kannatti ja piti tasapainossa. Keskipäivällä ammitti kymmenen tai kahdentoista jalan levyinen kuilu. Niin ojentuivat hirret molemmilta puolin yli syvyyden kuten kaksi kättä, jotka ikävöiden kurrottuvat toisiansa kohden koskaan ylettymättä toisiinsa.

Jolleivät ne tosiaankaan olisi konsanaan toisiinsa ylettyneet, olisi tuho jäänyt tapahtumatta.— Mutta parittajalla ei ole kuunaan ollut helpompaa tehtävää. Tämänpuolisella hirrellä oli pari lautaa, jotka niihin kiinnitetyn vaajan avulla vaivattomasti saattoi työntää sillaksi aukon yli. Olipa saapuvilla käsipuukin, joka nyt nojasi hirttä vasten, mutta jonka saranoillaan voi kääntää vastapäiseen suuntaan. Näin oli ollut kaikki oivallisesti varustettu petoksen helppoa toimeenpanoa varten.

Ikäänkuin ikuisen häpeän muistomerkkinä törötti tämä laitos mustana ja hoippuvana sumuisessa kuutamoyössä.

Loiske alhaalla näkymättömässä virrassa koveni. Näytti siltä, kuin aaltoja vielä tänään kuohuttaisi se pöyristyttävä teko, joka nyt peittyi tuonen helmaan.

Verkalleen kuin unissaan astui hän portaalle, syvällä allaan hopeapinta, jonka ylitse näytti säkeniä parvittain vilahtelevan. Silloin näki hän vaalakan naisolennon, joka oli puristanut hameensa reisiensä väliin ja seisoj vedessä polviaan myöten. Hän oli Regina, ja hän huuhtoi pesuvaatteitaan hietasärkän reunalla.

Boleslav rypisti kulmiaan. Että hänen pitikin juuri täällä kohdata tämä nainen! Mutta toisekseen —kohtuuton ei saanut olla, väistyi hän tyttö hänen tieltään, missä suinkin voi, toden totta ei hänen tarvinnut paljo kärsiä tämän läsnäolosta.

Puoleksi ajattelematta nojautui hän käsipuuhun ja katseli pesutyttöä. Tämä ei aavistanut mitään hänen läheisyydestään, vaan seisoj syvään kumartuneena vettä kohden. Hänen niskansa pingottui, jäntevät kädet ravistelivat märkiä vaatteita, niin että kimmeltävät pisarat pirskuivat yltympäri. Tuontuostakin alotti hän saman kaksiaänisen laulun, jota oli hyräillyt taannoin hautaa luodessaan, ja heitti sen jälleen kesken saatuaan roiskauksen vettä suuhunsa tai sieraimiinsa.

Kuinka utterasti hän teki työtään vielä näin iltamyöhällä, jolloin Boleslav oli luullut hänen aikoja sitten menneen levolle!

Mutta äkkiä ponnahti hän pelästyneenä pystyyn. Boleslavin jalka oli raapaissut alas pari kivenliuskarettä, jotka olivat pudonneet aivan tytön eteen.

Epäluuloisena tähysteli tyttö vastapäiselle rannalle. Hänen ensi ajatuksensa oli ilmeisesti, että joku väijyi häntä ylhäällä pensastossa.—Vasta sitten johtui hänen mieleensä katsoa ylöspäin portaalle. Hän päästi hiljaisen huudahduksen.

»Ei sinun tarvitse pelätä, Regina», huusi Boleslav hänelle. »En tee sinulle mitään.»

Regina ryhtyi jälleen levollisesti työhönsä.

»Kuinka pääset sinne alas?» kysyi Boleslav edelleen.

Regina pyyhkäisi märällä käsivarrellaan kasvojaan »Olen hyvä kapuamaan», sanoi hän ja vilkui tuokion aikaa ylös Boleslaviin.

»Eikö sinua palele vedessä? Vuodenaika on jo myöhäinen.»

Regina vastasi jotakin, mitä Boleslav ei kuullut. Sitten ei hän häirinnyt tyttöä enää. Mutta hän oli utelias näkemään, miten tämä aikoi kiivetä jyrkkää rantatöyrästä myöten.

Niin hän jäi paikalleen ja katseli tyttöä.—Muutaman minuutin kuluttua kokoili tämä pesuvaatteensa ja nousi virran partaalle. Kuun säteet taittuivat kehäksi ympäri hänen päätänsä, joka tänään oli miltei sileäksi kammattu. Näytti kuin hän kantaisi kruunua.

Aralla katseella vilkaisi hän ensin, oliko hänen herransa vielä ylhäällä, sitten sukelsi hän pensastoon, missä hän kohta näkyi vesa vesalta, oksa oksalta kapuavan ylöspäin kuin villikissa.

Töyräälle päästyään laski hän hameensa suoraksi ja aikoi vasuineen mennä tiehensä, mutta Boleslav huusi hänen jälkeensä.

»Miksi teet työtäsi öiseen aikaan?» kysyi hän koettaen näyttää ystävälliseltä.

»Koskeivät he anna minulle päivällä pahaakaan rauhaa», vastasi tyttö.

»Kyläläisetkö?»

»Niin, herra.»

»Mitä he tekevät sinulle?»

»No, mitä he aina tekevät—heittelevät ja paiskiloivat.»

»Virran ylitse?»

»Niin juuri, herra.»

»Kun sinulle vasta tehdään paha, niin tule minua hakemaan.»

Regina ei vastannut.

»Ymmärrätkö?»

Regina risti kätensä ja katsoi häneen rukoillen.

»Mitä nyt?»

»Voi, hyvä herra, älkää ampuko!» sammalsi tyttö.—»Tiedän, että aiotte ampua. Hän on—tarkotan armollista herraa—hänkin kerran koettanut. Silloin alkoivat ne joen takana tehdä samoin. Paukkui yhä siellä ja täällä, kaikkialla—mihin vain päänsä pistikään. Oli aivan ihme, ettei kehenkään sattunut. Ja jos he vielä lopulta tottuvat aina ottamaan pyssyt mukaansa, ampuvat he minut muutta mutkitta, missä vain tapaavat, sillä enhän voi olla saarelta poistumatta.»

Boleslav ei ollut ennen kuullut tytön puhuvan niin kauan ja järkevästi. Hänestä näytti uudelta ja omituiselta, että tämän matalan, villien kiharain ympäröimän otsan takana saattoi asua tyynesti harkitsevia ajatuksia.

»Olet oikeassa, Regina», vastasi hän. »Jo sinunkaan tähtesi en saa heitä ärsyttää.»

Hän näki kuun valossa, kuinka tytön kasvoille lehahti tumma punastus.

»Minun tähteni, herra?» sammalsi Regina. »En tiedä, mitä tarkoitat?»

»Hyvä, hyvä», vastasi Boleslav torjuen. »Mutta mitä aioinkaan kysyä, Regina,—oletko tyytyväinen palveluspaikkaasi? Puuttuuko sinulta mitään?»

Tyttö tuijotti häneen vaieten.

»Sinun ei pidä panna pahaksesi, Regina, vaikka olisinkin ynseä sinua kohtaan. Minulla on huolia pääni täynnä ja elän mieluimmin yksikseni. Älä siis luule, että olen sinulle vihainen, vaikken sinua puhuttelisikaan.»— —

Reginan silmät sumentuivat. Hänen kätensä hapuilivat portaan käsipuuta kohden ikäänkuin tukea etsien. Seuraavana hetkenä hän pyörähti ympäri—ja jättäen vasunsa niille hyvilleen livisti hän tiehensä kuin minkäkin hirmuhengetärten hosumana.

»Omituinen olento», mutisi Boleslav katsoen hänen jälkeensä. »Minun täytyy olla lempeämpi häntä kohtaan. Hän ansaitsee sen.»

Sitten nojautui hän käsipuuhun ja katseli alas veteen, jonka hopeaiseen pohjaan ilmestyi kokonainen puutarha, täytenään liljoja ja punarusuja.

IX.

Herra luutnantti Merckel oli kaikkea muuta kuin tyytyväinen hautajaispäivän tuloksiin. Hän nimitteli schrandenilaisia pelkureiksi ja vanhoiksi akoiksi ja sanoi, että he olivat arvottomia kuninkaan takkia kantamaan.

Kun häneltä kysyttiin, miksi hän oli juuri lähdön edellä hävinnyt näkyvistä ja ratkaisevalla hetkellä jättänyt joukon johdottomaksi—vastasi hän, että hänen laitansa oli aivan toinen; hän oli upseeri ja sellaisena velvollinen käyttämään miekkaansa ainoastaan kuninkaan palvelukseen.

Schrandenilaisista, jotka eivät olleet tottuneet erittäin terävästi ajattelemaan, näytti tämä selitys päivän selvältä. He lupasivat ensi tilaisuudessa korjata vikansa.

Mutta Felix Merckelin oli mahdoton tähän tyytyä.

»Isä», sanoi hän eräänä myöhäisenä iltana, ravintolan isännän tyytyväisesti myhäillen laskiessa päivän tuloja. »Minä en voi sietää ajatusta, että mokoma lurjus, mokoma konna on preussilainen upseeri kuten minäkin. Täytyyhän hävetä aivan silmät päästänsä, kun on moisen kanssa ollut

palveluksessa. Sellaisia veitikoita ei saa olla armeijassamme. He tahraavat kokardimme, yksinpä miekanhihnammekin. Minä vaadin hänet kaksintaisteluun ja ammun kuulan hänen kalloonsa.»

Hän ojensi jalkansa puupenkille ja väenteli kylmäverisesti hymyillen ratsumiesviiksiään. Vanhus päästi säikähdyksissään kouran täyden hopeakolikoita putoamaan pöydältä lattialle, jotta ne vierivät lattian rakoihin.

»Felix», sanoi hän, »sinun ei pidä juoda niin paljon katajanmarjaviinaa. Vieraille se on kyllin hyvää. Huomenna tuon sinulle pullon mietoa viiniä, Felix. Kenties yksi tai toinen seuraa esimerkkiäsi, ja niin pääsemme jälleen omillemme.»

»Erehdyt, isä», vastasi Felix. »Kunniantuntoni ei minua enää jätä rauhaan. Olen saksalainen nuorukainen, isä, ja urhoollinen upseeri—en voi enää kauemmin nähdä säätyäni häväistävän.»—

»Felix», sanoi vanhus, »mene maata, poikani, sitten et näe etkä kuule enää mitään.»—

»Isä,» vastasi poika, »sääli sanoa—mutta sinulla ei ole hituistakaan kunniantuntoa.»—

»Felix», jatkoi vanhus, »sinulla on liian vähän tehtävää. Katsoisit edes pulloja—herran nimessä, en suinkaan sitä vaadi, sillä onhan tässä neitonen sitä varten—mutta se tekisi sinulle sangen hyvää. Joutuisit toisiin tuumiin—metsälläkin voisit käydä— —»

»Missä sitten?»

»No, hyvä isä—Schrandenin metsäthän ovat melkein oven edessä—syövätkö jänikset toisiaan vai otatko sinä niistä osasen—sehän on aivan samantekevää.»

»Ei sovi minulle, isä—olen upseeri—minua ei saa tavata salametsästyksestä.»

»Hyvä Jumala, Felix, kuinka puhutkaan! Olenhan toki kylänvouti täällä—en vedä sinua hirsipuuhun.—Mutta niinkuin tahdot, poikani.—Tai voithan mennä iltaisin pappilaan. Kirkkoherra pelaa mielellään hieman shakkia—tosin ei siitä mitään hyödy, mutta sanotaanhan sen olevan huvittavaa, ja sitten on siellä Helenakin— — —»

»Ai, hän!» sanoi Felix ja siveli mielissään hymyillen leukaansa.

Vanhus katseli tarkkaavaisesti alkuajan kärpystä, joka oli suljettu kellonperien merenkultasydämeen.

»Olen näet sitä mieltä, että siinä tekisit sangen hyvät naimakaupat, jos vain kirkkoherra suostuu ja tyttö tulee sinulle.»

»Mikseikäs hän tulisi minulle?» kysäisi Felix.

»Onhan mahdollista, että hänellä toisaalla päin—»

Felix hymyili epäillen.

»Vai tarkotatko hänen jo iskeneen silmänsä sinuun—?»

Felix kohautti olkapäitään.

»Näetkös, Felix, se olisi suuri onni meille, sillä kylässä huhutaan niitä ja näitä, miten muka olen koonnut vähäiset pennini. Vääräydellä, ymmärrätkös—vääräydellä.—Mutta jos kirkkoherra Götz antaa ainoan tyttärensä meille rouvaksi—näetkös, sellainen mies kuin kirkkoherra Götz—se seikka jo sellaisenaan tukkii panettelijain suut. Sentähden, kuten sanottu, oleskele hieman hänen lähettyvillään, hivele hunajaa hänen huulilleen—ja ylipäätään sellainen mies kuin sinä—»

»Isä hyvä, ole kiltti ja säästä neuvosi», keskeytti poika hänet.—»Tuleeko Helena vaimokseni vai ei, riippuu yksistään minusta.—Juuri minä en olekaan vielä tehnyt päätöstäni. Onhan hän soma heilakka, sitä ei voi kieltää; hieman hoikka hän tosin on, mutta voihan hänet ruokkia. Ja sitte, tiedätkös, on hänessä jotakin vanhan piian tapaista—jotakin särmäkästä, kulkimikasta. Jos kietaisee kätensä hänen vyötärölleen, niin hänkös surkeilemaan: »ai, herra luutnantti, älkää tehkö niin, rypistelette pukuni»—hän näetkös teittitelee minua jälleen; tai jos häntä hieman nipistää tai muuten tuikkaa—leikillään, tietysti—silloinkos hän kirkumaan: »ai, herra luutnantti, älkää toki tehkö niin, minulla on niin hieno iho.»—Tietysti tämä kaikki on sulaa sievistelyä ja teeskentelyä—ja jos häneen päättävästi kävisi käsiksi, suostuisi hän sormisuukkosin, mutta kuten sanottu—en ole vielä tehnyt päätöstäni... Eihän hän juokse tiehensä, kuten näet.»

Vanhus, joka sillävälän oli tottunein sormin laitellut rahoja paperikääröihin, katsoi iloisella ylpeydellä mallipoikaa, jonka hän oli kasvattanut. Sitten valtasi hänet pelko uudelleen:

»Ja eikö totta, Felix, tuota kaksintaistelua, ethän ajattele sitä enää ... sehän on mieletöntä ... siinähan on henki pelissä.»

Felix pöyhistihe: »Kunnianasioissa, isä, voit pysyä leikistä erilläsi. Niistä et ymmärrä mitään. Heti kun olen löytänyt soveliaan kartellinkantajan—»

»Mikä se on—kartellin kantaja, Felix?»

»Se on mies, joka vie vaatimuksen.»

»Vie—Boleslavilleko?»

»Kellekäs muulle!»

»Saarelleko?

»Saarelle, niin.»

»Mutta, Felix, mitä ajattelet? Kuka kristitty ihminen uskaltaisi saarelle mennä? Tiedäthän toki että sinne on asetettu sudenrautoja, miinoja ja herra tiesi mitä kaikkia muita murha-aseita joka askeleelle.—Katsos vain Hackelbergia, sehän liikkaa ja lynkkää vielä tänä päivänäkin, kerran sudenraudoissa kökötettyään—mutta elä puhu siitä, ymmärräthän. Sillä ei saa tulla ilmi, että Hackelberg on kuunaan käynyt saarella. Kuten sanottu, ketään et saa kehottaa sinne menemään, ja kuka muuten lähtee niin vaarallisen ihmisen kanssa tekemisiin? Siitä ei hyödy mitään, poikaseni.»

»Oh, kyllä hän saa vielä nähdä», sanoi Felix itsekseen hampaitaan kiristäen.

Vanhus katseli häntä huolissaan; sitten täytti hän suippolasin piparmynttiviinalla ja tarjosi sen pojalleen.

»Juo tuo, Felix», sanoi hän, »se kyllä sinut asetta.» Felix joi.

»Ja anna muusta huolehtia vanhan kelpo isäsi; ehkäpä tässä yön varrella keksitään keino, joka sinut parantaa niin sanotusta kunniantunnostasi.—Hyvää yötä, Felix.»

Hän ei ollut luvannut liikoja, tämä vanha, kelpo isä.

Seuraavana aamuna istuessaan poikansa kera vastatusten aamiaisella kysäisi hän hyväntahtoisen valittavalla äänellään: »No, Felix, oletko nukkunut tuhmat tuumat päästäsi pois?»

Felix suuttui ... »Sanoin sinulle jo, isä,—siitä—»

»En ymmärrä mitään! Aivan oikein, poikaseni. Mutta juuri siksi tahtoisin tietää erään seikan: kenen kanssa oikeastaan tahdot taistella, herra von Schrandenin vaiko herra Baumgartin?»

Felix säpsähti. Himmeä aavistus sanoi hänelle, mihin isä tähtäsi. »Nuo ovat pelkkiä viisasteluja, isä», vastasi hän. »Olen suorasukainen sotilas. Minulle ei tarvitse syöttää sellaisia.»

»Mutta, Felix, älä toki ole niin kiihkeä. Tarkotanhan vain parastasi. Herra von Schranden ei ole ikinään ollut upseerina, hänen kanssaan ei sinun siis sovi puuttua tekemisiin, ja luutnantti Baumgart taasen on veijari, sillä hän on esiintynyt väärällä nimellä, hänen kanssaan sinun siis kaikista vähimmän sopisi puuttua tekemisiin.»

»Se on totta», sanoi Felix, sivellen hunajaa voileivälleen. »Oikeastaan en saisi tehdä hänelle sitä kunniaa, että vaatisin hänet kaksintaisteluun.»

Uusi epäily heräsi hänen mielessään. »Jollei hän vain saisi kantaa luutnantin arvonimeä», lisäsi hän kiukkuisesti. »Sitä ei kunniantuntoni voi suoda moiselle lurjukselle.»

Vanhus näytti odottaneen tätä vastaväitettä.

»Miksi hän sitten kantaa luutnantin nimeä?» kysyi hän, nipistäen lihavat huulensa yhteen. »Siksi, etteivät hänen esimiehensä tiedä petoksesta mitään. He kyllä antaisivat hänelle kauniin kyydin, jos siitä vain aavistaisivatkaan.»

Felix alkoi ymmärtää.

»Tarkotat, että pitäisi—»

»Tietysti pitäisi.»

Mutta Felixin helposti loukkaantuva kunniantunto ei tahtonut tietää tästäkään. »Tahdon muistuttaa sinulle, että olen upseeri, isä», huusi hän tuottuneena. »Neuvosi on suorastaan minua loukkaava.»

Vanhus kohautti olkapäitään. »No, jollet tahdo—» tuumi hän.

Kunniastaan arka poika näytti nyt keksineen pelastavan keinon.

»Pitäisi ennemmin lähettää ilman allekirjotusta—» tuumaili hän aprikoiden.

»Siitä he viisi välittävät», vastasi vanhus. »Mutta tiedänpä jotakin parempaa. Panen asian itse vauhtiin. Kirjotat vain muiden mukana nimesi alle. Silloin katoaa se joukkoon.»

Saman päivän iltapuolella kulki kunnanlähetä Hoffmann kutsumassa »Mustaan Kotkaan» kaikki nostoväen miehet, joka menettely tosin ainoastaan lisäsi lähestyvän toimituksen juhlallisuutta, sillä he olisivat kyllä tulleet kutsumattakin.

Kun kaikki pöydät olivat täytetyt—Schrandenin kylä oli lähettänyt kolmisenkymmentä taistelija pyhään sotaan—ja herra Merckelin valpas silmä näki joka suunnalla täysiä laseja edessään, astui hän tarjoilupöydän takaa esiin, hiveli mielissään pyöreähköä mahaansa, ja vaihtaen salavihkaa silmäyksen poikansa kanssa aloitti hän seuraavan puheen:

»Niin, nähkääs, rakkaat kansalaiset, asia on nimittäin seuraava: Te kaikki olette täällä urhoollisia sotilaita ja olette taistelleet monta tulista taistelua sorretun isänmaamme puolesta. Monta kertaa olette siellä saaneet olla janoissanne eikä teillä ole ollut edes likaisen lätäkön pisaraakaan saatavissanne. Kukapa ei sentähden teille soisi, että nyt sodan kuorman ja helteen jälkeen aika ajoin saavutte »Mustaan Kotkaan» ja täällä juotte siemauksen hyvää, rusottavaa olutta. Olette sen rehellisesti ja vaivaloisesti ansainneet. Maljanne, sotilaat!»—

Hän vei haarikkansa, joka hänellä oli tällaisia tapauksia varten valmiina, uljaalla heilahduksella huulilleen ja juodessaan vilkuili ympärilleen nähdäkseen, ketkä olivat tyhjentäneet lasinsa pohjaan.—Sitten hän salavihkaan viittasi tarjoilijaneitoselle ja pyyhittyään huuliaan jatkoi:

»Kylänvoutina en tosin ollut sodassa mukana, sillä minun täytyi sen aikaa pitää huolta kotiin jääneistä»—hyväksyvän liikituksen murina kävi kautta huoneen—»mutta olen isänmaan ystävä kuten tekin, ja sydämeni sykkii uskollisena isänmaalle ja kunnialle, kuten konsanaan teidän, kelpo sotilaat.—Kiirehdi nyt hieman, kuhnustelija, sillä kuoleehan herra Weichert pian janoon»—herra Weichert piti puoliaan, mutta se ei auttanut, lasi temmattiin hänen käsistään—»ja poveni paisuu ylpeydestä, kun katson poikaani, joka on suorasukainen, uljas sotilas ja josta toverien luottamus ja kuninkaan armo on tehnyt upseerin. Puhun varmaan teidän kaikkien sydäimestä, kun huudan: Eläköön kylän ilo, kelpo poika, kunnan toveri, urhea sotilas ja kunniastaan herkkä upseeri, luutnantti Merckel, eläköön, vielä kerran eläköön ja kolmannen kerran eläköön!»

Innostuksesta uhkuen säestivät schrandenilaiset, ja herra Merckel vanhempi huomasi tyytyväisyydekseen, että tässä tilaisuudessa oli toistamiseen muutamia laseja tyhjentynyt. Antaakseen Amalialle aikaa niiden täyttämiseen piti hän vaikutusta lisäävän pienen väliajan, jolloin syvästi liikutettuna lankesi poikansa kaulaan; sitten hän jatkoi:

»Sitä suuremmalla surulla täytyy mieleemme täytyä, kun näemme, että rakastettua ja siunattua seutuamme, jonka häpeän urotekonne ovat hälventäneet, uudelleen solvaa samaisen miehen poika, tuon miehen, joka on onnettomuuteemme syyppä.—Paloraunioissa asustaa hän nyt isänsä rakastajattaren kera—en tahdo sanoa enempiä, mutta kaunista, lapset, ei ole se, mitä siellä tapahtuu.» Ruokoton nauru rähähti ilmoille ja muuttui vähitellen siveelliseksi suuttumukseksi. »Niin, ja kauniinta kaikesta on se, että tämä irstas veitikka kuuluu hänkin urhoolliseen ja kunniakkaaseen armeijaamme, väärällä nimellä on hän hiipinyt riveihin, vieläpä enemmänkin, aina upseeriksi saakka on hän keinotellut ja vehkeillyt... Mikä teille kaikille, teille kunnan miehille, ei ole onnistunut—paitsi tietysti poikaani—sen on tuollainen miekkonen valheella ja vilpillä saavuttanut. Voitteko sitä sietää, hyvät schrandenilaiset, tahdotteko pitää hyvänänne, että moinen veijari, maankavaltajan poika, lopuksi katsoo teitä ikäänkuin alamaisikseen?—Sitäkö varten rakkaan kuninkaamme armosta on teistä tullut vapaita miehiä?»

Hetki näytti suotuisalta huutaa eläköön hänen majesteetilleen kuninkaalle, sillä Amalia oli tällä välin ehtinyt täyttää kaikki lasit. Menestys oli täydellinen, ja herra Merckel alkoi olla tyytyväinen puheensa niin henkiseen kuin taloudelliseenkin vaikutukseen.

»Ei, kunnan schrandenilaiset», jatkoi hän, »tätä ette saa pitää hyvänänne, armeija on vapautettava tästä häpeätahrasta—muuten täytyy teidän hävetä sitä, että olette preussilaisia sotilaita.»

»Lyökää hänet kuoliaaksi! Kuoliaaksi! Kuoliaaksi!» kajahti pöytien äärestä.

»Ei, rakkaat ystävät», vastasi hän myhäillen hyväntahtoiseen tapaansa. »Teidän ei ole aina kohta puhuttava kuoliaaksi lyömisestä, minä en teidän esivaltananne saa sitä ensinkään kuulla—muuten»—hän kohotti hyväntahtoisesti uhaten etusormensa pystyyn. »Mutta tahdon teille neuvoa jotakin parempaa. Korkeilla herroilla ei tietysti ole aavistustakaan, kuka tämän luutnantti Baumgartenin takana oikeastaan piilee, sillä viime keväänä ei suurin kysytyy kastetodistuksia eikä muita sellaisia; mutta nyt on asia toisin—nyt sentään jo katsotaan, kenen annetaan haihatella entisenä kuninkaallisena preussilaisena luutnanttina. Ja tämän »entisenkin» laita taitaa olla vähän niin ja näin.—Muistattekos, mitä Johann Radtke Heiden kylästä kertoi näiden samojen seinien sisällä, kun ei vielä kellään meistä ollut aavistustakaan, mikä siisti eläväinen hänen kuuluisa luutnantti Baumgartinsa oikeastaan on.»

Katkera, vihainen nauru keskeytti hänet. Sen oli päästänyt hänen poikansa Felix.

»Ranskasta hän muka on tänne vaeltanut, jalkapatikassa ja ypö yksin kuin mikäkin sälli. Ja hän on maannut haavotettuna, ollut vangittuna ja tiesi mitä.—Mutta ajatelkaas, mitä se merkitsee! Se merkitsee, ettei hän ole ottanut eroaan, vaan että hän on pujahtanut armeijasta kuten varas yöllä, aivan samoin kuin hän sinne ensin luikerteli. Ja tiedättekö, miksi semmoista sanotaan rehtien miesten kielellä? Karkaamiseksi sitä sanotaan.»—

Räjähäti riemunhuuto, jota herra Merckel tervehti suurella tyytyväisyydellä, sillä hän oli havainnut kurkkujen kuivuvan huutamisesta.— —

Hän siis antoi heidän elämöidä voimiensa takaa, sitten jatkoi hän:

»Kelpo isänmaan ystävinä ja uljaina sotilaina on meillä siis nyt pyhä velvollisuus antaa vihiä korkeille herroille päämajaan, kuinka tämän siistin herran laita on. Siihen olemme velkapäät kuninkaamme, isänmaamme ja ennen kaikkea itsemme tähden. Ajettakoon hänet häpeällä ja pilkalla armeijastamme—heitettäköön hänet vankeuteen—ammuttakoon hänet kuoliaaksi—meille on se yhtä kaikki—meillä ei ole syytä hänen hyväksensä panna rikkaa ristiin.»

Schrandenilaiset päästivät raivon- ja tuskanhuudon jo ajatellessaankin, että jotakin sellaista heiltä vaadittaisiin.

Herra Merckel veti paperiarkin povitaskustaan.

»Olen laatinut tähän pienen kirjelmän», sanoi hän »jossa hyvin viisaalle ja jalolle pääesikunnalle alamaisesti esitän valituksemme. Jos suvaitsette, rakkaat ystävät—»

Hän oli avaamaisillaan paperin laskoksiltaan, kun hänen päähänsä pälkähti onnellinen, paljon lupaava ajatus.

»Voisinhan nyt hetikin jättää paperin allekirjotettavaksenne», jatkoi hän säteilevin kasvoin, »mutta silloin ilmaisisi se vain minun eikä teidän mieltänne. Tahdon sentähden, että tarkimmasti pohditte joka sanan ja korjaillette mikäli tarpeelliseksi näkyy... Ehdotan sentähden, että valitsette keskuudestanne viisi toveria toimikuntaan, jonka kanssa me, poikani ja minä, vetäydymme juhlahuoneeseen neuvottelemaan rauhassa kirjoituksesta, jonka aikaa te muut olette täällä koolla.» Sitten hän mainitsi nimeltä ne, jotka hän soveliaimpina ehdotti tähän kunniatehtävään—viisi nuorukaista, joiden hän tunsu kitsastelematta liikuttelevan rahojaan ja joilla saattoi odottaa olevan jonkun verran kunniantuntoa.—

Puoleksi kateissaan, puoleksi vahingoniloisena kannatti kokous hänen ehdotustaan.

Valittujen naamat venähtivät pitkiksi, sillä he aavistivat, mitä heillä oli edessään, mutta kun he samalla olivat imartelusta mielissäänkin, eivät he yrittäneetkään tehdä tenää.

Kunnioituksella, jota herra Merckel tunsu heti, kun joku oli herrashuoneeseen astumaisillaan, tempasi hän auki oven, jonka yläpuolelle oli samalla kertaa sekä varotukseksi että houkutukseksi kirjoitettu nuo merkitsevät sanat: »Täällä saa juoda ainoastaan viiniä.»

Pelokkaan ylpeinä astuivat valitut tähän ylhäiseen huoneeseen ja kierittelivät arastellen lakkejaan käsissään.

Viimeisenä seurasi talon poika.

Silloin kääntyi herra Merckel vielä kerran ympäri ja huusi juhlallisella äänellä tarjoilupöytää kohden: »Amalia, kaksi pulloa muskottia minulle ja herra luutnantille.»

Muskotti oli viiniä, jota hänellä oli tapana itse laittaa rommista, sokerista, kanelista ja karviaismarjamehusta sekotettuna tarpeelliseen määrään vettä ja jota hän myi taalerista pullon schrandenilaisille. Hän mainitsi kaksi pulloa sentähden, ettei vieraitten mieleen juolahtaisi jakaa kaksittain pulloa keskenään.

Tarjoiluhuoneessa syntyi syvä hiljaisuus.

Vakavin, jännittynein kasvoin katselivat järeille jääneet toisiaan ja tuijottivat sitten taasen suljettuun oveen

Herrashuoneestakaan ei kuulunut niin hiiren hiiskahdusta. Siellä käytiin isännän ja hänen vieraidensa välillä mykkää, mutta silti ankaraa taistelua. Epätietoista oli, kuka voittaisi.

Muutamien minuuttien jälkeen sentään—neiti oli juuri palannut kellarista kahden nopeasti täyttämänsä pullon kera—tempasi herra Merckel oven seposen selälleen ja huusi voitonriemuisena tarjoiluhuoneeseen: »Amalia, vielä viisi pulloa muskottia!»

Huoneessa kuului moniääninen huokaus. Jännitys laukesi. Kuten tavallisesti oli vieraiden puolue joutunut tappiolle.

Kohta tämän jälkeen tunkeutui yksitoikkoinen, kumea lukemisen ääni kuuntelijain korviin.

Menessään tänä iltana levolle tunsu herra Merckel vanhempi, ettei hänen päivänsä ollut mennyt hukkaan.—

Poika oli päässyt vaarallisista ajatuksistaan, Schrandenin suvun viimeisen vesan kohtalo oli määrätty, ja kassassa oli ylimääräistä tuloa kahdeksan taaleria ja viisikolmatta hopeagroschenia.

»Niin sitä lyödään kolme karpästä yhdellä iskulla», sanoi hän tyytyväisesti myhäillen, pani kätensä ristiin ja nukkui makeasti.

X.

Tuli talvi.

Sanomattoman surullinen, tuskallinen kuihtuminen oli kulkenut sen edellä. Boleslav, joka oli kasvanut luonnon keskellä ja katsoi olevansa vapaa liiallisesta herkkätuntoisuudesta, ei ollut ikinä pitänyt mahdollisena, että syksy raukealla vertauskuvallisuudellaan värisyttäisi häntä luita ja ytimiä myöten.

Hän pelkäsi aikaa, joka oli tulossa.

Illat alkoivat käydä kamalan pitkiksi. Korppikotkan tavoin liiteli yksinäisyys hänen päänsä yllä, yhä ahtaammiksi kävivät sen kierrokset, hän tunsu jo sen siipien leyhyttelevän lamauttavaa kylmyyttä hänen kasvoilleen.

Kummallista! Olihan hän ollut yksin ikänsä kaiken eikä toivonut mitään parempaa!—Mistä äkkiä tämä palava halu liittyä johonkin ihmiseen, nyt, kun kaikki ihmiset olivat hänen vihollisiaan?—

Hän syventyi syventymistään paperien sekamelskaan. Se oli tympäisevää, hyödytöntä työtä, mutta kylläkin hyvää kiduttavain hetkien kuolettamiseen. Hänen ei ollut helppo saada itseään uskomaan, että hän voi hyödyttää tulevaisuutta kaivamalla menneisyyden soraläjästään. Hän löysi pian mitä tarvitsi; muihin papereihin nähden oli vahinko, että ne olivat tulipalosta pelastetuiksi.

Regina hoiti äänetönnä ja hiljaa hiiviskellen hänen pientä talouttaan. Katsettaan kohottamatta astui hän herransa huoneeseen; milloin tämä hänelle sanasen virkkoi, säpsähti hän. Hänen vastauksensa olivat arat ja katkonaiset, mutta silti sentään selvät ja varmat ja sattuivat aina kysymyksen ytimeen.

Usein kulkivat he kuitenkin päiväkausia toistensa ohitse vaihtamatta sanaakaan keskenään.

Sitä useammin tarkasteli Boleslav tyttöä salavihkaa, katsoi häntä hänen pöytää kattaessaan ja silmäili hänen jälkeensä, kun hän kulki ikkunan editse ja katosi pensaikkoon.

Sangen usein hän silloin itsekseen mietti: »Mitähän tuonkin ihmisen päässä liikkunee? Mitä ajatelleekaan hän päivästä päivään? Olisiko mahdollista, että hänen koko elämänsä kiertäisi minun persoonani ympärillä, ihmisen, joka ei häntä lainkaan liikuta, joka ei mitenkään huoli häntä pidättää eikä edes ole vielä antanut hänelle palkaksi penniäkään?»

Sitten valtasi hänet monta kertaa häpeän tunne sen johdosta, että hän niin kylmäkiskoisesti piti hyvänään niin uhrautuvat palvelukset. Ja hän lupasi itsekseen olla Reginaa kohtaan ystävällisempi ja puheliaampi, jotta työstä tuntuisi asemansa kurjuus vähemmän raskaalta.

Mutta eräänlainen arkuus, jota Boleslav itsekään ei voinut selittää, teki hänelle mahdottomaksi toteuttaa aikomustaan. Hän ei vihannut tyttöä enään. Hänen inhonsa oli haihtunut, kun hän näki Reginan niin omaa etuaan etsimättä ahertavan hänen hyväkseen. Ja kuitenkin ei hän voinut vapaasti tyttöä puhutella. Heidän välillään oli jotakin, joka ympäröi tytön kuin salahämymisellä utukehällä ja joka teki tämän tavallaan lähentymättömäksi. Tyttö tuntui Boleslavista kammottavalta.

Näytti melkein kuin isän henki leijailisi hänen ympärillään ja kammottavalla läsnäolollaan lamauttaisi pojan kielen. Oliko häpeä, jota hän kantoi, antanut hänelle tuon tehoavan lumousvoiman, jolla pahe vaikuttaa kokemattomaan nuorisoon? Vai oliko tämän voiman lähde hänen suuressa onnettomuudessaan?

Usein, kun tyttö toi illallista tai laittoi hänen vuodettaan, oikaisihe Boleslav työnsä äärestä ja koetti alottaa hänen kanssansa keskustelua. Mutta hänen kielensä takertui suulakeen kiinni, hän ei tiennyt mistä puhua, sillä hän ei tahtonut panna alttiiksi arvoaan, eikä hänen huuliltaan tullut muuta kuin lyhyitä, kuivia käskyjä.

Hänen silmiinsä oli jo kauan pistänyt, kuinka suuresti tyttö oli muuttunut ulkoasultaan. Edukseen, tietysti.—Hän ei enää käynyt repaleissa ja villin näköisenä eikä näyttänyt ruumistaan alastonna. Hänen nuttunsa oli napitettu kiinni kurkkuun asti ja hänellä oli villainen huivi kaulassa. Hänen vaatteensa olivat huolellisesti paikatut, ja nutun liepeet eivät enää ryömineet vyöhytän alta ilmoille.—Hänen tukkansa ei roikkunut kuten ennen vanukkeisina suortuvina ympäri ohimoita ja niskaa, hän kampasi ja palmikoi sen huolellisesti, ja monena aamuna välkkyi hänen päälakensa vesikylvystä, jota hän oli käyttänyt villien kiharain kesyttämiseen.

Päivät alkoivat kylmetä, mutta yhä liikuskeli hän vain pumpulisillaan, ja ainoastaan ulkosalla liikkueensa kääri hän ruudukkaan villasaalinsa ristikkäin hartiainsa ja vyötärönsä ympärille.

Eräänä iltana, kun hän varustautui jokaviikkoiselle matkalleen ja puhui Boleslavin kanssa ostoksista, kysyi tämä: »Mikset ole tuonut vielä itsellesi talvipukimia, Regina?»

Regina loi katseensa maahan ja tuumi: »Kyllähän niinä mielelläni ...»

»No, mutta—?»

»Enhän tiennyt, saanko!»

»Tietysti saat. Enhän toki aio sinua palelluttaa.»

»Niin, mutta—»

Hän vaikeni ja punastui.

»Mitä mutta?»

»Siellä on muuan—nuttu—sinisestä kankaasta—se on turkiksilla reunustettu. Kauppias arvelee—»

Boleslav hymyili. »Luojan kiitos—hän alkaa ihmistyä», ajatteli hän. »Koreilun halu on herännyt. —No—ja mitä kauppias arvelee?»

»Se sopisi minulle, arvelee hän, ja kun teen niin pitkiä kävelyjä, pitäisi minulla olla jotakin lämmintä ja mukavaa. Mutta nuttu on oikeastaan neitejä varten ja—»

»Ja juuri siksi on sinun se saatava», huusi Boleslav nauraen. »Muistakin, ettet vain palaa ilman samaista nuttua!—Hyvää yötä ja onnea matkalle!»

Tyttö huudahti ilosta ja kumartausi suudellakseen hänen kättänsä, mutta Boleslav torjui hänet luotansa lyöden häntä kevyesti olkapäähän.

Reginan askelten häivytyä ulkona pimeään otti Boleslav lampun käteensä ja meni lasimajaan, jossa tyttö asusti.

Tuli kiilui vielä liedellä, mutta siitä huolimatta oli purevan kylmä tässä kolkossa huoneessa. Katon aukoista pölähteli sisään lumihiutaleita, sillä keveä syyslumi tuprusi ilmassa.

»Miksei hän tuki aukkoja?» ajatteli Boleslav ja päätti huomenna panna lautoja vahingoittuneille paikoille. Hän kiipesi seinähyllylle ja kopeloi lasikattoa. Silloin hän kyllä käsitti, miksi Regina ennemmin nukkui puolittain paljaan taivaan alla. Lyijyliitokset olivat käyneet hauraiksi ja rapisivat. Hänen pelkästä kosketuksestaan kitisi ja natisi katto saumoistaan. Ainoakin korjausyritys olisi saanut sen tykkänään putoamaan.

»Olisi rikos tyttöä kohtaan, jos antaisi hänen kauemmin näin majoilla», tuumi Boleslav itseksensä.

Hän palasi huoneeseensa ja penkoi vuoteestaan kaikki höyhenpatjat ja tyynyt, joita ilman hän katsoi voivansa tulla toimeen. Nämä hän otti syliinsä ja kantoi Reginan vuoteeseen, laitteli ne kuntoon ja levitti karvaloimen huolellisesti niiden peitteeksi, niin että patjojen joka nipukka peittyi sen verhoon.

»Kuinka hänen silmänsä suurenevatkaan, kun hän huomenna lopen uupuneena tahtoo heittäytyä oljilleen.» Näin ajatellen palasi hän erittäin tyytyväisenä paperiensa ääreen.

Hänen herätessään seuraavana aamuna kajasteli jo huoneen seinistä valkean lumen heijastus hänen silmiinsä.

Maailma oli yöllä asettunut talvilevolle.

Hän pukeutui ja huusi Reginaa. Ei vastausta. Tyttö ei ollut vielä palannut.

Hän odotti kaksi tuntia ja meni sitten itse laittamaan aamiaistaan. Lasikatton aukkojen alla oli kolme laakeaa lumikinosta, ja neljäs kinostui paraikaa liedelle. Vihertävä hämy valo täytti huoneen, joka nyt oli ikäänkuin lumeen hautaantunut.

Puolikoneellisesti tarttui hän lapioon ja luutaan luoden ja lakaisten valkoiset kinokset ovesta ulos, sitten hän nouti muutamia arkkeja paksua paperia, jota oli käytetty asiakirjapinkkojen kääreenä, leikkasi niistä sopivia kappaleita ja työnsi ne varovasti aukkojen lävitse, niin että ne, tarttuen höllään lumikerrokseen, kattoivat vahingoittuneet paikat.

»Enempää en voi tehdä parhaalla tahdollanikaan», sanoi hän ja katseli viluissaan väristen huonetta, johon nyt oli tullut miltei yön pimeys. Sitten meni hän huoaten lieden ääreen tulta sytyttämään.

Päivä kului, mutta Reginaa ei kuulunut. Nähtävästi oli lumipyry pidättänyt häntä aamuun asti Bockeldorfissa.

Alakuloisena ja ikävissään ryhtyi Boleslav jälleen työhönsä, käväisi kerran ja toisenkin Kissanportaalla, jonka kautta Reginan piti tulla, haukkasi kylmän päivällisensä ja vilkaisi vähäväliä seinäkelloon, jonka vaskiviisarit eivät näyttäneet paikaltaan liikahtavan.

Reginaa kaipasi hän kaikissa sopissa ja nurkissa, ja vaikka tyttö olikin aina pysytellyt poissa näkyviltä, oli Boleslav sentään tiennyt, että hän aina oli saapuvilla ja että tarvitsi vain viheltää nähdäkseen hänet edessään.

Päästäkseen toisiin ajatuksiin pani hän tavallisen työnsä syrjään ja alkoi piirustaa. Viidenkymmenen vuoden vanhan vaunusepänlaskun takapuolelle hän maalasi pitkän, pitkän puutarha-aidan, jonka takaa pilkistivät jäykissä riveissä esiin liljat ja ruusut—ensin kerros ruusuja, sitten liljoja—sitten jälleen ruusuja ja niin edelleen, kunnes piirustus näytti outokuosiselta seinäverholta.

Sitten hän heittäytyi horjuvalle sohvalle ja unelmoi pyhästä neitsyestä, joka istui tämän kukkasaidan takana, valmiina siunaten kumartumaan sen syntisen puoleen, jolla oli rohkeutta murtautua aidan lävitse.

Alkoi jo olla pilkkosen pimeä, kun ulkoa kuului askeleita.

Hän hypähti pystyyn ja riensi ulos.

Mytyillä ja kääröillä kuormitettuna, lumisena päästä jalkoihin, astui Regina läähättäen kynnyksen ylitse. Valkoiseksi puuteroituna valui hänen kiharainen otsatukkansa hehkuville kasvoille, ja silmät kiiluivat hätäisen pelokkaina.

»Juoksin, herra, minkä kerkesin», änkytti hän, painellen oikealla kädellään sydänalaansa. »Kauppias ei päästänyt minua ennen päivää lähtemään, sillä hän arveli, että—uuden nuttuni—»

Hän vaikeni ja syyllisyytensä tunnossa loi silmänsä maahan.

Boleslav nyökäytti hänelle hymyillen päätänsä; hän oli liian iloinen, tietäessään tytön olevan jälleen täällä, sanoakseen hänelle ainoakaan vihaista sanaa. »Keitä nyt joutuin minulle jotakin lämmintä», sanoi hän, »ja tarvitsethan itsekini.»

Pelokkaan kummissaan tuijotti tyttö Boleslaviin.

»Mitä vielä odostat?»

»Niin—mutta—» Ja sitten ikäänkuin säikähtyneenä siitä, mitä oli aikonut sanoa, juoksi hän Boleslavin ohitse keittiöön.

»Näyttää kuin hän vaatisi kuriaan», jupisi Boleslav katsoen hymyillen hänen jälkeensä.

Hänen tuodessaan iltaruokaa istui Boleslav pulpetin ääressä, missä hän tavallisesti työskenteli. Viheriävarjostaminen öljylamppu levitti himmeää valoaan huoneeseen.

Salavihkaan kääntyi Boleslav Reginaa katselemaan, sillä häntä miellytti lampunvarjostimen pimennosta tarkastella tytön puuhailua. Tänään hän säpsähti hänet nähdessään; niin vieraan, ylvään, ihanan näköinen oli tyttö. Hän ei ollut enää turmeltunut, kurjuuteen ja tylsämielisyysvajan vannonnut palvelijatar. Häntä olisi saattanut pitää hienona naisena, niin arvokas, niin miellyttävä oli jokainen hänen liikkeensä, niin säännöllisinä ja viehättävinä esiintyivät hänen päänsä ääriiviivat.—Tumma villapuku ja ennen kaikkea uusi röijy hopeanharmaine turkisreunustoineen—»kazabeikaksi» semmoista nimitettiin Puolan puolella—oli tämän muutoksen saanut aikaan.

Pöytää kattaessaan hymyili hän kainon onnellisena itsekseen ja heitti tuontuostakin salavihkaa nopean katseen Boleslaviin.

Ilmeisesti hän halusi, että häntä ihailtaisiin, mutta ei uskaltanut herättää Boleslavin huomiota.

Kun Regina astui lampun valokehään, nostaakseen sen ruokapöydälle, loi Boleslav pikimmittäin silmänsä alaspäin, näyttäkseen ikäänkuin ei olisi tyttöä huomannut.

Mutta täytyi hänelle toki suoda sananen.

»Olet kai hyvin ylpeä uusista vaatteistasi?» kysyi hän.

Regina punastui aivan kaulaansa myöten.

»Oi—nehän ovat aivan liian kauniit minulle», kuiskasi hän yhä hymyillen, yhä ujusti keimaillen ja vilkuen syrjäsilmin Boleslaviin.—Hän vain ei ollut vielä kylliksi Eevan tytär kurkistellakseen peiliin.

Laittaessaan Boleslavin vuodetta huomasi hän kummakseen vuodevaatteiden vähennyksen. Hän tahtoi sanoa jotakin, mutta nieli sanansa, kai siksi, ettei rohjennut enää herraansa puhutella.

Sitten toivotti hän »hyvää yötä» ja meni tiehensä.

Boleslav myhäili tyytyväisenä. »Siitä mahtaa tulla koko yllätys», ajatteli hän.

Sitten hän uudelleen syventyi asiakirjoihinsa.

Mutta noin tunnin kuluttua sai takaapäin kuuluva hiljainen rasahdus hänet säpsähtämään.

Kalpeana kuin ruumis, vapisevin huulin ja silmät kyyneliä tulvillaan seiso siellä Regina ja veti henkeä kuuluvasti sieraimiensa lävitse. Turkisnuttu oli leuan alta avattu ja jätti näkyviin karheen paidan, jonka laskokset aaltoileva povi sai vuoronperään kiristymään ja höltymään. Hän kai oli hämmästyksissään unhottanut järjestää pukunsa.

»Kuinka kaunis hän on», ajatteli Boleslav ihailien ja koetti katsoa hänen ohitsensa.

»No, mitä vielä haluat?» kysyi hän sitten vienoimmalla äänellään.

Regina koetti puhua, mutta kesti kotvan, ennenkuin hän sai änkytetyksi sanaakaan.

»Herra—oletteko te—tehnyt sen—vuoteelle?»

»Tietysti, kukas muu?»

»Niin, mutta—miksi teette—teette niin?» Pelokkaina ja kummastuneina leimusivat hänen silmänsä. Ilmeisesti oli Boleslavin hyvyys alkanut häntä huolestuttaa.

Boleslavin täytyi alkaa puhua ankarammin hillitäkseen omaa liikutustaan. Hän ei ollut ikinä luullut, että tyttö tulisi niin syvästi järkytetyksi. »Hupakko», tiuskaisi hän, »onko minun sitten jätettävä sinut taivasalle paleltumaan?»

Jäykkänä ja äänetönnä seiso tyttö paikoillaan kuten kuvapatsas suurten, kirkasten kyynelten vierissä hänen poskilleen.

Ja äkkiä lankesi hän polvilleen Boleslavin eteen, tarttui hänen käsiinsä ja peitti ne kyynelin ja suudelmin.

Tahdotonna, katselemiseen vajonneena tuijotti Boleslav tuokion tyttöön, mutta kohta hän torjui hänet luotaan ja käski hänen nousta jaloilleen.

»Ei mitään ilveilyjä, Regina», sanoi hän. »Mene nyt levolle, olet sen tarpeessa.»

Regina aikoi hihansa suulla pyyhkiä silmiään, kuten oli tottunut, mutta huomasi hienon turkisreunustan ja sitä säästääkseen antoi kyyneltensä virrata edelleen.

»Oi, herra», nyyhkytti hän, »en tiedä miksi tämä kaikki.—Tätä ette voi todella tarkoittaa—tätä en ansaitse.— —Ensin niin kaunis nuttu—ja sitten kun luulin, että minua lyötäisiin—koska jäin taipaleelle koko päiväksi—vielä tämäkin.»

»Herkeä jo vihdoinkin», käski Boleslav. »Täytyyhän sinulla toki olla vuode.—Missä sitten olet ennen maannut?»

Regina säpsähti ja loi silmänsä maahan.—

»Oh, ennen!» sammalsi hän.

»No?»

»Ennen—nukuin joko ulkona oven edessä ...» sanat takertuivat kurkkuun—

»Tai?»

Hän oli vaiti ja vapisi.—

»Tai missä muualla?»

Regina heitti ujon silmäyksen telttavuoteeseen. »Tiedättehän, herra», änkytti hän. Sitten painoi hän häpeän masentamana kätensä kasvoilleen.—

Tosiaan, hän tiesi!—Kuinka hän olikaan sen unhottanut edes hengenvedoksi!

»Ulos!» huusi hän vihasta ja kauhusta väristen ja ojentaen käsivartensa ovea kohden.

Äänetönnä, allapäin hiipi Regina tiehensä.

Onni suosi Boleslavia. Hän oli löytänyt uuden, suuren tehtävän, joka oli iloisella valolla kirkastava hänen päiviensä masentavan hämäryyden.

Oli pelastettava isän muisto!

Kuinka hän oli saanut tämän ajatuksen päähänsä, tiesi hän tuskin itsekään. Ensi sysäyksen oli antanut pari kirjettä, jotka puolalaiselta aatelistolta olivat saapuneet hänen isälleen. Jos oli mahdollista näyttää toteen, että vainaja oli, vastoin parempaa käsitystään sydämensä jalompain tunteiden uhalla, ainoastaan totellut tunnotonta pakotusta, pitääkseen hätäisesti tehdyn valan tai täyttääkseen pakosta annetun lupauksen, silloin oli esitetty niin traagillinen olosuhteiden ristiriita, että se, jolleikaan vapauttaisi tätä parjattua miestä itse syyllisyydestä, kuitenkin antaisi hänelle eräänlaisen marttyyrin leiman.

Kun hän sitten, asiakirjat tarkimmasti tutkittuaan, astuisi julkisuuteen esittäen alkuperäisiin lähteihin perustuvan kertomuksen petoksesta ja sen todellisista syistä, kertomuksen, joka näyttäisi toteen, ettei Eberhard von Schranden suinkaan ollut näytellyt pirullista osaa, kuten huhu mainitsi, vaan oli yksinkertaisesti joutunut tapausten uhriksi—kenpä vielä silloin uskaltaisi kohottaa kätensä tämän paljon kärsineen miehen haamua vastaan.

Ja mitä enemmän hän syventyi tähän tehtävään, sitä hartaammin hän alkoi tuntea olevansa yhtä vainajan kanssa, sitä enemmän tottui hän siirtämään tunnon omasta syyttömyydestään isäänsä.

Hänen mielensä oli niin täynnä suunnitelmia, ettei hän voinut öisin nukkua, ja päivin hän harppaili kuin vimmatu ympäri lumen peittämää puistoa. Ja mitä vähemmän hän sielunsa sisimmässä uskalsi toivoa aikeissaan onnistuvansa, sitä palavammaksi tuli hänen halunsa avata jollekin sydämensä, vierittää epäilyksen taakka poveltaan.

Mutta täällä ei ollut ketään muita kuin tuo äänetön syyllisyytensä painama nainen, joka hiipi hänen ohitsensa, arka palo silmissään.

Ja eräänä iltana, kun yksinäisyys oli Boleslavin tukahuttamaisillaan, sanoi hän tälle: »Regina, sinua varmaankin palelee ulkona keittiössäsi?»

»Minä poltan tulta kaiken päivää, herra?»

»Mutta mitä teet iltaisin pimeässä?»

»Istun lieden ääressä ommellen, kunnes sormeni kohmettavat.»

»Onko sinulla sitten valoa?»

»Poltan päreitä, herra.»

Boleslav vaikeni epäröiden ja puri alahuultaan. Vihdoin rohkaisi hän mielensä.

»Illallisen jälkeen voit aina tulla ompeluksinesi tänne tupaan istumaan.»

Regina kalpeni. »Kyllä, herra», sanoi hän.

Boleslavista näytti tämä varmaankin kiitokseksi liian vähältä. »Mutta jollet tahdo, niin—,» tuumaili hän kohauttaen olkapäitään.

»Oi, herra—tahdonhan minä.»

»Mutta pue itsesi säällisesti ensin. Miksi muuten et käytä vaatteitasi?» Taannoisesta illasta lähtien oli hän jälleen liikuskellut vain pumpulisillaan.

»Oi, herra—näinhän, että ne ovat minulle vahingoksi», vastasi hän.

»Vahingoksi? Miten niin?»

»Koska te olette tulleet vihaiseksi, herra, että sellainen kuin minä—»

»Tuhmuuksia», keskeytti Boleslav hänet äkkiä. Oli lähellä, ettei tyttö alkanut jälleen häntä tympäistä, illallisen jälkeen näyttäytyi hän arastellen ovella. Hänen kädessään loisti valkoista palttinaa. Hän jäi seisomaan oven suuhun, kunnes Boleslav kärsimättömästi käski hänen istua.

»Sinun kanssasihan täytyy tässä kursastella, aivan kuin olisit mikäkin naissuuruus», murisi hän.

Regina hymyili hämillään.

»Minua vain ujostuttaa, herra», sanoi hän pysähdellen, »kun en tiedä, miten minun on käyttäydyttävä.» Sitten ryhtyi hän työhönsä.

Sinä iltana eivät he puhelleet keskenään sen enempää, ja vierähtipä viikko, ennenkuin sukeutui keskustelua.

Boleslav istui mietteissään kellastuneiden paperiensa ääressä, ja Regina lennätteli neulaa kahajavalla palttinalla. Kellon lyötyä yksitoista kääri hän ompeluksensa kokoon, kuiskasi »hyvää

yötä» ja hiipi varpaisillaan matkoihinsa Boleslavin vastausta odottamatta.

»Mitä ompelet noin ahkerasti?» kysyi Boleslav eräänä iltana, ensin häntä kotvan tarkasteltuaan.

»Paitoja teille, herra!» kuului vastaus.

»Sinä siis huolehdit niistäkin?»

»Kukas muu, herra?»

Lyhyen äänettömyyden jälkeen kysyi Boleslav edelleen: »Kuka sinulle on tätä kaikkea opettanut. Regina? Äitisi?»

Regina pudisti päätänsä. »Äitini, herra, kuoli pienenä ollessani. Tuskin muistan häntä enää. Sanotaan, että isä on hänet pieksänyt kuoliaaksi.»

Boleslav muisteli muotokuvakokoelmaa ja kalpeita, kaitoja kasvoja raukeine silmäluomineen. Suuressa palossa oli tämä kuva kadonnut jäljettömiin liekkeihin.

»Millainen oli hän ulkonäöltään—äitisi?» kyseli hän edelleen.

»Hänellä oli pitkä musta tukka ja silmien sanotaan olleen kuten minulla, mutta tukan muistan vieläkin, sillä hän kietoi minut monta kertaa siihen, iltaisin, kun minut oli riisuttu—ja sitten minä istuin siinä kuin mihinkin viittaa käärittynä ja nauroin katketakseni.

—Ja kun isä—» hän vaikenä äkkiä pelästyen. »Mutta miksi tahdotte sitä tietää, herra?» kysyi hän.

»Kerro vain edelleen», huudahti Boleslav nopeasti...

»Ja kun isä tuli kotiin ja tahtoi käydä kimppuuni, hän näet oli juovuksissa, asettui äiti minun eteeni ja sanoi minulle, että minun oli piilouduttava hänen hameeseensa, ja sen minä teinkin. Ja hameen peitossa oli kuin vuorenuolassa—aivan pimeää oli ja aivan hiljaista—ja isän pauhaaminen kuului korviini kuin jostakin kaukaa. Ja sitten kuoli äiti. Hän kuoli sunnuntaina—niin, hän kuoli sunnuntaina. Sillä kun seisoin aidan vieressä ajatellen, mahtoiko hän saada niin kauniin kirstun—ja mahtoiko se olla viheriä, kuten ylhäällä telineelläkin, kuljitte te, herra, juuri ohitse. Te olitte silloin yhtä pieni kuin minäkin—ja teillä oli sininen, hopeanauhainen takki ja pieni miekka kupeellanne— —ja jätitte seisomaan ja kysyitte minulta, miksi itkin, ja kun sulasta pelosta en voinut sitä sanoa, lahjotitte minulle omenan.»

Tätä ei Boleslav tosin enää voinut muistaa, mutta hänelle johtui mieleen, miten hän oli ottanut Reginalta varpusenpoikasen, ja hän kertoi sen hänelle.

Regina muisti vielä kaiken, ja hänen silmänsä loistivat, ikäänkuin hän olisi vaipunut suloisten kuvien katselemiseen.

»Oikeastaan minua kummastuttaa, että annoit sen niin mielelläsi», sanoi Boleslav.

»Mitäs minun olisi ollut tehtävä?»

»Olisit evännyt sen minulta.»

Reginan silmät himmentyivät. »Olinhan niin iloinen, että tahdoitte sen», sanoi hän hiljaa, »sillä kuinka harvoin kohtaakaan köyhää tyttöä onni, että rikas, ylhäinen herra ottaa häneltä jotakin lahjaksi?»

Boleslav puraisi huultaan.—Todella hän otti työltä lahjaksi enemmän kuin oikeus ja ihmisyyks olisivat myöntäneet.

»Ja sitten», jatkoi tyttö, »vaikken olisi tahtonutkaan—olittehan junkkari—teille kuului kuitenkin kaikemme.»—

Kuinka itsestään selvänä asiana se tuli hänen huuliltaan!

»Kuules, Regina», jatkoi Boleslav, »olet kai unhoittanut tykkänään ajan, jolloin olit vapaana alhaalla kylässä?»

»Oi, en toki, herra», vastasi hän huulillaan hymy, joka näytti miltei veitikkamaiselta. »Esimerkiksi armollisen junkkarin muistan vielä aivan tarkoin.»

Boleslav nojautui tuolineen taaksepäin pitkälle lampunvarjostimen pimentoon. »Mikä oivallinen aines onkaan tässä tarvelty», ajatteli hän ahmien tyttöä katseillaan.

Ja sitten täytyi Reginan kertoa, mitä hän vielä muisti niiltä ajoilta Boleslavista. Silloin ei tosin tullut kovinkaan hauskoja juttuja ilmoille. Kerran oli hän tuupannut tytön vetiseen ojaan, toisen kerran pannut hänet purjehtimaan jauholaarissa virtaa alaspäin, kunnes vihdoin oli väkeä hätähuudot kuuluttuaan rientänyt apuun ja hänet oli vedetty rannalle. Kerran taas, kun tytöllä oli ollut valkoinen puku, jonka hän oli saanut linnan emännöitsijältä, oli Boleslav sivellyt kalkilla hänen kasvonsa ja kätensä ja käskenyt seisomaan liikahtamatta, jotta hän olisi olevinaan puistossa seisova kivikuva. Regina oli kärsivällisesti tehnytkin työtä käskettyä, kunnes kalkki oli

saanut hänen huulensa ja silmänsä hirveästi kirvelemään ja hän juossut itkien tiehensä.

Tämän kaiken kertoi Regina säteilevin silmin, ikäänkuin hänelle olisi täten tapahtunut jotakin ihmeen hyvää.

Boleslav puolestaan muisti jokusen näistä tapauksista sangen hyvin, mutta häneltä oli unhottunut, että juuri Regina oli niissä ollut hänen oikkujensa uhrina. Häpeän tunne alkoi herätä hänessä. Unelmoivan, jalomielisen hovinpojan sijaan, jollainen hän aina oli kuvitellut olleensa, näki hän nyt pienen, julman kylätyrannin, joka käytti haikailematta valtaansa ikätovereitansa kohtaan aina ilkeyden rajoille saakka.

»Ja enkö koskaan sovittanut tekosiani sinua kohtaan?» kysyi hän kuullakseen itsestään jotakin hyvääkin.

»Paljon te meille lahjotittekin, herra!» vastasi Regina. »Jakakaa keskenänne ... oli tapanne sanoa, kun heititte kaikenlaista eteemme maahan—milloin omenia ja pähkinöitä—milloin rikkinäisiä tinasotamiehiä tai kouran täyden välkkyviä nappoja.—Mutta luonnollisesti suurimmat ja väkevimmät saivat enimmäen, erittäinkin Felix Merckel osasi kaapata itselleen—me tytöt saimme katsoa syrjästä.»

»Ja sinä itse, Regina, sinä et ole koskaan saanut minulta mitään?»

Regina karahti tulipunaiseksi ja kumartui syvälle ompeluksensa ylitse. »Kyllä, herra, kerran», sanoi hän hiljaa.

»Mitä sitten?»

Regina vaikeni eikä rohjennut kohottaa silmiään.

»Hyvä isä, mikä sinua niin hävettää?»

»Minulla—on se— —vielä.»

»Oh—hassutusta!» Boleslav hymyili. Suloinen mielihyvän tunne värisytti häntä.

Vastauksen asemesta Regina pisti kätensä taskuunsa ja pani pöydälle pienen värjätystä oljista tehdyn rasian, tuskin lapsennyrkkiä isomman.

Boleslav otti sen käteensä ja tarkasteli sitä kaikilta puolilta. Sisällä rapisi jotakin.

»Saako tämän avata?»

»Miksi kysyttekkään, herra?»

Rasiassa oli pieni sormus, sinisistä, valkoisista ja keltaisista lasihelmistä tehty, jollaisia pienet tytöt, ensimmäistä turhamaisuuden vaistoaan seuraten, tavallisesti laittavat sormiinsa.

Boleslav otti sen käsiinsä ja koetti työntää sen pikku sormeensa, mutta sormus oli aivan liian ahdas, tuskin mahtui kynnen pituudeltakaan.

»Onko sormuskin minulta?»

»Ei, herra—se on peräisin rakkaalta äidiltäni. Se kasvoi kiinni lihaani, jonka tähden kannoin sitä yötä päivää sormessani, kunnes lanka katkesi. Silloin oli äiti jo aikoja sitten kuollut, ja koska tämä oli minun ainoa muistoni häneltä, pujottelin helmet jälleen lankaan ja kannan sitä aina mukanani.»

»Minun rasiassani?»

Regina nyykäytti päätänsä ja loi silmänsä maahan.

»Miksi en tekisi niin, herra?» sanoi hän kuiskaten. »Se antaa minulle onnea.»

Boleslav tähyteli häntä sääliväisesti hymyillen. »Onnea? Sinulle?—»

»Niin, herra», vastasi Regina riemuiten. »Ajatelkaas vain noita monia kiviä— —»

Samassa luiskahti sormus, jonka Boleslav juuri aikoi panna paikoilleen, hänen hyppysistään ja putosi lattialle.

Regina hypähti pystyyn ja riensi pöydän ympäri ottamaan sitä maasta; mutta hän ei löytänyt sitä.

»Se on aivan kuin mennyt maan alle», sanoi hän huolissaan ja kumartui lattialle aivan Boleslavin viereen.

Boleslav näki täytelään, ihanan niskan paistavan vastaansa, hän näki mustat, kiharaiset hiuskiemurat, jotka sitä häilyvinä ympäröivät.

Hänen sydämensä alkoi sykkiä kiihkeämmin,—Kylmä virta valahti hänen jäsentensä lävitse.

Tuijottaen katsoi hän tyttöön.—

»Tuolla se on!» huudahti Regina ja kohosi polvilleen tarjoten Boleslaville mieluista leikkikaluansa. Boleslav kohotti kätensä. Oli kuin sitä kohottaisi outo voima, ja kuitenkin tuntui se vuoren painoiselta.

Sitte laski hän sen arasti hyväillen Reginan poskelle.—

Tyttö hytkähti pelästyneenä. Hänen silmiinsä ilmeni omituisen väikkyvä loiste, ja unelmoivina ja kysyvinä ne katsoivat Boleslaviin.—

Boleslavin käsi vaipui hervotonna alas.

»Kiitän sinua», sanoi hän käheästi.—

Regina palasi paikoilleen.—Seurasi syvä äänettömyys.

Boleslavista tuntui, kuin olisi hän tehnyt rikoksen, jota äänettömyys yhä vain pahensi. Hänen täytyi puhua, maksoi mitä maksoi.

»Mitä kysyinkään sinulta?» Niin—kuka siis on sinut opettanut ompelemaan?»

Lanka oli luiskahtanut Reginan neulansilmästä. Hän koetti sitä pistää siihen uudelleen. Kirkas, pieni neula huojui hänen sormissaan kuin ruoko tuulessa.

»Pappilassa, herra», vastasi Regina hätiköiden. »Helena tahtoi—» hän pysähtyi, sillä Boleslav oli kuullessaan lemmittynsä nimen ensi kertaa hänen huuliltaan, moisilta huulilta, hätkähtänyt kuin ruoskaniskun satuttamana.

Regina ymmärsi hänen kiihtymyksensä suuttumukseksi ja lisäsi pelokkaasti: »Pappilan neiti, tarkotan!»

»Hyvä on», sanoi Boleslav, vaivoin pidättäen itseään. »Mene maata!»

Tänä yönä taisteli Boleslav kovan taistelun.

Hänestä näytti, kuin olisi Helenan jalo ja puhdas kuva tahraantunut, kun hänen katseensa oli mielihyvällä viivähtänyt tässä naishylyssä.

Ja tahraantunut oli hän itsekkin hyväilevästä kosketuksestaan.

Nyt oli saavutettava uudelleen puhtaus ja rauha.

Ennen kaikkea oli hänen päästävä selvyiteen Helenan suhteen, jotta tuntisi itsensä vahvemmaksi taistelussaan aistillisia hairahduksia ja masentavaa epätoivoa vastaan.

Ja niin hän kiirehti uutta päätöstään, että hän nousi keskellä yötä pannakseen sen toimeen.

Yölampun valossa kirjotti hän Helenalle kirjeen, jossa vakuutti ikuista rakkauttaan ja uskollisuuttaan ja rukoili, että Helena antaisi tiedon, tahtoiko hän seisoa hänen rinnallaan hädän kuten kerran onnen aikanakin ja saisiko hän taistella hänet voittaakseen—taivaan ja helvetin uhmallakin.

Rivi riviltä tunsu hän sieluntuskiensa lieventyvän, ja kun hän jälleen asettui levolle, tuntui hänestä, ikäänkuin hän olisi yhdellä tahdonvoimansa ponnistuksella kerta kaikkiaan vapautunut velvollisuudesta, joka oli pitkät ajat raskaasti painanut hänen mieltään.

»Tahdotko, Regina», kysyi hän seuraavan päivän iltana, »ottaa kenenkään näkemättä viedäksesi tämän kirjeen pappilan neidille?»

Regina vilkaisi häneen suurin silmin, sitten loi hän silmänsä maahan ja kuiskasi: »Kyllä, herra.»

»Mutta jos he saavat sinut käsiinsä alhaalla kylässä?»

»Hyh—mokomat!» sanoi Regina ja nytkäytti halveksien olkapäitään kuten muulloinkin, milloin puhui kylän väestä.

Kohta tämän jälkeen näki Boleslav hänen kuin varjon vilahtavan hämärässä ikkunan alitse.

Tunnit kuluivat. Regina ei palannut. Boleslav oli huolissaan ja alkoi katua, että oli sydämensä asiain tähden pannut tytön hengen vaaraan.

Sydänyön seuduissa vihdoon narahti ovi.

Kalisevin hampain, sinertävin kasvoin ilmestyi Regina ovelle, yhä pitäen kirjettä sormiensa väliin puristettuna.

Boleslav käski hänen kyyristyä uunin eteen ja antoi hänelle espanjalaista viiniä juotavaksi—vasta

sitten kykeni hän puhumaan.

»Makasin lumessa pappilan aidan takana aina tähän saakka, mutta ei ollut mahdollista häntä tavata. Juuri äsken sammutti hän tulen makuuhuoneessaan. Silloin palasin kotiin. Älkää olko vihainen, herra. Kentiesi onnistuu huomenna paremmin.»

Boleslav ei tahtonut kuulla puhuttavankaan, että hän vielä kerran antautuisi samaan seikkailuun; mutta kun Regina seuraavana iltana astui hänen eteensä valmiina lähtemään, ei hän kieltänyt.

Tällä kertaa palasi hän hehkuvien poskien ja hengästyneisillään kotiin. Pari talonpoikaa oli »Mustasta Kotkasta» palatessaan tavannut hänet ja he olivat ajaneet häntä takaa.

»Mutta huomenna, huomenna se varmaan onnistuu.»

Ja hän oli oikeassa.

Yhtä hengästyneenä kuin edellisenäkin iltana, mutta ilosta loistavien silmien astui hän kymmenen korvilla huoneeseen ja ojensi voitonriemuisena jo ovelta Boleslavia kohden tyhjät kätensä.

»Luojan kiitos», ajatteli Boleslav, »neljättä kertaa en olisi hennonut häntä enää lähettääkään.»

Ja iloisen innokkaasti alkoi Regina kertoa. Sulattaani, kahlekoira, se tunsikin hänet ennaltaan, ja lisäksi oli hän ottanut mukaansa palasen siannahkaa. Sitten oli hän asettunut takaoven eteen ja kurkistellut avaimenreiästä. »Porstuassa on suuri kyökkikaappi, ja jos Helena—neiti, tarkoitan—huomisaamuksi tahtoo antaa kaapista ulos jauhoja ja kahviksia, täytyy hänen tulla näkyviin. Ja oikein, herra, yhtäkkiä pilkahtaa valon kajastus silmiini ja siellä seisoo hän, tuskin kolmen askeleen päässä.»

Boleslav huokasi. »Tuo onnellinen, joka on nähnyt hänet omin silmin.»

»Avaan nyt oven aivan hiljaa ja huudan; Helena! Neiti Helena! Kun hän minut huomaa, huudahtaa hän ja pudottaa kynttiläljalan kädestään... Helena, sanon minä, en tahdo tehdä sinulle mitään pahaa.—Tässä on kirje junkkari Boleslavilta... Silloin valtaa hänet väristys, ja tuskin ottaa hän kirjeen kädestäni. Ja samalla huutaa hän aivan pöyristyneenä: Mene—mene pian luotani! Parhaiksi sain hänelle sanotuksi jotakin kirjelaatikosta—kirjelaatikosta nostosillan luona, kun hän jo oli oven sulkenut ja lukinnut.—Ah, hyvä isä», lisäsi hän surumielisesti hymyillen, »olenhan tottunut siihen, että minua siten kohdellaan, mutta tällä kertaa minulla toki oli sanomia teiltä.»

Boleslav nojasi päätänsä käteensä. Helenan käytös antoi hänelle ajateltavaa.—

Epäilemättä olisi hänen ollut säästettävä Helenea kohtaamasta tätä turmeltunutta lapsuutensa leikkitoiveria. Oliko ihme, jos hänen siveä, puhdas sydämensä kouristui kokoon, kun hän näki tämän naisen?

Tästä lähtien juoksi Regina jok'ikisenä päivänä nostosillalle katsomaan, oliko Helenalta tullut vastausta kirjelaatikkoon, joka oli kiinnitetty sillan kaidepylvääseen.

Mutta kirjelaatikko pysyi tyhjänä.

Vaikkakin Boleslavin mieliala oli alkanut kirkastua, tuli hän jälleen katkeraksi ja uhkamieliseksi ja kiduttavia ajatuksia syöpyi hänen sieluunsa.

Hänen ylpeytensä ei voinut sallia, että hänet hylkäsi nainen, jota hän rakasti, ja kuitenkin oli hänestä epäilemättömpä, että Helena oli sanoutunut hänestä irti eikä tahtonut olla hänen kunnioittoman elämänsä kanssa missään tekemisissä.—Kun Boleslav näki, että toivo saada nuoruutensa lemmitty omakseen petti, tuntui hänestä kuin samalla menisi pirstoiksi koko hänen tulevaisuutensa tehtävä.

Kului päiviä, ennenkuin hän kykeni tempautumaan irti tästä tunteesta; vasta kun odotuksen kuumeinen levottomuus alkoi tyyntyä, palasi rauha ja voima verkalleen takaisin.

Hän ryhtyi uudelleen työhönsä ja etsiskeli todistuksia isänsä syyllisyyttä vastaan.

Todistukset sekaantuivat. Kirjeet, joissa isää kohdeltiin lujana preussilaisena isänmaan ystävänä, olivat ristiriidassa toisiin kirjeihin, joissa häntä pidettiin puolalaisen vapaustaistelun etuvartiana. Ne saattoivat tosin olla kauniita puheenparsia horjuvan täydelliseksi voittamiseksi, mutta niiden julkaiseminen olisi merkinnyt vainajan kytkemistä vielä kerran kaakinpuuhun.

Ainoana virkistykseenä tässä toivottomassa taistelussa totuutta vastaan olivat iltahetket, jolloin Reginan läsnäolo sai hänet toisiin ajatuksiin. Hänet valtasi omituinen levottomuuden ja viehätyksen sekainen tunne heti kun tyttö istuutui häntä vastapäätä. Monta kertaa, kun Boleslav korviaan heristäen kuulosteli hiljaista liikuntaa kyökissä, valtasi hänet äkillinen pelko, niin että hän oli vähällä hypähtää pystyyn ja huutaa tytölle: »Jää sinne—älä tule!» Ja sentään huohti hän tyydytettynä tämän astuttua huoneeseen.

»Yksinäisyys se vetää minua häneen», sanoi hän usein yksikseen. »Hänellä on sentään ihmiskasvot, ja ihmisääni helähtelee hänen huuliltaan.»

Usein, kun Regina ompeluksensa ääreen kumartuneena vaieten teki työtään, saattoi Boleslav olla nukkuvinaan ja silmät ummessa kuunnella hänen hengitystään. Sen synnyttämä täyteläs, verkalleen huoahteleva ääni kuului Boleslavin korvissa hillityn vienolta soitolta. Se oli kuin luoteen ja vuoksen vaihtelu elinvoiman valtameressä. Istuttuaan kauan aikaa kumarassa asennossaan oikaisihe tyttö äkkiä suoraksi ja ojensi molemmat käsivartensa nyrkkiin puristettuine käsineen tuolin selkänojan sivuille, niin että rinnan pyöreä kupu pisti esiin valtavana kaarroksena ja miltei näytti uhkaavan reväistä pukuverhonsa. Oli kuin hänen täytyisi tuontuostakin tunnustella sitä uhkuvaa elinvoimaa, joka poreillen kuohui hänessä.

Sitte vaipui hän jälleen kumaraan ja ompeli rauhallisesti edelleen.

Ei kestänyt kauan, ennenkuin nämä yhteiset illanistujaiset tulivat Boleslaville mieluisaksi tavaksi, josta hän tuskin saattoi luopua. Lamppu valaisi puolta kirkaammin, kun sen säteet heijastelivat takaisin valkoisesta palttinasta, kellon vaskiviisarit kulkiivat puolta nopeammin, kun kärsimättömät silmäykset eivät enää olleet niitä kiirehtimässä. Tuuli, joka ennen oli aivan uhkaavana vinkunut ja suhissut puiden oksissa, humisi nyt hiljaa ja vienosti kuin kehtolaulua hyräillen, ja itse hauraan katon orretkaan eivät nyt natisseet ja narissee niin kovasti.

Kammolla hän odotti niitä iltoja, joina Regina hämärän tullen laittautui taipaleelle Bockeldorfiin, ja monet kerrat oli hän ajatellut lyöttäytyä tytön matkaan. Mutta tuo yhdessäolo, joka näytti muodostuvan niin ystävälliseksi, kantoi myrkkypistintä muassaan.

Monta kertaa, kun hän oli kauan tuijottanut tyttöön, ahdisti häntä kiduttava halu kaivautua Reginan menneisyyden haavoihin ja saada selville hänen suhteensa vainajaan. Pitkän aikaa hän jaksoi pitää omana tietonaan kysymykset, jotka polttivat hänen kieltään, sillä hän tunsu, ettei niistä koituisi paljoakaan hyvää; mutta sivupolkuja hiipi halu uudelleen hänen mieleensä.

»Hän on ainoa, joka oli tihutyön todistajana», tuumi hän itsekseen, »vieläpä enemmänkin—ainoa rikostoveri—hän yksin voi minulle vastata.»

Ja eräänä iltana katkaisi hän jyrkän vaativasti äänettömyyden, joka niin kauan oli osottautunut hyväatekeväksi.—Regina kalpeni ja päästi kätensä hervottomina vaipumaan helmaansa.

»Te vaan tulette taas minulle vihaiseksi, herra», sammalsi hän.

»Tee mitä käsken.»

Regina tapaili sanoja. »Siitä on jo niin pitkä aika», rukoili hän, »enkä minä osaa kertoakaan.»

»Ainakin voit vastata kysymyksiini!»

Silloin Regina alistui kohtaloonsa.

»Kuka sinua ensiksi kehotti yölliselle retkelle?»

»Armollinen herra.»

Boleslav puristi huulensa yhteen. »Kuinka se tapahtui?»

»Armollinen herra oli käskenyt minun palvelle pöydässä. Ja hän antoi sytyttää suuren kynttiläkruunun, joka ei muulloin milloinkaan palanut, ja ranskalaisten upseerien kultaiset univormut säkenöivät tässä valossa, niin että silmiäni aivan huikaisi, kun vein liemiruokaa saliin.—Silloin nauroivat he kaikki ja osottelivat minua ja puhuivat ranskaksi jotakin, jota en ymmärtänyt.»

»Kuinka monta heitä oli?»

»Viisi, ja muuan harmaahapsinen oli eversti. Ja kun tulin liemilautasen kanssa everstin luo, joka kulisi kullassa ennen muita, kietaisi hän kätensä vyötärölleni. Mutta minä laskin lautasen käsistäni ja näpsäytin häntä sormille. Silloin nauroivat he jälleen, ja armollinen herra sanoi: »Älä ole tuhma, Regina!» Silloin hävetti minua, että juuri armollinen herra oli minulle niin sanonut, ja sanoin aivan ääneen, että saa olla ruoka tarjoilematta, jos minun täytyy pitää moisia häväistyksiä hyvänäni.—Silloin nauroivat he vielä kovemmin, ja eversti alkoi puhua saksaa, hänen puheensa kuului aivan lapsen lepertelyltä, ja hän sanoi: »Sinä on kaune, urho tyttö.» Ja armollinen herra sanoi sitten: »Tyttö, josta voi teille olla suurta hyötyä—» tai jotakin sellaista. Ja kun lopuksi toin likööriä, veti hän minut luokseen ja kuiskasi korvaani, että minun oli tultava yöllä hänen luokseen.»

Boleslav hypähti pystyyn. »Ja mitä sinä teit?»

Regina loi silmänsä maahan. »Ah, herra», pyysi hän, »miksi kysytte vielä? Olinhan tehnyt sen jo usein ennenkin enkä lainkaan ajatellut siinä olevan mitää pahaa.»

Boleslav tunsu kuumasti kuohuvan sisällään.

»Kuinka vanha olit silloin?»

»Viidentoista.»

»Ja niin turmeltunut, niin ...» Hänen äänensä tukahutti suuttumus.

Regina katsoi häneen sanomattoman surullisesti. »Tiesinhän, että tulette vihaiseksi,» vastasi hän, »mutta enhän voi tehdä itseäni paremmaksi kuin olen.»

»Jatka!»

»Ja kun puoliyön aikaan menin hänen luoksensa, oli hän vielä valveella ja jalkeilla ja käveli pitkin askelin pöydän ympäri ja kysyi minulta, tahdoinko ansaita paljon rahaa. Kyllä, armollinen herra, sanoin siihen, sen teen mielelläni, sillä silloin olin vielä köyhä. Ja sitten kysyi hän minulta, pelkäsinkö pimeää. Silloin nauroin ja arvelin, että sen tiesi hän itse parhaiten. Ja sitten teki hän vielä parisen kysymystä minua koetellakseen, ja vihdoin hän kysyi, luulinko voivani viedä ranskalaiset yhden tunnin kuluessa Kissanportaan ylitse ja metsän lävitse. Silloin aloin itkeä, sillä ranskalaiset elämöivät hirveästi linnassa ja juoksentelivat tyttöjen jälestä kaikissa nurkissa, ja minä pelkäsin, että minulle voitaisiin tehdä väkivaltaa.»

»Pelkäsit siis kuitenkin sitä?» pisti Boleslav ivallisesti hymyillen väliin.

»Niin—ja sanoin armolliselle herralle, etten tee sitä ikipäivinä. Silloin tuli hän hirveän vihaiseksi ja kouristi minua molemmista olkapäistä, niin että lysähdin polvilleni, ja huusi minulle, että olin kiittämätön lunttu—ja että hän ajaisi minut pilkalla ja häpeällä takaisin kylään—ja että hän sanoisi kirkkoherralle, mikä oikeastaan olin, niin että joutuisin kirkkokurin kärsimään—ja samalla hän kuristi minua kurkusta—ja silloin, herra, kun aloin olla aivan tukehtumaisillani—»

»Lopeta», sanoi Boleslav, tarttui kirjeihin, joiden piti näyttää toteen isän viattomuus, ja repäisi ne keskeltä kahtia.— — —

XII.

Seuraavana aamuna otti hän pyssyn asekaapista ja meni lumiseen metsään. Koko päivän hän harhaili ympäri metsiä ja rämeitä kohtaamatta ainoakaan ihmisolentoa. Metsäkauriit ja jänikset saivat häneltä hyvän rauhan, hän tuijotti niiden ohitse tyhjään ilmaan.

Illan hämärtyessä palasi hän väsyneenä ja kurjana kotia kohden. Kissanportaan luona seisoi Regina liikkumatonna kuin kivikuva häntä odottamassa. Kun hän näki herransa tulevan, yritti hän ensin syöksyä tätä vastaan, mutta maltoi mielensä, kääntyi äkkiä ja kulki hiljaa nauraen ja jupisten hänen edellään kotiin.

Äänetönnä kuten ainakin toi Regina hänelle ruoan. Hän söi ja tuijotti eteensä maahan. Silloin hän yhtäkkiä kuuli Reginan puhkeavan lyhyeen, suonenvedon tapaiseen nyhkytykseen.

»Mikä sinun on?» huusi hän, heräten mielihauteistaan.

Mutta Regina juoksi tiehensä vastaamatta hänelle mitään.

Hän oli lähtemäisillään jälkeen, mutta puri sitten hampaansa yhteen ja istuutui paikoilleen. Synkkä vihankauna kihelmöi hänen mielessään. Hän ei voinut antaa Reginalle anteeksi sitä, että tämä oli vienyt häneltä harhaluulon, jossa hän jo viikkoja oli niin hyvin viihtynyt.

Mutta nyt oli juotava kalkki pohjaan, kuinka katkeralta sakka maistuikaan.

Kotvan kuluttua astui Regina huoneeseen valmiina lähtemään kylille.

»Aiotko johonkin?» kysyi Boleslav tuikeasti.

Regina piti päätänsä puoleksi pois päin käännettynä, jottei toinen näkisi hänen itkettyneitä silmiään. »Huomenna on jouluaatto, herra. Ja kauppias sanoi tahtovansa olla pyhänä rauhassa.»

Jouluaatto, pyhä yö! Kuinka kummalliselta, kuinka satumaiselta se kuului! Maailmassa oli siis vielä iloa ja ilojuhlia olemassa? Yhä vielä pyrittiin riemuiten säteilevään joulukuusten ympärillä?

»Tahtoisit kai sinäkin saada lahjasi?» kysyi Boleslav katkerasti hymyillen.

»Oh, herra», vastasi Regina, »sellainen ei ole ollut täällä tapana. Luulen, etten siitä lainkaan iloitsisi.»

»Miksi et?»

Regina ei vastannut. »Päästäkää minut menemään, herra», pyysi hän tuskaantuneena.

»Minulla olisi vielä paljon sinulta kysyttävää, Regina.»

»Sen täytyy jäädä, herra, muuten—»

»Mene sitten!».

»Hyvää yötä, herra!»

»Hyvää yötä!» Mutta vielä kerran huusi Boleslav hänet takaisin.

»Sano minulle ensin, miksi äsken niin nyyhkytit.»

Reginan itkun punottamat silmät loistivat kainosta onnesta.

»Voittehan sen arvatakin, herra», sammalsi hän.

»En ollenkaan.»

»Minä kun pelkäsin, ettette enää laisinkaan palaisi.»—Sitten kääntyi hän oveen. Hänen askelensa hälvenivät yöhön.—

Seuraavana aamuna heräsi Boleslav kohinaan ja ulvontaan, joka jo kotvan aikaa oli värisyttävänä tunkeutunut hänen unenhorroksiinsa.

Myrsky riehui ylimmillään. Poppelipuiden latvat pieksivät toisiaan—maata lakaisivat valkoiset pilvet—mutta ilma oli kirkas—lumipyryn tuloa ei tarvinnut pelätä.

Hän ei voinut viihtyä autiossa, kylmässä talossa. Hänen täytyi ulkoilmaan, myrskyn tuoksinaan.

»Tytöllä on kova päivätyö tänään», tuumi hän itsekseen, pohjatuulen syytäessä jäähileitä hänen kasvoilleen, niin että hän oli tukehtumaisillaan.

Metsässä oli hieman parempaa. Siellä riehui tuuli itsensä väsyksiin puiden latvuksia vasten, jotka natisten ja parاهدellen pieksivät toisiaan. Hän kulki eteenpäin tietämättä mihin, ja lopulta huomasi hän kulkevasa Bockeldorfiin vievää tietä.

»Näyttäähän melkein kuin juoksisin häntä vastaan» tuumi hän harmistuneena ja poikkesi raivaamattomaan viidakkoon.

On sentään merkillistä, ajatteli hän, kuinka tuollainen alhainen olento kykenee, kun päivästä päivään elää hänen kanssaan yhdessä, kotiutumaan vakavan ja kaikkea muuta kuin kevytmielisen miehen ajatuksiin. Miltei tuskissaan sai hän tänään selville, kuinka hän tunsu päivä päivältä tyttöä lähenevänsä, kuinka moni ominaisuus, jota hän ennen oli inhonnut, katsoen sen todistavan tytön turmeltunutta luontoa, alkoi näyttää ymmärrettävältä ja anteeksi annettavalta, jopa suurenmoiseltakin.

Oli epäilemätöntä, ettei tytön alituinen läheisyys tehnyt hänelle hyvää. Tyttö veti häntä alaspäin kurjan elämänsä mutaan.

Siitä oli tehtävä loppu. Ennen kaikkea oli välttämätöntä, että hän loitonsi tytön läheisyydestään ja palautti hänet halvan palvelustytön asemaan. Joulujuhla tarjosi hänelle tilaisuuden maksaa Reginalle palkka, niin runsas ja ylenmääräinen, että hän kerta kaikkiaan oli ainaiseksi vapautunut kiitollisuuden velastaan tuota naista kohtaan. Muutamalla kynänvedolla tahtoi hän turvata hänen tulevaisuutensa ja samalla ostaa itselleen oikeuden pitää häntä sinä mikä hän todella oli—maaorjanansa.

Tänään sai Regina viimeisen kerran tehdä hänelle seuraa. Vielä tarvitsi Boleslav häntä ja hänen todistustaan, sillä nyt, kun sulku oli murrettu, tahtoi hän tietää kaiken. Erittäinkin tapahtumat noina kahtena hirveänä yönä, jotka seisoivat vastatusten kuten syy ja sovitus, veri ja tuli.

»Ja kun hän on minulle kaiken tunnustanut», ajatteli Boleslav, »lähetän hänet lasimajaansa, johon hän kuuluu. Polttakoon liedellä koko puiston, jos hänen on kylmä.»

Mutta eihän tämäkään käynyt laatuun, että täällä yksinäisyydessä tyttö yhä pyöri hänen päässään. Tästä sopimattomuudesta oli tehtävä loppu.

Jänis, joka omia aikojaan loikkien osui hänen tiellensä, sai hänet toisiin ajatuksiin. Hän ampui ja osui. Jänönen teki kolme kuperkeikkaa ja jäi silmälleen makaamaan.

»Tämäkös häntä ilahuttaa», tuumi hän ripustaen saaliin hartioilleen. Niin, hän ajatteli jälleen Reginaa.

Taivas oli sillävälän vetäytynyt pilveen. Valkoisia, pisteleviä lumikuuroja pelmahteli puiden välitse metsän sisään. Puiden latvojen kohinaan ja suhinaan sekaantui rajuja, sihiseviä ääniä, jotka värisyttivät häntä luita ja ytimiä myöten.

Kompassi näytti hänelle kotitien. Hänen jouduttuaan avoimille kedoille oli lumimyrsky yltynyt täyteen ankaruuteensa. Hän saattoi sen käsissä tuskin pysyä pönkillään... Lumipyörteet pimittivät ilman. Puiston pensaikosta, joka tuskin saattoi olla kolmensadan askelen päässä, ei hän erottanut

vilahdustakaan.

»Toivottavasti hän on jo kotona», ajatteli Boleslav ja ponnisteli eteenpäin.

Kissanportaalla oli nuorta lunta. Mutta jälkiä ei siinä näkynyt. Tosin oli tuisku voinut ne jo lakaista umpeen.

Hänen sydämensä alkoi sykkiä kovemmin. Hän juoksi kotiin, huusi tytön nimeä—mutta ääntäkään ei kuulunut vastaukseksi. Liesi oli kylmä, vuoteet koskemattomat.

Regina oli siis keskellä lumipyryä, jota hän pelkäsi enemmän kuin schrandenilaisia.

Boleslavia kidutti sietämätön levottomuus. Hän juoksi huoneesta toiseen, teki tulen, sammutti sen jälleen, koetti syödä ja heitti miltei inholla veitsen kädestään.

Sitten tuntui hänestä hätäilynsä naurettavalta. Olihan tyttö taivallellut kuuden talven myrskyt ja tuiskut eikä ollut koskaan joutunut onnettomuuteen. Miksi hänen pitäisi juuri tänään— —

Aikaa tappaakseen istuutui hän kirjotuspöydän ääreen ja kirjotti vapisevin käsin lahjotuskirjan. Numeroluvussa, jota se koski, oli kolme nollaa—Regina saattoi olla tyytyväinen.

Ilma pimeni yhä. Kellonviisari osotti vasta kolmea, ja sentään näytti jo yö olevan tulossa.

Silloin ei hän enää voinut olla kauemmin kotona. Ainakin Kissanportaalle tahtoi hän mennä tyttöä tähystelemään.

Portaalla täytyi hänen pitää lujasti käsipuusta kiinni, jottei myrsky tempaisi häntä alas. Puulaitos natisi kaikissa saumoissaan. Jäällä syvällä hänen allaan karkeloivat lumipyörteet. Liljanvarsia kohosi hänen eteensä ja ne vaipuivat kokoon muodostaen lumikinoksia, jotka seuraavassa tuokiassa myrskyn ajamina kiitivät pois jättääkseen sijaa toisille. Pyhän neitsytkuvan kukkatarha sukelsi hänen sielunsa silmien eteen, mutta katosi kohta, ja muita kuvia tuli sijaan.

Ja äkkiä näkyi harmaasta hämärästä varjo, joka tuli raskaasti ja hoippuen lähemmäksi.

»Regina! Luojan kiitos!»

Boleslav oli vähällä rientää tyttöä vastaan, mutta silloin värisytti häntä polttava häpeän tunne, joka lamautti hänen jäsenensä ja ajoi veren sydämeen.

Tällä samalla paikalla, jolla hän odotti Reginaa, oli tämä eilen seisonut tähystellen hämärään, huolissaan hänen tähtensä, kuten hän nyt Reginan tähden.

Hetken ajan tuntui hänestä kuin täytyisi hänen pujahtaa pensaikkoon, jottei Regina häntä näkisi, mutta samassa alkoi häntä hävettää tämä häveliäisyytensä ja hän astui portaalle tyttöä vastaan.

»Sinulla on ollut vaikea matka», huusi hän tytölle ja tahtoi ottaa säkin, jota tämä kantoi selässään.—

Mutta Regina väisti häntä nopeasti ja kohotti kyynärpäänsä torjuen häntä kohden. Puhua ei tyttö voinut, sillä hänen suunsa ja nenänsä olivat paksun villahuivin peitossa.

Äänettöminä kulkivat he perätysten. Eteisen kynnyksellä kääntyi Regina häneen ja päästi huivin kasvoiltaan.

»Minulla olisi teille pyyntö, herra», sanoi hän läähättäen.

»No?»

»Olkaa puolen tuntia ulkona tai keittiössä, jotta ehdin lämmittää ja siistiä hieman.»

»Mutta täytyyhän sinun toki ensin levätä?»

»Myöhemmin, herra, jos sallitte.»—

Ja Regina meni huoneeseen, missä laski pimeässä kantamuksensa maahan.

»Askaroikoon hän rauhassa sisällä», ajatteli Boleslav ja kääntyi raunioita kohden, etsiäkseen sieltä suojapaikkaa.

Kellariholvista huokui lämmintä. Hän sytytti kynttilän ja meni niljakoita portaita alas. Hänestä tuntui niin hyvältä, niin keveältä, ikäänkuin juhla olisi tuonut hänelle mitään ihmeellisiä riemuja.

Hän näki viinipullojen viheriöine ja punaisine päähineineen kurkistelevan hyllyiltään.

»Hänelle täytyy näyttää, että nyt on joului!» sanoi hän hymyillen ja veti takimaisesta nurkasta, mihin aarteiden aarteet olivat talletetut, pari hämähäkinverkkojen peittämää pulloa. Niiden sisällä helmeili neste, jonka jo kahdeksannentoista vuosisadan aurinko oli kypsyttänyt.

Hänelle muistui mieleen äskeninen päätös, mutta senhän piti vasta huomenna astua voimaansa.

Jouluyönä liittyivät yhteen nekin, jotka eivät yhteen kuuluneet, jouluyönä ei saa kellään olla yksinäistä eikä ikävää.

Reginan toivomusta totellen käveli hän puolisen tuntia edestakaisin holvissa, jonka muurista kiiluva jääkerros säihkytti säteitään häneen. Sitten otti hän pullo kainaloonsa ja nousi jälleen myrskyiseen yöhön.

Rakennusta lähetessään huomasi hän kummakseen, että sen ikkunaluukut olivat suljetut, jota ei ollut milloinkaan ennen tapahtunut.

»Olisikohan myrsky puuskahdellut raoista sisään?» ajatteli hän itsekseen, mutta raothan olivat olleet aivan tiiviit.—Vasta eteiseen astuttuaan hän näki arvotuksen iloisen ratkaisun. Siellä seisoi Regina onnesta säteillen ja hämillään ja tempasi oven seposelälleen hänen edessään. Kummastuneena jäi hän paikoilleen seisomaan.

Kynttilän loiste ja kuusen tuoksu virtasi juhllallisena häntä vastaan. Valkoisella liinalla katetulla keskipöydältä seisoi joulukuusi, jonka oksilla paloi kynttilöitä ja riippui kultaisia omenia. Koko huone helotti rauhallisen juhllallisessa loisteessa.

Kertaakaan ei ollut vielä joulukuusta häntä varten sytytetty. Vierailta kynnyksillä oli hän kostein silmin tuijotellut vieraan onnen loistoon.—

Missä oli Regina? Hän seisoi hänen takanaan eteisen perimäiseen nurkkaan painautuneena ja katseli kainolla ylpeydellä herraansa.

Boleslav tarttui hänen käteensä ja veti hänet huoneeseen.

»Kuinka tämän ajatuksen olet saanut päähäsi, lapsi?»

»Kauppiaan rouva koristeli parhaillaan joulukuusta, kun saavuin sinne aamulla kolmen aikaan. Ja koska se näytti minusta niin kauniilta, ajattelin: Hänelläkin täytyy olla joulukuusensa, jotta hän tietäisi, että joku hänestäkin huolehtii.—Ja sitten pyysin nähdä, miten omenia kullataan, ostin niitä koko joukon ja kynttilöitä myös, ja otin säkin mukaani, ettette huomaisi heti kuustani.»

»Ja kuka antoi sinulle sen? »

»Sen taitoin metsän reunasta kotia lähetessäni.»

»Keskellä myrskyä?»

Regina naurahti ylenkatseellisesti. »Tuollaiset pienet tuulen puhallukset, herra, eivät tee minulle mitään.» Ja äkkiä puhkesi hän raikkaaseen riemuhuutoon: »Oi, katsokaas vain, herra, kuinka kauniisti se palaa ja kuinka pyhäältä se näyttää! Eikö se todellakin ole aivan pyhän näköinen? Sen olisi voinut jokin enkeli tuoda tänne.»

Boleslav myönsi hymyillen ja sanoi hänelle parisen kiitossanaa väkinäisesti teeskennellen alentuvaisuutta, sillä hän pelkäsi tulevansa liian sydämelliseksi.

Mutta jo tämäkin tuntui Reginasta liian paljolta. »Miksi puhutte niin, herra?» sanoi hän rukoilevasti nuhdellen. »Kaikkihan on laitettu teidän rahoillanne. Minullahan ei ole mitään. Olen vain köyhä tyttö—muuten—oh—muuten!» Ja hän pani kätensä päällelleen ristiin.

Boleslav tuli ajatelleeksi lahjakirjaansa. »Jotta näkisit, että minäkin olen ajatellut sinun jouluasi», sanoi hän ja ojensi hänelle paperin.

Kummastuneena katsoi Regina herraansa. »Onko minun se luettava?» sanoi hän ja tarttui kunnioittavasti paperiin kahdella sormella.

Tavailtuaan kirjoitusta tarpeeksi asti katseli hän neuvotonna ympärilleen kaikille tahoille.

»Etkö ymmärrä sitä?»

»Oi—ymmärtäisin ... kyllä, herra.—Mutta—ensiksikin ... ette voi sitä tosissanne tarkoittaa... Ja sitten ... jos olisitte tosissannekin, mitä minä niillä tekisin?»

»Turvaat tulevaisuutesi!»

»Tulevaisuutenihan on turvattu... Minulla on hyvä ruoka ja puettuna käyn kuin mikäkin herrasneiti. Mitä minulta sitten vielä puuttuu!»

»Mutta emmehän toki voi ainaiseksi jäädä yhteen!»

Regina päästi hätähuudon. »Tahdotteko ajaa minut pois, herra?» huudahti hän puristaen kätensä ristiin.

»En toki! Mutta ajatteles, että kuolis—»

Regina pudisti tuumailleen päätänsä. »Silloin kuolen minäkin», sanoi hän.

»Tai että minun täytyisi lähteä sotaan—»

»Silloin tulen mukaan kenttäkaupittelijana.»

Reginan itsepintaisuus alkoi Boleslavista tuntua sietämättömältä. »Tee, kuten tahdot», sanoi hän, »mutta ota, mitä sinulle annan.»

Regina näytti keksineen pelastavan ajatuksen. »Hyvä, herra», huudahti hän, otan sen, mutta ensi jouluksi lahjotan teille sen edestä, mitä hyväksi näen.» Ja onnellisena tässä toivossaan juoksi hän ulos.—

Joulukuusi oli sammunut. Uuninurkassa seisoivat se synkkänä ja häveliäänä, ja vain tuontuostakin pilkkahti sen kultaisista koristeista kimmellys pöydän luo, jossa herra ja palvelijatar istuivat vastatusten.

Regina oli tänään saanut syödä illallista yhdessä Boleslavin kanssa, oli käyttäytynyt pöydässä sangen kömpelösti ja tuskin hennonut pistää palaakaan suuhunsa. Suuri, odottamaton onni pani hänen päänsä pyörälle. Nyt olivat jo lautaset korjatut pois. Vain laseja ja pulloja oli vielä heidän välillään. Regina joi vanhaa, tulista viiniä pitkin, ymmärtämättömin siemauksin.—Nyt hehkuivat hänen kasvosensa. Hänen silmissään, jotka kimmelsivät puoleksi ummistuneiden luomien alta, oli kostea kiilto. Hän ojentelihe ja venyttelihe tuolillaan. Villi velttous herpautti hänen jäseniään.

»Oletko väsynyt, Regina?»

Tyttö pudisti kiihkeästi päätään. Hänen pelkonsa herraansa kohtaan näytti kadonneen. Miltei ylimielinen oli se loiste, joka tuontuostakin leimahti hänen riemunhurmaamista silmistään.

Viini valoi liekkejä Boleslavinkin suoniin. Hänen katseensa oli kuin lumottuna kiintynyt Reginan vartaloon, joka vääntelihe ja venyttelihe hurmaavana kuin menadi.

Sillävälän raivosi ulkona myrsky, vinkui nurkissa ja viskoi rapisevia lumikuuroja ikkunaluokkuja vasten. Katto-orret kitisivät ja natisivat, ikäänkuin hauras puu olisi nurjahtamaisillaan irti saumoistaan.

»Pelkään, että tapahtuu jokin onnettomuus», sanoi Boleslav kuunnellen.

»Tapahtukoon vain», vastasi Regina haaveellisesti hymyillen ja kyyristyi kokoon. Ja sitten alkoi hän aivan itsestään lörrötellä. »En luule, että minulle on hyväksi, herra, kun te olette minulle niin hyvä. Koko ikäni olen saanut vain lyönnejä—ensin isältäni, sitten häneltä—puhumattakaan vieraasta väestä. Ja en kai ole parempaa ansainnutkaan. Mutta kun te minua hemmottelette, voin tulla ylpeäksi—ja ylpeys on vika sangen suuri, sanoi kirkkoherra ... voin luulla, että olen muuttunut prinsessaksi ja ettei minun enää tarvitse palvella.»

Hän purskahti vallattomaan nauruun ja päästi käsivartensa rentoina vaipumaan kupeilleen. Hiljaa, ikäänkuin itsekseen puhuen, jatkoi hän:» Muuten onkin jo epäiltävää, olenko palvelustyttö. Monta kertaa tuntuu minusta kuin olisin lumottu prinsessa—ja te, herra, minut vapauttaisitte.—Teettekö sen, hä?»—

Ja hän vilkuili viinilasinsa vieritse Boleslaviin.

Boleslav nyökäytti hänelle ystävällisesti päätänsä. Nauttikoon vain tyttö unelmistaan. Olihan jouluaatto.

»Onhan ollut tapauksia», jatkoi Regina, »jolloin prinsessa on muuttunut ihan tavalliseksi sammakoksi. Sitäkin ovat ihmiset heitelleet kivillä ja sylkäisseet sen nähdessään ja huutaneet: Lyökää kuoliaaksi mokoma inhottava sammakko. Ja sentään on sen sisällä piillyt prinsessa.»

»Uskotko sinä sitten lastensatuja?» kysyi Boleslav kummissaan.

Regina naurahti itsekseen. »En, herra. Mutta kun on niin monet kerrat vuodessa yksikseen ja taipaleella, täytyy olla jotakin ajateltavaa. Ja kun sade kohisee ja tuuli ulvoo—kuulkaahan vain, mitä ilvettä se pitää—ajatelkaapas, että nyt olisin tiellä. Ja usein olen niin ollut taipaleella. Mutta en siitä välittänyt mitään. Metsään päästyäni olen kysynyt itseltäni: Tahdotko olla kuningatar ja istua kultaisella istuimella tai tahdotko olla katolilainen pyhä neitsyt ja saada rakkaan herramme ja vapahtajamme pojaksesi, tai tahdotko olla pahalaisen isoäiti ja korventaa schrandenilaiset piellä ja tulikivellä, tai tahdotko mieluummin olla armollinen rouva ja»—Hän vaikenä äkkiä.

»Ja?»

Regina ojensihe ja naurahti hämillään. »Sitä en sano—se on liian tuhmaa.—Lyhyesti sanoen, minun tarvitsee silloin ainoastaan valita. Ja tallustaessani yön hämyssä ja sumussa, kuvittelen tätä kaikkea mielessäni ja joudun huomaamattani Bockeldorfiin, ikäänkuin olisin lentänyt ilman halki. Monta kertaa ajattelenkin lentäväni. Ja silloin todellakin lennän. Elämässä on laita aivan kuin saduissakin. Eikös olekin, herra?»

Boleslav katseli tyttöä uteliaana ja ihmeissään, ikäänkuin ei olisi häntä vielä koskaan nähnyt. Ja tosiaankin vilkaisi hän ensi kerran tytön sieluun, kun viini oli päästänyt tämän kielen siteistänsä. Nyt selvisi hänelle moni seikka, joka ennen oli hänestä tuntunut tytössä käsittämättömältä.

»Onnellinen olento», jupisi hän.

»Niin olenkin», vastasi Regina uhmaten ja nojaten kyynäspäällään pöytään katseli Boleslaviin ikäänkuin hilpeästi taisteluun vaatien, »Kun saan näin istua täällä kanssanne ja juoda viiniä ja minua kohdellaan kuin ihmistä ainakin, tuntuu aivan kuin olisin taivaassa... Luuletteko muuten, että kerran pääsen sinne?... Minä en sitä usko! Olen liian huono tyttö... Ja oikeastaan pelkäänkin sinne joutua... Helvetissä on minusta paljon hauskeempaa... Sinne minä kuulunkin... Kirkkoherrallakin oli tapana sanoa, että minä olen pirunsikiö, enkä minä sitä ollenkaan pannut pahakseni. Miksi pahottelisinkaan? Minä olin paholainen ja Helena enkeli. Niin oli kaikki oivallisesti laitettu laadulleen!... Eikö tosiaankin Helena näyttänyt aivan ilmeiseltä pikku enkeliltä? Niin valkoinen ja ruusunpunainen ja silmät niin siniset ja kädet aina ristissä. Ja kaunis ... nauharuusuke ... oli hänellä aina ... kaulassaan, ja aina tuoksui hän ... ruususaippualle ...»

Boleslavia väristytti kylmästi. Hän tunsu hämärästi alentavansa itsensä ja lemmittynsä, jos salli tämän puolijuopuneen naikkosen puhua Helenasta kuin vertaisestaan.

»Lakkaa!» huudahti hän käheästi.

Regina vastasi vain unisella naurulla. Viini ja väsymys olivat hänet äkkiä saaneet valtaansa. Hän lepäsi tuolille ojentuneena, pää selkänöjan varaan retkahtaneena, ja taisteli unta vastaan.—Kuin mikäkin Bakkuksen papitar lepäsi hän autuaassa hurmauksessaan.—

Boleslavin povessa riehui suuttumus nousten ja laskien kuten myrskyn puuskatkin ulkona.

»Tuollaista saa viini aikaan», ajatteli hän ja joi. Hän tahtoi herättää Reginan, lähettää hänet keittiöönsä, mutta ei kyennyt irrottamaan hänestä katsettaan. Ja vähitellen hän tuli lempeämmälle tuulelle.

»Hän ei tarkottanut sillä pahaa»,—ajatteli hän ja puristi käsiään yhteen astuen aivan Reginan luo. »Tämähän on viime kerta, kun hän istuu täällä sisällä luonani, ja huomenna on kaikki unhotettu. Huomenesta lähtien saa hän minussa nähdä ainoastaan herransa.

Hänelle johtui mieleen, mitä kaikkea hän oli aikonut tytöltä kysyä.—»Hyvä näinkin», ajatteli hän edelleen. »Miksi tarvella jouluyötänsä. Toisella kertaa.»

Myrsky näytti yhä yltyvän. Salvat ruskivat, luukut tärisivät.—Oikeastaan oli julmaa ajaa tyttöä jääkylmään lasihuoneeseen, mutta mitäpä auttoi sääli?

»Regina!» huusi Boleslav tarttuen hänen olkapäihinsä.—

Samassa kuului romahdus, jyry, paukkina niin hirvittävä, että muurit tuntuivat horjuvan ja maa aivan aukeavan.

Regina kirkkasi kimakasti, koetti kouristautua Boleslavin käteen, mutta vaipui sitten paikoilleen. Boleslav meni ulos ottaakseen melun syystä selvää. Eteisessä ei ollut mitään huomattavaa; mutta kun hän avasi lasihuoneen oven, pelmahti tuiskunpuuska häntä vastaan aivan kuin ulkoilmaan astuessa. Ylt'ympäri pilkkopimeä yö. Hän palasi takaisin ja sytytti lyhdyn. Hävityksen kuva, joka nyt kirkkaasti valaistuna avautui hänen eteensä, voitti hänen pahimmatkin aavistuksensa.

Reginan asunto, josta käsin hän oli hiljaisesti hoitanut koko taloutta, näytti luhistuneen kasaan.

Katto oli puoleksi pudonnut sisään ja temmannut osan seinääkin mukanaan. Oven ja lieden välillä oli miehenkorkeinen luminietos, johon oli sekottunut hirssiä, tiiliä ja lasisirpaleita.

Mitä nyt? Mihin Regina? Antaisiko hänkin tytön maata kynnyksellään kuten koiran? Mieluummin muuttaisi hän itse raunioihin ja etsisi makuusijansa kellariholvista.

Hän oli pian tehnyt päätöksensä. Oli vain yksi keino. Siihen oli hänen ryhdyttävä.

Hän veti Reginan vuoteen lumesta esiin, pudisteli sen huolellisesti eteisessä, jottei siihen jäänyt hiudettakaan, ja kantoi sen sitten huoneeseen. Uninnurkkaan, puoleksi joulukuusen alle, laittoi hän vuoteen lattialle.

Regina nukkui öljylampun rauhallisen valon kajossa.

Boleslav meni hänen luoksensa ja huusi ja pudisteli häntä. Mutta häntä oli mahdoton saada hereille.

Silloin nosti Boleslav hänet pystyyn kantaakseen hänet vuoteeseen.—Regina huokasi syvään, kietoi kätensä Boleslavin kaulaan ja laski päänsä hänen olalleen.

Boleslavin sydän alkoi sykkiä kovemmin. Kukoistava naisruumis, joka häneen nojasi, teki hänet levottomaksi.—Puoleksi kantaen, puoleksi laahaten vei hän Reginan lattian poikki.—Tytön hengitys hiveli hänen kasvojaan viehkeän lämpimänä ... hiussuortuvat hipoivat hänen kaulaansa.

Kun Boleslav laski tytön vuoteeseen, hapuili tämä käsillään ilmaa ikäänkuin ikävöiden jotakin ja veti siten joulukuusen mukanaan.

Boleslav veti sen hänen altansa pois ja asetti ikäänkuin varjostimeksi itsensä ja tytön välille. »Huomenna täytyy tehdä laudoista jonkinlainen väliseinä», ajatteli hän.

Sitten riisuutui hän ja meni vuoteeseensa.

Tuli sammui, mutta nukkumista ei ollut ajattelemisenkaan. Ulkona riehui myrsky ja ryskytti voimattomalla raivolla lukkoja ja salpoja.

Boleslav ei tiennyt siitä mitään. Hän kuunteli nukkuvan naisen hengitystä, ja hänen rintansa kohoili raskaasti ja tuskallisesti yön pimeydessä.

XIII.

Hänen vapaasukuisuudellensa, vapaaherra

Boleslav von Schrandenille

Schrandenin linnassa.

Teidän vapaasukuisuutenne.

Täten kutsutaan Teidät tammikuun 3 päivänä *anni futuri* kello 2 aikaan jälkeen puolen päivän persoonallisesti saapumaan herra Merckelin ravintolahuoneustoon Schrandenissa ja tuomaan mukanaan tarpeelliset paperit, jotka todistavat Teidän kuulumisenne tai kuulumattomuutenne preussilaiseen nostoväkeen.

Sotilasasiain piiritoimikunnan

määräyksestä:

Kuninkaallinen maaneuvos v. Krotkeim.

Tämän kirjelmän löysi Boleslav uudenvuodenpäivän aamuna kirjelaatikosta nostosillan luota.

Hän ei heti käsittänyt kirjelmässä piilevää uhkausta, häntä hämmästytti vain, että viranomaiset olivat voineet kiinnittää huomiotaan hänen sotilaallisiin suhteihinsa. Otettuaan jälleen isänsä nimen oli hän päättänyt, että luutnantti Baumgart sai ainaiseksi kadota tietymättömiin. Hän oli täyttänyt velvollisuutensa; rohkeammin ja uhrautuvammin kuin tuhannet muut oli hän antautunut kuolemalle alttiiksi. Nyt, kun rauha oli tehty ja hän uudelleen ottanut hartioilleen perityn häpeän painavan taakan, toivoi hän saavansa olla joutavilta kynäkiistoilta rauhassa.

Vasta vähitellen hän käsitti, mitkä uudet vaarat häntä väijyivät. Ainoa, mikä tuki ja kohotti hänen tärveltyä elämäänsä, sotilaallisen menneisyyden kunnia, tahdottiin riistää pois hänen jalkojensa alta.

Turvatonna seisoi hän uhkaavan onnettomuuden edessä.

Viranomaisille oli tarpeen vain hiukkanen paha tahtoa selittääkseen, että hän oli karannut lippunsa luota, ja hänet sen mukaan tuomitakseen. Jopa itse väärän nimen käyttäminenkin voitiin näissä olosuhteissa lukea hänelle rikokseksi.

Vapaaherra von Schrandenin pojan ei tarvinnut ajatellakaan, että annettaisiin armon käydä oikeuden edellä. Ja vaikkapa hänet heti paikalla vangittaisiin ja vietäisiin sinne, missä hänen rykmenttinsä jäännökset majailivat, sota-oikeuden eteen, ei hänellä olisi oikeutta edes valittaa liikaa ankaruutta.

Hetkiseksi heräsi hänen mielessään pakoajatus, mutta uhkamielisesti naurahtaen karkotti hän sen luotaan.

Hän oli kyllin usein ollut henkeään kaupalla, niin ettei maksanut vaivaa niitä kurjia jäännöksiä, jotka hänen elämästään vielä olivat jälellä, ruveta salaa kulettamaan yön hämyssä rajan poikki Puolaan.—

Mutta kuinka Reginan kävisi? Hänen sydämensä sykki kuuluvammin, kun hän tätä ajatteli. Tytöllä ei ollut aavistustakaan siitä, mikä häntä uhkasi. Jouluyöstä alkaen oli hän puhunut Reginalle tuskin välttämättömimmistäkään asioista ja niistäkin ainoastaan tuimasti ja käskevään tapaan. Hänen kurkkuaan kuristi, kun hän katsoi tyttöön, ja hän tunsi sydämellään vuoren painoisen uhkaavan onnettomuuden aavistuksen, kun hän vain tätä ajattelikin.

Yöt läpeensä kierittelihe hän rauhatonna vuoteellaan. Regina ei liikahtanut nurkassaan.—Hän näytti sikeästi nukkuneen samassa kuin heittäytyi vuoteelleen.

Mutta hän hengitti hiljaa ja lyhyeen, ja tuontuostakin katkaisi hänen hengityksensä syvä, ähkäisevä huokaus.

Valvoiko kenties hänkin? Kuunteliko hänkin—

Niin koitti vihdoin päivä, jona Boleslavin kohtalo oli ratkaistava. Aamun sarastaessa oli hän vihdoin päässyt uneen. Nyt herätti hänet savu, joka henkeä ahdistavana tunkeutui eteisestä huoneeseen. Hän oli sinne laittanut hätävaraksi tulisijan, joka sai olla toimessaan niin kauan, kunnes leudomprien säiden tultua lasikatto saataisiin korjatuksi.

Oli kuulakan kirkas pakkaspäivä. Puiden oksilla kiului välkkyvä kuura, ja valkoisen lumivaipan ylitse levisi riutuva punarusotus.

Aamupäivän käytti Boleslav paperiensa järjestämiseen. Kaikki, mikä saattoi isän muiston huonoon valoon, oli hävitettävä, sillä oli otaksuttavaa, että jos hänet vangittiin, tulisivat jo huomenna vieraat kädet pöyhimään näitä läjiä.

Hän piti jo kirjeitä kädessään heittääkseen ne uunissa palavan valkean haltuun, mutta katsoi kuitenkin paremmaksi jättää sen tekemättä. Jos hän todellakin tahtoi ottaa isän syyn hartioilleen, ei hän saanut mitään peittää, ei mitään salata eikä kuormaansa kevennellä. Totuuden väärentäminen ei sopinut hänen arvolleen. Mieluummin hukkua häpeään kuin rakentaa elämä ja kunnia valheen perustalle.

Reginan tuodessa hänelle päivällistä oli hän kahden vaiheella, sanoisiko tytölle kaiken. Mutta miksi manata esiin liikuttavia kohtauksia? Kirje ajoi saman asian. »Jollen ennen iltahämärää ole palannut», kirjotti hän, »on epätietoista, näetkö minua enää. Kysy Wartensteinissä maaneuvoksen virastolta. Sieltä saat tietää, mihin minut on viety. Neuvon sinua lähtemään Schrandenista pikimmittäin. Lahjotus turvaa tulevaisuutesi. Mitä minulle kaiken jälkeen vielä jää, sen saat lisäksi. Hyvästi ja kiitos kaikesta.»

Hän pani paperin huomaamattomaan paikkaan, jottei Regina sitä löytäisi ennenkuin huonetta siistiessään. Sitten laittautui hän taipaleelle. Hänen mielensä oli tyly ja katkeroitunut. Hänen ei pistänyt päähänsäkään sanoa jäähyväisiä.

Kun hän kulki Reginan ohitse eteisessä, jossa tämä puuhaili tulisijansa ääressä, häivähti hänen mielessään halu puristaa hänen kättänsä. Mutta hän karkotti tämän halun tytön tähden, ei suonut hänelle sanaa eikä katsettakaan. Nostosillan luona näki hän parven töllisteleviä poikasia, jotka näyttivät häntä väijyneen ja hänen lähetessään juoksivat kovasti meluten ravintolaan.

»Airueeni!» tuumi hän nauraen...

Samaan aikaan eivät »Mustan Kotkan» tarjoiluhuoneeseen enää läheskään mahtuneet sinne paltoutuvat vieraat. He olivat ahtaantuneet kasaan aina kauas kirkkomäelle asti ja tappelivat keskenään paremmista paikoista. Jokainen tahtoi omin silmin nähdä Schrandenin viimeisen vapaaherran kukistumisen.

Oli jo kulunut lähes kolme kuukautta siitä, kun anomuskirja oli lähetetty maakunnan ylimmille viranomaisille, ja isänmaan ystävistä alkoivat innokkaimmat epäillä hyvän työnsä menestystä. Vihdoin saapui maaneuvoksen virastosta ilosanoma, että oli määrätty päivä v. Schrandenin alias Baumgartenin asian kuulustelua varten, ja anomuskirjelmän allekirjottajat kutsuttiin olemaan tilaisuudessa läsnä.

Schrandenilaiset olivat juhlallisesti varustautuneet. Kolmeen päivään eivät he olleet selvää hetkeä nähneet. Ne kotiinpalanneet nostoväen sotilaat, joilla vielä oli litewkansa, olivat pukeneet sen ylleen, näkyipä joukosta pistimiä ja miekkojakin. Olihan mahdollista, että tuomio pannaan heti paikalla täytäntöön.

Yhden ajoissa oli maaneuvoksen reki saapunut ja kuten tavallista pysähtynyt pappilaan, jossa herra Merckel ja hänen poikansa seisovat valmiina toivottaakseen hänet tervetulleeksi. Kuskipukilla ei ollut istunut mitään santarmia, ja se oli schrandenilaisia suuresti oudostuttanut. Mutta olivathan he täällä valmiit hengellään ja omaisuudellaan pahantekijän kuletusta auttamaan.

Vähän vaille kahden aikaan oli maaneuvos yhdessä vanhan kirkkoherran kera lähtenyt pappilasta

ja mennyt takaovesta ravintolaan, jonka kynnyksellä herra Merckel vanhempi toistamiseen otti hänet mitä palvelevimmalla kohteliaisuudella vastaan; silläikaa Felix seisoi alakuloisena syrjässä, sillä hän oli huomannut, etteivät siviiliviranomaiset osottaneet hänelle tarpeellista kunnioitusta.

Maaneuvos von Krotkeim oli pitkänhuiskea, laiha mies, jonka kapeilla hartioilla harmaa leijonapää vaivaloisesti pysyttelihe kunnioitusta vaativassa asennossa. Vastoin ajan muotia oli hän kasvattanut poskipartansa niin pitkäksi, että harmaa partapörhö sulautui korvien takana aaltoilevaan leijonanharjaan.

Herra von Krotkeimilla oli suuret ansionsa isänmaan asestamisessa.—Kaksi vuotta sitten oli hän ollut maataomistavan aateliston edustajana kuuluisilla maapäivillä, joita isänmaan oli kiittäminen nostoaen perustamisesta. Hän oli ylistänyt vanhaa Yorkia ja ollut mukana hommaamassa adressia kuninkaalle. Sen jälkeen oli hän rientänyt takaisin kotiseudulle omiin käsin asioita järjestämään, ja oli onnistunut niin hyvin, että hänen piirinsä mainittiin yli koko maan loistavana esimerkkinä. Sitte saapuivat turhamaisuuden, itserakkauden ja omanhyödyn sotarosvot hänen luoksensa. Mikä hänen toimintansa alussa oli ollut sulaa iloista uhraavaisuutta, muuttui vähitellen hänen oman persoonallisuutensa jalustaksi, muistopatsaaksi, joka julisti maailmalle hänen omaa kuuluisuuttaan.—Muuten oli hän, jo kauan ennenkuin sanoma Kissanportaan tihutyöstä oli levinnyt maailmaan, ollut Schrandenin suvun katkera vihollinen. Hyvää ei siis ollut häneltä odotettavissa.

Saapuessaan kirkkomäelle oli Boleslav sanonut jäähyväiset kaikille toiveilleen. Tyynenä, miltei välinpitämättömänä, asteli hän kohden joukkoa, joka murina ympäröi ravintolan ovea. Vain yhden ainoan aran katseen heitti hän pappilaa kohden. Hän oli näkevinään siellä ikkunassa vaaleat kasvot, jotka kiireimmittään katosivat, kun hän väsyneesti hymyillen tervehti niitä kohden.

Joukko otti hänet vastaan vahingonilon murinalla, muuri jakautui vapaasta tahdostaan kahtia, sillä siksi paljon oli heillä kaikilla ymmärrystä, että hänen oli oltava paikalla, jos mieli häväistyksestä tulla mitään.

Herrashuoneen ovella seisoi hän leijonapäisen miehen vastassa, ja tämän molemmille puolille olivat asettuneet kirkkoherra ja vanha Merckel, Felixin nojautuessa ikkunalautaan ja koettaessa asettua ylhäisen huolimattomaan asentoon. Entinen nuoruuden leikkiveri oli nyt niin syvällä hänen alapuolellaan, ettei enää maksanut vaivaa edes vihoissaankaan kiinnittää häneen huomiotaan. Sitä ystävällisemmin hymyili vanhus Boleslavia kohden. Ja tämä hymyily ei olisi voinut olla sydämellisempi eikä alamaisempi, vaikka Boleslav olisi saapunut kaikkia läsnäolijoita kestittämään hänen muskottiviinillään.

Kirkkoherran kulmien alta välähti salama, ja maaneuvos katseli käsiään, jotka olivat valkoiset ja solmuiset kuin luurangolla.

Boleslav tunsi rintansa paisuvan ylpeydestä.

Hänen kätensä kaikkia vastaan ja kaikkien kädet häntä vastaan! Siinä oltiin ja siinä pysyttäisiinkin.

Joukosta huusi lallattava ääni jonkun ruokottoman sanan hänen jälkeensä. Ja schrandenilaiset nauroivat.

»Hän on tytön isä—onneton isä», kuiskasi herra Merckel surkutellen maaneuvoksen korvaan.

»Jos te olette minut tänne kutsunut», huusi Boleslav, »niin vaadin teiltä turvaa tämän joukkion loukkauksia vastaan.»

Maaneuvos siristi silmiään ja kumarsi.

»Hiljaa, hyvät ihmiset», pyysi hän sivellen sileäksi ajeltua leukaansa, ja mielistellen lisäsi hän: »Rauhanhäiritsijät annan ajaa ulos.»

Sitten tarttui hän vihertävään salkkuun, joka oli pöydällä. Hänen takaansa tuli näkyviin pieni, harmaa miekkonen, joka innokkaasti terotti pitkäsulkaista hanhenkynäänsä. Pöytäkirjuri nähtävästi.

Kuulustelu alkoi. Jäätävällä kohteliaisuudella teki maaneuvos pääkysymyksensä. »Missä kaikkialla olette oleskellut—onko lupa kysyä?»

Boleslav mainitsi paikat.

»Sanoillenne kaikki kunnia, herra parooni, mutta voitteko ne todistaa?»

»En.»

»Mihin aikaan ulottuvat tiedonantonne?»

»Vuoden 1813 kevääseen.»

»Ja silloin?»

»Menin sotaväkeen.»

»Voitteko sen todistaa?»

»En.»

»Valitan syvimmästi—mutta von Schrandenin nimeä ei ole luetteloissa.»

»Minulla oli toinen.»

»Baumgart?»

»Niin.»

»Miksi niin?»

Boleslav puri huulensa yhteen. Syntyi äänettömyys.

»Ahaa!» kajahti voitonriemuinen ääni ikkunan luota. Tämä huuto auttoi Boleslavin vaikeasta asemastaan.

»Oikea nimeni olisi tuottanut minulle vaikeuksia.»

»Miksi niin?»

»Koska sen oli tahrannut huhu, jota vastaan en voinut taistella.»

»Mikä huhu?»

Oli selvää, että tämä mies tahtoi häntä ensin kaikin voimin nöyryyttää ennenkuin hänet kokonaan musersi.

»Tiedätte kyllä mikä», mutisi Boleslav hampaidensa välitse.

Maaneuvos kumarsi syvään. »Pyydän siitä huolimatta vastaamaan kysymykseeni.»

»Ja minä kieltäydyn.»

Joukosta kuului ivanauria. »Lopettakaa leikki lyhyeen—pistäkää hänet rautoihin», päästi kuuluviin sama lallattava ääni, joka äsken oli huutanut haukkumasanan.

Maaneuvos huiskutti lepyttävästi pitkällä, valkean hohtavalla kädellään.

»Onko hänen kieltäytymisensä merkitty pöytäkirjaan?» kysyi hän kääntymättä.

Hänen takaansa vastasi ynisevä ääni: »On kyllä», mikä schrandenilaisia suuresti huvitti.

Hämmentymättömällä kohteliaisuudella jatkoi maaneuvos: »Mutta saan kai tietää joukon, johon teidän vapaasukuisuutenne kuului?»

Boleslav antoi tarpeelliset tiedot. Hän mainitsi myös toverinsa Heiden kylästä.

Maaneuvos selaili ikävystyneenä salkkuaan. Joukkokunta, jolla oli nimenään »vapaaehtoiset jääkärit», ei kiinnittänyt hänen mieltään.

»Siellä valittiin teidät ... upseeriksi?»

»Niin.»

»Sanoillenne kaikki kunnia, mutta voitteko s e n todistaa?»

»En.»

»Tämä pantakoon pöytäkirjaan. Ja sitten siirrytte nostoväkeen?»

»Niin.»

»Mistä syystä?»

Boleslav viittasi nuoruutensa leikkitoveriin. »Koska en tahtonut kohdata tuota miestä.»

Felix purskahti rämökkään nauruun. »Hänen vehkeensä olisivat silloin»—sanoi hän, mutta maaneuvoksen viittaus sai hänet vaikenemaan.

»Mihin rykmenttiin, jos saan kysyä?»

Boleslav mainitsi komentajan nimen.

Maaneuvos kumartui salkkunsa ylitse, niin että harmaa harja peitti kuivat, kaidat kasvot miltei kokonaan.

»Tämä ainakin käy yhteen tietojeni kanssa», sanoi hän lukiessaan.—»Siellä oli luutnantti Baumgart, joka aselevon aikaan astui rykmenttiin. Sitäpaitsi oli armeijassa vielä neljä samannimistä upseeria. Mutta kysymyksessä oleva, joksi väitätte itseänne, on maaliskuun 1 ja 3 päivän välillä kuollut Marnen taistelussa.

»Mistä sen tiedätte, herra maaneuvos.»

»Se on merkitty luetteloon, herra parooni! Eräällä lähettiläsratsastuksella ovat hänet ampuneet Marmontin osaston krenatöörit.»

Boleslav tunki, kuinka kuuma verivirta tulvahti hänen päähänsä. Hänen elämänsä vaikeimmat ja uljaimmat hetket tulivat ilmielävänä hänen sielunsa silmien eteen. »Se on erehdys», huudahti hän, »luutnantti Baumgart joutui pahoin haavotettuna vihollisten käsiin, mutta pääsi sieltä hengissä.»

»Ja toivotte siis, että teidät tunnustetaan tuoksi kuolleeksi lähettilääksi?»

»Luulen sen toiveen kyllin selvästi ilmaiseeni.»

»No hyvä—sittenpä myöskin tiedätte, millä asialla mainittu lähettiläs liikkui.»

»Tietysti.»

»Pyydän sen ilmottamaan.»

»Oli julistettu kehoitus, että ne ilmottautuisivat, ketkä vapaaehtoisesti tahtoivat viedä kenraali von Kleistille erään määräyksen. Päivää ennen oli eräällä virralla, nimeltään Therouanne, tapahtunut ottelu, jossa kenraali oli osastoineen eristetty pääjoukosta. Marsalkkojen Marmontin ja Mortierin joukot olivat tunkeutuneet väliin, niin että oli mahdotonta toistaiseksi jälleen yhdistyä; sen lisäksi sanottiin itse Napoleonin olevan tulossa.—Nyt päätti sotamarsalkka Blücher yhtäkkiä vetäytyä takaisin, luullakseni siksi, että ehtisi saapua lisäväkeä. Tästä oli kenraalille vietävä tieto tavalla millä tahansa, jottei hän jäisi enää erilleen. Sana oli vietävä öiseen aikaan vihollisten etuvartioiden ohitse. Vapaaehtoisesti tarjoutuneista annettiin minulle etusija.—Majuri von Schack vei minut sotamarsalkan eteen.—Hän antoi minulle kirjeen.»

»Pyydän, odottakaa hetkinen», keskeytti hänet maaneuvos ja luki innokkaasti papereitaan, sitten sanoi hän huolettomasti: »Ja tämä kirje sisälsi luonnollisesti määräyksen, josta oli kysymys?»

»Ei.»

»Mitäs sitten?»

»Tämän kirjeen tarkoitus oli eksyttää vihollisia siinä tapauksessa, että minut ammuttaisiin. Määräyksen ilmotti sotamarsalkka minulle suullisesti. Minun täytyi oppia se ulkoa.»

»Kuinka se kuului?»

»Palausmarssia salatakseni hyökkään huomenna vihollisen vasempaan kylkeen. Kenraali von Kleist ei ota osaa taisteluun, vaan koettaa sille aikaa saapua eteläänpäin Marnevirralle, päästäkseen minun kanssani yhteyteen. Kaikki sillat on ylimentyä räjäytettävä.»

Maaneuvos nyökkäsi. »Ja sitten, herra—luutnantti?»

»Sitten vein käskyn perille.»

»Teidän siis onnistui päästä päämääräänne?»

»Toivon, herra maaneuvos, että sodan historia on siitä antanut teille todistuksen.»

»Hm!... Missä tilaisuudessa teidät haavotettiin?»

»Palatessani.»

»Miksi ette jäänyt sinne, missä olitte?»

»Siksi, että olin sotamarsalkalta ottanut tuodakseni erään vastailmotuksen.»

»Tämän toisen uhkaryityksen olisitte voinut säästää itseltänne.»

»Olisin voinut säästää ensimmäisenkin.»

»Tahdoitte saavuttaa mainetta.»

»Tahtoisin muun ohella päästä tämän kuulustelun hauskuudesta.»

Maaneuvos ojensihe ja heitti leijonanharjansa taaksepäin: »Sallikaa minun huomauttaa, että seisotte kuninkaan edustajan edessä, herra parooni von Schranden.»

»On sillä hävyttömyyttä», kuului murina ikkunan luota.

»Seison tuhoajani edessä», vastasi Boleslav katsoen lujasti maaneuvoksen silmiin.

Tämä silmäili nyrpeästi hymyillen papereitaan. »Tästä johdun tutkinnon viimeiseen osaan», jatkoi hän. »Ei ole epäilemistä, että ilmotuksenne perustuvat tarkkaan asiain tuntemiseen ja että todennäköisesti olette, kuten väitätte, samainen schlesialaisessa majuri von Wolzogenin komentamassa nostoväessä palvelleet Baumgart. Mutta tämän kanssa on ristiriidassa eräs seikka. Tuntuu näet mahdottomalta, että mainittu Baumgart, joka näyttää olleen kaikin puolin urhoollinen ja kunnianherkkä upseeri, olisi katsonut hyväksi lippunsa pettäjän tavoin kääntää salaa selkensä armeijalle, jossa hän oli niittänyt kunniaa ja haavoja. Täytyihän hänen tietää, ettei sotajoukko saa niin vain hajota kuin mikäkin varpusparvi. Ja erittäinkin nostoväki—hänen rintansa paisui, hänen leijonanharjansa näytti pöyhistyvän,—»kunniakas nostoväki, joka kaiken aikaa oli osottanut pitkin linjaa seisovansa ensi rivissä niin urhoollisuuteen kuin järjestyksenrakkauteen ja kuriinkin nähden. Vapaaherra von Schranden, toivon, ettei luutnantti Baumgart ole itseään tehnyt syyppääksi tähän hairahdukseen ja soisin sentähden hänen saaneen surmansa.»

Boleslav tunki ratkaisun lähestyvän. Hänen katseensa liiteli ympärinsä. Kaikkiällä näki hän silmiä, jotka hehkuivat vihasta ja kostonhimosta. Felix Merckel oli laskenut kätensä miekan kahvaan, ikäänkuin olisi kysymyksessä heti kohta hyökätä hänen kimppuunsa. Hänen takanaan olevasta joukosta kuului esille vedettyjen aseiden kalinaa. Isännän lihavat kasvot hymyilivät hänelle vahingoniloisina.—Ainoastaan vanha kirkkoherra oli nojannut pörröisen päänsä molempiin käsiinsä ja tuijotti eteensä lattiaan.

»Ei ole minun syyntä, herra maaneuvos, että kuollut jälleen herätetään henkiin. Hän on luullakseni täyttänyt velvollisuutensa. Hänen olisi saanut antaa levätä rauhassa.»

Maaneuvos kohautti olkapäitään. »Mutta kun häntä vastaan nyt kerran on tehty ilmianto—»

»Ilmianto?» huusi Boleslav vihasta leimahtaen. Hänen katseensa suuntautui nuoren Merckelin silmiin. Niistä hän luki tuhonsa esihistorian, minkä häpeä ja raivo olivat niihin kirjottaneet. Hän nyökäytti hymyillen päätänsä.

»Tahdon kyllä sota oikeuden edessä vastata puolestani. Olin siihen valmis ja pyydän, että minut vangitaan.»

Joukko tunkeutui eteenpäin täyttääkseen hänen pyyntönsä heti paikalla.—Boleslav, joka tähän asti oli seissyt kynnyksellä, työnnettiin pöytä kohden ja joutui seisomaan aivan maaneuvoksen vastassa, takanaan nyrkit, jotka jo tavottelivat hänen niskaansa.

»Kärsivällisyyttä, rakkaat ystävät», sanoi maaneuvos sävyisän ystävällisesti. »Ken häneen satuttaa kätensä, se itse joutuu vangituksi.—Vielä kysymys, herra parooni.—Kun teidät oli otettu vangiksi, kuten väitätte, kuinka ette sitten myöhemmin vankeja vaihdettaessa tullut säännöllisesti rekisteröidyksi ja takaisin palauteuksi?»

»Ranskalaiset jättivät minut, koska olin pahoin haavotettu, äkkiä lähtiessään jällelle. Talonpoikaisväestö korjasi minut kentältä. Makasin kuukausia siellä vuoteen omana. Kun vihdoin kykenin jättämään pelastajani, oli rauha tehty, eikä ketään liittoutuneista ollut läheisyydessä.»

»Sanoillette kaikki kunnia, vapaaherra, mutta voitteko kentiesi tämän millään todistaa?»

»En muulla kuin arvillani, herra maaneuvos.»

»Hm!—Pantakoon tämäkin pöytäkirjaan.»—Hän kakisteli kurkkuaan ja pyyhkäisi harjansa taaksepäin, sitten alotti hän ikäänkuin ottaen vauhtia pitkään juhlapuheeseen:

»Hyvät herrat! Urhoolliset nostoväen miehet ja Schrandenin asukkaat! Nostoväen perustaminen on uuden auringon nousu, auringon, joka tästedes on iät kaiket loistava Preussinmaan kunnian taivaalla. Riemuitkaamme onnesta, kun olemme saaneet elää ajassa, joka on vaatinut meiltä niin paljon suurta, ja riemuitkaamme kaksin kerroin siitä, että olemme osottautuneet vastaavamme tätä ajan vaatimusta. Erittäinkin tämä piiri. Ja tässä piirissä ei suinkaan vähimmin Schrandenin seurakunta. Katselkaamme vain ympärillemme. Monet synkät kuvat vierivät muualta silmiemme eteen. Kuningas kutsui, mutta kaikkiällä ei hänen kutsumuksensa herättänyt iloista vastakaikua.

Oi, ystäväni, sydämemme vuotavat verta, kun kuulemme, että esimerkiksi Konitzin ja Stargardin piireissä asekelpoiset miehet pakenivat metsiin ja viljapeltoihin ja että täytyi panna toimeen oikea ajometsästys, jotta heidät olisi saatu kiinni, että toisaalla tuhannet karkasivat rajan taakse asevelvollisuuttaan pako, ja että jo muodostuneet komppaniat harvenivat jälleen öisten joukkokarkaamisten johdosta. Kuinka toisin olikaan laita piirissä, jota minulla on ilo johtaa!—Ystävät ja toverit! Wartensteinin piirissä joutui nostoväki kahdessa viikossa valmiiksi asetettuna ja varustettuna paikoilleen. Rivit olivat puolta vahvemmat kuin hallitus oli meille määrännyt, ja kahdeksankymmentä prosenttia oli vapaaehtoisia. Niin, ja Schrandenin seurakunnasta oli pelkkiä vapaaehtoisia.»—

Väkijoukko kohotti eläköönhuudon, ja kirkkoherra nyökäytti julman tyytyväisesti hymyillen päätänsä. Hän tiesi hyvin, kenen työtä tämä oli.

»Myönnän kyllä» jatkoi maaneuvos heittäen Boleslaviin jäätävän syrjäsilmyksen, että

»Schrandenin seurakunnalla oli ruma häpeätahra pestävänä»,—muutamia kirouksia pääsi kuuluviin—»tahra, joka kaikista mainetöistä huolimatta on ainaseksi tarttunut kiinni nimeenne», kiroukset tulivat äänekkäämmiksi—»mutta jos kuninkaan armo kääntää siitä katseensa pois ja suvaitsee ottaa huomionsa ainoastaan Schrandenin nimen valoisimmat puolet, ei tämä suinkaan ole vähimmässä määrin luettava tämän asestamisen ansioksi, asestamisen, jonka johtajaksi minä ylpeydellä ja ilolla saan itseni mainita. Kuninkaan armo—»

»Mitä hän jutteleekaan kuninkaan armosta?» ajatteli Boleslav. »Tekisi asiasta pikaisen lopun!»

»Kuninkaan armo on runsaasti vuotanut ylitsemme, on meidät melkein hukuttanut siunauksellaan. Ja ken kaikkein ensiksi hedelmiä korjaa, hän muistakoon, että urhoolliset nostoväen miehet—eikä suinkaan vähimmässä määrin heidän järjestäjänsä—ovat kylväneet sen kylvön, jonka satoa hän nyt korjaa.» Hän selaili papereitaan ja jatkoi sitte: »Lakit pois, urhoolliset schrandenilaiset,—hiljaa, nostoväen miehet,—pyydän, olkaa hyvät ja nouskaa, herrat,—ken siellä takana ei ota lakkia päästään, hänet heitetään pellolle—minulla on kaikkein korkein, armollinen käskykirje teille luettavana. Se kuuluu:

'Mikäli näyttäytyy todeksi, että vapaaherra Boleslav von Schranden, Schrandenin linnassa, on sama henkilö kuin luutnantti Baumgart 15. schlesialaisessa nostoväkirykmentissä, ja mikäli varmistuu, kuten niin urhoolliseen upseeriin nähden täytyy edellyttää, ettei ole tapahtunut mitään kurjaa karkausta, niin nimitän hänet nostoväkeni kapteeniksi, luovutan hänelle piiriinsä kuuluvan komppanian komennon ja annan hänelle palkinnoksi erinomaisesta urhoollisuudesta ensi luokan teräsristin.—Nämä ylennykset ilmottakoon hänelle piirin maaneuvos niiden läsnäollessa, jotka ilmiantokirjelmän ovat allekirjottaneet.

Friedrich Wilhelm, *Rex.*'»

Seurasi pitkä äänettömyys. Schrandenilaiset isänmaan ystävät seisoivat töllistellen toisiaan. Luutnantti Merckel oli lyyhistynyt ikkunalaudalle. Hänen sormensa tempoivat kiihkeästi ristiä, joka välkkyi hänen takkinsa mustien kiinnikenuhojen välissä.

Boleslav tunsi kuinka hänen päässänsä humisi ja soi. Hänen täytyi tarttua ovenpieleen, sillä hän pelkäsi pyörtyvänsä. Ilosta hän ei tuntenut jälkeäkään, ainoastaan katkeruuden tunne, jota hän kauan oli väkivoimin hillinnyt, kuohahti hänessä valloilleen. Hän puri hampaansa yhteen. Hän pelkäsi puhkeavansa kyyneliin.

Maaneuvos veti levättinsä takataskusta esiin mustan rasian, jonka hän ojensi Boleslaville ylen kohteliaasti kumartaen.

Kansi ponnahti auki, ja sinisestä samettipohjasta loisti Boleslavia vastaan valkoinen hohde, joka sädekehän tavoin ympäröi yksinkertaisen, mustan teräsesineen. Liikutuksensa puuskassa tarttui hän siihen ja ojensi oikean kätensä maaneuvosta kohden.

Silloin astui tämä askelen takaperin, katseli pitkää, valkeaa solmukättään tarkkaavaisesti kaikilta puolin, ikäänkuin peläten sen vahingoittuneen kunniamerkkiä antaessa, ja kätki sen sitten selkensä taakse.

»Herra maaneuvos, tarjosin teille käteni», huusi uhkaavasti Boleslav, jonka kasvoille uusi häväistys oli ajanut vihan punan.

»Hänen majesteettinsa antoi tehtäväkseni ilmottaa teille hänen kaikkein korkeimman tahtonsa; kädenlyöntiin asti ei tehtäväni ulottunut.»

Samassa lennähti Boleslavin jalkoihin aivan samanlainen risti kuin se, minkä hän oli saanut.—Felix Merckel oli sen reväissyt rinnaltaan. Vilpittömästä vihasta hehkuen astui hän virkamiehen eteen, jolta hänellä, kuten hän nyt tiesi, ei ollut mitään pelättävää, ja huusi: »Siinä on! En huoli siitä enää! Jokaisen urhoollisen sotilaan täytyy hävetä sitä kantaessaan sen jälkeen kuin tu o on sen saanut.»

Boleslav päästi raivon ja tuskan huudon ja syöksähti nyrkki ojossa häntä kohden.

Felix Merckel tempasi miekkansa ja oli sillä iskemäisillään aseetonta.

Ravintolan isäntä heittäytyi molempain väliin. Maaneuvos huvittelihe huiskuttamalla tynnyttävästi käsiään, ja vanha kirkkoherra seisoi katsellen ympärilleen hehkuvin silmin.

Hän tunsi schrandenilaisensa. Hän näki murhanhimon heidän silmissään.

»Takaisin!» jyrisi hänen raudalta kalskahtava äänensä yleisen melun keskeltä. Käsivarret levällään hypähti hän ovelle, jossa etumaiset jo olivat kohottaneet pistimensä ja sauvansa iskeäkseen niillä takaapäin vihattuun päähän.

Boleslav kääntyi ja näki kauhukseen, kuinka lähellä kuolemaa hän seiso.

Kirkkoherra oli tarttunut ovenpieleen ja asettui sisälle tunkeutuvain painoa vastaan.

Voiko tämä vanhuuden heikontama ukko hillitä valloilleen päässeen susilauman rynnäkköä? Eikö tuo murhanhimoisen uteliaisuuden hyöky ole purkautuva häntä vastaan?

Tosiaankin heikko turva! Ja tämä oli ainoa, sillä maaneuvoksesta, jonka kädet notkeina kuin liehuvat liinat hohtivat päiden yläpuolella ja joka kerta toisensa jälkeen vienoimmalla huiluaänellä vakuutteli ajavansa pellolle ja pistävänsä putkaan jokaisen rauhanhäirtsijän, ei kukaan enää välittänyt.—Mies poloinen, joka oli pitänyt pöytäkirjaa, ryömi sillävälän vikisten ja voivottaen pöydän alle piiloon.— —

Boleslavin povessa huusi ääni: »Kuinka? Tämän ukonko sallit itseäsi suojella. Eikö sinussa ole miestä itseäsi puolustamaan?»

Hänen mielessään leimahti huima päätös. Kohtalo oli määrännyt tämän ratkaisevaksi hetkeksi—ja olisi raukkamaista päästää se käsistään.

Äkkiä tempasi hän ukon syrjään.

»Tämä on minun paikkani, kunnian herra», sanoi hän asettuen hänen paikalleen.

Hän tarttui oven pieliin, kuten vanhuskin oli tehnyt, ja tarjosi avoimen rintansa alttiiksi väijyskelijäin aseille.

Hänen katseensa suuntautui lujana ja käskevänä raivoavaan joukkoon. Heidän suustaan pärskyi vaahtoa häntä vastaan ja heidän hengityksensä lehahteli kuumana ja pahanhajuisena hänen kasvoilleen.

»Tässä seison», huusi hän. »Pistoolini olen jättänyt kotiin. Voitte huoletta lyödä minut maahan. Eteenpäin vaan—kellä rohkeutta on!»

Mutta rohkeutta ei ollut kellään. Hänhän ei seissyt enää heihin selin.

Miekat vaipuivat ja pistimet sukelsivat piiloon.

»Hyvä—ette siis tahdo murhata», jatkoi hän halliten heitä katseellaan. »Tahdotte käyttäytyä kuten ihmiset ettekä kuten villipedot. Niinpä tahdon teitä puhutella kuten ihmisiä. Astukaa takaperin ja käyttäytykää tynesti.»

Joukko alkoi huojua, kynnyks jäi vapaaksi.

»Ja nyt puhukaa! Mitä tahdotte minulta?»

Ainoatakaan ääntä ei kuulunut vastaukseksi. Huoneessa kuului ainoastaan hengittävään keuhkojen huohotus.

»Vihaatte minua—tavottelette henkeäni—hyvä—sanokaa minulle— miksi? Täällä seisoo kuninkaan edustaja, kuninkaan, jota me kaikki palvelemme ja jolla on kaikki tuomiovalta kädessään. Täällä seisoo Jumalan edustaja, Jumalan, johon minä uskon kuten tekin. Alistun molempain tuomioon. Nyt voitte valittaa... Mitä olen teille tehnyt?»

Äänettömyys jatkui. Vain entinen lallattava ääni kohosi joukosta, mutta sammui kohta hiljaiseen korahdukseen.—Oli ikäänkuin se olisi väkivoimin tukahutettu.

»Olette vaiti. Ette tiedä mitään. Ja te, hyvät herrat, auttakaahan toki kansa parkaa vauhtiin. Tuossa on risti, kansakunnan korkein kunniamerkki, jonka joku on heittänyt maahan, koska se muka on tahrautunut siitä, että minulla on samanlainen. Tuolla on joku toinen, joka kieltää minulta kädenlyönnin, minkä jokainen tavallisesti antaa jokaiselle, ken ei ole lurjus. Ei tee mitään, herra maaneuvos, vaikka kantaja ja tuomari tällä kertaa yhtyvät samaan persoonaan. Kantakaa vain, tuomitkaa vain, suostun siihen.»

Syntyi uusi äänettömyys. Maaneuvos siveli hämillään poskipartaansa.

»Ja te, arvoisa kirkkoherra,—minun ei sovi vaatia nuoruuteni kasvattajaa tilille—mutta te olette muutama kuukausi takaperin osottaneet minulle ovenne. Ettekö te tahtoisi ruveta seurakuntanne puhemieheksi?»

Vanhuksen leukapielet värisivät, hänen huulensa liikahtelivat, mutta äännähdystäkään ei lähtenyt. Hänen voimansa näyttivät tyhjentyneen, mutta raju, ankara katse, joka hänen pensasmaisten kulmakarvojensa alta kaivautui Boleslavin kasvoihin, ei näyttänyt ennustavan hyvää.

Boleslav naurahti. »Minun on siis itseni oltava omana syyttäjänäni», huusi hän. Hän oli kuin päihtynyt omasta rohkeudestaan. »Sinun kätesi on oleva jokaista vastaan ja jokaisen käsi sinua vastaan», riemuitsi ääni hänen povessaan. »Mielestänne on teidän kostettava isäni synnit minulle, purettava vihanne minua kohtaan, koskei se enää ylety vainajaan. Hyvä—olen hänen perijänsä. Otan hänen syynsä hartioilleni enkä kieltäydy sovittamasta, mikäli oikeus minulta sovitusta vaatii. Mutta miksi ei ole puututtu vainajaan? Miksi ei käyty oikeutta häntä vastaan? Miksei häntä laahattu mestauslavalle, jos hän sen ansaitsi? Herra maaneuvos, kysyn teiltä, joka edustatte valtiomahtia, miksi valtio vaikenä ja salli sen, että nämä urhoolliset miehet, joille ei ole mitään

pahaa tapahtunut, ryhtyivät koston, niin lapselliseen, niin julmaan, että ainoastaan verenhimoisten raakalaisten aivot voivat sellaista keksiä? Koston teosta, jota en myönnä enkä kiellä, mutta joka aina tähän päivään on ollut peittyneenä pimeään? Kuinka se tapahtui, jos se tapahtui—kuka teistä sen tietää? Ja siitä huolimatta olette häntä ja hänen sukuaan halveksineet, vainonneet, tehneet heidät kunniattomiksi ja oikeudettomiksi.—Niinpä vetäkää meidät oikeuteen, minut ja vainaja ja— —», hän vaikenä hämillään, hän ei voinut päästää Reginan nimeä huuliltaan... Kirkkoherran silmistä leimahti salama häntä kohden... Päästen jälleen tasapainoonsa, jatkoi hän: »Kysykää, puhukaa, valaiskaa pimeys ja sitten tuomitkaa... Mutta tuomitkaa silloin myöskin tihutyö, joka on tuhonnut kartanoni ja omaisuuteni, jonka johdosta minun on pakko asua raunioissa kuin metsänpedon, ja joka vielä rankaisematonna huutaa taivaan kosta — — —Muista rikoksista en tahdo puhua, en siitä, että minua ja— — —väkeäni uhkaatte murhalla ja kuoliaaksi lyömisellä, en siitä, että tahdoitte estää isäni ruumiin viemisen kirkkomaahan,—sen annan teille anteeksi... Mutta linnani polton, sen vannon teille kostavani. Tähän päivään asti olen uskonut, että oikeuden valo olisi minulta sammunut, mutta jos niin on, sytytän sen jälleen. En tahdo levätä, ennenkuin olen sytyttäjän vetänyt päivän valoon, ja silloin Jumala armahtakoon kaikkia niitä, jotka häntä ovat auttaneet ja hänen tekoaan salanneet!»

Joukossa syntyi uudestaan levottomuutta. Etumaiset tunkeutuivat vielä kauemmaksi takaperin ikäänkun varoen suuttuneen miehen kosta. Ikkunan tienoolta kuului pari kolme käheää naurunhykähdyttä, jotka sentään tukeutuivat alkuunsa.—

Herrashuoneessa koetti jokainen kaikin voimin näyttää siltä, kuin ei olisi kuullut Boleslavin sanoja. Maaneuvos, joka erittäinkin näytti kiusallisesti liikutetulta, selaili kiihkeästi asiakirjojaan. Vanha Merckel tyrkytti tavattomalla innolla vastahakoiselle pojalleen takaisin ristiä, jonka oli kaapannut lattialta. Harmaa miespahainen, joka oli jälleen ryöminyt pöydän alta esiin, hankaili ahkerasti pölyä polvistaan.

Ainoastaan vanha kirkkoherra seisoj varuillaan. Hän nojasi rystösensä pöytään ja valkoinen, ohut tukka, joka ympäröi kaljua päälakea, vapisi hiljaa. Kuten petolintu, joka on iskemäisillään saaliinsa kimppuun, seisoj hän siinä korppikotkan kasvoineen ja hehkuvine silmineen, joiden yllä töröttivät valkoiset kulmakarvat.—

Jos Boleslavin katse olisi tällä hetkellä kiintynyt häneen, olisi hän jättänyt uudet kysymykset ja vaatimukset sikseen. Mutta hän tahtoi juoda voitonmaljansa viimeiseen pisaraan. »Jotta pääsisimme täyteen selvyyteen», huusi hän, »te ja minä,—jotta kaikki tietäisivät, kenen puolella meistä on oikeus ja kenen vääräisyys, kysyn täten: kellä teistä on minulta mitään vaadittavaa? Kenelle olen tehnyt jotakin pahaa? Kellä on minua vastaan valittamista?»

Silloin kajahti hänen takanaan kirkkoherran ääni: »Onko puuseppä Hackelberg saapuvilla?»

Boleslav hätkähti. Kuten tuomarin ääni oli tämä kumeänkäheä jyrähdys tunkeutunut hänen korvaansa. Hän ei tiennyt, mitä hänen ylitsensä oli purkautumaisillaan, mutta hän tunsj, ettei se ollut hyvää.

Joukko liikehti toisiaan lykellen ja sysien. Puoleksi työnnettynä, puoleksi vedettynä ilmaantui rappeutunut juopporenttu eturiviin. Hän koetti puolustautua, hän mukiloj nyrkeillään ympärilleen, ja vielä kynnyksellä seistessään koetti hän kyyristyä ja piilottua takanaan seisojan käsivarren tai olkapään suojaan.

»Älä pelkää, Hackelberg», sanoi kirkkoherra. »Ei sinulle tehdä mitään.»

Silloin uskalsi hän ojentautua ja lasimaisista silmistään suunnata aran, kysyvän katseen korkeihin herroihin, joiden edessä hän seisoj.

»Mitä tämä on?» kysyi maaneuvos närkästyneenä. »Miksi tuollaisen sallitaan juoksennella vapaana?»

»Koska ei uskalleta koskea hänen onnettomuuteensa», vastasi kirkkoherra.

Herra Merckel vanhempi tunkeutui esimiehensä luo ja kuiskutti surumielisesti hymyillen hänen korvaansa. »Surkuteltava isä raukka, josta teidän ylhäisyydellenne kerroin.»—Mutta vakavasti huolissaan silmäilj hän etumaisia schrandenilaisia, joiden kourat olivat valmiina tarpeen vaatiessa tarttumaan juopporenttuun ja toimittamaan hänet pois näkyvistä.

»Eikö sinulla ole mitään sanottavaa?» kysyi kirkkoherra.

»Mitä minulla pitäisi olla sanottavaa, herra kirkkoherra?» lallatti hän, uudelleen kyyristyen, ja veti takkinsa riekaleita peitoksi paljaalle rinnalleen.

»Eikö sinulla ole mitään valittamista?»

»Antakaa minun mennä», marisi hän. »Ei minulla ole mitään valittamista.»

»Eikö h ä n t ä k ä ä n vastaan?» Hän viittasi Boleslaviin.

Sammuneissa silmissä leimahti synkkä liekki. Nyt hän käsitti. Vanha Merckel nyökkäsi hänelle kehottavasti, ja käsittäen tehtävän, joka hänellä täällä oli suoritettavanaan, alkoi hän,

kyynelherkkänä kuten juoppo ainakin, katkerasti itkeä. Mustilla käsillään tuhri hän kasvojaan, niin että ne pian näyttivät pöyristyttävältä naamiolta.

»Isä parka, isä parka!» surkutteli herra Merckel vanhempi, samalla pyyhkien silmiään.

»Miksi näytellään tätä ilveilyä?» kysyi Boleslav halveksivasti nauraen. Mutta hän oli tullut sangen kalpeaksi.

»Täällä ei näytellä, vaan käydään oikeutta», vastasi hänelle vanha pappi.

Boleslav kohautti olkapäitensä. »Olen tyytyväinen», sanoi hän, ja hänen äänensä vapisi. »Sitähän olen tahtonutkin.»

Schrandenilaiset kurkottelivat kaulojaan tulevaa näytelmää odottaen. Hiljaisuudessa, joka hetkiseksi syntyi, kuultiin väkijoukon, joka ei mahtunut ravintolaan, vaan täytti kirkkomäkeä, viettävän siellä aikaansa porpattaen ja meluten. Hälinän keskeltä kuului naisäänen hätäinen kirkaisu.

Olisikohan Regina— — —? Mutta kuinka se oli mahdollista?—Ja tämä ajatus katosi salaman nopeudella, kuten oli tullutkin.—

»Lapseni, kurja lapsi raukkani!» ulvoi puuseppä, joka nyt oli päässyt totutulle tolalleen.

»Mitä lapsellesi sitten on tehty, mies?» kysyi maaneuvos, joka ei tahtonut kärsiä, että asiain johto luisui hänen käsistään.—

»Vietetty on tyttäreni,— — — portto hänestä on tehty— —isänsydämeni on— —muserrettu— — särkynyt— —kurja olen— —yksi kirstu vain vielä—»

»Luulenpa, että olet minulle jo kerran lukenut tämän litanian», puuttui maaneuvos puheeseen. »Silloin nimittäin, kun tulin kuulustelemaan tuota naista, tytärtäsi, Kissanportaan jutussa. Jollet näinä viitenä vuonna ole oppinut mitään uutta, niin... Ja kirkkoherraan kääntyen lisäsi hän hymyillen: »Minusta näyttää, kuin tälle lurjukselle olisi annettu Virgiliuksen osa näyteltäväksi.»

Pieni harmaa miekkonen nurkassa päästi mäkättävän naurun, mutta mykistyi heti jälleen ikäänkuin pelästyen omaa rohkeuttaan.

Vanha kirkkoherra ei ollut ensinkään taipuvainen siivosti kärsimään maaneuvoksen armollisia sukkeluuksia. »Niinpä puhun puolestasi, Hackelberg», sanoi hän. »Minun puheeni sentään otettanee vakavalta kannalta—sinun, teidän kaikkien ja Herran Jumalamme edessä, Hänen, jonka pyhät lait eivät saa olla korkeain herrojen pilkkana. Vapaaherra von Schranden, olette minua kehottanut. Oletteko vielä halukas minulle vastaamaan?»

»Olen», vastasi Boleslav levottoman kärsimättömästi. Hänestä tuntui, kuin olisi hän toistamiseen kuullut ulkoa naisäänen kirkunan joukon melun keskeltä.

»Olette ottanut vastaan isänne perinnön?»

»Epäilettekö sitä?»

»Herra paratkoon! En!»

»Mitä se merkitsee?»

»Te olette omistanut senkin, mikä vääryydellä oli hänen omansa.»

»Mutta kirkkoherra ...» Boleslav tunsu ikäänkuin jähmettyvänsä. Hän tahtoi puhua, mutta hänen kurkkunsa oli kuin kiinni kureutunut. »Mihin uhmasi on joutunut?» huusi ääni hänen povessaan.

»Löysitte naisen, herra parooni, joka oli ollut isänne jalkavaimona. Löysitte hänet alennettuna, tahrattuna, lian ja rikosten peittämänä. Monivuotinen orjuus oli häneltä riistänyt kaiken ihmisarvon. Hän eli siellä kuten eläin eläimen kerällä. Tämä kurja olento kuului tänne ja kuului minulle. Minä olen hänet kasvattanut, minun käteni on valanut kasteveittä hänen otsalleen, minun käteni ojentanut hänelle pyhän ehtoollisen kalkin. Olen seurakunnan edessä Jumalalle vannonut valvovani tätä nuorta sielua, joka oli kaksin kerroin orpo sentähden, ettei se, joka hänet oli siittänyt, voinut valvoa omankaan sielunsa parasta.»

»Ah, orpo lapsi raukkani!» lallatteli puuseppä. »Vielä vain kaksi—vielä vain yksi kirstu— —»

»Olen vastuunalainen hänen puolestaan Jumalan ja seurakunnan edessä. Isältäsi en voi häntä vaatia, sillä hän seisoo Jumalan istuimen edessä; sentähden vaadin häntä sinulta ja kehotustasi noudattaen kysyn sinulta: Mitä olet tehnyt tälle sielulle?»

Boleslavin silmien edessä leijaili punertava sumu. Ja tässä sumussa kasvoi vanhan papin olento, niin että hän näytti miltei ylikuonnolliselta. Boleslav kykeni vain änkyttämään: »Mitä oli minun—mitä voin minä ...?»

Ja vanhus jatkoi: »Kuninkaamme on sinulle tänään kaikkien ihmisten edessä suonut suuren

kunnioituksen; katso nyt vain, Boleslav von Schranden, voitko kunnialla kestää Jumalammekin edessä. Kysyt mitä sinun oli tehtävä? Tämä olento, niin likaisena, niin hylkynä kuin se edessäsi makasi, oli sinulle oleva korkeampi ja pyhempi kuin mikään muu luotu olento. Mitä olet tehnyt sovittaaksesi sen syyllisyyden, jonka isäsi on kasannut tämän naisen niskoille? Oletko vapauttanut hänen henkensä siitä orjuudesta, johon hän oli vajonnut? Oletko opastanut hänen sieluaan Jumalan, laupiaan, kaikkein armollisimman luo? Oletko koettanut häntä jälleen kohottaa ihmisyyteen? Vai oletko vetänyt häntä yhä syvemmälle ja syvemmälle siihen synnin kiroukseen, johon huoneesi ja veresi on hänet kietonut? Ja ennen kaikkea yksi seikka: Kuinka olet asustanut hänen kanssansa? Kerrotaan, että autiolla saarellanne on vain yksi ainoa huone, jossa saattaa asua!—Oletko aina muistanut, että isäsi oma on jumalallisten ja inhimillisten lakien mukaan oleva sinulle koskematon? Oletko opettanut häntä rukoilemaan ja katumaan, vai oletko hänen eksytettyä mieltään yhä edelleen myrkyttänyt?... Ja oman veresi, oletko sen pitänyt puhtaana syntisistä himoista?—Vai ovatko ajatuksesi kuten villipedot kierrelleet hänen ympärillään ja hiipineet hänen jäljessään ja väijyneet häntä hänen heikkoudeksaan ... kunnes uusi häpeäteko tuli —»

»Lakatkaa!» huusi Boleslav. Niin, tosiaan hyppi, skorpiooneja tämän kristillisen rakkauden miehen suusta. Salaisimmat ajatussynnitkin osasi hän rangaista, yksin sellaisetkin, jotka eivät vielä olleet vilahtaneetkaan hänen ajatuksiinsa ja joihin hänen sentään tällä hetkellä täytyi tunnustaa itsensä syylliseksi.

Nyt tuli kaikki, kaikki selväksi! Mikä hänen ei antanut nukkua pitkinä, yksinäisinä öinä, mikä myrskynpuuskien tavoin ajeli verta hänen suonissaan, mikä hänet pakotti henkeään pidättäen kuulostelemaan, hengittikö toinen milloin nopeammin, milloin verkkaisemmin, saadakseen hengityksen epätasaisuudesta selville, että tyttö valvoi kuten hänkin, levottomasti kuulosteli kuten hänkin,—hän himosi tämän naisen ruumista, häväistyä, pahoin pidettyä, uljasta, ihanaa ruumista... Mutta rikos oli, Luojan kiitos, vasta hiiviskellyt hänen omassa povessaan. Vielä ehti työntää salvan eteen, ennenkuin se hiipi yli vaarallisten rajojen. Tähän asti oli hän tilivelvollinen ainoastaan itselleen ja hänen oli oman tuomioistuimensa edessä tehtävä selko siitä, mikä painoi hänen omaatuntoaan!— —

Kalpeana ja hämmentyneenä katseli hän ympärilleen ja näki kaikkien kasvojen jo loistavan voitonriemusta. Silloin palasi hän suunnilleen.

»Kuka antaa teille oikeuden syyttää minua sellaisesta ilkityöstä?» huusi hän kirkkoherralle.

»En syytä teitä—kysyn vain», keskeytti hänet vanhus. »Olette tullut aivan liian kalpeaksi, herra parooni, niin ettemme saata olla epäilemättä suuttumustanne.»

»Hän on tuominnut itsensä, onneton», lisäsi herra Merckel vanhempi surkutellen.

Schrandenilaiset, uudelleen toivoen saavansa tarttua hänen kaulukseensa, nostivat aika melun, ja joukko tunkeili kynnystä kohden.

Silloin—kaiken ääntenkohinan ylitse—kuului pihalta Boleslavin korviin sydäntä vihlaiseva hätähuuto. Nyt ei ollut enää epäilemistäkään. Siellä oli Regina.

»Regina!» huudahti hän ja syöksähti pihanpuoleisen ikkunan luo. Siellä oli hurja metsästys ylimmillään. Aitojen rattaiden, tynnyrien ja jäätyneiden lantakasojen ylitse kapusi, hyppi ja juoksi joukko raivostuneita naisia. Jälestä pyyhkähti poikia kalikat käsissä. Kiviä sinkoili kaikilta suunnilta.

»Auttakaa, auttakaa!» kuului Reginan kirkuna. Häntä itseään ei kuitenkaan näkynyt.

Mutta kun Boleslav tempasi auki takaoven, lennähti tyttö pimeään käytävään. Ja lauma ulvoen perästä!

Voimakkaalla tempauksella vetäisi hän tytön huoneeseen ja sulki kiireesti oven, jota vastaan naisten raivo nyt purkautui.

Regina vaipui herransa jalkoihin ja painoi nyyhkyttäen kasvonsa hänen takkinsa liepeeseen. Tytön käsistä putosi kaksi puoleksi pirstoutunutta astialautaa, joita hän oli tuskallisesti pidellyt kiinni—ne olivat jäännökset kilvestä, jolla hän tavallisesti suojeli itseään lenteleviltä kiviltä.

Hänen tukkansa oli hajallaan, hänen vaatteensa repaleina; kaunis turkisreunus, josta hän oli ollut niin ylpeä, riippui repaleina hänen vartaloaan pitkiin.—

»Kuinka sievä rakastava pari!» sanoi herra Merckel hyvillään hieroen käsiään.

Kun schrandenilaiset näkivät nuo molemmat näin koreasti yhdessä, näytti heillä olevan hyvä halu jatkaa vaimojensa urotyötä täällä sisällä. Reginan näkeminen vietteli heitä aina vastustamattomalla voimalla heittelemiseen. He päästivät riemun ulvonnan ja katselivat sopivia heittoaesineitä. Herrashuoneeseen lennähti jo kaksi savihaarikkaa, joista toinen hipaisi puusepän olkapäätä. Kenenkään henkeä ei enää tavoteltu, tahdottiin vain »läimähtellä.»

Maaneuvos huiskutti epätoivoissaan solmukäsiään. Koko hänen lempeä ylhäisyytensä petti näiden

hittolaisten vastassa.

»Herra maaneuvos», sanoi Boleslav, viitaten polvistuvaan naiseen, joka puoleksi tajutonna painautui häntä vasten. »Pyydän teitä painamaan tämän kohtauksen mieleenne. Jollette itse katso tarpeelliseksi puuttua asiaan, voi sentään käydä, että minun täytyy teitä oikeudessa vaatia todistajaksi tätä urhoollista väkeä vastaan.»

Ylhäinen herra maaneuvos aavisti tuskin itsekään, mitä surkeaa osaa hän näytteli. Itse hänen komea leijonanharjansakin oli joutunut pois suunniltaan ja riippui jäykkinä töyhtöinä pään ympärillä.

»Merckel,» tirskei hän, »olette kylänvouti. Panen teidät viralta, jollette heti saa hiljaisuutta aikaan. Hiljaa—väki—hiljaa! Tämä on maanrauhan rikkomista.—Siitä tulee vankeutta— —lähetän teidät kaikki vankilaan.— —Vieläpä ase kädessä— —maksaa kolme vuotta, kokonaista kolme, hyvät ihmiset.— — —Huomenna lähetän tänne santarmeja, kolme santarmia yhdellä kertaa—»

Tämän uhkauksen oli hänen hyvä enkelinsä johduttanut hänen mieleensä, sillä mikään muu ei olisi nähin mielettömiin enää vaikuttanut. Onnettoman sodan jälkeen ei Schrandeniin ollut enää ainoatakaan santarmia sijoitettu. Tämä oli suuri onni, jota ei niin pilanpäiten saanut menettää, sillä santarmia pelkäsivät he enemmän kuin kuningasta.

Herra Merckel, joka alkoi vavista virkansa tähden, teki voitavansa rauhaa palauttaakseen. Hänen poikansa nojasi käsivarret ristissä ikkunanpieleeseen ja koetti näyttää siltä, kuin tämä näytelmä huvittaisi häntä erinomaisesti.

Vanha kirkkoherra tuijotti edessään olevaan pariin, ikäänkuin tahtois katsoa heidän sydäntensä sisimpään.

»Nouse pois», sanoi Boleslav polvillaan olevalle Reginalle. »Sinulle ei tehdä mitään—minä olen luonasi.»

Mutta tyttö painautui vielä pelokkaampana häntä vasten. »Eihän teitä viedä pois, herra, eihän?» nyhkytti hän. »Minä vaikka palellutan itseni kuoliaaksi—jos se on totta.»

»Ei viedä—mutta nouse nyt.»

»Oi, herra, hyvä, rakas herra!» Ja hän painoi otsansa herransa polvea vasten.

»Boleslav von Schranden—kiellätkö vielä?»

»Mitä minun pitäisi kieltää? Sekö, että tämä naisparka, jota te olette vainonneet ja sysineet, näkee minussa ainoan turvansa ja pelastajansa, koska olin pitkien vuosien jälkeen ensimmäinen, joka hänelle sanoin lempeän sanasen? Tai onko minun kiellettävä, että tämä sama turvaton nainen, koko Luojan avarassa maailmassa ainoa olento, joka tahtoi jäädä luokseni, kun kaikki muut minut hylkäsivät, on tullut minulle rakkaaksi ja kalliiksi? Enkö olisi raaka, tunnoton pölkkö, jos toisin ajattelisin kaiken sen jälkeen, mitä hän on tehnyt hyväkseni? En ole häntä pyytänyt jakamaan yksinäisyyttäni linnan raunioissa. Siellä ei ole elämä niinkään hauskaa, ja kaikki hyvyteni häntä kohtaan oli siinä, että sallin hänen uhrautua hyväkseni.—Mitään iloa en ole voinut hänelle valmistaa,—mitään luvaton ei ole tapahtunut välillämme. Jos hän mieluummin tahtoo olla maaorjana, ei se koske hituistakaan maailmaa, kaikkein vähimmän teitä schrandenilaisia ja itse tuota juopporenttuakin, joka kerran paritti oman lihansa ja verensä.»

Puuseppä, jota vanha Merckel oli hiljaa rohkaissut, alkoi näytellä hellän isän osaa.

»Voi, tyttäreni, onneton tytär raukkani!» porasi hän.

»Eteenpäin», sopotti isäntä, »vaadi hänet takaisin».

»Tule, lapseni, tule onnettoman, hyljätyin isäsi luo. Murheissaan on hän langennut juoppouden syntiin. Vain kaksi kirstua tekee hän vielä,—yhden itselleen ja yhden—»

Hän ojensi likaisen kätensä tyttärtään tavottaen, mutta tämä kauhuissaan sysäsi sen kiihkeästi takaisin.

»Älkää suotta vaivautuko», sanoi Boleslav. »Hän kuuluu minulle, kuten minäkin kuulun hänelle.»

»Ja kuitenkin vaadin häntä tänään sinulta, Boleslav von Schranden», sanoi kirkkoherra, samalla laskien kätensä Reginan pääläelle.—Tyttö kyyristyi arasti, mutta antoi sen tapahtua.

»Siksikö, että voisitte hänet mukavammin kivittää?»

»Lupaam sinulle, ettei hänelle tästedes tehdä mitään paha. Vien hänet itse erään virkaveljeni luo, joka hänet on saattava uudelleen ajalliseen ja iankaikkiseen elämään. Älä asetu hänen pelastuksensa tielle kytkemällä hänet vielä lujemmin synnin kahleilla itseesi.»

Boleslav vaikenä. Tuhansia ajatuksia risteili hänen mielessään. Vanhus ei ollut mikään petturi. Hänen sanansa oli luja kuin kallio. Mitä oikeutta hänellä itsellään oli tähän naiseen, joka tahdottomana lepäsi hänen jaloissaan? Mitä saattoikaan hän Reginalle tarjota, kun uskalsi

itselleen vaatia hänen elämänsä?

Silloin puuttui puheeseen maaneuvos, joka jo oli osittain toipunut pelästyksestään. »Onko tämä henkilö jo laillisessa iässä?» kysyi hän.

Kirkkoherra laski ja vastasi myöntäen.

»*Vis paterna* ei siis ole enää voimassaan, eikä myöskään ole voitu todistaa hänen haureellisesti eläneen—muuten voisi hänet lähettää johonkin ojennuslait ...»

Boleslavin ivanauru sai hänet vaikenemaan.

»No hyvä, niinpä ratkaiskoon hän itse. Oletteko siihen tyytyväinen, herra parooni?»

»En minä häntä pidätä», murahti Boleslav ja tunsi samassa, kuinka naisruumis vapisi hänen jaloissaan. Hän kumartui tytön puoleen. »Regina—kuuletko, mitä kirkkoherra sinulle lupaa?... Tiedät, että tulevaisuutesi on turvattu. Tahdotko seurata häntä?»

Silloin kohotti tyttö hehkuvat, kyynelten valelemat kasvonsa häntä kohden ja nyyhkytti: »Pyydän, herra—älkää tehkö—minusta pilkkaa—»

»Tahdot siis jäädä luokseni?»

»Tiedättehän sen, herra!—Miksi kiusaatte minua?»—

»Nouse sitten, niin lähdemme».

Kirkkoherra asettui hänen tielleen. Hän oli tullut kalman kalpeaksi, ja hänen kotkankatseensa kaivautui Boleslavin kasvoihin. Hän laski juhlallisesti kätensä hänen olalleen kuten taanoin isän syyllisyyttä hänelle selittäessään.

»Poikani», sanoi hän, »sinutkin olen ottanut pyhän kasteen liittoon. Sinutkin olen opettanut sopertamaan Jumalan nimen ja osottanut sinulle hänen luomakuntansa ihmeellisyyden. Olet minulle ollut aivan kuin oma lapseni ja vielä enemmänkin, sillä olithan herrani poika. Sinunkin puolestasi on minun vastattava Jumalan istuimen edessä. Et ole voinut puhdistautua siitä epäluulosta, joka sinuun on liittynyt. Ja kun luen sielustasi,—älä luo silmiäsi maahan, minä tiedän kyllä. Ja siksi vaadin vielä kerran sinulta tätä naista. Vaadin häntä hänen isänsä nimessä, seurakunan nimessä, taivaallisen Jumalamme nimessä, hänen, joka on kaikkien orpojen ja turvattomain isä, sillä he eivät tiedä, mitä he tekevät. Päästä hänet vapaaksi—niin olet syytön ja saat mennä rauhassa tietäsi.»

Regina oli noussut pystyyn ja tarrautui väristen Boleslavin käsivarteen.

»Tule!» sanoi hän. »Toivottavasti pääsemme joukon lävitse.» Ja hän oli menemäisillään vanhuksen ohitse.

Mutta tämä astui uudestaan hänen tielleen ja levitti käsivartensa hänen eteensä.

»Olet siis isäsi arvoinen! Ja niinkuin isäsi olen kerran kironnut, niin kiroon nyt sinut tällä hetkellä ja tämän naisen sinun kanssasi. Sinä olet oleva niinkuin Kain, jonka Herra vihassaan karkotti kasvojensa, edestä... Missään ei ole sinulle oleva sijaa valmistettuna. Raunioissa olet sinä asustava koko pitkän ikäsi! Ja tämä nainen sinun kanssasi! Menkää nyt... Tehkää tietä, te siellä—ja ken kätensä häneen satuttaa hyvässä taikka pahassa tarkoituksessa, se on oleva kirottu hänen kanssansa.»

Boleslav purskahti nauruun, joka epäsointuisena kajahti hiljaisuudessa.

»Tule», sanoi hän tarttuen Reginan käteen. »Tule, anna vanhan miehen sadatella, sehän hänen on ammattinsakin.»—Ja kuitenkin valahti väristys hänen ruumistaan pitkin.

Edessään näki hän joukon tungokseen aukenevan kujan, joka kaartui tarjoiluhuoneen lävitse ulommaiselle ovelle.

Hän astui Reginan kera kujaan.

Kukaan ei naurannut, ei herjannut eikä koskenut heihin.

Taikauskoinen pelko jähmetytti kaikki nämä raa'at kasvot.— —

Talvisen illan viima hengähteli jäisenä hänen kasvoilleen.

Ja kas! Lieneekö joku rientänyt ulkona odottavillekin viemään viestiä—lieneekö heidän keskuuteensa levinnyt aavistus tapahtumasta—täälläkin kohtasi heitä syvä äänettömyys, täälläkin aukeni kuja, jota myöten molemmat vitkalleen, allapäin astelivat alas virralle.

XIV.

Iltarusko sammui. Siintävän heleä utu leijaili alastomain pensaiden ympärillä, kiviltä tihkui maahan säkenöiväin kristallien vihmasade.

Lumi narskui Boleslavin jalkojen alla. Hänen hengityksensä kiemurteli vaaleina pilvinä hänen edellään. Pakkanen viillytti miellyttävästi hänen hehkuvia kasvojaan. Hän oli lähettänyt Reginan edeltäpäin ja koetti yksin kävellessään tyyntyä ja selvitä, sillä hänen aivoissaan kiehui kuin mikäkin noitakattila.

Kirous oli luonnollisesti pelkkää ilveilyä, vain peikko pimeässä, jolla lapsia pelotellaan. Hänen isänsä viholliset olivat vain vaanineet tilaisuutta tehdäkseen pojalle noitatemppujaan, jotka olivat varatut isää varten; ja sentään—miten hirvittävää olikaan ajatella moisen kirouksen ansaitsevansa!—No, siitähän ei voinut olla puhuttakaan. Mitä tuo vanha jyrisijä oli edellyttänyt tapahtuneeksi kaikessa törkeydessään, se oli tuskin höyhänen keveydelläkään hipaissut hänen sieluaan. Kun hän nyt tiesi, mistä oli kysymys, oli vaarakin ohitse. Itse asiassa täytyi hänen olla vanhukselle kiitollinen siitä, että tämä oli hänelle kaukaa osottanut kuilun, jota kohden hän oli huoletonna kulkenut.

»Mutta kylliksi tästä asiasta», tuumi hän itsekseen. »Minä olen herra, hän on palvelustyttö—ja tahdon olla kirottu, jos—»

Säikähtyneenä pysähtyi hän mietteissään. Hänhän jo oli kirottu. Sitten hymyili hän säikähdykselleen Sellainen lasten pöpö!—Hyi sentään!—

Joka tapauksessa oli hänen suhteessaan ulkomaailmaan tästä päivästä alkava uusi ajanjakso. Tämä risti hänen kädessään oli takeena siitä, ettei hän seissyt oikeudetonna ja kunniatonna maailman vastassa, vaan että niin oikeus kuin kunniakin olivat saavutettavissa, jos hänellä vain oli rohkeutta kääntyä persoonallisten vihamiestensä päiden ylitse korkeimpain viranomaisten puoleen.—Piirin tuomarit olivat katsoneet hyväksi jättää murhapolton rankaisematta. No hyvä, siispä hänen oli syytettävä palo, jonka hehku pelottaisi pahantekijän piilopaikastaan esiin. Mutta silloinhan hänen täytyi vetää myös isän tekonen pimeydestään, täytyi haudanhäväisijän käsin rikkoo vainajan rauha ja toivottaa oman sukunsa häpeä maailmalle.—Hän murti suutansa. Hän tunsu mielessään kuohuvan uhman, niin valtavan, että itsensä tuhoamisen vaarakin näytti hänestä pelkältä pilkalta. Mitä hänen tarvitsi säikähtää?

»Olenhan kuitenkin kirottu!» jupisi hän ja nauru purskahti hänen kurkustaan.

Sitten meni hän kotiin. Regina laittoi pöytään illallisen. Hän oli korjannut nuttunsa ja kammannut tukkansa veden avulla sileäksi. Hänen kasvonsa olivat tyynet, ikäänkuin ei mitään olisi tapahtunut, ainoastaan kynsien naarmut hänen kaulassaan osottivat, mitkä hetket hänellä oli takanaan.

Boleslav kysyi teennäisellä ankaruudella: »Kuinka pälkähtikään päähäsi, Regina, lähteä ravintolaan?»

Regina vilkaisi arasti ylöspäin herraansa.—»Antakaa anteeksi, herra», sanoi hän allapäin. »Löysin kirjeenne, ja silloin muuttui maailma silmissäni vihreäksi ja keltaiseksi ja minä en enää tiennyt mitä tein—ajattelin vain, että voisin teidät lopultakin pelastaa— —»

»Tuhmuuksia», sanoi Boleslav nauraen—mutta hänen rinnassaan kumpusi jotakin, jota hänen väkivoimin täytyi tukahuttaa.

»Nouda minulle viiniä», käski Boleslav istuutuen pöytään,

»Mitä viiniä, herra?»

»Parasta. Tänään on suuri juhlapäivä.»

Regina katsoi häneen kummissaan ja meni.

»Nouda lasi itsellesikin», sanoi Boleslav tytön avattua harmaan, hämähäkin verkkojen kietoman pullon.

»Herra hyvä, minä en kestä sitä.»

»No, pian nyt.»

»Hetki, herra.»

Boleslav kaasi lasiin. Tummahkon kullankarvainen neste valui kimmeltäen smaragdinvihreään lasiin. Nämä roomalaiskuosiset viinilasit ainakin olivat häviöstä pelastuneet.

»Maljasi!»

Lasit kalahtivat kuin kumeasointuinen kello.

»Tähän naiseen on siis pappi minut tänään parittanut kirouksellaan», ajatteli Boleslav ja antoi katseensa vaipua hänen silmiinsä. Kuinka omituista, kuinka kummallista! Tämä nainen oli tuleva osaksi hänen elämästään, oli vanhus sanonut. Tämä nainen,—miksi juuri tämä? »Onhan kirouskin jonkinlainen vahvistus», ajatteli hän edelleen. »Jokin jota ei ole olemassa eikä milloinkaan tule olemaan, on ja pysyy sen varmistamana ja vahvistamana, kuin mikäkin pyhä oikeus taivaan ja maailman edessä.»

Ja niin risteilivät hänen ajatuksensa ahneesti sen kielletyn alueen ympärillä, jonka ylipääsemättömiin aitoihin itse papin sanat olivat lyöneet aukkoja. Sitten hävettivät häntä omat ajatuksensa. »Sinä olet herra», toisti hän yksikseen, »hän on palvelustyttö, vieläpä vain orjatar, ja silleen täytyy sen jäädä.»

Muuten oli selvää, että koston työhön oli vielä tänään ryhdyttävä.—

Hän käski Reginan korjata ruuat pois ja tuoda toisen pullon pöytään. Sitten nouti hän pulpetiltaan kynän ja paperia ja osotti tytölle paikan, jossa tämä oli istunut jouluaattoon saakka.

Aran iloissaan painautui Regina istumaan, sillä hän oli siitä pitäen saanut aina maatapanoonsa asti istua eteisessä tulisijan ääressä.

»Sinun on tehtävä minulle hieman selkoa, Regina», alotti Boleslav. »Vastaa lyhyeen ja tarkasti jokaiseen kysymykseeni.»

Regina hätkähti silminnähävästi. »Kyllä, herra», kuiskasi hän.

»Juo, se päästää kieleksi siteistään.» Regina totteli, mutta viini näytti tällä kertaa vaikuttavan hänessä pelkoa ja vastenmielisyyttä.

»On kysymys sen yön seurauksista, jolloin veit ranskalaiset Kissanportaan yli.—Oliko linnassa ketään, joka tiesi tästä retkestä?»

»Ei, herra.»

»Kenen kautta se sitten on tullut tunnetuksi?»

»Minun kauttani luulen, herra», sammalsi Regina.

»Kenelle olet sen ilmaissut?»

»Isälleni.»

»Kuinka sen teit?»

»Hän tuli tuontuostakin linnaan saadakseen minulta rahaa; ja jollei minulla ollut mitään, nipisteli ja löi hän minua.»

»Miksi et huutanut apua?»

»Olihan öinen aika, herra, ja armollinen herra olisi häntä pieksättänyt, jos hänet olisi tavattu.»

»Hyvä, jatka.»

»Ja niin tuli hän myös vähän jälkeensä—retken jälkeen, tarkotan—ja vaati kaikenlaista—minun piti häneltä—armolliselta herralta—kiristää rahaa tai salaa kopeloida hänen taskujaan ja muuta sellaista.—Ja päästäkseni kerta kaikkiaan hänestä rauhaan, kävin hänelle hakemassa kukkaron, jonka ranskalainen eversti oli minulle antanut. Kun hän näki punertavan kullan välkkyvän kuutamossa, tuli hän aivan kuin hulluksi—»

Hän vaikeni.

»No, eteenpäin!»

»Täytyykö minun se sanoa, herra?»

»Tietysti!»

»Mutta onhan hän sentään isäni, herra.»

»Sinun on tehtävä, mitä käsken.»

Regina huokasi syvään ja jatkoi: »Ja silloin kävi hän kurkkuuni kiinni ja huusi korvaani: Olet surman oma, jollet heti paikalla tunnusta, mistä olet saanut näin paljo kultaa... Ja kun olin jo aivan tukehtumaisillani— —»

Boleslav naurahti katkerasti itsekseen. Hänen oma isänsä ja tytön isä—he käyttivät molemmat samoja kunnioitettavia keinoja.

Regina luuli herransa nauravan hänelle. »Hyvä herra», jatkoi hän rukoilevasti herransa katsahtaen, »minähän olin silloin vielä niin hirveän tuhma. Paria viikkoa myöhemmin, kun he minua kuulustelivat, olisivat he saaneet minut huoletta kuristaa eivätkä sittenkään olisi saaneet mitään tietoonsa... Mutta, silloin, ja olihan hän sentään isäni ...»

»Hyvä, silloin siis kannoit kieliä koulusta. Ja entäs sitten?»

»Vielä samana yönä alkoi omaatuntoani painaa, ja aamulla viedessäni armolliselle herralle kahvia—sillä minun oli aina oltava hänen lähetyvillään—tunnustin hänelle kaiken.

»Ja hän?»

»Hän tuli liidunvalkoiseksi eikä sanonut sanaakaan—mutta hän sieppasi pyssyn seinältä ja tähtäsi sillä minua. Minä panin käteni ristiin ja suljin silmäni; silloin kuulin kuinka hän päästi kirouksen—ja sitten heitti pyssyn olalleen ja syöksyi ulos. Ajattelin heti: nyt hän tahtoo raivata isän pois tieltä!—Ja kun näin hänen rientävän nostosillalle kaksi verikoiraansa mukanaan, juoksin sukkelaan puiston läpi ja Kissanportaan yli kylään, viedäkseni isälle sanan, että hänen henkensä oli vaarassa. Jos hän olisi ollut kotonaan, en häntä olisi voinut enää pelastaa, mutta hän istuikin Merckelin luona Mustassa Kotkassa. Siellä oli hän kaikki hälyyttänyt jalkeille keskellä yötä ja makasi sitten päissään kuin mikäkin elukka. Mustasta Kotkasta ei hän mene häntä hakemaan, aattelin itsekseni,—ja se olisi ollut liian myöhäistäkin, sillä herra Merckel ja kaikki tiesivät jo koko asian ja nostivat aika hälläkän minut nähtyään ja kävivät minua ahdistelemaan ja aikoivat väkisin panna minut puhumaan, mutta minä puraisin kieleeni, jotta veri tuli, ja olin vaiti. Sitten päästivät he minut valloilleni, mutta minä juoksin armollista herraa vastaan ja heittäysin hänen jalkoihinsa ja sanoin: Säästäkää hänet, se ei hyödytä mitään, sillä maailma tietää sen jo kuitenkin.—Silloin potkaisi hän minua, niin että pyörtyneenä lysähdin maahan, mutta isälle ei hän tehnyt mitään... Ja sitten kahden viikon perästä tuli santarmi minua noutamaan ja vei minut Mustaan Kotkaan. Siellä istui viinihuoneessa viisi tai kuusi ylhäistä vierasta herraa, tämä herra maaneuvos heidän mukanaan, ja ovi sulettiin jälestäni ja minua alettiin kuulustella... Mieluimmin olisin ainoastaan itkenyt enkä tehnyt muuta mitään, mutta sitten rohkaisin mieleni ja arvelin, että isälläni oli tapana juoda enemmän kuin janottikaan, ja hän kai oli nähnyt pahaa unta... Mutta silloin näyttivät he minulle kukkaroa, jonka he olivat ottaneet häneltä pois.—Ja silloin, herra, ... silloin sanoin, että rahat olivat ... palkka, jonka sain, kun annoin—» Hän vaikenä ja painoi kätensä kasvoilleen, joille häpeä levitti tumman punan...

»Jatka», käski Boleslav, purren hampaansa yhteen.

»Eiväthän he minua uskoneet, herra, mutta he kai huomasivat, etteivät saisi minulta totuutta selville, sillä he eivät kyselleet enempää. Ja sitten alkoivat he hiljaa neuvotella keskenään, mutta minulla on hyvät korvat, minä kuulin kaiken... Oliko minut pistettävä vankeuteen, jotta oppisin puhumaan, oliko armollinen herrakin vangittava? Sellaisia he juttelivat. Ja sitte tulivat toiset ja arvelivat, että piirille olisi häpeäksi, jos kielikellot pääsisivät sellaista soittamaan, ja koko Itä-Preussinkin kunnia siitä kärsisi, ja kun sitä paitsi ei ollut sitovia todistuksiaakaan, oli täysi syy painaa asia hiljaisuudessa unohtumaan—he mainitsivat sen jotenkin toisin, mutta sanat olen unhottanut.»

»Ja sitten päästivät he sinut menemään?»

»Niin. Herra Merckel sanoi, että minun oli korjattava luuni, sillä minä saastutin talon.»

Syntyi äänettömyys. Sitten kulautti Boleslav yhdellä siemauksella pari kolme lasia väkevää viiniä ja sanoi: »Nyt paloyö!»

Regina hypähti silloin tuoliltaan pystyyn ja tuijotti häneen kauhistunein katsein.

»Minun pitäisi ... tulipalosta?»

»Niin paljo kuin siitä muistat.»

»Ja minun pitäisi ... kaikki ... herra?»

»Kaikki.»

»Herra ... sitä en voi!» Kuten hengenhädissään päästi hän tämän huudahduksen suustaan.

»Mitä se merkitsee?» Boleslav oli hänkin ponnahtanut pystyyn ja mittaili häntä silmät selällään.

Regina pani kätensä ristiin rinnalleen: »Olen teille aina—ollut kuuliainen, herra... En ole koskaan mukissut eikä mikään ole ollut minusta liian vaikeaa... Tahdon tehdä kaiken, mitä käskette, ja jos sanotte: mene, anna itsesi kivittää, teen sen heti paikalla... Mutta tätä yhtä älkää vaatiko minulta, pyydän sitä sydämeni pohjasta.»

Vihastuneena ja kummissaan katsoi Boleslav tyttöön. Hän oli niin tottunut tämän ehdottomaan kuuliaisuuteen, ettei voinut käsittää tätä yhtäkkiä leimahtanutta vastustuskykyä... Hänen valtansa oli siis lopussa ... se ei ollut rajaton, kuten hän oli luullut!—Eikö tämä nainen ollut itse ruvennut hänen orjaksi? Eikö hän ollut myynyt itseänsä ruumiineen ja sieluineen hänelle ja hänen suvulleen, ja nyt hän yhtäkkiä tahtoi pitää oman päänsä?

Veri syöksähti hänen päähänsä. Hänen silmänsä pullistuivat.

»Sinun täytyy— — —sinun täytyy heti paikalla!»

Regina painautui seinää vasten. Hänen silmänsä kiiluivat pimeästä Boleslavia kohden kuin ahdistetun villikissan silmät.—»En tee sitä», tenäsi hän.

Boleslavissa heräsi perinnöllinen, raaka herruutensa tunto. Viinikin vaikutti osaltaan. Hän hyökkäsi tytön kimppuun ja tarttui hänen rintaansa.—

Tytön nutun napit eivät kestäneet kovaa tempausta, vaan lensivät irti. Hänen valkea povensa aaltoili, ja Boleslavin katse ikäänkuin kietoutui huntuun...

»Onko minun hänet kuristettava vai häntä suudeltava?» ajatteli Boleslav ja tavotti hänen kaulaansa.

Hengenhädissään tarrasi Regina vastaan. Kuten rautapihdit puristuivat hänen kätensä Boleslavin hartioihin... Täytyi koota kaikki voimansa pitääkseen puoliaan näitä jäntereitä vastaan.

Ja nyt alkoi äänetön painiskelu. Se kesti monia minuutteja eikä ottanut lainkaan loppuakseen... Se näytti katkeralta, suorastaan epätoivoiselta, se näytti ottelulta elämästä ja kuolemasta ja muuttui sentään jälleen leikkisodaksi... Kumpikaan taistelijoista ei enää tiennyt, mistä taisteltiin. Boleslavin veristyneet silmät etsivät Reginan silmiä. Reginan hiestynyt rinta puristui hänen rintaansa vasten. Molempain hengitys sulii yhteen. Lujasti sylkkäin kietoutuneina hoippuivat he sinne tänne, kunnes Boleslav vihdoin painoi tytön polvilleen... Mutta tämä ei väsynyt, vaan koetti vetää hänet luokseen maahan.

Paikoillaan painiskellen katsoivat he ikäänkuin unelmissaan tuokion toisiaan silmiin. Silloin kulki väristys Reginan ruumiin lävitse, ja keskellä taistelua painoi hän antautuvasti poskensa samaan käsivarteeseen, jota vastaan hän taisteli.

Boleslav näki sen—hän näki, kuinka toisen silmät tuskaisesti hehkuen riippuivat hänen silmissään, hän näki tytön kauniit, villit kasvot kukoistavina edessään.

»Olemmehan kirotut kuitenkin», välähti hänen mielessään.

Silloin kumartui hän huohtaen alas tytön puoleen ja—suuteli häntä suulle.

Regina voihkasi ääneen, puristui Boleslaviin kiinni ja puri hampaansa hänen huuliinsa. Sitten retkahti hän hervotonna takaperin ja kaatui selälleen, niin että takaraivo kolahti kovasti lattiaan.

Aivan huumautuneena tuijotti Boleslav häneen maahan. Tyttö makasi kuin kuollut. Ainoastaan kohoileva rinta ahmi ilmaa. Boleslavin omista huulista kihosivat veripisarot. Ajattelematta pyyhki hän niitä pois kielellään,

»Mitä nyt?»

Ja mitä kauemmin hän tuijotti maassa makaavaan naiseen, sitä korkeammalle kuohui tuskaisa pelko hänen mielessään, nousten aivan mielettömyyden rajoille. Hän pelkäsi, mitä oli tuleva.

»Pois tästä talosta—pois, pois, ennenkuin hän nousee», huusi ääni hänen povessaan. Hän tempasi vaippansa seinältä, käänsi karvalakkinsa reunukset alas ja syöksähti talviyöhön, ikäänkuin hurja ajo olisi hänen kintereillään.

Hän ei voinut sitä paeta, hän laahasi sitä mukanaan mihin menikin. Se riehui hänen rinnassaan, se kuohui hänen veressään ja kohisi hänen hermoissaan—tämä nuorten aistien hurja ajo.

Hän kirmasi ympäri metsää. Pakkanen ei häntä jäähdyttänyt, pimeys ei häntä tynnyttänyt.

Oliko mitään pelastusta—mitään?

Pappila johtui hänen mieleensä. Ivanauru purskahti hänen huuliltaan.—Olihan Helena kauhusta väristen väistynyt hänen tieltään, kun hän vielä puhtain sydämin, puhtain mielin ja aistein oli sinne astunut. Mitä Helena tekisikään tänään, jos hän kirottuna ja syyllisyyden painamana rohkenisi mennä hänen läheisyyteensä?

Ja kuitenkin—eikö pappilan tanhuvilla ollut lähes vuosikymmenen ajan ollut kotipaikkansa kaikella, mitä hänessä vielä oli hyvää, valoisaa ja rauhallista? Oliko hänen luvatonta etsiä näiltä valon tyssijoilta pelastustaan, vaikkapa sieltä olisi tuhat kertaa lähtöisin se kirous, joka hänet oli peittänyt pimeyteen?

Melkein vasten tahtoaan poikkesi hän kylään vievälle tielle.

Torninkello löi yksi. Viisi tuntia oli hän harhaillut ympärinsä, ja aika oli tuntunut hänestä yhtä monelta minuutilta.

Kylä oli uupunut uneen, vain »Mustasta Kotkasta» lankesi tummanpunertava kajastus valkealle lumelle, jota himmeä kuu valaisi raukealla valollaan. Reenraiteet välkkyivät kuin valkoiset

nauhat, jotka maata myöten venyivät etäisyyteen, ja jääpuikot kirkonräystästä kuvastuivat hopeisena varjopiirustuksena tummalle seinälle.

Hän kulki kirkon ohitse pappilan puutarhaa kohden. Hänen sydämensä hyppi niin, että se tuntui aivan nousevan kurkkuun... Helenan päätyikkunasta häämötti vielä valkea. Hän kapusi aidan ylitse ja tarpoi syvässä lumessa puutarhamajan luo, joka oli parinkymmenen askelen päässä talon päätyseinästä. Hän asettui sen varjoon...

Valkoinen uudin verhosi kokonaan valaistun neliön. Palttinapintaan kuvastuivat luonnottomiksi vääristyneet kukanlehtien ja varsien ja paperivihkioilla koristeltujen kukkaruukkujen varjot.— Niiden valtakunnassa hallitsi hän nyt siveänä ja hiljaisena kuin pyhä neitsyt ruusutarhassaan.

Ja jälleen ilmestyi hänen sielunsa silmien eteen tuomiokirkon pyhimyskuva, jonka hän näki aina, milloin kuvitteli mielessään lemmittyään. Saadapa vain ainoaksikaan sekunniksi vajottaa katseensa hänen katseeseensa, siten herättäkseen uuteen eloon sen, minkä aika ja syyllisyys oli kuolettanut!

Tytönvartalon kuvajainen pimitti tuokioksi valaistun pinnan... Uutimen lievettä kohotettiin.

Puoleksi poissa tajultaan ojensi Boleslav käsivartensa häntä kohden.

Nopeasti putosi uudin jälleen alas, ja kohta sammui valo...

Hengittämättä odotti Boleslav, eikö Helena nyt vaarattomasta pimeydestä antaisi hänelle mitään merkkiä. Mutta ei näkynyt enää liikahdustakaan.

»Mutta toivonhan aivan mielettömiä», puhui hän itsekseen. »Nähtävästi ei hän tuntenut minua lainkaan, huomasi vain miesolennon ja ponnahti pelästyneenä takaisin. Parasta on laittautua heti tieheni, muuten lähettää hän pian koko talon luullun varkaan kintereille.»

Ja niin läksi hän palausmatkalle. Päästyään tielle ja taivaltaessaan eteenpäin tunsikin hän verensä melkoisesti tyyntyneen. Jo pelkkä tietoisuus Helenan läheisyydestä oli siis vaikuttanut rauhoittavasti.

»Mihin nyt?» Ulos maailmaan, mutta kotiin ei. Kun hän vain ajattelikin maassa makaavaa naisolentoa, alkoi veri uudelleen kiehua hänen suonissaan

Hän oli hurmahenki, ja Boleslav vihasi häntä.

Tietämättä mihin aikoi poikkesi hän sivupolulle, joka vei vajojen ja mökkien välitse linnasaarelta pois päin ja päättyi aukeihin peltoihin.—Niiden takareunalta häämöttivät metsät, siintävänä juovana reunustaen valkeaa tasankoa. Sinne veti jälleen hänen mielensä. Sinne missä unelmattoman unen rauha vallitsi talvisessa hiljaisuudessa.

Hän alkoi taivaltaa polutonta peltoa, jolla levisi lumi säännöllisinä harjoina ja loivanteina rannattomiin, niin että näytti kuin virtailevan valon meri aaltoilisi häntä vastaan. Kiristen murtui jäätyneet kohvat hänen jalkojensa alla, hän upposi lumeen polviaan myöten, mutta hän ponnisteli eteenpäin ikäänkuin uudelleen omia ajatuksiaan paeten. Häntä tavallaan lohdutti tämä ponnistus, joka oli niin tarkotukseton ja kiihdytti hänen hengitystään.

Hänen rintansa lähätti, hiki valui pitkin hänen ruumistaan, kompastellen ja horjahdellen pyrki hän eteenpäin. Siellä täällä oli kohva kyllin vahva hänet kannattaakseen. Silloin tuntui kuin hän olisi saanut siivet ja liitelisi yli maan, kunnes uusi putous hänelle muistutti, kuinka raskaana ja matalana hän taakkoineen ryömi maan pinnalla.

Metsänreuna kohosi korkeampana ja tummempana hänen edessään,—vielä satasen askelta ja hän saavuttaisi määränsä. Silloin tukki hänen tiensä jokin, joka nousi kuin pieni töyräs hänen edessään ja ojentautui viiden-, kuudenkymmenen askelen pituisena metsää kohden. Mutta luontaiseksi töyräksi oli se liian säännöllinen ja jyrkkäreunainen. Sen rinnalla, muutamain askelten päässä, oli toinen samanlainen ja edelleen vasemmalla vielä kolmaskin. Ne ovat varmaankin soraläjiä, ajatteli hän, joita syksyllä on luotu vietäväksi pois lumen sulettua.—Miksi kyläläiset eivät ottaisi soraa hänen maaltaan? Eihän täällä ollut ketään, joka heiltä olisi sen kieltänyt!

Mutta mitä merkitsivät ristit tuolla—vasta nyt huomasi hän ne, sillä ne oli peittänyt tumma metsänreuna—ristit, jotka töyrästen päissä kohosivat kammottavina ja uhkaavina yön pimeyteen?

Kolme luvultaan, jokaisella kummalla yksi— —

Ne olivat karkeatekoisia, honkahirsistä kirveellä veistettyjä ja näyttivät syvälle maahan upotetuilta, sillä ne eivät liikahtaneetkaan hänen niitä puistelllessaan. Mitään kirjotusta ei niissä näkynyt, ja jos olisi ollutkin, ei hän olisi voinut sitä lukea.

Arvotuksentapaisina, kuten unhotetun rikoksen muistomerkit, seisoi nämä karkeatekoiset kummitukset tässä, ja kuunhohde hopeoi niiden harmaita sälopintoja.

Silloin äkkiä putosivat suomukset hänen silmistään. Ääneensä huudahtaen löi hän kätensä kasvoilleen.—

Nämä olivat heidän hautansa, heidän, jotka kaatuivat vuonna seitsemän, tuona onnetonna yönä.

Täällä makasivat hänen isänsä uhrin!

Mikä onneton sattuma oli tuonut hänet tänne? Ja eikö se näyttänyt enemmän kuin sattumalta? Olivathan häntä houkutelleet ja vetäneet ikäänkuin tuhannet näkymättömät käsivarret, niin että hänen oli täytyntä, tietämättä miksi, lähteä tälle mielettömälle taipaleelle, niin että hän oli ponnistanut perille, väsymyksestä vaipumaisillaan, lumen ja jään halki.

Oliko kohtalo tämän kaikista ruoskaniskuista tuskallisimman säästänyt tähän syvimmän nöyryytyksen hetkeen, jotta hänelle oikein selviäisi, että hänen oli mahdoton enää nousta, että hänen ilman pelastusta täytyi hukkuu häpeään ja epätoivoon?

»Mutta hyvä on, että olen täällä», puheli hän edelleen yksikseen. »Siten voin ainakin tulla vakuutetuksi, ettei vanhus kirotessaan tehnyt minulle mitään vääryyttä. Ja mitä syntejä ei vielä ole, saattaa tulla.»

Hänen katseensa liukui pitkin lakeita kummunharjoja, jotka hänen silmistään näyttivät painautumistaan painautuvan hangen tasalle, niin ettei niillä lopulta näyttänyt olevan päätä ollenkaan... Kuinkahan monta mahtoi levätä niiden alla? Jos heidät oli ladottu vieretysten, on vähintäänkin sata kussakin haudassa—kentiesi puolta enemmänkin.—Ja kaikki kelpo sotureja, jotka ilolla olivat lähteneet sotaan kuninkaan ja isänmaan puolesta, saadakseen täällä kurjan kavalluksen uhreina surkean lopun.

Hän tarttui sylin ristiin ja painoi kasvonsa rosoiseen runkoon, jonka sälot raapivat hänen ihoaan.

»Syytä häntä koko maailman nähden», huusi ääni hänen povessaan, »häntä ja Reginaa—ja tee sitten loppu itsestäsi ja työstä.»

Hänen katseensa suuntausi etäisyyteen ja etsi taivaan rannalta linnan ääripiirteitä. Mitään ei sieltä näkynyt, ainoastaan puiston latvukset häämöttivät häntä vastaan muodostaen mutkikkaan kaaren. Tuolla takalistolla, hieman sivuun oikealle, täytyi Kissanportaan sijaita.

Sieltä tyttö oli kulkenut ylitse, synkkä, verenjanoinen joukko jälessään. Kuinka kammottavasti olikaan kumeain, säännöllisten marssiasteleiden täytyntä kaikua hänen korviinsa! Sitten yhä eteenpäin, syvälle metsän sisään, aina raivatulle tieaukeamalle saakka, joka suunnattomana puoliympyränä, yhdensuuntaisena metsänreunan kanssa, vei tiheikön lävitse. Regina ei ollut koskaan retkestään kertonut, ja sentään Boleslav näki tarkkaan, kuinka kaikki oli käynyt. Se oli kirkkaana ja selvänä hänen edessään, kuin olisi hän itse ollut mukana.

Hän ojensi kätensä ja piirsi taivaan rantaa myöten vapisevalla sormellaan tien, jota hän oli kulkenut.

Ja sitten, kun hänet tarpeetonna oli päästetty matkoihinsa, kun hän, syntirahat taskussaan, yksinään palasi kotia kohden—kuinka laukausten pamahdusten, rumpujen pärinän, ruudinvälähdysten ja yllätettyjen kuolinhuutojen—kuinka täytyikään tämän kaiken ajaa häntä sieltä pois—hirveänä kostonhenkien parvena!

Boleslav ei käsittänyt, kuinka tyttö oli voinut elää edelleen, nämä äänet korvissaan, nämä kuvat silmiensä edessä! Ensimmäinen nuoranpätkä, ensimmäinen vesisyväne olisi hänelle täytyntä olla tervetullut vapahdus.

Mutta ei mitään tästä kaikesta. Tyttö ei nähnyt mitään näkyjä, omatuntonsa ei häntä ahdistanut, hän näytti tuskin tuntevan syyllisyyttään.

Sellaiset tunteet oli eläimellä tai hurmahengellä!—Boleslav värisi. Tähän, tähän ihmiseen oli hänen elämänsä sidottu.—

Ja tuskan valtaamana heittäytyi hän hautakummun reunalta suinpäin lumeen, pani kätensä ristiin rinnalleen ja sammalsi sekavia rukouksen sanoja, kyynelten tulviessa hänen silmistään.

Hänen vuoteensa kylmyys, joka viilsi hänen kasvojaan, ajoi hänet pystyyn. Hän kiersi ympäri hautarivin kykenemättömänä mitään ajattelemaan. Hänestä tuntui, kuin olisi hän takertunut vaskiseen verkkoon, jonka rihmat kietoutuivat yhä ahtaammalle hänen ympärilleen.—

»Taivaan herra», niin hän rukoili, »älä kosta minulle isän syntejä. Anna heidän levätä, näiden kuolleiden, —minä en ole heitä murhannut. Anna ihmeen tapahtua, anna minulle merkki, että tahdot minut pelastaa kuolemansynnistä ja epätoivosta.» Hänen silmänsä hapuilivat apua etsien ympärinsä.

Kylmänä ja tylynä hymyili hänelle kuun valaisema taivas lyijynharmaassa hohteessaan. Mitään merkkiä ei sieltä näkynyt, mitään ihmettä ei tapahtunut.

Boleslav nauroi. »Näyttähän kuin olisin mielipuoleksi tulemaisillaani», jupisi hän itsekseen.

Silloin tunsu hän äkillistä uupumusta. Häntä huimasi. Hänen jalkansa kieltäytyivät tehtävästään.— Silloin kyyristyi hän kuoppuraan, jonka oli ruumiinsa painolla tehnyt lumeen, ja vaipui puolihoroksissa vilusta väristen mielihauteihinsa.

Kun hän vihdoin jäykistynein jäsenen kömpi pystyyn, iloissaan, ettei ollut vaipunut uneen ja paleltunut, hehkui jo punertava juova itäisellä taivaanrannalla. Häntä värisytti samalla kuumasti ja kylmästi kuten kuumeen alkaessa.

Nyt oli paras palata kotiin. Mutta mistä hän sai voimaa tehdä olemattomaksi sen, mitä tänä yönä oli tapahtunut? Hän kosketteli kielellään huuliaan. Haava, jonka tyttö oli iskenyt suudelmallaan, poltti vielä.

Eikä taivaasta ollut langennut mitään merkkiä. Mitään ihmettä ei ollut tapahtunut. Jäihän hänelle tosin aina kuolema, jonka syliin voi paeta pahempaa.

Kuolema! Kuin valonsäde pimeydessä välähti tämä ajatus hänen mielessään, mutta hänen aivonsa olivat liian väsyksissä, hänen mielensä liian alakuloinen, jotta hän olisi voinut pitää siitä kiinni. Se sammui kuten oli syttynytkin.

Omien askeltensa jälkiä myöten kulki hän takaisin kylään.

Siellä ei ollut vielä ketään liikkeellä, mutta paikatellen nousi jo savu lakeisesta, ja kanat kaakottivat orsillaan uutta aamua tervehtien.

Laskeutuessaan polkua alas virralle, oli hän näkevinään naisolennon varjon rientävän nostosillalta häntä kohden. Regina kaiketikin oli odotellut sillalla ja nyt tuli häntä vastaan. Kelläpä kyläläisistä olisi tähän aikaan vuorokaudesta ollut mitään tekemistä nostosillan luona? Hänen sydämensä alkoi sykkiä levottomammin. Nyt oli tulijakin hänet huomannut. Kuului hiljainen, kimakka kirkaisu, ja seuraavassa hengenvedossa oli olento kadonnut sivupolulle aitojen suojaan.

Boleslavilla ei ollut halua lähteä häntä takaa ajamaan. Mahtoi olla jokin karjapiika, joka aamunkoitossa oli noutanut vettä ja karttoi häntä kohdata.—Nostosillalle astuessaan näki hän kuitenkin äsken-sataneessa lumenhärmässä jalanjälkiä, jotka veivät paalulle, mihin kirjelaatikko oli kiinnitetty.

Olisiko kylässä joku tuntenut tarvetta kirjottaa hänelle öiseen aikaan? Ajatus oli naurettava mutta kuitenkin sai se toivojen virran valahtamaan hänen sielunsa lävitse.

Hän sieppasi taskustaan pienen avaimen, joka hänellä tavallisesti oli aina mukanaan.—Laatikko aukeni—sieltä putosi kirje.

Vapisevin käsin mursi hän sinetin. Helenan allekirjotus!—Oliko Jumala kuullut hänen rukouksensa? Tahtoiko hän lähettää hänelle voimaa ja pelastusta?

Ensimmäinen aamunkajastus valaisi sen verran, että hän saattoi lukea. Mutta kirjaimet vilisivät hänen silmissään. Ainoastaan sieltä täältä tarttui irrallinen lause—yksinäinen sana hänen mieleensä. »Odota— — —hetki, jolloin sinua kutsun— — —ikäväiden— — —nuoruuden aika— — —onnellinen!»—

Yhden asian hän sentään voi lukea tästä kaikesta: merkki, jota hän oli rukoillut kaatuneiden sotilasten haudoilla, oli langennut taivaasta! Ihme oli tapahtunut!

Uusi itseluottamus virtaili hänen suonissaan. Onni ei ollut häntä vielä hyljännyt; hänen ei tarvinnut vielä joutua epätoivoon. Helena, tuo puhdas ja valoisa, hänen nuoruutensa hyvä hengetär, luotti vielä hänen voimaansa ja uskollisuuteensa.

Ja hän, Boleslav, hän ei totisesti ole saattava lemmittynsä uskoa häpeään. Ennemmin tahtoi hän kuolla kuin alentua häpeään ja itsensä halveksimiseen.

Ja kääntyen aamuruskoon päin, joka hulvasi häntä kohden purppurahohdettaan, kohotti hän kaksi sormea taivasta kohden ja puhui: »Jumala, joka olet ankara ja vanhurskas tuomari ja kostat isäin pahat teot lapsille kolmanteen ja neljänteen polveen, vannon sinulle, että ennen päätän päiväni omin käsin, ennenkuin annan pappisi kirouksen saada minut valtoihinsa. Amen.»

Sitten meni hän kotiinsa kuin raskaasta taakasta vapautuneena.

»Nyt on kummitus haihtunut», sanoi hän, astuessaan eteiseen syvään henkeään vetäen, mutta käsi vapisi vielä ovenriipaan tarttuessaan kuten kuumeessa.

Nopealla, aralla katseella tähysteli hän ympäri huonetta.

Aamuruskon kajastuksessa näki hän Reginan istua kyyröttävän vuoteessaan, kädet ristissä polvien ympäri.—Hänen nuttunsa oli auki, hänen tukkansa pörrötti hajallaan kasvoilla. Juuri tuollaisena oli Boleslav hänet jättänyt eilen illalla.

Hän kohotti vitkalleen päätänsä ja katsoi Boleslaviin haipuvalla katseella kuten unissaan.

Boleslavia pelästytti tämä katse.

»Etkö ole ruvennut nukkumaan?» kysyi hän niin ankarasti kuin voi.

Tyttö tuijotti häneen autuaassa lumouksessa, mutta ei vastannut mitään.

»Etkö kuule?» tiuskaisi Boleslav.

Tyttö ei siitä säikähtänyt, ainoastaan hiljainen väristys kulki kautta hänen ruumiinsa, ikäänkuin tämän äänen kuuleminen täyttäisi hänet ihastuksella.—Sitten hymyili hän hieman ja kysyi: »Mitä pitäisi minun kuulla, herra?»

»Miksi et ole nukkunut»

»Olen odottanut teitä, herra.»

»En ole käskenyt.»

»Ette ole sitä kieltänytkään, herra.»

Boleslav tarttui erään tuolin selustaan. »Miksi pelkääät häntä vielä?» kysyi hän itseltään. »Olethan vannonut, sinulla ei ole enää mitään vaaraa!» Sitten, päästäkseen työstä loitommalle, käski hän tämän mennä kiehauttamaan jotakin lämmintä.

Regina nousi vitkaan ojennellen jäykistyneitä jäseniään. Haaveellinen huolimattomuus näytti pehmentäneen koko hänen olentonsa. Eilisestä illasta oli hän kokonaan muuttunut. Reginan sulettua oven jälkeensä tempasi Boleslav kirjeen taskustaan, vakuuttaakseen itseään vielä kerran onnestaan.

Hän luki:

»Rakas nuoruudenystäväni!

Papalta kuulin, kuinka jalo ja viisas kuninkaamme on sinua korkeasti kunnioittanut. Hän on nimittänyt sinut kapteeniksi ja antanut sinulle ristin. Toivotan sinulle paljo onnea ja iloitsen siitä sydämestäni. Mitä muuta on tapahtunut, ei pappi tahtonut sanoa, mutta hän oli hyvin kiihtynyt ja on sinusta puhunut hyvin suutuksissaan.—Ah, olisitpa ymmärtänyt saavuttaa hänen suosionsa ja seurakunnan rakkauden! Minun ei silloin tarvitsisi olla niin huolissani ja saisin sinua siellä täällä nähdä ja puhutella.—Ah, rakas Boleslav, rukoilen sinua hartaimmasti, älä koeta enää milloinkaan tulla puutarhaan. Tunnethan papan... Jos hän tietäisi! Ah, luulen, että hän lopettaisi minut... Odota, rakas ystävä! Ken uskollisesti odottaa loppuun saakka, hän on kunnian kruunun saava, sanotaan pyhässä sanassa. Ole kärsivällinen, kunnes lyö hetki, jolloin sinua kutsun. Lähetän sinulle silloin sanan, ja varmasti odotan sinua ikävöiden. Oi, ihana nuoruuden aika, mihin on se joutunut. Kuinka onnellinen silloin olinkaan!

Sinun Helenasi.

Jälkikirjoitus: Älä tule uudestaan puutarhaan. Neuvon sinulle toisen paikan. Ei vain puutarhaan.»

Omituista. Mikä muutamia minuutteja takaperin oli täyttänyt hänen sydämensä suurimmalla riemulla, näytti hänestä nyt laimealta ja värittömältä ja pudotti hänet kuin pilvistä. Siihen oli varmaankin syypää tämä villi nainen, jonka läheisyys hämmensi hänen ymmärryksensä.

Autuas mielipuolisuus näytti vallanneen tytön. Ja kuinka hän hymyili! Kuinka hän tuijotti tyhjyyteen!

Hän palasi. Hän liukui eteenpäin kuin unissaan.

»Regina.»

Hän sulki tuokioksi silmänsä. »Mitä, herra?»

»Mikä sinun on tänään?»

Hän pudisti hymyillen päätänsä. »Ei mikään, herra.»

Ja jälleen sama katse—unelmiin hukkunut, sulanut onnen kyyneliin.

Boleslavin rintaa ahdisti. Oli ilmeistä—häntä pelotti.

Silloin päätti hän olla tyttöä enää näkemättä ja kuulematta, elää ainoastaan työlleen.—Hän alkoi penkoa papereita, järjesteli kaikki, mitä tärkeimpiä asiakirjoja vielä oli jäljellä, valikoi, laitto luetteloita ja kopioi. Hänen mielestään tuntui kuin hänen täytyisi olla kaikin puolin valmiina siltä varalta, että äkkiä tapahtuisi jokin onnettomuus.—

Niin kului päivä, niin kului ilta.—Regina kyyrötti loitolla huoneen pimeimmässä nurkassa eikä liikahtanut paikaltaan. Boleslav ei uskaltanut enää häneen vilaistakaan.

Veri jyskytti hänen ohimoissaan, hänen silmiensä edessä karkeloi kellertäviä renkaita, hänen

jäsenissään vavahtelivat väsyneet hermot.

Kellon lyötyä kymmenen nousi Regina, mutisi »hyvää yötä» ja katosi esirippunsa taakse. Boleslav ei vastannut eikä katsonut hänen jälkeensä.

Yhdentoista aikaan sammutti hän valon ja meni vuoteeseensa hänkin.

»Miksi sydämeni jyskyttää?» kysyi hän itseltään. »Muista, mitä olet vannonut.» Mutta aavistuksellinen onnettomuuden pelko, jonka hän tunsu lähenevän kuin kummituksen, ei jättänyt hänen sieluaan rauhaan. Hän nousi vielä kerran ja hiipi paljain jaloin asekaapille, jota nousevan kuun hohde himmeästi valaisi. Sieltä otti hän esiin pistoolin, joka hyökkäysten varalta oli aina ladattuna.

Se oli ollut hänen turvansa monessa verisessä ottelussa. Sen oli häntä tänään suojeltava omaa itseään vastaan.

Hän pani sen hana vireessä viereensä yöpöydälle.

»Jokohan nyt silmäsi sulkeutuvat?» kysyi hän, painaen päänsä tyynyyn. Hänen epäilyksensä oli aiheeton. Jo muutamain sekuntien jälkeen tunsu hän, kuinka väsymys hiljaa herpautui hänen jäsenensä ja ajatuksensa.

Kerrassaan kummallinen uni herätti hänet syvästä unesta puolivalveille. Hän näki pimeässä, joka häntä ympäröi, kaksi hurjannäköistä silmää, jotka kiiluivat häntä kohden kuten pantterikissan silmät. Ne näyttivät olevan vain muutaman tuuman päässä hänen kasvoistaan. Ne tuijottivat häneen jäykän palavina, ikäänkuin tahtoisivat hänet lumota ja hurmata.

Hänen hengityksensä oli vähällä pysähtyä, sillä toisen huounta virtaili lämpimänä hänen ylitsensä.

Ja tosiaan ei se ollut mikään uni. Hän oli avannut silmänsä seposelälleen. Hänen vuodepeitteensä oli kuunhohde aivan kuin liidunnut. Ja silmät hehkuivat yhä edelleen kuluttavalla tulella häntä kohden. Kasvojen piirteet selvisivät näkyviin. Naisen valkopukuinen vartalo kumartui hänen ylitsensä.

Suloinen säikähdys värisytti hänen ruumistaan.

»Regina», jupisi hän.

Silloin vaipui olento polvilleen hänen vuoteensa viereen ja peitti kyynelin ja suudelmin hänen kätensä.—Boleslavin valtasi hiljainen herpous. Hän halusi silitellä mustaa tukkaa, joka irtoimena valui tyynylle, mutta hänen kädellään ei ollut voimaa vapautua Reginan käsistä.

Silloin—»muista valaasi!» huusi ääni hänen povessaan. Äkillinen kauhu ponnahtutti hänet pystyyn.

Vielä puolinukuksissaan tempoi hän irti kätensä ja hapuili pistoolia.

»Hän tai sinä!»

Laukaus pamahti. Regina päästi tuskanparahduksen ja vaipui otsalleen vuoteen reunaan vasten. Samassa kuului vastakkaiselta seinältä sälinää ja ryskettä. Isoäidin kuva oli pudonnut maahan.—

Hämmentyneenä katseli hän ympärilleen, vasta nyt heräten täysin tajulleen.

»Oletko haavottunut?» kysyi hän, laskien kätensä tytön päälle.

»En—tiedä—herra!» Ja sitte laahautui hän pitkin lattiaa omalle vuoteelleen.

Boleslav pukeutui ja teki tulen. Kaikki tämä näytti hänestä sekavalta unelta. »Mitäs, jos hän nyt kuolee?» huusi ääni hänen povessaan.—

Vedettyään tytön vuodeverhon syrjään näki hän tämän kyyristyneen perimäiseen nurkkaan, pitäen vuodepeitettä hampaillaan koholla. Peitteellä näkyi veripilkkuja.

»Herran tähden—näytä tänne—mihin sinuun on sattunut?»

Regina päästi peitteen vaipumaan rinnoilleen ja näytti hänelle paljaan olkapäänsä. Veri vuoti siitä virtanaan.—

Mutta jo ensi silmäys riitti haavoihin perehtyneelle Boleslaville osottamaan, ettei haava ollut kuin pieni naarmu, joka muutamissa päivissä paransi itsestään.

»Luojan kiitos, Luojan kiitos!»

Regina tuijotti häneen suurin, sieluttomin silmin.

»Se ei ole mitään», sammalsi Boleslav, »naarmu vain—ei muuta!»

Regina ei näyttänyt häntä lainkaan kuulevan.

»Malta mielesi, ihminen! Ei katse, ei sanakaan saa ilmaista tytölle, millainen on mielentilasi.»

Näin ajatellen palasi Boleslav takaisin ja laski kynttilän pöydälle melkein hervoksiin asti väsyneistä sormistaan.

Mitä nyt? Mihin nyt? Tänne jääminen merkitsi perikatoa.

Sentähden pois, pois vielä tänä hetkenä!

Pois, kunnes voit rakentaa ihmisistä muurin, joka sinut ja hänet erottaa iäksi!

Ja tolkuttoman kiireesti alkoi hän haalia kokoon papereita, jotka paljastivat isän syyllisyyden, ikäänkuin ne olisivat kalleinta, mitä hän omisti.

XV.

Enemmän kuin kolme kuukautta oli kulunut siitä, kun Boleslav oli lähtenyt isiensä perintötilalta.

Sillaikaa oli tullut kevät. Nuoressa nurmikossa kukkivat maahumalat ja vuokot, ojissa rehottivat matarat ja nokkoset, ja puista satoi tuulen vähänkin hengähtäessä lakastuvia kukkaskissoja.

Pelloilla vetelivät aurat kiiltävän mustia vakoja levähtäneeseen maaperään, ja siemeniä kylvettiin jo multaan itämään.

Tämä oli pitkiin aikoihin ensimmäinen vuosi, joka oli alkanut rauhallisesti ja jonka saattoi toivoa rauhallisesti loppuvankin. Europan hirmuhenki oli voitettu; kuten Prometheus oli hänet kahlittu kolkkoon, meren huuhtelemaan kallioon.—Miekkä sai nyt ruostua, sahra ja äes pääsivät jälleen vanhoihin oikeuksiinsa.

Mitä kaukana Välimeren rannoilla oli tapahtunut maaliskuussa, siitä ei vielä aavistettu mitään täällä hiljaisissa maaseudun kaupungeissa ja yksinäisissä nummikylissä, ei aavistettu mitään pahasti häiritystä katrillista metternichiläisissä tanssiaisissa, ei itsevaltiasten suuttumuksesta eikä ylhäisten herrojen kauhusta, ei mitään karanneen kapinoitsijan julistamisesta valtiokiroukseen eikä varustuksista ja sotahuudoista.

Leivoset livertelivat kutsuen iloiseen työhön pelloille, ja maa avasi ikävöiden sylinsä ottaaksen vastaan kauan kaivatun siemenen.

Huhtikuun lopulla nähtiin eräänä päivänä omituisen joukon vaeltavan maantietä, joka idästäpäin vei Wartensteinin piirikaupunkiin. Kummastusta tuo matkue herätti kaikilla seuduilla, joiden läpi se kulki.—

Siitä ei päästy yksimielisyyteen, olivatko matkalaiset sotilaita vai työmiehiä. Enimmät olivat asetettuja, mutta pyssyn vieressä oli lapio heidän selässään, ja punaruutuisista repuista, jotka he olivat nuorilla sitoneet poikittain selkäänsä, pilkisteli sieroja ja viikatteen teriä.

Kymmenen tai kaksitoista miestä kulki ratsain, ja ikäänkuin kuormastona tuli perästä jono rattaita, jotka olivat kukkuroilleen täytetyt pullottavilla viljasäkeillä ja kaikenlaatuisilla työkaluilla.

Joukossa mahtoi olla noin puolentoistasataa päätä ja marssi se miltei sotilaallisessa järjestyksessä. Jonossa oli yksistään nuoria miehiä, enimmäkseen pellavatukkaisia ja rotevia vartaloltaan, kasvot leveät ja jyrkän kulmikkaat, eivät ollenkaan saksalaista mallia. Mutta eivät he puolalaistenkaan näköisiä olleet. He puhuivat kieltä, jota niillä tienoin ei kuunaan ollut kuultu, ja lauloivat lauluja, joita kukaan ei voinut oppia laulamaan.—Mutta komento, jota he tottelivat, oli sentään saksalainen, ja saksalainen oli kurikin, joka suoristi heidän rivinsä ja antoi heidän liikkeilleen ryhtiä ja vakavuutta.

Kulkueen etupäässä ratsasti mies, jonka eleitä he seurasivat huolella ja rakkaudella ja jonka lyhyet, vaikkakin siltä ystävälliset käskyt he täyttivät iloisen lapsellisella innolla.

Hän oli Boleslav, joka tämän sotajoukon kera oli tulossa hänelle kuuluvaa valtakuntaa takaisin vallottamaan.

Kaukaa Itä-Liettuasta, maakunnan äärimäiseltä kulmalta, missä ei Schrandenista oltu milloinkaan kuultu hyvää eikä pahaa, oli hän tämän joukkonsa pestannut. Sieltä, missä hän viisivuotisen oleskelunsa aikana oli tutustunut kansan kieleen ja luonteeseen, oli hän valinnut raatajiksien

ainoastaan sellaisia miehiä, jotka olivat olleet sodassa ja tottuneet sotilaalliseen kuriin, mutta siitä huolimatta oppineet saksaa liian vähän, jotta heitä voisi schrandenilaisten pahat kielet myrkyttää.

Siten saattoi hän toivoa, ettei hänen kohtalonsa tulisi samanlaiseksi kuin isän, jonka luona ei pysynyt ainoakaan renki eikä päiväpalkkalainen. Jos schrandenilaiset uskaltaisivat käydä tappeluun näitä vastaan, kuten kerran puolalaisia, joita isä äärimäisessä hädässään oli kutsunut työhönsä, silloin heidät kyllä lähetettäisiin verissä päin kotiinsa.

Ylpeällä luottamuksella katseli hän tulevaisuuteen.

Hän olisi mielellään palannut jo aikaisemmin; mutta ryhtyäkseen teettämään työtä suuressa kaavassa, kuten oli tarvis, täytyi hänen odottaa aikaa, jolloin saisi isotätinsä perinnön käsiinsä ja siten tarpeelliset varat käytettäväkseen.

Vaikeita aikoja oli hän elänyt sen tammikuun yön jälkeen, jolloin hän verensä pakotusta paeten oli rientänyt lumista tietä kuutamossa loistavaa etäisyyttä kohden, onnettoman naisen huutojen kaikuessa korviinsa. Ei ollut Regina saattanut käsittää, mikä hänen herraansa oli mennyt.

Viipyi kauan, ennenkuin hän näistä huudoista vapautui ja ennenkuin tuskallisesti rukoileva katse, joka häntä seurasi mihin hän liikkui, alkoi häipyä hänen mielestään.

Königsbergissä, johon hän oli kääntynyt, aikoi hän rohkealla itsesyytöksellä vaatia viranomaisilta itselleen oikeutta, joka häneltä ja hänen suvultaan oli tähän asti evätty.—Tosin häneltä ei sulettu ovia, kuten kerran hänen isältään—risti hänen rinnassaan avasi ne hänelle—, mutta kohtelias olkapäiden kohautus, jolla hänelle luvattiin katsoa, mitä oli tehtävissä, ja kylmä viittaus oikeudellisiin muodollisuuksiin, joita oli noudatettava, opetti hänelle pian, että intohimoinen itseuhrautuminen, jota hän oli aikonut, sai täällä varsin vähän aikaan.—Isänsä kirjevaihdon, jonka hän oli vapaaehtoisesti aikonut luovuttaa viranomaisille, jotta sekavaan pimeyteen leviäisi valoa, pani hän jälleen kasaan säästäkseen sen soveliaampiin tilaisuuksiin.—Sitä paitsi oli paljon hävitetty, joka olisi vaikuttanut lieventävästi. Vaaka oli joutunut pois tasapainostaan, ja vaikka hänelle olikin sallittua raivota omaa itseään vastaan, niin isän muisto vaati sääliväisyyttä.

Kaikesta huolimatta alkoivat nämä kosketukset ulkomaailman kanssa, kosketukset, jotka vaikuttivat niin omituisen jäähdyttävästi ja raitistavasti häneen, vähitellen hälventää kuumeista kiihkeyttä hänen mielestään. Hän näki nyt seisovansa asiain syiden eikä enää kirousten edessä, sanojen eikä enää ryhmysauvojen vastassa. Tämä teki hänelle hyvää ja rauhoitti häntä. Hän laitteli suunnitelmia ja varustautui huolellisesti siihen, mitä tulevaisuus häneltä vaati.—

Samalla häipyi lumous, jolla metsistynyt palvelustyttö oli häntä pitänyt pauloissaan. Jokainen ihminen, jonka hän kohtasi, jokainen ajatus, joka heräsi hänen mielessään, tempasi hänet yhä kauemmaksi tytöstä. Katumus, että hän oli kohdellut tätä raa'asti ja säälimättömästi, vaikenä vähitellen, ja se teho, jolla Regina oli monet kuukaudet häneen vaikuttanut, alkoi hänestä tuntua käsittämättömältä.—

Mutta toisinaan, kun hän hämärähetkinä istui yksikseen huoneessaan ravintolassa, näki hän jälleen tytön silmien hehkuvan, ja häntä värisytti, ikäänkuin tyttö olisi hänen läheisyydessään. Oli kuin silloin alkaisi uudestaan polttaa arpea, joka uurtautui hänen alahuulensa poikki ikäänkuin tuon suudelman polttomerkkinä, ainoan suudelman, jonka nainen oli konsanaan painanut hänen huulilleen, sillä hänen ujo, synkkä ulkonäkönsä oli iät kaiket pitänyt naiset hänestä loitolla.

Silloin tuntui hänestä, kuin hetki, jolloin heidän huulensa olivat yhtyneet, olisi sulkenut itseensä koko hänen elämänsä onnen. Tämä kuitenkin oli vain joutilaan mielen lumeita, ja lampunvalo ja työ hälvensi ne hetikohta.

Rauhottaakseen tyttöä poistumisensa johdosta—pakonsa, olisi hän voinut sanoa—oli Boleslav tälle kirjottanut muutaman kerran, pyytänyt vastausta ja luvannut pian palata.

Kerran oli Reginaltakin saapunut tietoja, tyyni, vakava kirje, joka oli kirjoitettu voimakkein kynänvedoin ja jokseenkin virheettömällä kielellä.—Vanhan kirkkoherran koulutus ei monivuotisen orjuudenkaan aikana ollut mennyt hukkaan.—

Kotiseutuaan lähetessään veti hän nyt kirjelijun taskustaan ja luki vielä kerran sanat, jotka hän—vastoin tahtoaan—osasi ulkoa ennestään.

»Rakas herrani!

Älkää olko huolissanne minun tähteni. Minulle ei tee kukaan mitään. Kylässä eivät tiedä lainkaan, että olette poissa. He pelkäävät sudenrautojakin, sillä eihän heille ole kukaan sanonut, että ne ovat poissa. Varmuuden vuoksi katson joka ilta, että pistoolit ja pyssyt ovat kunnossa, jottei mitään puuttuisi jos he tulisivat. Mutta he eivät tule. Haavaa en enää muistakaan. Bockeldorfin kauppias antoi minulle englantilaista laastaria, ja kun laastarilappu putosi pois, oli haava terve. Jäidenlähtö ja tulva on nyt ohitse, Luojan kiitos. Muutamia päiviä sain nähdä nälkää, sillä vettä oli Liekowan niityllä niin korkealta, että oli mahdoton kaalata ylitse. Ja herra Merckelin luo en olisi mennyt, vaikka olisin nykyistynyt siihen paikkaan. Ah, rakas herra, olen hyvin iloinen, kun aiotte

pian palata. Sillä en enää tiedä lainkaan, miksi elän, kun en enää saa teitä palvelulla. Seison Kissanportaalla niin usein kuin voin ja odotan teitä, jotta voisin laudat työntää paikoilleen ja pääsisitte ylitse. Pyydän, ettette tulisi yöllä ettekä tiistaiaamuna ennen seitsemää, sillä silloin olen taipaleella Bockeldorfiin. Ja lumi on jo kaikki sulanut. Ja nurmi alkaa jo vihertää. Ja eilen kuulin jo visertävän pääskysten, joilla on pesänsä räystäskourussa. Mutta nähnyt en niitä ole vielä. Monta kertaa tuntuu sydämeni salpaantuvan ja päätäni pyörryttää, ja minä syön vain vähän. Luulen sen tulevan siitä, etten voi sietää yksinäisyyttä. Mutta enpä tiedä, miksi teille kerron tätä kaikkea. Kai siksi, että olette aina ollut niin hyvä minulle. Ja kaipaen teitä kovasti, koska aina olette ollut minulle niin hyvä, ja piirrän

uskollisimmalla nöyryydellä

Regina Hackelberg».

Tämä kirje oli Boleslavin täyttänyt ilolla ja tyytyväisyydellä; sillä vaikka se yhdeltä puolen todisti, että tyttö ymmärtäväisesti mukautui olosuhteihinsa ja että hänestä oli tarpeetonta huolehtia, osotti se toiselta puolen, että hän pysyi puhtaimmasti uskollisena herralleen ja kuului hänelle koko sieluineen.—Niin iloinen kuin Boleslav olikin vapauduttuaan myrkystä, jota tyttö oli valanut hänen mieleensä, ilahdutti häntä kuitenkin varmuus tästä alttiudesta.

Hänen uskonsa Helenan siunaukselliseen lähetystehtävään oli sillävälillä saanut uutta ravintoa. Helenan kirjeen hän oli suurimman vaaran hetkenä pelastanut, ja hän kantoi sitä kuin mitäkin taikaesineä povellaan, vaikkei sitä lukenutkaan niin mielellään kuin Reginan kirjettä.

Kohta kun hän oli saapunut pääkaupunkiin, oli ikävä ajanut hänet tuomiokirkkoon, jonka alttarivolvissa kuva seiso. Mutta hän pettyi pahasti toiveissaan. Pyhä neitsyt liljojen ja ruusujen keskellä oli suorastaan naurettava. Se seiso siellä kuin mantelitaikinasta leivottuna, ja kukat sen ympärillä kohottivat päänsä niin siveästi ja nenäkkäästi kuin aikoisivat tehdä jonkin ylen tyhmän kysymyksen.

Ja tätä kuvaa oli hän vuosikausia säilyttänyt mielessään lemmittynsä kasvojen sijasta! Oli jo aika Helenan astua näyttämölle omassa persoonassaan muuten oli lähellä vaara, että hän alkoi rakastaa pelkkää haavekuvaa.

Kuinka tuoreena, uhkuvan rakastettavana seiso nyt, kun hän oli kotiin saapumaisillaan, hänen sielunsa silmien edessä odottava palvelustyttö, ikäänkuin jälleennäkemisen ilo koskisi häntä, häntä yksistään!—

Oli päivänpaisteinen aamuhetki.

Eräässä kirkonkylässä lähellä Wartensteiniä oli hän levähtänyt viimeksi joukkoineen; sillä itse piirikaupungin aikoi hän sivuuttaa kiireimmittain, välttääkseen kiusallista huomiota. Sieltä oli vielä kolme ja neljäsosa peninkulmaa kotikylään, jonne hän vielä toivoi ehtivänsä illalliselle, sillä hänen reippaat poikansa olivat tottuneet pikamarsseihin.

Wartensteinin kahdesta tornista löivät kellot kahdeksan, kun hän marssi sammaltuneesta kaupunginportista sisään. Hän saattoi toivoa aikaisena aamuhetkenä pääsevänsä tiehensä ilman että häntä kysymyksillä rasitettiin.

Mutta hän ei aavistanutkaan yllätystä, joka häntä odotti. Vartiat, sen sijaan, että olisivat hänet pysähdyttäneet, ja vaatineet tullimaksua, huusivat torninikkunoihin: »Soittakaa kelloja, soittakaa kelloja! Ensimmäiset ovat jo täällä!»

Sitten ojensi hän tervehtien pistimensä, kirkonkellojen ilmottaessa Wartensteinin asukkaille Boleslavin saapumisen.

»Mitähän tämä merkinnee?» kysyi hän itsekseen päätään pudistellen, ja hänen kummastuksensa kasvoi, kun hän edelleen ratsastaessaan näki kadut täytenään kiihtyneitä ihmisiä, miehiä ja naisia, jotka liehuttivat nenäliinojaan ja hattujaan ja kohottivat hänelle kaikuja hurraahuotoja.

Liettualaisista, jotka voittokulussaan olivat tottuneet sellaisiin vastaanottoihin, lankesi tällainen vastaanotto luonnostaan ja he vastasivat täyttä kurkkua.

Boleslavista oli selvää, että tässä oli tapahtunut väärinkäsitys, joka piammiten selviäisi itsestään.

Hänen ratsastaessaan torille, joka oli ihmisiä täynnä tungokseen asti, astui häntä vastaan maaneuvos juhlapuvussaan, pormestarin ja kaupungin viranomaisten saattamana. Hänen leijonanharjansa liehui aamutuulesa. Hän painoi valkoisen solmukätensä rinnalleen ja rykäisi valmistautuen puhumaan.

Tunnettuaan Boleslavin, joka oli reippaasti hypähtänyt maahan ratsultaan, ponnahti hän hämmästyneenä takaperin; siitä huolimatta alkoi hän: »Onnittelena teitä, vapaaherra von Schranden, että olette ensimmäinen rientäessänne tänne joukkoinenne— —»

»Pysähtykää, herra maaneuvos», keskeytti hänet Boleslav. »Tässä täytyy olla erehdys. Nämä miehet ovat työmiehiä, joita olen Liettuasta pestannut maatilalleni. Olen matkalla Schrandeniin.»

Kaupunginisten jono myhäili salavihkaan. Heille oli mieliin, kun maaneuvos teki itsensä naurettavaksi, ja tällaisessa tapauksessa pitivät oman hullunkurisen osansakin mielellään hyvänä.

»Ettekö vielä tiedä siitä?» kysyi hän koettaen niellä harmiaan.

»Tulen Preussin äärimäiseltä nurkalta, herra maaneuvos.»

»Ettekö ole kuullut, että Napoleon on paennut Elbasta ja että kuningas on uudelleen kutsunut Preussin kansan aseihin?»

Boleslav tunsi pelästyksen ja ilon sekaisen tunteenpuuskan sydämessään.

Niin oli siis maailmanhistoria jälleen ottanut hänen pienen kohtalonsa hartioilleen ja kantoi sitä epätietoisuutta kohden. Hänen suunnitelmansa olivat lennähtäneet hajalle, työ, jolle hän oli elämänsä pyhittänyt, oli päättynyt tuskin vielä alettuunkaan.

Mutta pois kaikki huolet ja valitukset! Isänmaa kutsuu! Isänmaa kutsuu!

»Kiitän teitä, herra maaneuvos», sanoi hän koettaen hillitä levottomasti sykkivää sydäntään, »siitä kunnianosotuksesta, jonka olitte aikonut minulle ja schrandenilaisille. Tahdomme osottaa sen ansaitsevamme ja olla neljänkolmatta tunnin kuluessa paikalla.»

Maaneuvos ojensi hänellä kätensä. Hän astui askelen takaperin, ja oli maksamaisillaan kolminkertaisesti häväistyksen, jonka kerran oli kärsinyt maaneuvokselta.

Sitten maltoi hän mielensä. Isänmaa kutsuu! sanoi ääni hänen povessaan. Mitä merkitsevät sinun pienet vihasi ja myötätunteesi!—Ja hän tarttui solmukäteen, joka jo loukkautuneena vetäytyi takaisin, ja pudisti sitä lujasti.

Sitten sai hän lähempiä tietoja. Eilen illalla oli kuninkaan kehotus saapunut Wartensteiniin. Koko yön olivat viranomaiset työskennelleet valmistuen määräyksiä paikallisille esimiehille, ja määräykset olivat viivyttelemättä lähetettävät ratsastavain lähettiläiden mukana.

»Myöskin Schrandeniin?» kysyi Boleslav.

»Tietysti».

»Saanko liittää mukaan sotilaallisen määräyksen?»

»Jos haluatte.»

Hän repäisi lehden muistikirjastaan ja pyöräytti siihen seuraavat rivit:

»Viiden aikaan iltapäivällä saapukoot asevelvolliset miehet matkakapineineen ja varustuksineen tarkastukseen kirkkomäelle. Lähdön hetki ilmoitetaan sitten.

von Schranden, nostoväen kapteeni. Paikkakunnan esimiehelle.»

»Ja kuinkahan Reginan käy?» huusi muistuttavasti ääni hänen povessaan.

Mutta hän ei tahtonut sitä kuulla. Hän oli aivan kuin huumautunut. Toiminnan kuume oli hänet vallannut.

Ensin kutsui hän miehensä kokoon, selitti heille, että heidän palveluksensa oli lopussa ja että heidän oli kiireimmittään palattava kunkin kotiseudulle, liittyäkseen siellä joukkoihinsa.—Hän maksoi heille palkkansa ja kättä puristaen toivotti onnea ja siunausta.

Reippaat nuoret miehet, jotka häneen olivat jo ehtineet kiintyä täydestä sydäimestään, suutelivat hänen vaatteidensa liepeitä ja erosivat kyynelsilmin. Sitten hommasi hän korjuuseen rattaat, joiden kuormat eivät suinkaan edustaneet väheksyttäviä pääomia, teki sopimukset siemenjyvien ja elintarpeiden kaupoista ja jätti hevoset remonttikomissionin käytettäväksi.

Ainoastaan yhden, sen, jolla hän ratsasti, jätti hän omiksi tarpeikseen.

Oli jo puoli kolmen aika iltapäivällä, kun hän oli toimensa suorittanut ja saattoi lähteä kotitapaalelle. Erään räätälin ikkunassa oli hän nähnyt riippuvan väliaikaisen univormun, joka lukuunottamatta nostoväen upseerin pukuun kuuluvaa loistoa, oli määräysten mukainen, ja koska se sopi hänelle ja sen kaulus pian oli vaihdettu uuteen punaiseen kaulukseen, oli hän sen ostanut ilman pitempiä epäroimisia.

Niin saattoi hän välttävässä asussa astua schrandenilaistensa eteen, jotka nyt olivat joutuneet hänen käsiinsä toisin tavoin kuin hän oli aavistanut.— —

Samaan aikaan, kun Boleslav ratsasti kotiseutuaan kohden, asteli »Mustan Kotkan»

perähuoneessa luutnantti Merckel tuimimmasti tuotuneena edestakaisin.

»Ja sitä en tee—enkä alistu moisen lurjuksen käskettäväksi», huusi hän isälleen, joka oli häntä viihdyttääkseen tuonut pöytään talon parasta viiniä—se oli vielä koko hapanta sekin— eikä väsynyt täyttäessään lasia lasin perästä raivoavalle pojalleen.

»Felix hyvä», pyysi hän mielistellen, »ole nyt järkevä—kun kerran kuningas on niin määrännyt ja esivalta niin vaatii—»

»Mutta entä jos kunnia vaatii päivästoin, isä?» huusi poika viiksiään kierrelleen. »Olen upseeri, isä—minulla on kunniantuntoa rinnassani—ja kunniantuntoni sanoo minulle: kuole mielummin, anna ennen ampua kuula rintaasi, ennenkuin sallit isänmaan kavaltajan pojan olla päällikkönäsi.»

»Mutta kun kuningas»—toisti vanhus epätoivoissaan.

»Kuningaspahan siitä paljokin tietää! Hänet on sokaistu, petetty, pimitetty. Mutta minä, minä tahdon avata hänen silmänsä, tahdon hänelle huutaa: majesteetti, täällä on kolmekymmentä urhoollista sotilasta ja yksi kunnianherkkä upseeri, jotka tahtovat ennemmin—»

»Juo, Felix hyvä», pyysi vanhus ja pyyhki tuskanhikeä otsaltaan. »Tämä viini maksaa itselleni taalarin pullo. Sellaista et löydä muualta koko maailmasta.»

»Piru vieköön liemesi!» huusi poika ja löi pulloa miekkansa tupella. »Kunniaani en myy mistään Juudaksen hinnasta! Kunniani ei salli tukkia suutaan! Kunniani vaatii, että repäisen sydämen sen kirotn koiran rinnasta! Ja sen minä teen.—Tämä isänmaamme häväistys on kerrankin juuritettava pois. Tämä ruttopaise on leikattava ja tulella poltettava pois preussilaisen upseeriston ruumiista! Minä teen sen! Niin totta kuin olen urhoollinen sotilas! Niin totta kuin kunniani tähden tahdon kuollakin!—Hyvästi näkemiin, isä! Minun on vielä mentävä sanomaan jäähyväiset lemmitylleni!»

Ja suipistaen huulensa vihellykseen, marssi puolijuopunut sankari pellolle, kolkutellen säännölliseen tahtiin miekkansa kärjellä lattiaa.—

Ratsastaessaan kohta neljän jälkeen kylään näki Boleslav tien akkoja ja ukkoja täytenään, jotka äänettöminä ja arkoina kuten paha omatunto väistyivät hevosen kavioiden tieltä ja sitten juoksivat hänen perästään. Hän kopeloi pistoolejaan ja vetäisi miekkansa höllemmälle huotrastaan, sillä hän aavisti ottelua, joka hänellä oli edessään.

»Jolleivät he sotilastakin mukana ole muuttuneet uusiksi ihmisiksi, voi heidän päähänsä pälkähtää nujertaa minut rintaman edessä», ajatteli hän ja hänen rintansa kohoili täytelämmmin.

Kirkkomäen läheisyydessä oli joukontungos vielä suurempi. Hänen täytyi ratsastaa vitkalleen antaakseen heille aikaa väistyä tieltä. Sieltä täältä kuuli hän puoliäänekkään naurahduksen tai hampaiden välitse muristun kirouksen. Muuten syvä hiljaisuus.

Kirkon päätyseinämälle, noin kahdenkymmenen askelen päähän porraskivistä, näki hän miehistön asettuneen kaksinkertaiseen riviin, jossa ensi arviolta saattoi olla viisi- tai kuusitoista ruotua.

Luutnantti Merckel asteli rintaman edessä kahtaannekäsien, kuiskuttaen—kuten näytti—milloin sille, milloin tälle kehottavia sanoja. Hänen kasvonsa hehkuivat, hänen käyntinsä oli horjahtelevaa, pari kolme kertaa joutui ratsumiekkä, jota hän kantoi, hänen jalkojensa väliin.

Boleslav heitti nopean, tutkivan katseen pappilaa kohden. Sen ikkunat olivat tiiviisti verhotut. Puutarhassakaan ei näkynyt elonmerkkiä.

Syvään hengittäen ratsasti Boleslav väkikehän sisään, joka sulkeutui hänen takanaan. Taasen hän seisoi—yksin kaikkia vastaan—schrändenilaisten susien kanssa vastatusten, mutta tällä kertaa herrana.

Samalla tunsu hän, että rautainen tyyneys, jota hän aina tunsu, milloin oli kysymys elämästä ja kuolemasta, ei tälläkään kertaa ollut pettänyt.

»Odotan teidän ilmotustanne, herra luutnantti», huusi hän uhaten.

Hänelle vastasi nauru juopuneen kurkusta.

He siis kapinoivat. Hänen aavistuksensa ei ollut pettänyt.

Hän tempasi miekan huotrastaan.—»Hiljaa!» komensi hän.

Riveistä kuului murinaa. Pari kolme astui taisteluun vaativina rintamasta esiin. Luutnantti Merckel päästi haukkumasanan ja vetäisten miekkansa syöksähti Boleslavia kohden.

Lähimmässä tuokiossa heitettiin arpa elämästä ja kuolemasta. Voi sitä, ken epäröi!

Välähdys—suhahdus—ja kimeästi kirkaisten vaipui luutnantti Merckel hiekkaan.

Rivit tahtoivat hajota, tahtoivat syöstä hänen kimppuunsa, mutta ällistys ja kauhistus oli ne

kivetyttänyt.

»Hiljaa!» kaikui jyristen uudestaan, eikä kukaan tohtinut liikuttaa silmäripsiäänkään,

Boleslav piti vasemmalla kädellään pistoolin satulakotelosta ja viritti hanan, antaen ohjasten solua asetta pitelevään oikeaan käteensä.

»Nostoväen miehet!» huusi hän äänellä, joka kaikui kauas yli kirkkomäen. »Tiedätte, että kuusi tuntia sitten olette tulleet sotalain alaisiksi ja että pieninkin kapinan yritys maksaa henkenne. Mitä ennen on tapahtunut, sitä en tahdo ottaa lukuun. Mutta ken ei tästedes hengenvedossa ja murisematta tottele käskyjäni, hänen päähänsä heti paikalla ammun kuulan.»

Felix Merckel, jonka päästä vuoti verta virtanaan, oli sillävälin toipunut ja koetti nousta pystyyn. Mutta veri, joka virtaili pitkin hänen kasvojaan, pimitti hänen näkönsä, niin ettei hän tiennyt, missä oli.—

»Riisukaa häneltä miekka!—Sitokaa hänet!» käski Boleslav.

Nostoväen miehet katselivat toisiansa. Heillä ei ollut mitään nuoraa. Epäröiminen saattoi jälleen merkitä paljo.—Nopealla päättäväisyydellä hyppäsi Boleslav hevosen selästä, tempasi suitset sen suusta ja ojensi hihnat vasemmalle sivustamiehelle.

»Eteenpäin! Kaksi seuraavaa menee auttamaan!»

Vitkalleen, myrkyllisen aroin katsein kävivät he toimeen. Maassa makaava huitoi käsin ja jaloin ympärilleen ja koetti hihallaan pyyhkiä verta silmistään. Mutta hänen ponnistuksensa olivat turhat. Hihnat kiertyivät hänen ranteihinsa ja vaahtoiset kuulaimet saivat tehdä kapulan virkaa.

Hevonen oli sillävälin lähtenyt tiehensä ja pelästyneen joukon lävitse murtautunut vapauteensa.

»Viekää hänet kirkkoon», käski Boleslav.

Samassa saapui vanha ravintolan isäntä ulvoen ja väännelleen käsiään.

»Felix», parkui hän, »mitä he ovat tehneet sinulle? Älä salli sitä. Huuda toki apua! Auttakaa häntä hyvät, ihmiset! Minä olen esivalta. Tahdon, että autatte. Käsken niin.»

»Käskijä olen täällä minä», tiuskaisi Boleslav.

Silloin muutti hän menettelytapansa ja koetti liikuttaa tämän ankaran miehen sydäntä.

»Herra kapteeni, olkaa armollinen minua onnetonta isää kohtaan. Olenhan teitä kerran kantanut käsivarsillani. Olitte silloin niin pieni, aivan pieni. Ja aina olette ollut minulle rakas... Eikö niin, rakkaat ihmiset, junkkarimme puolesta olisimme aina olleet valmiit uhraamaan henkemme?»

Hän oli siksi hyvässä lihassa, ettei voinut langeta polvilleen Boleslavin eteen, muuten olisi hän sen tehnyt. Sitten, kun hän näki, kuinka hänen poikaansa laahattiin pois, juoksi hän epätoivoissaan hänen perästään ja koetti tarttua hänen takkinsa liepeeseen. Mutta silloin sulkeutui ovi heidän välilleen.

»Avain minulle!» käski Boleslav.

Vanhus heittäytyi portaille ja vasaroi nyrkeillään tammilautoja.

Sivustamies, jota hänen apulaisensa seurasivat, toi avaimen Boleslaville.

»Mikä on nimesi?»

»Michel Grossjohann», vastasi schrandenilainen ynseästi.

»Ja te toiset?»

»Franz Malky.»

»Emil Rosner.»

Boleslav merkitsi heidän nimensä muistikirjaansa.—»Te kolme vartioitte vankia tämän yön ja vastaatte hänestä hengellänne.»

Vanhus kirkonovella näytti, kun kaikki hänen raivonsa ei auttanut mitään, tulevan jälleen suunnilleen ja hiipi, salaviihkaan Boleslaviin vilkuen, pappilaa kohden.

Boleslav luuli tietävänsä mitä hän aikoi siellä tehdä.

»Te kolme seuraavaa», jatkoi hän, »vartioitte sakariston ovea ja pidätte huolen siitä, ettei kukaan, paitsi haavuria, joka tulee hänet sitomaan, pääse ulos eikä sisälle.—Ymmärrättökö?»

»Kuten käskette!» murisi kolme raivosta vapisevaa ääntä.

»Ja nyt toimeen, pojat. Maaneuvoksen viraston luettelon mukaan on Schrandenin kylässä asevelvollisia miehiä kaikkiaan— — —»

Ja tarkastus alkoi.— — —

XVI.

Tunkeuduttuaan kahta tuntia myöhemmin töllisteleväin joukkojen lävitse, jotka taikauskoisen kammon valtaamina mulkoilivat häneen, ikäänkuin hän olisi osannut noitua, ja päästyään niitylle, jolla ei ollut ainoatakaan ihmistä, tuntui hänestä kuin olisi hän jättänyt metsänpetojen häkin, petojen, joiden kesyttäminen hänellä oli tehtävänä.

Vaara näytti nyt lopultakin olevan ohitse. »Kun heidät olen tänään saanut hallituksi», tuumi hän itsekseen, »eivät he enää huomenna uskalla mukista.» —Hän ojensihe iloissaan saavutetusta voitosta.

Vielä vain jäähyväiset Reginalle—ja kaikki huolet olivat ohitse. Hänen edessään levisi jälleen kukkiva maailma—hän oli kuulevinaan kaukaa houkuttelevaa rumpujen pärinää ja sotahuutoja.

»Nyt Reginan luo!» huusi hän äkkiä syvältä sydämestään puuskahtavalla riemulla, niin että säikähti itseään. Valmistuakseen vaikeaan tehtävään päätti hän tehdä kierroksen metsän lävitse, ennenkuin suuntaisi askeleensa Kissanportaalle.

Aurinko kallistui metsän latvoja kohden. Kevätvihreille niityille levisi utuisia varjohuntuja, ja vetisistä ojista nousi väkevä mudan tuoksu.

Honkametsä vain seisoi jyrkevä ja äänetönnä kuten talvisaikaankin. Ainoastaan sieltä täältä pilkisti vaalean vihreä lehtivesa näkyviin hirsijyleikön lomasta.

Hän heittäytyi sammalikkoon selälleen ja katseli päivänvaloa, joka kuin purppurainen kudos riippui tiheikön yllä.

Vielä, kerran antoi hän viime tuntien uhkayrityksen liukua editsensä.—Pappilan tiiviisti verhotut ikkunat muistivat hänen mieleensä. Kuinka huolellisesti Helena osasikaan häneltä estää jokaisen silmäyksen alueelleen! Täytyihän tytön sentään tietää, mitä hänen esiintymisensä kylässä merkitsi. Täytyi toki tietää, että hän huomenna lähtisi täältä eikä mahdollisesti palaisi konsanaan.

Eikö Helena tuntisi lainkaan kaipausta puhutella häntä ensin vielä kerran? Eikö hetki, johon hän oli kirjeessään viitannut, ollut lyönyt tänään? Mitä auttoi kirje, jota hän kantoi povellaan, jos käsi, joka sen oli kirjottanut, vetääntyi hänestä pois? Lemmityn kuva oli nyt vaalennut tykkänään eikä se voisi seurata häntä taistelussakaan, jollei Helena itse sitä verestä.

»Jos hän minua rakastaa, kutsuu hän minua. Jollei hän kutsu, olen hänet menettänyt.»

Näin päätellen jätti hän metsän ja astui sillalle.

Heleään viheriään pukeutuneena hymyili puisto häntä vastaan. Poppelien latvoilla lepäsi hopeainen hohde, ja muratit tummanvihreinä häämöttivät niiden välistä.

Kuinka kaunis olikaan tämä kotipaikka, joka hänelle ei tarjonnut muuta kuin huolta ja tuskaa! Kuinka paloikaan hänen koko sydämensä noille kurjille raunioille, joissa hän sai asustaa kuin mikäkin pahantekijä! Oliko se kenties tuon naisen tähden, joka vapaaehtoisesti oli jakanut hänen kurjuutensa ja tahtoi tehdä oman kurjuutensa portaaksi hänen onnellleen?

Mutta hän ei enää ollut huolissaan siitä, mitä oli tuleva. Hän tiesi itsensä terästetyksi heikkoutta ja paheita vastaan, sittenkuin isänmaa oli hänet kutsunut. Hän olikin muuten jo kauan tuntenut olevansa Reginasta vapautunut. Aikoja sitten oli tyttö jälleen palvelustyttö, kuten hän itse herra.

Vielä yksi ainoa yö—ja papin kirous oli joutunut joutavaksi loruksi.

Kuinka oli Reginan käyvä?— —Sai katsoa itse eteensä. Olihan hän turvannut tytön tulevaisuuden. Enempää ei kukaan voinut häneltä vaatia. Ja lahjan tahtoi hän tänään tehdä kaksin-, jopa kolminkertaiseksi, jotta Reginaa kosittaisiin, kuten rikasta leskeä konsanaan... Jättiväthän tuhannet vaimonsa ja lapsensa nälkään ja kurjuuteen, eivätkä siltä saaneet räpäyttää silmäripsäänsäkään, kun murhaavat kuulat lentelivät. Miksi hänen tarvitsi huolehtia siitä, kuinka tämä vieras olento jaksoi kestää yksinäisyytensä?

Niin karaisi hän itseään, sillä hänen sydämensä sykki sangen levottomasti...

Ja kun hän saapui Kissanportaan päähän, näki hän toiselta puolelta pensasten takaa tutun

olennon, jonka laskeutuva aurinko kirkasti kultaisella hehkullaan.

»Regina!» huusi hän.

Mutta olento ei liikahtanut.

»Tulehan toki vastaan.»

Silloin hiipi tyttö kumaraisillaan vitkaan lähemmäksi painaen vasemman käden levällään harrottavilla sormilla vasenta rintaansa.

Boleslav vilkaisi häneen ja—pelästyi—

»Hyvä isä—miltä sinä näytät!» sammalsi hän.

Tyttö näytti aivan metsistyneeltä. Hänen vaatteensa olivat repaleina, tukka, joka ahkeraan kammatessa oli alkanut niin kauniisti kiharoitua, riippui jälleen pörröisinä suortuvina otsalla ja poskillä. Syvistä sinertävistä silmäkuopista pilkkuivat silmät taikamaisen kiiluvina, jäykkänä ja palavina eivätkä rohjenneet kohota häneen katsomaan.—

»Hänhän aivan menehtyy», huusi ääni hänen povessaan. »Hän kuolee sinun tähtesi!» Hän tarttui tytön käteen, joka hervotonna jäi lepäämään hänen käteensä.

»Regina—puhu toki—etkö lainkaan iloitse siitä, että olen täällä jälleen?»

Regina kyyristihe kuten silloin, jolloin hän vielä pelkäsi lyöntejä.

Boleslav silitti hänen kalseaa, kuivaa tukkaansa. »Tyttö raukka!» sanoi hän. »Sinun on ollut vaikea olla niin ypy yksin.»

Regina hytkähti herransa koskettaessa ja vaiken.

»Miksi et minulle kirjottanut, että tunnet itsesi täällä liian yksinäiseksi?»

Regina pudisti päätään, sitten sanoi hän arastellen: »Mitäs minä yksinäisyydestä, herra?»

»Mikä sinua sitten on vaivannut?»

Regina katsoi häneen tuskallisesti ja vaiken.

»Mutta?»

»Minä—luulin—ettette palaisikaan.»

»Mutta kirjoitinhan sinulle, hupakko.»

»Niin, kirjoitte kyllä—tulevanne viikon kuluessa, ja silloin istuin Kissanportaalla yöt ja päivät—yöt ja päivät—mutta te ette tullut. Ja kolmen viikon perästä kirjoitte uudestaan: tulen kenties viikon kuluessa, ja sittenkään ette tullut. Ja silloin ajattelin, että tahdotte vaan minua syöttää sanoilla, jotta paremmin—viihtyisin. Ja että te kaduitte, että olitte ollut minulle ystävällinen, koska en sitä ansainnut ja koska ...» hän vaiken ja peitti tuokioksi kasvonsa käsiinsä.

»Mutta kirjeesihän oli vallan järkevä.»

»Niin, herra», sammalsi Regina. »Olisiko minun —sopinut teille—muuten kirjottaa?»

Boleslav puraisi huultaan ja katsoi suoraan eteensä vihertävään lehtien vilskeeseen.— — Mahtoikohan tyttö aavistaa jotakin siitä, mitä muutamain tuntien jälkeen oli tapahtuva?

»Mutta nyt on kaikki hyvin—eikö niin?» kysyi hän epävarmasti.

Silloin vaipui Regina huudahtaen hänen eteensä ja huusi hänen polviinsa kiertyen: »Kaikki on hyvin, jos jääte tänne, herra. Minua niin pelottaa, että voisitte jälleen mennä pois, herra.»

Ei, hän ei aavistanut mitään.—Vaikein kaikista oli vielä hänen edessään. Boleslavista tuntui, kuin hänellä olisi kädessään salama, joka tytön musertaisi ensi kosketuksella.

Mutta vielä oli aikaa. Ensin täytyi tälle tuskastuneelle olento raukalle lahjottaa pari elvyttävän ilon hetkeä, ennenkuin häneen sattui viimeinen, raskain isku. Niin voi hän koota voimia sitä kestääkseen.

»Nouse, Regina», sanoi hän lempeästi. »Olkaamme iloiset, ja älä ajattele tulevaisuutta.»

Sitten kulkivat he rinnatusten hämärän puiston lävitse, jonka siroisti hiekotetut polut kiemurtelivat kuin kimaltavat purot viheriän nurmen keskitse. Epämääräinen versomisen ja mätänemisen höyryistä sekotettu keväinen tuoksu tulvahteli pensaista, ja puiden latvoista kuului kaihomielistä, kainoa suhinaa ja lintujen viserrystä.

»Kuinka kauniiksi täällä on kaikki muuttunut poissa ollessani!» huudahti Boleslav.

»Niin, herra», vastasi Regina. »On kauniimpaa kuin on ollut milloinkaan ennen.»

»Nytkö yhtäkkiä?» kysyi Boleslav hymyillen ja katsoi tyttöä syrjästäpäin. Silloin näki hän syvät varjot hänen poskillaan, niille oli levinnyt viehättävä puna.

»Hän elpyy jo», mietti hän itsekseen, ja hänestä tuntui kuin hänellä olisi häipyvän onnen viimeiset hetket elettävinaan.

»Olethan kaikesta huolimatta tehnyt ahkerasti työtä», sanoi hän, koettaen yhä säilyttää hyväntahtoisen herran äänensävyä ja viitaten pariin hyvin hoidettuun kukkasarkaan, joita peittivät punertavat esikot ja satakaunot.

Regina päästi lyhyen, ylpeän naurahduksen. »Täytyihän kaiken olla kunnossa, kun saavutte, herra.»

»Mutta itsesi, Regina, olet lyönyt laimin.»

Tyttö käänsi polttavan punan peittämät kasvonsa häpeissään syrjään.

»Onko minun sanottava totuus, herra?» sammalsi hän.

»Tietysti.»

»Ajattelin—että jo ennen—kuolisin—ja silloinhan olisi se ollut samantekevää.»

Boleslav vaikeni. Reginasta virtasi kokonainen rakkauden meri ja aaltoili jokaisen sanan mukana hänen ylitsensä.

Hänen silmiensä eteen aukeni nurmikenttä, joka linnan takana loivasti kallistui alas puistoon. Siellä seisojapaantuneella kantakivellä Diana jumalattaren jalusta, jonka Regina oli hilannut nurmikolta paikoilleen. Itse kuvapatsas, jota hän varmaankaan ei ollut jaksanut nostaa, makasi jalustan ääreen vieritettynä, ja kasvat tyhjinä, valkeine silmineen olivat ylöspäin. Muutamien askelten päässä siitä oli musta, nelisnurkkainen pengos heleänvihreän nurmikon keskellä. Tämä oli paikka, jossa Boleslav oli ensi kerran tavannut tytön touhuissaan kaivamassa hautaa turmelijalleen, jota ei kukaan muu tahtonut haudata.

»Olen jättänyt tämän silleen—muistoksi itselleni», sanoi hän kuin anteeksi pyytäen ja viittasi maasta viillettyihin turpeihin, jotka alkoivat kasvaa kiinni nurmipenkiksi.

Sitten kulkivat he edelleen pensaikon luo, joka ympäröi puutarhamajaa kuin korkea häkkiäitä.

»Ja lasikaton olen jälleen korjannut», sanoi Regina.

»Oo-ho?»

Heidän katseensa yhtyivät, mutta kääntyivät nopeasti jälleen etäisyyteen.

Rauhallisena odotti pieni maja heitä, ja ikkunan-ruudussa kimmelsi vielä iloisen houkuttelevana myöhästynyt päivän säde, vaikka kaikki muu oli ympärillä varjojen verhossa.

Suloinen kodikkuuden tunne valtasi Boleslavin ja viihdytti tuokioksi levottomuuden, joka jäyti hänen mieltään.

»Mene», sanoi hän, »keitä minulle jotakin illaksi; olen nälkäinen ja uupunut kovasta ratsastuksesta.»

Hänelle johtui mieleen hevosensa—missähän se mahtoi harhaila? Sitten unhotti hän sen jälleen.

»Ja laita itsesi kuntoon», jatkoi hän, »jottet pöydässä näytä siivottomalta.»

»Kyllä, herra,—niin hyvin kuin voin.»

Eteisessä he erosivat. Boleslav meni asuinhuoneeseen, Regina keittiöön.—Syvästi huohtaen heittäysi Boleslav sohvalle, joka rutisi ja natisi hänen painostaan.—Kaikki näytti samalta kuin hän sen taanoisena yönä oli jättänyt, ei sentään—esirippu ja sentakainen vuode oli uuninurkasta hävinnyt. Isoäidin kuva myös puuttui.—Laukaus, joka oli hipaissut Reginan olkapäätä, oli sen särkenyt aivan pirstaleiksi.

Ikkuna oli auki. Väkivän maan tuoksu, joka häntä ei tänään jättänyt missään, uhkui virtanaan huoneeseen. Se mahtoi tulla multakasoista, joita oli luotu päätyseinämälle.—Minuutti minuutilta kasvoi hänen levottomuutensa.

Hän ei voinut viihtyä kauemmin yksin. »Miksi tahdot lyhentää ennestäänkin niukkoja hetkiä?» sanoi hän itsekseen ja aikoi mennä keittiöön; silloin näki hän Reginan paljain hartioin kyyröttävän lieden tulen edessä ja ompelevan nuttuaan.

Pelästyneenä vetäytyi hän takaisin.

Mutta muutamien sekuntien jälkeen tuli Regina itse pukeutuneena avaamaan hänelle ovea.

»Mitä käskette, herra?»

»Näytä, miten olet katon korjannut», vastasi Boleslav, kun hänelle ei mitään muuta johtunut mieleen. Hän kiitteli työtä, mutta ei katsonut sitä lainkaan. Sitten pysähtyi hän lieden eteen ja tuijotti kielehtiviin liekkeihin. Oli jo tullut melkein pimeä, tuli heitti lepättelevan loimonsa nokisille seinille.—

»Minä autan sinua keittämisessä», sanoi Boleslav.

»Oh, herra, te teette minusta pilkkaa», vastasi Regina, mutta onnen loiste levisi hänen kasvoilleen.

»Mitä saan sitten?»

»Paljoa täällä ei ole kotona, herra—munia ja palvattua silavaa—vähän tuoreita vihanneksia—muuta ei ole mitään.»

»Kiittäisin Jumalaa, jos saisin—» Äkkiä vaikenä hän. Vähällä oli hän ilmaista kaiken. Eihän tyttö aavistanut mitään. Eikä hänen tarvinnut aavistaakaan.—Aamuun asti kestäköön hänen onnensa.

»Eteenpäin siis», sanoi hän nauraen, vaikka hänen kurkkuaan kuristivat aavistukset ja huolet, »muuten näännyn nälkään.»

»Ensin täytyy veden kiehua, herra.»

»Hyvä—odotetaan.» Hän kyykistihe puulaatikolle istumaan. »Ja sitten, Regina, tulehan vähän lähemmäksi. Et miellytä minua vieläkään—tukkasi—»

»En ole sitä vielä ehtinyt kammata, herra.»

»Tee se siis.—»

Reginan silmät leimahtivat jälleen aran rukoilevasti häneen. »Teidätkö täällä ollessanne, herra?» sammalsi hän.

»Kas, kuinka tekokaino aivan yhtäkkiä!»

»En minä siksi, herra— —»

»Älä sitten kursastele.»

Regina meni huoneen etäisimpään nurkkaan, missä hänen vuoteensa oli, ja päästi rivakalla liikkeellä valloilleen aaltoilevan hiustulvansa, joka ulottui aina lanteille saakka. Kammatessaan huomattuaan, kuinka hänen herransa silmät miellyneinä tähystelivät häntä, levitti hän äkkiä, kuin hävyn ja onnen valtaamana, käsivartensa ja heittäytyi vuoteensa eteen lattialle, painaen kasvonsa tyynyyn.

Boleslav odotti äänetönnä, kunnes tyttö nousi.—Hiuksensa järjestettyään tuli Regina hänen luoksensa lieden ääreen ja puuhaili pannujen ja kattilain kera, häneen vilkaisemattakaan.

»Kerros nyt, Regina—mitä kaikkea tällä aikaa on tapahtunut?» kysyi Boleslav.

Regina pudisti päätänsä.—»Bockeldorfissa oli kaikki ennallaan—paitsi kauppiasta ja hänen rouvaansa en ole nähnyt ketään.—Kyläänkään en mennyt tulvan aikaan—mutta olen kai sen jo teille kirjottanut, ja sain aika tavalla nähdä nälkää—mutta mitäs siitä.—Niin, tosiaan, sitten on tänne tullut kirjeitä viime viikkoina, viranomaisilta Wartensteinistä, Königsbergistä ja—tänään vielä yksi—se on— —»

»Hyvä, hyvä, myöhemmin, kun teemme tulen.» Mitä maailma häntä liikutti—tänään, kun hänen oli poltettava takanaan sillat menneisyyteen, kun hänelle ei jäänyt mitään siitä, mitä oli elänyt ja kärsinyt!—

Sitten, kun illallispöytä oli katettu ja lamppu loisti häntä vastaan Reginan kädestä, meni hän tytön kera asuinhuoneeseen.

»Ethän ole kattanut itsellesi», huomautti hän.

»Saanko minä, herra?»

»Tietysti saat!»

»Ja teille—mitä viiniä, herra?»

Boleslav hengitti syvään. »Ei mitään.»

Jälleen istuivat he vastatusten rauhallisessa lampunvalossa, kuten niin usein talvipuhteina, lumen pyrytessä ikkunaruujuja vasten ja myrskyn orsia ravistellessa. Nyt lentelivät sieltä hentosiipiset hyttyset ja leudot, tuoksahtelevat henkäykset hiipivät niiden kera huoneeseen. Hentojen lehtiritvojen välistä pilkkui nouseva kuu, joka pääsiäisen jälkeen oli ensi kerran täyttynyt.

Boleslav työnsi lautasensa syrjään. Ruoka ei maittanut. Siitä ei ollut mitään hyötyä, että viini oli jäänyt kellariin. Päihtymys, jota hän oli tahtonut välttää, huumasi jo hänen jäseniään.

Ja kun hän salavihkaa vilkaisi Reginaan, pelästyi hän, sillä tytön silmät lepäsivät hänessä niin autuudesta juopuneina kuin tämä olisi taivaan ja maan unhottanut hänen tähtensä. Surut ja huolet olivat kadonneet hänen kasvoiltaan. Ne olivat jälleen pyörityneet, ja uusi kukoistava tuoreus loisti hänen poskillaan. Mutta Boleslav ei ollut konsanaan havainnut hänessä sitä haaveellista vienoutta, joka tänään virtaili hänen koko olennostaan ja jossa hän sieluineen ja ruumiineen näytti liukenevan sulaan alttiuteen.

»Regina», kuiskasi Boleslav. Sydämenlyönnit, jotka tuntuivat puuskahtelevan aivan kurkkuun saakka, varottivat häntä: »Ole varuillasi— —ole varuillasi—tämä on viimeinen kerta, kun hän johdattaa sinua kiusaukseen».

»Viimeinen kerta!» kuului vastakaiku hänen povestaan. »Hän kuolee! Hän menehtyy ikävään ja tuskaan.»

Hänestä oli kuin arpea alkaisi polttaa hänen alahuulessaan.

»Vielä hänen kerallaan suloinen hetki ja sitte tapa hänet—niin on hän kaikista tuskista vapaa», kuiskasi ääni hänelle.

»Tämähän on sulaa mielettömyyttä!» ajatteli hän väristen.

Ja taasen vajosivat heidän silmänsä toisiinsa. Sielut eivät tienneet mistään vastarinnasta, vaikkakin ruumiit pitivät epätoivoisesti puoliaan.

»Pelasta itsesi», kuului ääni. »Ajattele kirousta! Säilytä itsesi puhtaana isänmaalle!»

Hän mietti sanaa, jolla voisi haihduttaa tämän hurmaavan lumouksen. Mutta hän ei löytänyt.

Sitten nousi hän ja meni avoimen ikkunan ääreen viilyyttäkseen otsaansa yöilmassa. »Puhu— toimi—lopeta äänettömyys!» kehotti hän itseään. Silloin muisti hän kirjeet, joista Regina oli puhunut.

»Anna minulle kirjeet!» sanoi hän. Hänen äänensä kuului tuimalta.

Regina nouti pinkan valkokuorisista kirjeistä, jotka hän asetti herransa paikalle pöytään. Tämä avasi päällimmäisen ja tuijotti paperiarkin ylitse tyhjään ilmaan.—

Eikö olisi parasta jo nyt mainita, mikä oli välttämätöntä? Miksi viivyttää eron hetkeä, jonka kuitenkin täytyy tulla?—Mutta kammoksuen karkotti hän tämän ajatuksen mielestään. »Saakoon hän iloita puoliyöhön asti.—Suloinen hetki ja sitten—»

»Hänen vapaasukuisuudelleen, parooni Boleslav von Schrandenille ilmoitetaan täten, että Teidän pyynnöstänne pidetään uusi tutkimus murhapoltton mahdollisuuteen nähden Schrandenin linnan palossa, joka tapahtui maaliskuun 6 päivänä 1809, ja tämä tutkimus on määrätty pidettäväksi— —»

Nauruun remahtaen heitti hän paperiarkin syrjään. Hänen sormensa hapuilivat seuraavaa kirjettä.

Silloin pisti hänen silmiinsä Helenan käsiala.

Hän hytkähti vastenmielisyydestä. Mitä hän vielä tahtoi. Miksi häiritsi hän häntä tänä hetkenä?—

»Kallis Boleslav!

En voi antaa sinun mennä sotaan vielä kerran

sinua puhuttelematta. Pyydän ja rukoilen sinua

tulemaan tänään yhdeksän aikaan kirkkomaan takaportille,

jossa sinua odottaa

»Miksei silloin», jupisi hän, »kun vielä oli aika?» —Mutta sitten juolahti hänen mieleensä polttavana ajatus, että taten hänen suojelushenkensä vielä kerran tarjosi hänelle pelastavan kätensä ja että sen poistoyöntäminen olisi ollut rikos Jumalaa ja kaikkea hyvää vastaan.

»Sinun täytyy—sinun täytyy!» huusi ääni. »Muuten et ole niiden kuulien arvoinen, joita Ranskassa parhaillaan sinua varten valetaan.»

»Eikö se ollut sallimus, jonka ainoastaan taivaan armo oli saattanut säätää, että tytär suurimmassa hädässä astui väliin muuttamaan isän kirousta siunaukseksi?»

Hän katsoi kelloa. Puuttui vain muutamia minuutteja mainitusta kellonlyömästä.

Vaivaloisesti nousi hän.

»Minun täytyy mennä kylään», sanoi hän. »Minun on puhuteltava erästä henkilöä.» Ja kuinka hän välttikin katsoa Reginan silmiin, tunsikin hän hänen hellän, rukoilevan katseensa sattuvan sielunsa sisimpään.

»Palaan pian jälleen», sammalsi hän.

Regina pani kätensä ristiin ja asettui äänetönnä hänen eteensä.

»Mitä tahdot?»

Sanat takertelivat Reginan kurkussa. »Herra, minua niin ahdistaa—minusta on—kuin olisi tulossa jokin onnettomuus.»

»Milloin olet alkanut pelätä kummituksia?» koetti Boleslav laskea leikkiä.

»Herra—en tiedä—mutta kurkkuani aivan kuristaa.—Se on kai hyvin tuhmaa—mutta pyydän teitä —älkää menkö—älkää tänään.»

Boleslav työnsi hänet lempeästi syrjään. Reginan käsi, joka ojentui häntä pidättämään, vaipui voimatonna alas hänen kupeelleen.—»Herra—pyydän teitä— pyydän— —»

Boleslav puri hampaansa yhteen ja meni.—Meni suojelushenkensä luo.— — —

XVII.

Samana hetkenä istuivat schrandenilaiset, niin monet kuin olivat voineet päästä kotikonnuiltaan, »Mustassa Kotkassa» jäähyväisjuominkeihin keräytyneenä.

Vanha Merckel maksoi kaiken.

Hän seisoi tarjoilupöydän takana hymyillen surumielistä hymyään, jonka vilpittömyyteen täytyi tänään jokaisen uskoa, ja kaasi lakkaamatta tyhjät lasit täyteen.

»Juokaa, rakkaat ihmiset», kehotteli hän. »Taloni onnettomuuden ei tarvitse teitä estää. Mitäs siitä, jos hänet ammutaan. Hän kuolee urhoollisen kuoleman kunniansa ja isänmaan puolesta.»

Hän pyyhki hikeä kiiltävältä otsaltaan, ja samalla hänen pienet silmänsä kääntyivät levottomasti ja odottavasti vieraasta toiseen.

»Vie, Amalia, lasinen heillekin, jotka häntä vartioivat», sanoi hän tarjoilijaneitiin kääntyen. »En tahdo heille kostaa sitä, että he auttavat syöksemään häntä perikatoon.»

Schrandenilaiset, joita liikutti näin ylevä jalomielisyys, katselivat kiukkuaan hilliten haarikkoihinsa. Heitä hieman hävetti himoaan tyydyttäen vierailia tässä onnettomuuden talossa, mutta olisivat pitäneet rikoksena, jolleivät olisi vanhuksen anteliasta liikutusta käyttäneet hyväkseen. Sentähden kulauttelilivat he olutta ja ryyppyjä virtanaan, ja jokainen piti tarkoin varansa, ettei vain naapuri ehtinyt juomisessa edelle.

Neiti, yhtä lihava ja viisas kuin herransakin, läksi taipaleelle mukanaan puoli tusinaa kuohuvia haarikoita, saatuaan ensin pari hiljaista käskyä, jotka herra antoi merkitsevästi silmiään vilkuttaen.

»Ja jos näet vanhan Hackelbergin», huusi hän neitosen jälkeen, »kutsu hänet tänne—kutsu tänne.

Hänetkin on samainen lurjus saattanut onnettomuuteen. Hän ei saa olla poissa näistä surullista pidoista.»

»Oi, urhoolliset sotilaat!« jatkoi hän pyyhkien silmiään. »Juokaa, juokaa! Tähtyyhän teidän koettaa unhottaa, että tänään viette kunnianne hautaan. Niin, asemanne on säällittävä—säällittävämpi kuin poikani, sillä hänen on ainakin suotu kuolla kunniansa puolesta. Mutta te—hyi—hyi—miltä mahtaneekaan tuntua mielestänne, kun maankavaltajan poika, tuo lurjus, jonka kunnioitettava kirkkoherramme on kironnut, marssittaa teidät huomisaamuna taipaleelle. —Sinä, Born, harjaa saappaani, käskää hän, sinä, Bichler, pitele jalustinta—ja muuta sellaista.»

Molemmat nimitetyt hypähtivät kiroten pystyyn.

»Ja te kaikki muut—kun hän teille tiuskii ja räyhää —hänhän on käskijä—ken silloin uskaltaa mukista, hänet ammutaan muutta mutkitta. Tämä, rakkaat ystävä parkani, on tuleva osaksenne. Sentähden juokaa ja sanokaa jäähyväiset sotilaskunniallenne. Huomenna ei enää koirakaan huoli leipäpalaa kädestänne.»—

Puoleksi tukahdutettu murina kulki joukon lävitse, hirvittävämpi kuin muuten heidän raivonhuutonsa.

Silloin hoippuroi puuseppä Hackelberg, joka nähtävästi oli vetelehtinyt jossakin läheisyydessä, huoneeseen puolijuopuneena kuten tavallisesti.

Häntä tervehti syvä äänettömyys. Mutta vanha Merckel meni juhlallisesti häntä vastaan, tarttui hänen käteensä ja vei hänet kunniasijalle.

»Sinäkin olet onneton isä«, puhui hän hänelle liikutuksesta väräjäväällä äänellä. »Sinunkin sydämesi on särkynyt lapsesi perikadosta. Sinun, kuten minun ja kuten meidän kaikkien onnettomuutemme on linnan hirmuvaltiaan omallatunnolla. Istu, mies rukka, ja ota siemaus kanssamme.»—

Juopporenttu, joka oli tottunut siihen, että kaikki häntä tuuppivat ja ilveilivät hänen kanssaan, silloinkin, kun tarkottivat hänelle parasta, ei tiennyt mitä ajatella, kun häntä näin ylenpalttisesti kunnioitettiin. Hän vilkui sameilla silmillään epäluuloisesti ympärilleen ja näytti neuvottelevan itseksensä, oliko hänen alettava pöyhistelä vai itkeä. Samalla hän joi niin paljo kuin sai.

»Katsokaa häntä, tätä vapaaherrallisten himojen uhria«, jatkoi herra Merckel. »Näin avuton ja turmiolle joutunut on ihminen, jolta on viety koston mahdollisuus, jonka täytyy niellä vihansa päivästä päivään, hetkestä hetkeen. Mutta matokin kiemurteleksen, kun sitä tallataan jaloin, ja kuka voi panna pahakseen, vaikka toivoisimme, ettei pahantekijä enää huomisaamuun asti eläisi?«

»Lyökää hänet kuoliaaksi!« sopersi puuseppä, joka vähitellen joutui raivoihinsa. Mutta ainoastaan muuan arka kaiku vastasi; sillä nyt, kun oltiin sotamiehiä ja lähimpäin päällikköjen kera tekemisissä, ei kuoliaaksi lyöminen enää ollut leikin asia.

Herra Merckelin valtasi siveellinen suuttumus.

»Oo, hyi sentään, rakkaat ihmiset, kuinka voitte puhua niin jumalattomasti! Minä olen esivalta enkä saa mitään sellaista kuulla. Rintaman edessä, päivän valossa on vaarallista käydä hänen kimppuunsa enkä soisi teidän puhuvan edes siitä mahdollisuudestakaan. —Sillä tulee rakastaa vihollisiaan, kuten sanassa sanotaan. Mutta ken voi hillitä vihaansa, kun se paisuu ylitse ja purkautuu kostonhuutoihin? Niinpä toivon, että kaikkien meidän vihollisemme ja tuhojamme kuolisi tänä yönä vuoteeseensa—tai hän ainaseksi katoaisi tietymättömiin—tai löydetäisiin hänet huomisaamuna Maraune-virrasta. Silloin ainakin nähtäisiin, että vanha Jumala on vielä elossa ja valvoo ylitsemme ja tuomitsee syntisiä ja kadotettuja. Amen.»

»Amen«, jyrisi joukosta, ja känsäiset kädet menivät ristiin.

»Mutta eihän niin ole laita—pahantekijät menestyvät ja saavuttavat pitkän iän tässä surunlaaksossa! Huomenna saapuu hän ratsullaan ja Felixini laahataan teurastuspenkkiin, ja ne, jotka murisivat rivissä, antaa hän myös ilmi.—Minua tosiaan kummastuttaisi, jos pääsisitte hengissä pälkähästänne; sillä hänhän on ottanut tehtäväkseen juurittaa koko Schrandenin eläviltä ilmoilta. Hän vie teidät huomenna mukanaan kuten oinaslauman, jonka teurastaja on ostanut, ja leskien ja orpojen itku ja valitus on kuuluva jälkeenne.»

Ilmoille pääsi raivonulvonta, niin rajua, että yllyttäjä itse hätkähti.

»Hiljaa, rakkaat ystävät, hiljaa! Ei mitään vastoin lakia. Tosin ei joukossamme ole ainoatakaan ilmiantajaa, ja ennen puremme kieleemme poikki, ennenkuin petämme ketään omistamme—Hackelberg voi siitä laulaa kokonaisen laulun—vai mitä, vanha ystävä?—Mutta kuka tietää, eikö herra kapteeni itse hiiviskele ikkunain alla urkkimassa— —»

Viisi kuusi päätät riensi ruutuja vasten.

»Luuletteko, ettei hänestä voisi sellaista uskoa?—Oh, hän ei arastele mitään konnankoukkuja.—Mutta tiedän, mitä tahdoitte sanoa, enkä saata teitä siitä moittia: Jos hänet tavataan täällä yön

pimeydessä hiiviskelemässä, käy hänelle huonosti.»

»Kuoliaaksi—kuoliaaksi!»

»Älkäähän vain huutako yhä »kuoliaaksi», lapset. Tekee aivan korviini kipeää. Sellaisesta selvittää hissukseen.—Pah, laukaus pamahtaa—pah—vielä kerran—se oli vain salametsästäjä viidakossa—metsäkauriita juoksentelee yllinkyllin ympärinsä—vai mitä, Hackelberg?»

Tämä nauroi ja maiskautti kieltään.—»Pah!»

»Älä istu siellä niin torroksissasi, mies; onko sinulla tosiaankin kalan verta suonissasi?—Etkö enää muista, kuinka vanha parooni pieksätti sinut pataluhaksi, jotta olisi saattanut hihnoja leikellä nahkastasi? —Peijakas, kuinka silloin juoksit ulvoen ympäri! Sitäpä oli koko hauska katsella.»

Hackelberg röyhtäsi ja katsoa murjotti lasiinsa.

»Mutta silloin olit vielä metsästäjä, joka oli mies paikallaan, ja kuulasi eivät koskaan osuneet harhaan.—Juo, mies!—On aivan uskomatonta, kuinka kerran osasit ampua.»

»Osaan minä vieläkin», sopersi puuseppä.

»Hahaha—anteeksi, että minua naurattaa, vanhus. Ensiksikään ei tiedetä lainkaan, mihin olet jättänyt tuliluikkusi—»

»Mutta—minä ti-iedän sen!»

»Ja sitäpaitsi on kätesi liian veltto voidakseen tähdätä, ja kunniantuntosi on huilannut tiehensä ja miehenryhtisi lisäksi.»

Puuseppä nauroi. Hänen silmänurkissaan pilkahti myrkyllinen välähdys.

»Mitä? Tahdotko väittää, että sinulla on vielä kunniantuntoa rinnassasi, vaikka pidät hyvänäsi sen, että tyttäresi on vietelty? Siedät, että viettelijä juoksentelee vapaasti hänen kanssaan ympärinsä ja että oma lihasi ja veresi sinua halveksii ja sysää kätesi pois luotaan—kiittämätön, velvollisuutensa unhottanut olento!»

Puuseppä hypähti hoiperrellen pystyyn—»Älkää tulko perästani kukaan!» huusi hän nyrkkiään heristäen.

»Mihin aiot?»

»Ei kuulu kellekään!»

Vaikka schrandenilaiset olivat raivoissaan, pyrkivät heitä naurattamaan juopon metkut, mutta Merckel vilkutti heitä pysymään hiljaa. »Antakaa hänen mennä», kuiskasi hän lähimmilleen, »hän menee penkomaan pyssyään tunkiosta.»

»Mutta mitäpä kaikki hyödyttää!» jatkoi hän huoaten, ja hänen silmänsä tähystelivät salakähmäisen levottomasti oveen. »Hän kyllä pitää varansa, ettei öiseen aikaan antaudu käsiimme. Ja huomisaamuna päivän valossa, jollei kukaan teistä voi itseään puolustaa, tulee hän ja luovuttaa teidät pyöveleillenne, kuten poikani Felixin, eikä kukaan teistä näe enää kotikyläänsä,—Sentähden juokaa, lapset, ottakaa jäähyväiset vanhalta isä Merckeliltä.—Seis, eikös sieltä tule Amalia?» keskeytti hän kuunnellen iloisessa jännityksessä.

Ovi temmattiin auki ja sisään syöksähti tarjoilijaneiti, joka hätiköiden kuiskutti jotakin isäntänsä korvaan.

Tämän kasvot kirkastuivat. Hän pani pyöreät kätensä ristiin kiitolliseen rukoukseen.

»Lapset», huusi hän, »vielä elää tuomari taivaassa! Vapaaherra on käsissämme.»

Schrandenilaiset päästivät riemuhuudon ja hypähtivät istuimiltaan.

»Kuinka? Missä? Milloin? Kuka on hänet nähnyt?»

»Kerro, Amalia!» ähkäisi hän ja vaipui uupuneena istumaan kuten päivätyönsä tehnyt.

Ja Amalia kertoi. Hän oli tahtonut odottaa, kunnes vartiat olivat juoneet oluensa, ja oli vielä kävellyt hieman kauniissa kuutamossa, saadakseen raitista ilmaa,—silloin oli hän nähnyt miehen tulevan peltojen ylitse Kissanportaalta päin. Se oli kulkenut kirkkomaata kohden ja oli sillä ollut upseerintakki yllään punaisine kauluksineen ja kiiltävine nappeineen.

»Oliko hänellä aseita?» kysäisi eräs varova Schrandenin poika.

Oli, miekka oli vain välähdellyt kuutamossa.

Tämä seikka tuntui arveluttavalta.

»Hän kai tahtoo tarkastaa vahteja», arveli toinen ja raapi päätänsä.

Herra Merckel päästi levottoman naurun. »Milloin kirkkomaalle on asetettu vahteja?» huudahti hän. »Sanon teille, mitä hän siellä tekee. Korean herra pappansa luona hän käy, tahtoo haudalla vannaotta että hän kosta teille heti kun sotilaina joudutte hänen käsiinsä. Onnitelkaa toisianne tämän käynnin johdosta.»

Samassa sai hän liittolaisen, jota ei enää tainnut muistaa laisinkaan ottaa lukuun.

Ovesta syöksi huoneeseen vanha puuseppä, heiluttaen oikeassa kädessään pyssyä, jossa vielä riippui likaa ja oljenpärtöä. Hän näytti olevan aivan vimmoissaan. Hän löi rintoihinsa ja hyppeli hoiperrellen ympäri kuin riivattu.

»Minullako ei ole kunniantuntoa?» hihkui hän. »Minäkö antaisin vietellä tyttäreni? Missä on se naikkonen, joka on häväissyt harmaan pääni? En tee hänelle mitään kirstua! Ammun hänet vain kösäksi— —ammun heidät molemmat kösäksi.»

»Tulkaa kirkkomaalle!» kajahti joukosta, joka alkoi rohkaistua.

Vanha ravintolanisäntä pelästyi. »Ei kirkkomaalle, lapset?» varotti hän innokkaasti. »Ensiksikin on paikka pyhä, ja toiseksi voisi hän siellä teiltä paeta. Mutta jos teillä kaikessa sovussa on jotakin tekemistä hänen kanssaan—en tosin tiedä mitä enkä tahdo tietääkään—niin neuvon teitä menemään Kissanportaalle. Siellä on rannalla kylliksi pensaita—tosin ne ovat harvanlaisia—mutta peittävät ne teidät sentään.»

»Mutta jos hän palaa kylän lävitse—nostosillan ylitse?» arveli joku varovainen.

Herra Merckel oli asioista selvillä. »Eikä palaa!» nauroi hän. »Kissanporras on hänelle paljo mukavampi.»

»Taipaleelle, Kissanportaalle!» huusi puuseppä ja sysi pyssynsä perällä penkkejä ja tuoleja. Joukko lähti liikkeelle. Herra Merckel tuppasi heille viinapulloja mukaan niin paljo kuin kiireessä sai käsiinsä.

»Ottakaa, lapset, ottakaa!» huusi hän. »Kaikki kunnianne puolesta!»

Sitten kun viimeiset olivat ulkona, kuivasi hän hien otsaltaan, pani kätensä ristiin ja sanoi tuskallisesti huokaisten: »Ah, Amalia, kunpa he vain eivät tekisi hänelle väkivaltaa.»

XVIII.

Saavuttuaan maantielle näki Boleslav kirkkomaan aidan varjossa naisolennon, joka epäröiden kääntyi häntä kohden.

Hetki, jota hän kahdeksan vuotta oli ikävällä odottanut, oli nyt tullut. Hän ei tuntenut vähintäkään liikutusta sydämessään.—»Ole toki iloinen! Riemuitse onnestasi!» huusi ääni hänen povessaan.—»Hän rakastaa sinua!—Hän pelastaa sinut.—Hän vapauttaa sinut Reginasta.» Ja valittaen kaikui uudestaan: »Reginasta.»

Terävästi kuvastuivat solakan tytönvartalon mustat ääripiirteet kuutamon valaisemaa taustaa vasten. Olkapäät näyttivät kulmikkailta, ja korkealle vyötetyltä vyötäröltä valuivat puvun ääriviivat kahtena suorana linjana kaidoille lanteille.

Boleslav hyppäsi ojan ylitse ja ojensi tytölle kätensä.

Sievistelevän kainolla liikkeellä peitti tämä kätensä selkensä taakse.

»Älä nyt heti ole niin myrskyinen!» sipatti hän.

Boleslav hämmästyi. Hänet valtasi kylmä, melkein ivallinen tunne, jota hän kohta häpesi ja jonka hän tukehdutti.

»Olet antanut minun kauan odottaa, Regina!»—Ja kun tyttö kääntyi puoleksi kuuta kohden, näki Boleslav kaidat, arkipäiväiset kasvot ja nenänipukan, joka halveksivasti rypistyi.

»Nimeni on Helena, jos olet sen unhottanut», sanoi hän ja kääntyi nyreissään selin.—

Boleslav säpsähti.—»Anteeksi», sammalsi hän. »En sitä tarkottanut.»

Tosiaan ei tämä ollut hyvä alku.

Helena pani suunsa suppuun, mutta näytti taipuvaiselta jälleen leppymään.—»Oi, tule pois täältä!» pyysi hän. »Minä niin pelkään.»

»Mitä?»

»No—kirkkomaata.»

Jälleen värähdytti Boleslavia ivallinen tunne. Olematta itsekään siitä selvillä vertasi hän kaikkea, mitä toinen teki ja sanoi, Reginaan. Ja vertailu ei ollut Helenalle edullinen.

»Olen näet niin arka, kuten kai muistat», jatkoi Helena heidän palatessaan maantielle. »Hätiköin liiaksi, kun kutsuinkaan sinut juuri tänne. Yleensäkin oli se liiaksi hätiköityä. Ja jollen—», hän katsoi Boleslavia syrjästäpäin hienostelevalla katseella, jonka oli ilmaistava loppu hänen ajatusjuoksustaan. Sitten, kun Boleslav tahtoi auttaa häntä ojan ylitse hypätessä, päästi hän pienen huudahduksen ja sanoi: »Ei, ei.»

Epäselvä pettymyksen tunne, jota Boleslav siihen asti oli tuntenut, muuttui nyt sulaksi kummastukseksi.

Helena vilkui ympärilleen kaikille suunnille. »Emme voi jäädä tännekään», kuiskutti hän. »Jos tulisi ihmisiä ja he näkisivät minut täällä herrasmiehen keralla, häpeäisin silmät päästäni.»

»Mihin sitten tahdot?»

»Niin, sen saat sinä määrätä.»

»Tule siis metsään!»

Helena löi vanhanpiian eleellä kätensä yhteen. »Mitä ajattelet?» huudahti hän. »Öiseen aikaan! Jonkun herran seurassa!»—

Boleslav hieroi otsaansa. Oliko mahdollista, mitä hän näki ja kuuli?—Tämäkö oli Helena? Tämäkö se hengetär, johon hän oli katsonut ylöspäin kuten toisen maailman olentoon?

Tai oliko kentiesi syy hänessä itsessään? Oliko hän niin turmeltunut, ettei enää ymmärtänyt siveyden ja puhtauden kieltä?—Oliko metsistynyt palvelustyttö hämmäntänyt hänen arvostelukykynsä, täyttänyt hänen mielikuvituksensa liian irstailuilla kuvilla?

»Kulkekaamme siis pitkin maantietä», sanoi Boleslav.

»Kun vain ei kukaan tulisi!»

»Näethän, ettei tule ketään.»

»Mutta onhan se sentään mahdollista!»

Tähän ei voinut mitään vastata. Syntyi hiljaisuus. Sitten sanoi Boleslav: »Etkö tahdo antaa minulle käsivarttasi?»

»No, voinhan tehdä sen», vastasi hänen nuoruutensa lemmitty.

Kotvan aikaa kävelivät he taasen ääneti rinnatusten. Näytti melkein, kuin ei heillä olisi mitään sanottavaa toisilleen.

»Regina odottaa!» huusi ääni Boleslavin povessa.

»Olethan aivan mykkä», tuumi Helena, samalla hullunkurisesti näykäten Boleslavin käsivartta niillä parilla sormella, jotka hän oli pistänyt saattajansa kainaloon. »Sinä paha mies, et kai ole minuun enää lainkaan mieltynyt?»

Boleslav ei katsonut olevansa oikeutettu sanomaan »ei». Helena oli hänelle pysynyt uskollisena, oli kokonaista kahdeksan vuotta luottanut hänen sanoihinsa. Hän ei saanut jättää niitä häpeään. Ja kun hän oli epävarmasti sammaltanut: »Kyllä toki!» päästi Helena kuuluviin merkitsevän huokauksen ja tuumi: »Sinusta on kerrottu minulle niin paljon pahaa, etten enää lainkaan tiedä, mitä minun on uskominen—Mutta eihän se toki ole totta—eihän?»

»Mikä sitten?» kysyi Boleslav väsyneesti.

»Oh, eihän sellaisesta voi tytöt puhuakaan.—Aivan epäsiiveellisiä juttuja.—Olithan toki ennen aina jalo ihminen. En voi kuvitellakaan, että olisit niin muuttunut.»

Hän koetti hiljaa hiipiä Boleslavia lähemmäksi. Sinisilkkinen käsityölaukku, jota hän kantoi kädessään, putosi silloin maahan. Kun Boleslav—samaa aikaan kuin Helenakin—kumartui ottamaan sitä ylös, sattui hänen lakkinsa syrjä hipaisemaan tytön poskea.

»Oi, ei niin», sipatti Helena ja notkistautui hänestä pois.

»Pyydän anteeksi», vastasi Boleslav sangen kohteliaasti—ja nipisti huulensa yhteen.

»Et ole vieläkään vastannut kysymyksiini», jatkoi Helena. »Lopultakin taitaa kyllä olla totta, mitä ihmiset sinusta kertovat.—Se olisi hyvin rumaa, ja minä tyttö rukka olisin pahasti pettynyt sinun suhteesi. Pappa onkin aina tuuminnut, että sinä saat vielä huonon lopun.»

Tämän sanoi hän niin nenäkkääseen, rikkiviisaaseen tapaan, ettei Boleslav voinut pidättää nauruaan.

Helena näytti käsittävän, ettei ollut osunut löytämään oikein tepsivää äänensävyä, ja katkerasti loukkautuneena jatkoi hän: »Niin, naura vain minulle tyttö rukalle. Ja sentään tarkotan sinulle niin hyvää.—En millään ehdolla soisi sinun joutuvan perikatoon.»

»Pyydän, ettet suotta vaivaudu!» vastasi Boleslav.

»Ei, älä tekeydy huonommaksi kuin olet», ojensi Helena. »Tiedän, että olet jalo ihminen. Ja vaikka kohtalo meidät iäksi erottaisikin, olet minulle aina, aina rakas.—Oi, kuinka katkeria kyyneliä olenkaan itkenyt sinun tähtesi!—Ja joka ilta olen rukoillut puolestasi: Rakas isä, suojele kallista nuoruuteni ystävää, anna hänelle puhdas omatunto ja varjele häntä synnistä ja kostonhimosta.»

»Schrandenilaiset ovatkin juuri omiaan vierottamaan uhriaan kostonhimosta», vastasi Boleslav.

Helena rypisti nenänipukkaansa.—»Schrandenilaiset ovat raakaa roskajoukkoa, joiden kanssa ei pidä antautua tekemisiin», tuumi hän.—»Minäkin olen paljo mieluummin tädin luona Wartensteinissä. Siellä ainakin tietää elävänsä hyvinkasvatetun, kelpo porvariston parissa, ja siellä osataan nostaa paremman naishenkilön edessä hattua. Sitä ei ymmärrä kukaan schrandenilainen tehdä, lukuunottamatta herra Merckeliä. Ja Felixiä luonnollisesti. Hän huokasi syvään. »Mutta hänkin enimmäkseen kantaa univormua», lisäsi hän aprikoiden.—Ja ikäänkuin olisi vasta täten muistanut eilisen iltapäivän tapahtumat, huudahti hän äkkiä kimakasti, löi käsiään yhteen ja huusi »Oi, Boleslav, Boleslav!»

»Mitä haluat, Helena?»

»Boleslav, kuinka voitkaan olla niin paha!—Felix, Felix parka! Enhän kyllä ollut saapuvilla, olin puutarhassa retiisien luona. Mutta myöhemmin on minulle siitä kerrottu: Välkkyvällä miekalla oli lyönyt hänen päähänsä, jotta veri vain pirskuu.» Hän värisi ja nurisi itkuaan pidätellen.—Sitten tempasi hän kätensä Boleslavin kainalosta ja juoksi toiselle reunalle tietä. »Mene, en tahdo sinusta enää tietää mitään», huusi hän. »Olet menetellyt kehnosti ja julmasti.»

»Sitä et sinä ymmärrä, rakas Helena», vastasi Boleslav.

»Ja lisäksi oli hän lapsuudentoverisi ja leikki kerallamme puutarhassa. Kuinka usein hän kapusikaan edestäsi aidan ylitse, kun pallosi vieri tiehensä! Ja marsunpoikasenkin hän antoi sinulle. Oletko kaiken unhottanut?»

»Ja marsunpoikasenko tähden pitäisi minun—?»

»Oi—ja nyt olet hänet sulkenut pimeään kirkkoon—pappa sanoo, ettei sinulla ole siihen lainkaan oikeutta ja hän aikoi antaa sinut ilmi esikunnalle, silloin kävisi sinulle huonosti—»

Niin vähän oli hän Boleslavin mielestä isäänsä, että vanhan papin jyrisevät sanat muuttuivat hänen suussaan laimeaksi lörpötykseksi.—Ja tästä kaakattavasta kanasta riippuvaksi oli hän, Boleslav, tahtonut tehdä koko olemassaolonsa!

Helena oli palannut hänen luoksensa ja oli kursastelevalla eleellä pistänyt uudelleen kätensä hänen kainaloonsa.

»Mutta eihän sentään ole totta, että aamulla viet hänet pois vangittuna ja asetat hänet sotaoikeuden eteen, niin että hänet ammutaan—onhan se valetta? Sitä en usko sinusta. Niin huono et toki ole.»

Boleslav koetti hillitä kärsimättömyyttään.

»Siis kuitenkin?» kysyi Helena ja pyyhki silmiään. »Mutta, eikös niin, jos sinua oikein pyydän, rakas Boleslav—minulle teet sentään mieliksi ja päästät hänet vapaaksi?»

Tyynesti, ikäänkuin ohimennen, tuli tämä pyyntö hänen suustaan. Mutta silmistä, jotka epäluuloisesti karsastelivat Boleslavin silmiin, vilkkui salainen levottomuus.

»Rakas, rakas Boleslav», jatkoi hän hartaammin, ja hänen kätensä alkoi vavista Boleslavin kainalossa. »Jos minua vielä vähänkin rakastat, et näin läheta minua luotasi.—Ja minä kannan iäti kuvaasi sydämessäni, ja vaikkapa kohtalo meidät julmasti erottaisikin, niin ainakin rukoilen yhä edelleen puolestasi ja siunaan sinua.»

»Anteeksi, Helena», sanoi Boleslav liikutettuna Helenan näennäisestä sydämellisyydestä. »Anteeksi, vaikka minun täytyykin näyttää sinusta tylyltä. Mutta se ei auta mitään. Pyyntöäsi on mahdoton täyttää.»

Helena, joka ei ikinään näyttänyt odottavan tällaista vastausta, katsoi häntä muutaman sekunnin vihaisen jäykin katsein. Sitten vaipui hän, äkkiä itkuun purskahtaen, lähintä puunrunkoa vasten

ja peitti kasvonsa laihoilla käsillään.

Samassa pamahti etäisyydessä laukaus, jonka kaiku vieräi verkalleen yli metsien.

Helena päästi hätähuudon ja nyyhkytti käsiään väännellen: »Varmaan ovat he hänet ampuneet, ja sinä, julmuri, olet sen käsenyt!—Oi, Jesus, Jesus, eikö sinulla sitten ole vähääkään sääliä?»

Kuulostellen, mistä päin laukaus kuului, koetti Boleslav häntä rauhoittaa. Ei voinut olla puhettakaan siitä, että laukaus olisi koskenut Felix Merckeliä. Varmasti oli se laukaistu metsässä linnan toisella puolen. Todennäköisesti oli joku salametsästäjä kaatanut hirven.—

Mutta Helena nyyhkytti yhä kankeammin. »Sinulle voi se olla mieliin—oi, sinä—sinä raastat hänet kuitenkin kuolemaan.»—

Boleslav, jota hänen kasvava epätoivonsa alkoi oudostuttaa, lupasi tehdä voitavansa tuomareita lepyttääkseen. Hän tahtoi itse vakuuttaa, että Felix oli ollut tolkuttoman juovuksissa. Syytetyn vanhan vihan, tämän loukatun kunniantunnon—kaiken tahtoi hän tuoda ilmi tuomiota lieventääkseen.

Mutta Helena ei tyytynyt tähän.—Ja äkkiä vaipui hän Boleslavin eteen polvilleen saviseen maahan ja syleili hänen polviaan: »Ole armelias! Ole jalo! Pelasta hänet!»

»Nouse, herran tähden!»

»En, sitä en tee.—Rukoilen sinua tomussa ja tuhkassa.»— —

»Mutta etkö sitten käsitä, että syytän itseäni murhayrityksestä, jos päästän hänet viatonna vapaaksi?»

»Ei se mitään!» nyyhkytti Helena. Jos minua todella rakastat, teet kyllä minun tähteni tämän pienen uhrauksen.—

Silloin alkoi Boleslav käsittää, ettei Helena ollut häntä kutsunut tänne hänen itsensä tähden, vaan toimi hyvin harkitun suunnitelman mukaan, käyttääkseen hänen rakkauttaan toisen hyväksi.—

Tällainen oli siis nainen, jonka arvoinen ei hän pitkiin vuosiin ollut katsonut olevansa, jonka siunausta hän oli tähystellyt kuin saavuttamatonta päämäärää. Tämä oli se valoisa olento, jossa hänestä näytti kaikki hyvyys ja puhtaus yhtyneen ja jota hän oli katsonut saastuttaneensa, jos mainitsi hänen nimensä samassa hengenvedossa kuin Reginan.

Ja Regina! Hän, häväisty, hylky, kuinka taivaankorkeudessa hän seisoikaan—tähän viekkaaseen siveyteen verraten!

Hurja nauru purskahti hänen rinnastaan.

»Mikset sanonut kohta, että hän on sinun rakastajasi?»

Helena hypähti koholle.

»Tämä on panettelua», huudahti hän. »Olen kunniallinen tyttö.»

»No—kihlattusi sitten!»

Helena alkoi uudelleen itkeä, vaikkei unhottanutkaan samalla pudistella savipaakkuja hameestaan. »Oi, Boleslav!» nyyhkytti hän. »Olet itse siihen syypää. Miksi olet antanut minun niin kauan odottaa? Ja miksi olet antanut kyläläisille aiheutta niin paljon pahaan huutoon?—Ja sitten papan vastustus, eihän sitä olisi konsanaan voinut voittaa.—Mitä minä tyttö parka olisin—»

»No, no, ei se tee mitään», vastasi Boleslav hilpeästi.

»Ja sinä et ole minulle vihainen?»

»Oh, en lainkaan.»

Äänetönnä saattoi Boleslav Helenaa kylän läheisyyteen, sanoi ystävällisesti jäähyväiset ja vielä kerran lupasi tehdä kaikkensa pelastaakseen hänen kihlattunsa.

Helena kiitti, kumarsi kohteliaasti ja loittoni.

Niin päättyi Boleslavin suuri rakkaus.— —

Ja kun hän näki tytön hinterän vartalon katoavan kylän reunimmaisten talojen taakse, kuohahti nimi »Regina» hurjalla riemulla hänen sielustaan.

Nyt oli tie auki—auki hurmaavaan syntiin.

Mutta mitä oikeastaan merkitsi synti, kun se, mikä kantoi hyveen nimeä, oli niin surkeasti luhistunut kasaan. Missä oli paha, kun hyvä muuttui pilkaksi?

»Suloinen hetki—puserra hänet rintaasi—älä välitä siitä, mitä huomenna tulee. Seuratkoon hän sinua taistelusta toiseen—kantakoon hän miehenpukua, kuten Leonore Prohaska, jota koko Saksanmaa sankarittarena ylistää.»

»Regina—Regina!» riemuitsi hän jälleen ja levitti sylinsä juostessaan. Hän juoksi yli kuutamoisten niittyjen.—Korkeampina ja tummempina kohosivat rannan pensaas hänen edessään.

Regina tietenkään seisoi Kissanportaalla ja odotti häntä, kuten aina oli tehnyt.

»Regina!» huusi hän virran ylitse.

Mitään vastausta ei kuulunut. Syvä hiljaisuus ylt' ympärillä—ainoastaan leppien lehdet värisivät hiljaa, synnyttäen äänen, joka kuului kuin nukkuva olisi hengittänyt puoleksi sulkeutuneiden huuliensa välitse. Vesi oli alhaalla ja suikerteli teräväkulmaisten piikivien välitse.

Hän saapui portaalle.

»Regina!» huusi hän vielä kerran.—Hiljaisuus, kuten ennenkin.

Silloin huomasi hän, että hoippuva käsipuu oli katkennut melkein portaan keskeltä. Hauraat kappaleet roikkuivat vielä molemmilta puolin.

Pelästyneenä kumartui hän katsomaan alas virtaan— — —Virran hopeaisella pinnalla ui naisen ruumis.— — —

XIX.

Lähdettyään »Mustasta Kotkasta», hajaantuivat schrandenilaiset kiireimmittäin asuntoihinsa, varustautuaksen aseilla niin hyvin kuin voivat.

Puolet heistä eivät tulleet enää näkyviin.

Toinen puoli—luvultaan parisenkymmentä—taivalsi linnansaaren ympäri vievää tietä Kissanporrasta kohden. Kun he yhtyivät jälleen pensastossa virran rannalla, ei heitä ollut kukaan huomannut eikä seurannut.— — —

Ääneti, varpaisillaan hiipivät he kosteaa nurmikkoa, ainoastaan vanha juoppo ei voinut jättää loruamistaan ja murinaansa. Hän jutteli innokkaasti pyssylleen, ikäänkuin elävälle olennolle, pudisteli sitä ja kehotteli, että se tekisi hyvin tehtävänsä. Tuontuostakin asetti hän perän tähtäysasentoon poskelleen, ja huomattuaan, että tähtäimen ja hänen silmiensä välillä vilahteli yölepakoita ja tulikiekkaita, otti hän kiireimmiten uuden, pitkän kulauksen pullostaan.— —

Saavuttuaan Kissanportaalle jakaantuivat he portaan päin molemmin puolin ja hiipivät niin hiljaa kuin juopuneessa tilassaan voivat jyrkännettä alaspäin käyttääkseen lepikkoa väijymispaikkanaan. Ne, joilla oli ampuma-aseita, etupäässä vanha puuseppä, asettuivat kapean hietapenkereen reunalle, pudottaakseen hänet luodilla porraspuilta, jos hänen onnistuisi paeta niiden käsistä, jotka aikoivat viikatteineen, kirveineen ja seipäineen käydä hänen kimppuunsa portaan päässä.

Hyvinkin viiteen minuuttiin ei kuullut äännähdystäkään. Vain silloin, kun joku ei paikoillaan pysyen voinut käsin ylettää kiertävää viinapulloa, kuului vesakosta hiljaista kahinaa ja ritinää.

Saarellakin oli haudanhiljaista.

Silloin huomasi puuseppä, jonka silmät viina oli vielä kerran terottanut ja joka väijyen istui valmiina ampumaan, että virran takana tuli tumma olento esiin pensaikosta, jossa hänen oli täytynyt kyyröttää, ja verkalleen ja äänettömästi lähenei porrasta.

Tulijan astuttua varjosta kuutamoon tunsu puuseppä hänet tyttärekseen.—Ilmeisesti oli hän huomannut murhamiehet ja meni nyt vapaaherraa varottamaan. —Metsästäjän sekavat aivot sumensi raivo tykkänään, kun hän näki varman saaliin livahtavan käsistään.

»Mene takaisin, haaska!» huusi hän.

Regina kyyristäysi ja hiipi edelleen, tarttuen porraskaiteeseen.

»Takaisin—taikka ammun.»

Regina aikoi nopealla hyppäyksellä rientää eteenpäin—silloin kuului laukaus—ääntä päästämättä vaipui hän käsipuuta vasten—se murtui kahtia. Ja portaan korkeudelta putosi ruumis kuin tumma, eloton möhkäle alas virtaan.—Välkkyen loiskahti vesi, kivet matalassa pohjassa vierivät kolisten.

Sitten sysäsivät aallot ruumiin verkalleen pinnalle ja huojuttivat ja kääntelivät sitä, kunnes kasvot sukelsivat ylöspäin ja kuu valaisi niitä kirkkaasti.

Rannalla vallitsi syvä hiljaisuus. Liikahtamatta, henkeään pidätellen tuijotti jokainen alas kuolleen kasvoihin, joka jäykin avoimin silmin näytti uhkaavan ja varottavan.—Veteen pistävä puunjuuri oli tarttunut nutun liepeeseen ja piteli ruumista kiinni, jottei virta voinut viedä sitä alaspäin. Vain hiljaa ja varovasti, ikäänkuin leikitellen, sysäili virta ruumista sinne tänne, niin ettei kukaan voinut välttää ylöspäin kääntyneiden kasvojen näkemistä.

Hyvinkin kymmenen minuuttia vallitsi syvä äänettömyys, sitten kuului uudestaan kahinaa ja ritinää vesakosta, ja arkana, hartiat kumarassa, kuten ruumistunut paha omatunto, hiipi muuan schrandenilaisista tiehensä.

Seurasi toinen, kolmas, neljäs,—ja pian jäi onnettomuuden paikka autioksi.

Vanha puuseppä, joka horisten ja muristen oli raukein silmin tuijottanut tyttärensä, vilkaisi ympärilleen ja älysi olevansa yksin.

Silloin päästi hän käheän huudon: »Tulipalo, tulipalo!» heitti pyssynsä ruumista kohden, niin että ase pulskahtaen upposi virtaan, ja juoksi hoiperrellen toisten jälkeen.

Kissanportaan tienoilla ei enää liikahtanut mikään.— —Boleslav oli pelastunut.

Kesti kauan, ennenkuin hän kykeni käsittämään mitä näki. Aivan huumautuneena tuijotti hän milloin ruumiiseen, milloin katkenneeseen käsipuuhan.

»Sinun olisi jo aikoja sitten pitänyt laittaa uusi sijaan», ajatteli hän tylsämielisesti leikkien kappaleilla.

Sitten, ikäänkuin unesta heräten, meni hän takaisin rannalle ja jyrkännettä alas.—Silloin huomasi hän taitettuja oksia ja aivan äskettäin poleksitun maan, ja häälyvä epäluulo heräsi hänen mielessään. Mutta sen karkotti heti toivo, että hän vielä ehtisi virottamaan tytön eloon.

Juurta myöten ryömi hän kahdareisin ruumiin lähelle ja veti sen miekankahvalla rannalle...

Siinä lepäsi nyt Regina välkkyvällä sannalla ja vesi valui hänestä satoina pieninä puroina. Miekallaan ratkoi Boleslav märän nutun hänen ruumiiltaan; silloin huomasi hän verta, joka oli punannut paidan—ja kun hän repäisi senkin pois, näki hän kuinka vasemman rinnan alta pulppusi pieni, heleämpunainen lähde.

Silloin tiesi hän, mitä taannoinen laukaus oli merkinnyt.— —Ja kun ensimmäinen hurja kostonhimo, joka hänelle huusi: »mene ja sytytä heidän talonsa tuleen ja hakkaa heitä maahan, kunnes he sinut itsesi lyövät kuoliaaksi!»—kun tämä ensimmäinen raivoisa kostonhimo alkoi tasaantua, vaipui hän ruumiin viereen maahan ja purskahti tuskaloiseen itkuun. Kauan makasi hän niin, sitten nousi hän hitaasti, nosti ruumiin hartioilleen ja kantoi sen murhaajain jälkiä myöten rinnettä ylös, porrassillan ylitse saarelle. Se ei ollut mikään keveä taakka, ja kaksi kertaa nykistyi hän läähättäen sen alla polvilleen.

Puutarhamajaa ympäröivän pensaston laitaa täytyi hänen se laskea maahan, sillä hän pelkäsi aivan nykistyvänsä. Siinä lepäsi nyt Regina, samassa paikassa, mistä Boleslav oli hänet löytänyt verta vuotavana ja elotonna isän hautajaisten jälkeen. Kuunsäteet leikkivät kuten silloinkin hänen kalpeilla kasvoillaan, mutta tällä kertaa ei hän enää kuunaan palaisi eläville ilmoille.

»He ovat siis sinut sittenkin yhyttäneet!» huudahti Boleslav purskahtaen kimakkaan nauruun.— Pistävä kipu vavahti hänen takaraivossaan.—Hänestä tuntui, että hänen täytyi tulla mielipuoleksi, jos nämä suuret, jäykät, kiillottomat silmät kauemmin katsoisivat ylös häneen.

Huoli siitä, että tietäisi ruumiin olevan hyvässä korjuussa, ennenkuin poistui mailta, sai hänet jälleen suunnilleen.—Saattaisivathan schrandenilaiset kuopata murhatun johonkin metsään, jottei oikeudella olisi tihutyöstä mitään todistuksia käsissään.

Ainoa, johon ainakin saattoi luottaa, oli vanha kirkkoherra, sillä vaikkakin hän oli heidät kironnut ja julistanut pannaan, ei hän antautunut osalliseksi tällaisiin konnantöihin.

Boleslav päätti hänet herättää heti unestaan ja tuoda paikalle, jotta myöhemmin olisi todistaja, hänen itsensä harhaillessa sotatanterilla—herra tiesi missä.

Torninkello löi yksi, kun hän saapui kyläntielle. Kirkonovella näki hän vartiain äänettömästi astelevan edestakaisin, muuten näytti kaikki vaipuneen syvimpään uneen.

Silloin kuuli hän muutamasta majasta, jonka ohitse kulki, äänestä elämöimistä, huutoa ja rähinää.

Hän katsoi lähemmin ja huomasi viheriän kirstun, puuseppä Hackelbergin ammattikilven, joka synkkänä katseli alas telineiltään.

Puuseppän sopertelemat sanat johtuivat hänen mieleensä. »Nyt saa hän täyttää lupauksensa ja

tehdä tyttärelleen ruumisarkun», ajatteli hän. Ja katkerin mielin päätti hän, jos vanhus olisi tajullaan, heti paikalla ilmottaa hänelle hänen tyttärensä häpeällisen kuoleman ja vaatia häntä täyttämään lupauksensa.

Hän astui pimeään eteiseen. Oikealla kädellä sijaitsevasta huoneesta tunkeutui juopuneen kurkun illettävä huuto ja parku hänen korviinsa. Väliin sekaantui lyhyitä, puuskahtelevia sihahduksia ja sähköhdyksiä, joita hän ei voinut käsittää.

Hän avasi oven. Silloin näki hän kuvan, niin hirveän, että hän, vaikka olikin tänään saanut tottua kauhuihin, vavahti kalveten takaisin.

Vanha puuseppä hyppeli repaleiksi revityissä vaatteissaan ja vuotaen verta kaulastaan ja käsivarresta ympäröivä huonetta, jonka likaisen kurjuuden kuu valaisi räikeällä valollaan. Hänet näytti tanssitauti saaneen valtoihinsa. Kaikki hänen jäsenensä tärisivät ja suun ympäritys oli vaahdossa. Hänen silmänsä pyörivät hurjasti ja tempovat vävähdykset väärivät hänen kasvojensa lihakset.—Oikeassa kädessään riippui hänellä suuri höylä, jonka rengasmaiseen kädensijaan hän oli pistänyt koukistuneen kätensä ja jota hän turhaan koetti pidellä lujemmin kiinni tanssivilla sormillaan. Missä hän vain näki puupinnan, pöydässä, seinissä tai lattiata täyttävissä lautakasoissa, koetti hän sitä vedellä höylällään. Tästä lähti sihisevä ääni, joka jossakin mutkassa tai oksassa aina jyrkästi katkesi.

»Se on pian valmis!» huui hän.—»Vielä vetäys»—sss—sss—»ja laudat ovat yhdessä»—sss—sss—»kirotut yölepakot, eivät jätä ihmistä rauhaan»—sss—sss—»eteenpäin—hei—tulipalo—tulipalo—linna palaa—tulipalo!—Luiki tiehesi, naikkonen—jos sanot minut nähneesi—tauloineni ja pellavakuontaloineni»—sss—sss—»en tee sinulle kirstua»—sss—sss—»pois tieltäni, käärme»—

Hän oli törmännyt Boleslaviin, joka kamalan aavistuksen vetämänä oli asettunut hänen tielleen ja jota hän nyt näytti pitävän tyttärenään.

»Mene takaisin—pois Kissanportaalta ... täällä saa parooni tänään osansa—takaisin—taikka»— — hän asetti höylän tähdäten poskelleen—sitten hän, uuden näyn ahdistamana, huusi hengenhdissään: »Tulipalo—tulipalo—tulipalo», koetti ryömiä pöydän taakse piiloon ja höyläsi samalla vaatteidensa riekaleita.

»Tulipalo—tulipalo! Menkää tiehenne—en minä ole sitä tehnyt—tyttäreni on valehdellut—liekit leiskuvat—tulipalo, tulipalo—kuinka liekit leiskuvat!»—

Liekeistä, jotka näyttivät olevan hänen juoppohulluutensa huippukohta, joutui hän jälleen yölepakoihin, joita hän koetti pelotella pois käsin ja jaloin, kunnes taas kykeni jatkamaan työtään, tällä kertaa höyläten pöydänreunaa.

»Pian se on valmis»—sss—sss—»parisen lautaa vain vielä»—sss—sss—»tyttäreni on nyt raatona—nyyskähti nenälleen»—sss—»hienosti kiillotetaan kirstu»—sss— —nyt makaa hän siellä eikä enää hauko henkeään»— —sss—»näestä—miksetkäs mennyt tiehesi!— —Isä ampuu kuin peijakas»— —sss— —sss—»kyllä paroonikin saa tänään kylkeensä»— —sss—»olemmme vartavasten saapuneet—eläkööt kaikki miehet—eläköön Merckel!»— —sss—»Alas portaalta, lutka—ovatko ranskalaiset taasen kintereilläsi?— —Ja jollet luiki tiehesi»—hän tähtäsi Boleslaviin.

Hohtavassa kuutamossa näytti hän sätkyttävine säärineen, tutisevine päineen ja tanssivine käsivarsineen kammottavalta kummitukselta, jonka jäsenet ovat kokoonpannut tuhansista liikkuvista renkaista.

Keskellä tähtäämistään päästi hän yhtäkkiä kimakan huudon, ja paetakseen liekkejä, jotka uudestaan häntä tavottelivat, ryömi hän tällä kertaa puukasan taakse, jossa hän lakkaamatta lykkäsi höyläänsä, kunnes yölepakoista alotti uudelleen hullujen houreidensa pöyristyttävän kiertokulun.

Boleslav, joka kauhusta väristen oli raivoavan vanhuksen houreista lukenut hirveän totuuden, ei jaksanut kauemmin katsoa tätä näkyä. Hän pakeni ulkoilmaan, ikäänkuin liekit, jotka mielipuolta ajelivat, olisivat olleet hänenkin kintereillään, eikä hän rauhottunut, ennenkuin oli kylän jättänyt kauas taakseen ja raunioiden varjot kietoivat hänet syliinsä.

XX.

Kirkonkello löi puoli yksi, ennenkuin Boleslav saapui paikalle, jossa hengetön naisen ruumis häntä odotti.

Kuu oli edelleen tehnyt vaellustaan, suojeleva pimeys kietoi kalpeat kasvot, ja pimeästä tuijottivat yhä silmät suurina ja kiillottomina häntä kohden, ikäänkuin tahtoen tehdä rukoilevan

kysymyksen, johon ei ollut vastausta haudan täällä eikä tuolla puolen.

Hän heittäytyi polvilleen ruumiin viereen, sanoi jäähyväiset noille sammuneille tähdille ja painoi hiljaa silmäluomet umpeen.

»Sinä kuulut minulle, minulle yksin», sanoi hän. »Kellään muulla ei ole sinuun osaa, ei elämässä eikä kuolemassa.»

Ja mitä hänen tunteensa oli häneltä vaatimalla vaatinut aina siitä pitäen, kun hän oli jättänyt murhamiehen majan, sen päätti hän nyt tyynin mielin täyttää.

Mitä oli tapahtunut, oli ikäänkuin syyllisyyden ketju, johon pitkinä vuosina oli liittynyt rengas renkaaseen kiinni. Tähän ketjuun oli liittynyt ja siihen kiinni taottu sukurutsainen rakkaus. Ja tämän rakkauden tähden, joka oli syntinen kuin helvetti ja puhdas kuin taivas, täytyi kaiken, minkä yö ja hiljaisuus oli siittänyt, tulla myös yöhön ja hiljaisuuteen haudatuksi. Haudatuksi tämän ruumiin kerällä.

Mitä saattoikaan viheliäinen inhimillinen oikeus sovittaa siellä, missä ikuinen sallimus näytti oikeutta istuneen? Eikö olisi ollut tämän hengettömän ruumiin häpäisemistä, jos hän olisi sen laahannut ristikkoaidan eteen utelioiden vainukoirien nuuskittavaksi?

Tai olisiko hänen sallittava, että pappi, joka elämässä oli vainajan kironnut, nyt kuoltua lukisi hänen ylitsensä ammattisiunauksensa? Kuinka paljo silloin enää puuttuisikaan siitä, että hänet laskettaisiin kirstuun, jonka isän murhaajankäsi olisi hänelle tehnyt tai että tämän rikostoverit ulvoen ja kiviä heitellen kulkivat ruumissaattona hänen jälestään?

Ei, totisesti! Hän ei saanut joutua schrandenilaisten susien saaliiksi.

Hän, jonka hyväksi tyttö oli elänyt ja jonka puolesta mennyt kuolemaan, on hänelle valmistava viimeisen leposijan. Hän on kätkevä hänet äidillisen maan syliin ja tasottava nurmikön hänen yllänsä, jotteivät kenenkään ruumiinhäväisijän kädet konsanaan häiritse pyhän paikan rauhaa.—

Hän otti ruumiin käsivarsilleen ja kantoi sen nurmikentälle, jolle kuu korkealta taivaalta levitteli valkoisia harsojaan.

Dianan kuvapatsaan pirstaleet loistivat välkkyvän kirkkaina kasteessa kimaltavasta nurmikosta.

Hän kantoi ruumiin sinne, laski sen nurmelle ja asetti sen niskan rapaantunutta kantakiveä vasten, niin että näytti, kuin hän olisi siinä istuessaan nukahtanut.

Sitte tähysteli hän ympärilleen etsien sopivaa hautauspaikkaa.—

Hänen silmänsä sattuivat mustaan nelisnurkkaiseen paikkaan, jonka Regina oli määrännyt isän hautauspaikaksi. Elävästi näki hän tytön silmiensä edessä päivänpaahtamassa, villinuhmaavassa voimassaan, kuinka hän oli lapion polkaissut maahan paljaalla jalallaan ikäänkuin juntalla.

Jollei hän silloin olisi tyttöä häirinnyt tämän hommassa, olisi hän nyt päässyt kaikista vaivoista. Se rakkaudenpalvelus, jonka tyttö silloin oli aikonut osottaa isälle, oli nyt tuleva hänelle itselleen.

Mikä olikaan mukavampaa kuin syventää samaa hautaa, jonka tyttö oli alottanut aavistamatta, että kaivoi omaa hautaansa.

Hän nouti lapion keittiöstä, jossa valkea, minkä tyttö oli kohentanut, ei vielä ollut sammunut, ja alkoi kaivaa maata kaikin voimin.

Tuon tuostakin levähti hän ja katsoi ruumiiseen.

Se istui siellä kuun kirkkaasti valaisemana ja näytti hyvässä rauhassa katselevan hänen työtään.—Kerran, kun pilvenvarjot kulkea vilahtivat sen ylitse, näytti kuin se liikahtaisi ja tahtoisi nousta.

Hänet valtasi tuskallinen halu olla uskomatta, jota jokainen tuntee katsoessaan rakastettua vainajaa kasvoista kasvoihin. Hän huusi Reginaa nimeltään ja syöksi ruumiin luo.

Tämän käsi oli vaipunut Dianan pään päälle, joka makasi vieressä nurmikolla. Boleslav ei tohtinut vainajaa koskettaa, vaan hiipi, peittäen kasvonsa käsillään, työhönsä takaisin.

Kun hauta alkoi tulla niin syväksi, että häntä alkoi pelottaa, ettei enää voisi kiivetä reunalle, nouti hän lasihuoneesta kukkashyllyn, jolle Regina oli asettanut lautasia ja vateja hyvään järjestykseen.

»Näistä ei kukaan saa enää syödä», sanoi hän ja heitti saviastiat maahan, niin että ne kilisten särkyivät.

Kukkashyllyn laski hän tikapuiden sijasta hautaan ja jatkoi kaivamistaan.

Kellojen kylässä ilmottaessa toista aamuhetkeä oli hänen surullinen työnsä lopussa.

Kirstua ei hän voinut vainajalle antaa, mutta jottei tämä joutuisi mustalla, märällä maalla lepäämään, nouti hän vuoteestaan, jonka Regina oli pitänyt hienon puhtaana häntä varten, lakanan ja pari höyhentyynyä, laittaakseen tälle vuoteen syvälle maahan.

Eron hetki oli käsissä.

Hän kantoi ruumiin käsivarsillaan haudan reunalle, sitten istuutui hän levähtääkseen nurmipenkille ja nosti vainajan pään syliinsä.

Koskaan ennen ei hän vielä ollut voinut Reginaa katsoa niin vapaasti kuin nyt, sillä hän ei ollut uskaltanut antaa katseensa jäädä hänessä lepäämään. Nyt tarkasteli hän kuolleiden kasvojen jokaista piirrettä, siveli kangistunutta poskea ja puristeli vettä tuuheasta tukasta.

Häntä värisytti vilu. Hän oli pitänyt märkää ruumista valuvine vaatteineen niin kauan käsivarsillaan, että hänen oma pukunsa oli kostunut läpimäräksi.

»Jääös hyvästi!» sanoi hän ja suuteli ruumista otsalle—mutta kun hän aikoi suudella huulillekin, vavahti hän pelästyneenä.

»Kun hän ei ole elämässä kuulunut sinulle», puhui hän itsekseen, »ei hän kuulu kuolemassakaan.»

Ja sitten kantoi hän ruumiin haudan reunalle ja astui kukkashyllyn ylimmälle portaalle.—Verkkaan ja varovasti otti hän ruumiin, kantoi sen alas, oikaisi hänet lakanalle ja laski pään pehmeälle tynnylle.

Vielä kerran yritti hän ruumista suudella, mutta tyytyi sitten vain sivelemään käsiä. Sitten kiipesi hän haudan reunalle ja veti lapionterän olkapäällä hyllyn haudasta pois.

Silloin älysi hän, että oli unhottanut kääntää lakanan nurkan vainajan kasvoille, jottei multa niitä tahraisi.

»Kukat ajavat saman asian», ajatteli hän ja lähti etsimään.

Puiston puiden juurella kukki koko joukko valko- ja sinivuokkoja, orvokkeja ja esikkoja, joita Regina itse oli kasvattanut.

Hän haali kokoon mitä pimeänhämärässä vain huomasi. Vuokot olivat ummistaneet teränsä uneen, ainoastaan sinisilmäiset orvokit katselivat uskollisesti häntä silmiin.

Kukkia syli täynnä palasi hän haudalle, mutta alas hautaan katsottuaan ponnahti hän takaisin kuin lumottuna.

Ja lumoava olikin kuva, jonka hän näki.—Kuu, joka oli kulussaan ehtinyt suoraan haudan jalkapään puolelle, heitti säteensä hautaan ja kirkasti lempeällä valollaan pään, verentahraaman vartalon jäädessä pimeään peittoon.

Ikäänkuin unissaan hymyillen katsoivat vaaleat kasvot ylös häneen.

Silloin heitti hän kukat sylistään, painautui multakasalle istumaan ja tuijotti ruumiin kasvoihin—viettäen hiljaista hautajaisjuhlallisuutta.

Hänen aivoissaan ajalehtivat ajatukset ristiin rastiin, ja vasta vähitellen alkoi sekamelska selvitä ja asettua.

Kunniaton ja syyllisyyden painamana oli tyttö elänyt elämänsä eikä sentään ollut milloinkaan katunut, näyttipä suorastaan olevan tyytyväinenkin siihen, mitä oli tapahtunut.

Kerran raskaan ahdistuksen hetkenä oli hän yksikseen kysynyt, vallitsiko tyttöä eläimen tylsyyks vai hurmahengen ilkeys, kun hänen tahtonsa oli niin voimakas ja omatuntonsa niin heikko—mutta ei ollut tiennyt mitään vastausta.

Tänään, liian myöhään, oli tytön olento hänelle selvinnyt.

Ei, hän ei ollut eläin eikä hurmahenki, vaan ainoastaan eheä ja suuri ihminen.—

Muuan niitä täysiverisiä olentoja, joita luotiin, kun sivistys veltostavine sääntöineen ei vielä turmellut luontoäidin käsitöitä, kun jokainen nuori olento sai estämättä kehittyä kukoistavaan voimaan ja suli luonnonelämän kera yhteen niin hyvässä kuin pahassakin.

Ja niin ajattellessaan tuntui hänestä kuin hälvenisi usva, joka erotti inhimillisen todellisuuden inhimillisestä tietoisuudesta, ja hän näkisi syvemmälle kuin ihmiset tavallisesti tuntemattomiin syvyyksiin. Se, mitä nimitetään hyväksi ja pahaksi, leijaili sisällyksetönnä sumuna pinnalla, ja alla lepäsi unelmoivana voimana—luonnollisuus.

»Kenen luonto on ottanut armoihinsa», puhui hän itsekseen, »sen sallii se lujasti juurtua synkkiin syvyyksiin ja rohkeasti ponnistella valoa kohden, viisauden ja harhaluulojen usvan häntä estämättä ja hämmentämättä.»

Tällainen armotettu, eheä ihminen oli tämä vainottu, kunniaton olento.

»Ja minä, jonka puolesta hän eli ja kuoli, olinko minä tämän uhrin ansainnut?» kysyi hän edelleen.

»Olinko sen arvoinen, että hänellä oli syytä katsoa minuun uskollisella luottamuksella?»

Ankarasti tutkistellen kävi hän kärkeä itsensä kanssa, ja tuomio ei langennut hänen edukseen.

»Minä tosiaan—minä kuulun niihin toisiin, jotka koko pitkän ikänsä heittelehtävät sinne tänne hyvän ja pahan välillä eivätkä usvassa voi löytää tietä.—Mitä luonto meiltä vaatii, on meistä saastaista ja synnillistä, ja mitä ihmissäännöt opettavat, näyttää meistä äitelältä ja typerältä.—Uhman ja pelon välillä häilymme sinne tänne.—Halajamme vieraita siunauksia, joihin emme usko, ja vapisemme vieraita kirouksia, joille nauramme. Taanoin pidin häpeänä haudata isääni tähän paikkaan, nyt olisin onnellinen jos olisin sen tehnyt. Taanoin takerruin uhmassani kiinni ajatukseen, että minun oli pidettävä kiinni isieni perinnöstä, nyt olen iloinen voidessani pudistaa sen tomun jaloistani.—Taanoin haukuin schrandenilaisia villipedoiksi, nyt käsitan, että oma sukuni heidän ihmisyytensä on tukehuttanut. Taanoin oli tämä nainen minusta liian tahrainen voidakseni hänen kädestään ottaa palan leipää, nyt seison itkien hänen haudallaan. Nuoruuteni ujossa houreessa, sammuneessa liekissä riipuin kiinni sydämeni; tekopyhän vanhanpiian alun, joka minulle ei maksanut niin mitään, asetin tekojeni tuomariksi ja vavisten pakenin täysiveristä, kaikkivaltiasta ihmisyyttä».

»Tosin tämä ihmisyyks oli kuolemansynty, ja vereni himoitsi häväistä itseäni».

»Mutta enkö voinut kuolemalla sovittaa, jos elämä, joka virtasi suonissani, vei minut inhimillisten ja jumalallisten lakien rajojen ylitse.»

Ja sitten tuli hän jälleen ajatelleeksi, kuuluikohan ruumis, jonka kanssa hän menetteli niin mielensä mukaan, tosiaankin yksinomaan hänelle. Saikohan hän sitä niin mielin määrin vallita? Mitähän, jos isänmaa vaati sen itselleen?

»On hyvä, että tässä kaaoksessa, missä hyvä ja paha, oikeus ja väärä, kunnia ja häpeä hoippuvat sekaisin kirjavana vilinä ja johon itse vanha Jumala ja taivas voimatonna katoavat, on sentään vielä olemassa luja napa, jonka ympärille meidän täytyy uudelleen järjestyä, kallio, johon me hukkuvat voimme tarttua, ja jonka tähden mielihyvällä joutuu perikatoonkin—isänmaa!»

Niin puhui isänmaankavaltajan poika, ja pani hartaasti kätensä ristiin.

Kuun säteet olivat sillaikaa kääntyneet paistamaan haudan sivuseinään. Vainajan kasvot, jotka ne olivat kirkastaneet, peittyivät nyt pimeänhämärään. Hän tuskin saattoi niitä erottaa ympäröivästä maasta.

»On jo aika», sanoi hän ja katseli ympärilleen.

Idässä hehkui jo aamurusko kaitana juovana, siintävä päivänkajo valaisi puutarhan aukeamat, ja puiden oksilta alkoi kuulua unelmoiva viserrys.

Hän aikoi sirotella kukat kuolleen ylitse, mutta pysähtyi otsaansa rypistäen ja heitti ne syrjään.

»Miksi tämä hempeys?» tuumi hän. »Tomun ei tarvitse tomua pelätä.»

Sitten tarttui hän lapioon ja sulkien silmänsä lapioi mustaa multaa rakkaan vainajan peitteeksi.

Neljännestunnin kuluttua oli hauta täytetty.—Sitten asetteli hän nurmiturpeet vanhoille paikoilleen, poisti huolellisesti liian mullan ja ympärinsä sirottuneet kukat, ja kun aurinko nousi, olisi se turhaan saanut etsiä paikkaa, jossa Reginan ruumis lepäsi, ilmottaakseen hänelle päivän tuloa.

Boleslav tähysteli jotakin merkkikiveä, jolla paikan voisi merkitä pyhitetyksi. Hänen silmiinsä sattui murskaantuneen patsaan pää, joka onttoi silmin hymyili häntä kohden.

Hän kantoi sen paikalle ja pystytti nurmikkoon.

»Diana, siveä neito», sanoi hän, »olkoon hänen muistomerkkinään. Hän ei ole arvoton siskolleen, jota vartioi.»

Sitten heittäytyi hän nurmikolle vaipuen unelmiinsa.

Kuudetta käydessä varustautui hän lähtemään.

»He olisivat narreja», tuumi hän, »jolleivät tekisi minusta loppua.»

Hän pani pistooliinsa uuden nallihatun ja höllensi miekkansa huotrastaan, sillä hän aikoi myydä kalliista henkensä.

Mutta astuessaan nostosillan ylitse näki hän jo kaukaa ystävällisiä kasvoja vastassaan.

Heiden pojat ne matkalla kokoontumispaikkaan olivat asettuneet Schrandeniin levähtämään.

He kasaantuivat hänen ympärilleen ja ojensivat hänelle kätensä.

»Olemme saapuneet tänne asettuaksemme käskettäviksesi», puhui Karl Engelbert hänelle. »Sillä me tahdomme hyvittää, mitä olemme sinua vastaan rikkoneet.»

»Kiitän teitä», vastasi hän. »Se on anteeksi annettu ja unhotettu.»

Sitten meni hän schrandenilaisten nostoväen miesten luo, jotka kalpeina ja noloina kuin vaivaiset syntiset viimeisen retkensä johdosta, seisoivat kirkonoven lähellä.

Ystävät osottelivat pelästyksissään hänen verentahraamaa pukuaan, mutta eivät rohjenneet pyytää selitystä.

»Noutakaa vanki kirkosta ja hankkikaa rattaat häntä varten!» käski hän.

Felix Merckel tuotiin esiin. Hän ei kunnioittanut Boleslavia ainoallakaan katseella.

Kun kansa oli jäteltyt hyvästi omaisensa ja joukko oli valmiina lähtemään, tunkeutui töllistelevästä joukosta vanha kirkkoherra esiin.

Hänen kasvonsa näyttivät riutuneilta, ja hänen kätensä vapisivat.

Hän tunkeutui Boleslavin luo ja kuiskasi hänelle: »Olen kuullut, että Regina on tänä yönä saanut surmansa... Tahdon kernaasti hänet kristillisesti haudata.»

»Kiitän, teidän kunnianarvoisuutenne», vastasi Boleslav. »Olen hänet jo haudannut pakanallisesti.»

Ja hän käänsi hänelle selkänsä.

Muuan schrandenilainen, joka suosioon päästäkseen oli yöllä ottanut kiinni Boleslavin hevosen, toi sen alamaisesti irvistellen saapuville.

Boleslav hyppäsi satulaan. Hänen miekkansa lennähti huotrastaan.

»Hiljaisuus!»—Kovana ja jyrisevänä kaikui hänen äänensä joukon päiden ylitse.

»Käännös oikeaan, mars!»

Ulos kylästä kävi kulku.—Metsät lähenivät.

Hän ei katsonut enää taaksensa.

Boleslavin myöhemmistä vaiheista ei paljoa tiedetä.

Ilmenneen salakapinoimisen johdosta katsoivat asianomaiset sopivimmaksi siirtää hänet entiseen rykmenttiinsä.

Itäpreussilaisen nostoväen jäädessä vanhoihin maakuntiin sai hän kaikkien kateeksi luvan viivyttämättä lähteä sotänäyttämölle.

Lignyssä hänen sanotaan kaatuneen.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KISSANPORRAS: ROMAANI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any

part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written

explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.